

Міністерство внутрішніх справ України
Харківський національний університет внутрішніх справ

Закон України «Про Національну поліцію»

Науково-практичний коментар

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, доцента
В. В. Сокурєнка*

Харків
2016

УДК 351.74(094.5)(477)
ББК 67.9(4УКР)301.163.1-32
3-19

Авторський колектив:

О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник, О. О. Юхно, О. Ю. Салманова, С. Є. Абламський, О. О. Бондаренко, І. В. Бригадир, К. Л. Бугайчук, Д. В. Галкін, Є. О. Гладкова, Г. І. Глобенко, І. Б. Гончаренко, В. В. Гончарук, М. В. Джафарова, О. В. Джафарова, М. В. Завальний, В. О. Іванцов, О. В. Ільїна, І. Д. Казанчук, М. О. Качинська, О. Ю. Кісіль, К. В. Коваленко, Н. В. Коломоєць, А. С. Колотік, Т. М. Малиновська, Ю. О. Михайлова, О. О. Небрат, В. О. Невядовський, О. В. Пабат, О. О. Панова, Є. Ю. Подорожній, Н. О. Прібиткова, В. Б. Пчелін, С. А. Резанов, Г. В. Рось, І. О. Святокум, О. В. Федосова, Т. І. Чавикіна, О. Ю. Чапала, О. В. Черноус, С. О. Шатрава, В. П. Яценко

Рецензенти:

доктор юридичних наук, професор, академік НАПрН України,
заслужений юрист України *О. М. Бандурка*;
доктор юридичних наук, професор *О. М. Головка*;
доктор юридичних наук, професор *О. М. Музичук*

*Рекомендовано Вченою радою Харківського національного
університету внутрішніх справ (протокол № 2 від 23.02.2016)*

Закон України «Про Національну поліцію» : наук.-практ. комент. /
3-19 МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ ; за заг. ред. д-ра
юрид. наук, доц. В. В. Сокурєнка ; [О. І. Безпалова, К. Ю. Мельник,
О. О. Юхно та ін. ; передм. В. В. Сокурєнка]. – Харків, 2016. – 408 с.
ISBN 978-966-610-225-9

Науково-практичний коментар, підготовлений фахівцями Харківського
національного університету внутрішніх справ, містить повний текст закону
України «Про Національну поліцію» станом на 1 серпня 2016 року та комен-
тарі до нього.

УДК 351.74(094.5)(477)
ББК 67.9(4УКР)301.163.1-32

ISBN 978-966-610-225-9

© Авторський колектив, 2016
© Сокурєнка В. В., загальна редакція, передмова
© Харківський національний
університет внутрішніх справ, 2016

ЗМІСТ

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	7
ПЕРЕДМОВА	8
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.....	11
Стаття 1. Національна поліція України	11
Стаття 2. Завдання поліції	16
Стаття 3. Правова основа діяльності поліції	20
Стаття 4. Міжнародне співробітництво поліції	21
Стаття 5. Взаємодія поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування.....	25
РОЗДІЛ II. ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ.....	27
Стаття 6. Верховенство права.....	27
Стаття 7. Дотримання прав і свобод людини	29
Стаття 8. Законність	34
Стаття 9. Відкритість та прозорість	36
Стаття 11. Взаємодія з населенням на засадах партнерства.....	41
Стаття 10. Політична нейтральність	41
Стаття 12. Безперервність	45
РОЗДІЛ III. СИСТЕМА ПОЛІЦІЇ ТА СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКИХ.....	47
Стаття 13. Загальна система поліції	47
Стаття 14. Центральний орган управління поліції	52
Стаття 15. Територіальні органи Національної поліції	53
Стаття 16. Основні повноваження Міністра внутрішніх справ України у відносинах з поліцією	56
Стаття 17. Поліцейський	59
Стаття 18. Основні обов'язки поліцейського	64
Стаття 19. Види відповідальності поліцейських.....	67
Стаття 20. Однострій поліцейських.....	70
Стаття 21. Керівник та заступники керівника поліції	76
Стаття 22. Основні повноваження керівника поліції	80
РОЗДІЛ IV. ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ	84
Стаття 23. Основні повноваження поліції	84
Стаття 24. Додаткові повноваження поліції.....	108

Стаття 25. Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення	108
Стаття 26. Формування інформаційних ресурсів поліцією	111
Стаття 27. Використання поліцією інформаційних ресурсів	121
Стаття 28. Відповідальність за протиправне використання інформаційних ресурсів	122
РОЗДІЛ V. ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ.....	125
Стаття 29. Вимоги до поліцейського заходу	125
Стаття 30. Види поліцейських заходів	126
Стаття 31. Превентивні поліцейські заходи.....	128
Стаття 32. Перевірка документів особи	130
Стаття 33. Опитування особи	137
Стаття 34. Поверхнева перевірка	140
Стаття 35. Зупинення транспортного засобу	143
Стаття 36. Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію	145
Стаття 37. Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю	147
Стаття 38. Проникнення до житла чи іншого володіння особи	154
Стаття 39. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ	156
Стаття 40. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису.....	161
Стаття 41. Поліцейське піклування	163
Стаття 42. Поліцейські заходи примусу	171
Стаття 43. Порядок застосування поліцейських заходів примусу	178
Стаття 44. Застосування фізичної сили	185
Стаття 45. Застосування спеціальних засобів	188
Стаття 46. Застосування вогнепальної зброї	195
РОЗДІЛ VI. ДОБІР НА ПОСАДУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО	205
Стаття 47. Призначення на посади поліцейських	205
Стаття 48. Порядок призначення на посади поліцейських.....	206
Стаття 49. Вимоги до кандидатів на службу в поліції	208
Стаття 50. Перевірка кандидата на службу в поліції	211
Стаття 51. Поліцейські комісії	213
Стаття 52. Конкурс на посаду поліцейського.....	218
Стаття 53. Оприлюднення інформації про проведення конкурсу	220
Стаття 54. Документи, які подають для участі в конкурсі	221

Стаття 55. Порядок проведення конкурсної процедури	223
Стаття 56. Призначення на посаду поліцейського	225
Стаття 57. Атестація поліцейських	225
Стаття 58. Безстроковість призначення на посаду поліцейського	229
РОЗДІЛ VII. ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ	231
Стаття 59. Служба в поліції	231
Стаття 60. Правове регулювання служби в поліції	233
Стаття 61. Обмеження, пов'язані зі службою в поліції	234
Стаття 62. Гарантії професійної діяльності поліцейського	238
Стаття 63. Контракт про проходження служби в поліції	243
Стаття 64. Присяга працівника поліції	248
Стаття 65. Переміщення поліцейських в органах, закладах та установах поліції	250
Стаття 66. Службове сумісництво поліцейських	253
Стаття 67. Перебування поліцейських у розпорядженні	255
Стаття 68. Порядок призначення поліцейських на посади під час здійснення реорганізації	257
Стаття 69. Порядок тимчасового виконання обов'язків поліцейським	260
Стаття 70. Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади)	263
Стаття 71. Відрядження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції	267
Стаття 72. Професійне навчання поліцейських	269
Стаття 73. Первинна професійна підготовка	270
Стаття 74. Підготовка поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання	273
Стаття 75. Післядипломна освіта поліцейських	276
Стаття 76. Граничний вік перебування на службі в поліції	278
Стаття 77. Звільнення зі служби в поліції	280
Стаття 78. Стаж служби в поліції	289
Стаття 79. Особові справи поліцейських	291
Стаття 80. Види спеціальних звань поліцейських	292
Стаття 81. Присвоєння первинних спеціальних звань	293
Стаття 82. Присвоєння чергових спеціальних звань поліції	296
Стаття 83. Строки вслуги в спеціальних званнях поліції	299
Стаття 84. Присвоєння спеціальних звань достроково та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою	302
Стаття 85. Пониження та позбавлення спеціальних звань поліції	304

РОЗДІЛ VIII. ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ПОЛІЦІЇ	307
Стаття 86. Звіт про поліцейську діяльність	307
Стаття 87. Прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції	311
Стаття 88. Взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування	315
Стаття 89. Спільні проекти з громадськістю	317
Стаття 90. Залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських	319
РОЗДІЛ ІХ. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ	322
Стаття 91. Службовий час і час відпочинку поліцейських	322
Стаття 92. Відпустки поліцейських	323
Стаття 93. Обчислення тривалості відпусток поліцейських	324
Стаття 94. Грошове забезпечення поліцейських	326
Стаття 95. Медичне забезпечення поліцейських	329
Стаття 96. Житлове забезпечення поліцейських	332
Стаття 97. Одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського	335
Стаття 98. Особи, які мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги	338
Стаття 99. Розміри одноразової грошової допомоги	339
Стаття 100. Призначення одноразової грошової допомоги	340
Стаття 101. Підстави, за яких призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються	342
Стаття 102. Пенсійне забезпечення поліцейських	342
Стаття 103. Навчання дітей поліцейських	344
Стаття 104. Захист прав та законних інтересів працівників поліції	345
РОЗДІЛ Х. ФІНАНСОВЕ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦІЇ	348
Стаття 105. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення поліції	348
РОЗДІЛ ХІ. ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ	351
ВІДОМОСТІ ПРО ЧЛЕНІВ АВТОРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КОМЕНТАРЮ	406

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВНЗ – вищий навчальний заклад
ВР України – Верховна Рада України
ВСУ – Верховний Суд України
ГК України – Господарський кодекс України
ГУНП – Головне управління Національної поліції
ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
ЄРДР – Єдиний реєстр досудових розслідувань
ЗК України – Земельний кодекс України
Кабмін України – Кабінет Міністрів України
КАС України – Кодекс адміністративного судочинства України
КВК України – Кримінально-виконавчий кодекс України
КЗпП України – Кодекс законів про працю України
КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України
КК України – Кримінальний кодекс України
КСУ – Конституційний Суд України
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
МВС України – Міністерство внутрішніх справ України
МОЗ України – Міністерство охорони здоров'я України
Мін'юст України – Міністерство юстиції України
Мінфін України – Міністерство фінансів України
НБУ – Національний банк України
Організація Об'єднаних Націй – ООН
СБУ – Служба безпеки України
СК України – Сімейний кодекс України
ЦК України – Цивільний кодекс України
ЦПК України – Цивільний процесуальний кодекс України

ПЕРЕДМОВА

Становлення та розвиток сучасної правоохоронної системи України зумовлюють проведення цілісного комплексу заходів, спрямованих на побудову дієвого механізму захисту прав, свобод та законних інтересів громадян. Здобутки Революції гідності та євроінтеграційні прагнення нашої країни, які були втілені у багатьох керівних нормативно-правових актах, передбачають і системну реформу національних судових та правоохоронних органів.

Угода про Коаліцію депутатських фракцій «Європейська Україна», Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України та Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ України закріпили основоположні засади реформування національної правоохоронної сфери, а саме:

- створення оновленого Міністерства внутрішніх справ як цивільного органу, що формує політику у сферах: протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку, комплексного управління державним кордоном, протидії нелегальної міграції, цивільного захисту, пожежної безпеки та протидії надзвичайним ситуаціям;

- створення Національної поліції України як центрального органу виконавчої влади в системі МВС, що реалізує політику у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку;

- вдосконалення функціональної структури Національної поліції України, спрямоване на розмежування компетенції, усунення дублювання повноважень, чітке визначення її функцій та чисельності;

- створення нової системи конкурсного відбору й атестації поліцейських з урахуванням найкращих здобутків провідних країн Європи та світу.

Підкреслимо, що зміна самої назви будь-якого органу без зміни змісту його діяльності не принесе жодної користі, однак у контексті всебічного реформування правоохоронної системи навіть назва має суттєве значення. Як відомо, термін «міліція», успадкований нами з радянського минулого, спочатку означав «народне ополчення», нерегулярні збройні формування – саме у такому значенні термін «militia» використовується сьогодні, наприклад, в англійській мові. І стара, радянська міліція спочатку так і формувалась – як напіврегулярні загони з підтримання порядку, а власна назва згодом закріпилась.

Натомість термін «поліція» завдячує своїм походженням давньогрецькому слову поліс, містам-державам Давньої Греції і пов'язується насамперед не з репресивними або військовими діями, а навпаки, із наданням населенню певних послуг правоохоронного характеру та захистом прав і свобод будь-якої особи від неправомірних посягань.

Із зміною організаційної структури МВС України та наявністю правових передумов для створення Національної поліції України постало питання про розробку

базового нормативно-правового акта – закону України «Про Національну поліцію». Під час його підготовки керівництво МВС України та Національної поліції України виходило з таких принципів:

- пріоритетним напрямком роботи Національної поліції України має бути служіння як потребам окремих громадян, так і суспільству в цілому;

- діяльність Національної поліції України здійснюватиметься в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямовуватиметься на задоволення їхніх потреб;

- усі форми та методи діяльності підрозділів Національної поліції України мають здійснюватися відповідно до чинного законодавства України і не залежати від волі окремих політичних сил;

- обмеження Національною поліцією України прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції;

- Національна поліція України має бути прозорою у своїх діях; поліцейські підрозділи повинні бути достатньо відкритими для форм зовнішнього контролю, в тому числі громадського.

В остаточній редакції закон України «Про Національну поліцію» був ухвалений 2 липня 2015 року, підписаний Президентом України 6 серпня 2015 року, а його основними здобутками стали такі:

- систему Національної поліції України складають підрозділи: 1) кримінальної поліції; 2) патрульної поліції; 3) органів досудового розслідування; 4) поліції охорони; 5) спеціальної поліції; 6) поліції особливого призначення;

- управління поліцією здійснює окрема посадова особа – керівник Національної поліції, який призначається Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України на підставі пропозицій Міністра внутрішніх справ України;

- запроваджується створення єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ, у складі якої буде формуватися 18 окремих баз даних щодо провідних напрямів її діяльності;

- введено до наукового обігу поняття «поліцейські заходи», які поділяються на превентивні та примусові, визначено правові підстави та обмеження щодо їх застосування;

- запроваджено новий порядок призначення на посади, переміщення та просування по службі особового складу Національної поліції України, його соціальний захист і матеріальне забезпечення;

- організовано роботу окремих органів, що проводитимуть кадрову політику в Національній поліції України, – поліцейських комісій;

- закріплено систему професійної підготовки працівників Національної поліції України: первинна професійна підготовка, підготовка у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, післядипломна освіта, службова підготовка;

– сформовано систему здійснення громадського контролю за діяльністю поліції тощо.

Як і будь-який нормативний акт, закон України «Про Національну поліцію» потребує певного часу на повноцінне втілення його положень у практичну діяльність. Як часто трапляється, ухвалення таких базових документів зумовлює внесення змін до чинних нормативних актів, проведення ретельної науково-аналітичної роботи щодо роз'яснення порядку застосування його положень як у самій системі Національної поліції України, так і в разі її взаємодії з органами державної влади, місцевого самоврядування, громадськими організаціями та окремими громадянами. Вищевикладене і зумовило розробку пропонованого науково-практичного коментарю, який, на нашу думку, має вирішити низку таких проблем:

- забезпечити єдине розуміння завдань і принципів діяльності Національної поліції України;
- визначити зміст прав та обов'язків працівників Національної поліції України;
- розкрити підстави та порядок застосування превентивних і примусових заходів Національної поліції України;
- здійснити науковий аналіз порядку добору та призначення на посаду поліцейського;
- розтлумачити механізм оплати праці, соціального та матеріально-технічного забезпечення діяльності підрозділів Національної поліції України.

Над підготовкою цього видання працювали фахівці в галузі теорії управління, адміністративного права і процесу, фінансового, трудового та кримінального права, кримінального процесу й права соціального забезпечення, а також практичні працівники правоохоронних органів, що дозволило врахувати всі останні зміни у нормативно-правовій базі, яка регулює діяльність Національної поліції України.

Тому вважаємо першочерговим завданням цієї праці здійснення повноцінного науково-методичного забезпечення діяльності Національної поліції України, підвищення рівня правової підготовки її співробітників і вироблення уніфікованих підходів до розкриття змісту діяльності цього правоохоронного органу.

Сподіваємося, що це видання буде корисне не тільки науковцям, правоохоронцям і представникам органів державної влади, але стане у нагоді й звичайним громадянам, адже саме заради їх спокою та безпеки працює новий державний правоохоронний орган – Національна поліція України.

*Ректор
Харківського національного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, доцент,
полковник поліції
В. В. Сокурєнко*

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Національна поліція України

1. Національна поліція України (далі – поліція) – це центральний орган виконавчої влади, який служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку.

2. Діяльність поліції спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України згідно із законом.

1. За законом України від 17.03.2011 № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади» систему центральних органів виконавчої влади складають міністерства України та інші центральні органи виконавчої влади. Система центральних органів виконавчої влади є складовою системи органів виконавчої влади, вищим органом якої є Кабінет Міністрів України.

Центральні органи виконавчої влади утворюються для виконання окремих функцій з реалізації державної політики.

Основними завданнями центральних органів виконавчої влади є такі:

- надання адміністративних послуг;
- здійснення державного нагляду (контролю);
- управління об'єктами державної власності;
- внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністрів, які спрямовують та координують їх діяльність;
- здійснення інших завдань, визначених законами України.

Згідно зі схемою спрямування і координації діяльності центральних органів виконавчої влади Кабінетом Міністрів України через відповідних членів Кабінету Міністрів України, затвердженою постановою Кабміну України від 10.09.2014 № 442, Національна поліція належить до центральних органів виконавчої влади.

Якщо проаналізувати історичні передумови виникнення міліції на теренах України, то можна побачити, що міліція – це робітничо-селянське добровільне формування, яке створювалось для захисту інтересів держави. За часів СРСР міліція здійснювала охорону громадського порядку, соціалістичної власності й особистих та майнових прав громадян, вела боротьбу проти порушників правил соціалістичного співжиття та злочинців. Принципи організації та діяльності української міліції набули подальшого розвитку в Положенні про робітничо-селянську міліцію, яке було затверджено РНК УСРР 14.09.1920. В основу організації та діяльності української міліції були покладені ті ж само принципи, що діяли в міліції РРФСР.

Служба в міліції була добровільною, але кожен, хто вступав на службу, зобов'язаний був прослужити не менше одного року. На службу мали прийматися тільки особи, по досягненні 21-річного віку, які користувалися виборним правом, не перебували під слідством та судом за звинуваченням у скоєнні злочинів, одним словом, – без кримінального минулого, цілком здорові та придатні для служби. Як озброєному виконавчому органі робітничо-селянській міліції надавався статус збройних частин особливого призначення з усіма правами та обов'язками відповідно до цього статусу. Слід наголосити, що часто міліція використовувалася радянськими органами як каральний інструмент для боротьби з населенням, яке повставало проти влади більшовиків.

На відміну від міліції поліція – це професійний, висококваліфікований, збройний орган правового порядку, призначений для захисту прав та безпеки громадян і їхнього майна.

На практиці в різних країнах основними завданнями поліції є захист прав громадян, запобігання скоєнню злочину, репресія (припинення) злочину, розкриття злочину, забезпечення громадянами правового порядку, переслідування правопорушників, а також забезпечення захисту майна і надання допомоги громадянам у кризових ситуаціях. У разі необхідності поліція може вжити спеціальних заходів або залучити на оперативному рівні інші спецслужби органів правового порядку.

Поліція є основою стабільності у державі та безпеки громадян. На неї ніхто не може чинити тиск, а та особа чи посадовець, які намагаються це робити, погрожують або змушують її робити те, що суперечить її прямих функціям, підпадають під кримінальну відповідальність і мають бути негайно заарештовані. У разі протиправних дій з боку працівника поліції його притягують до цивільної або кримінальної відповідальності – залежно від правопорушення, яке він скоїв.

Узагалі ж у шістнадцятому і сімнадцятому столітті поліцейські були призначені для виконання внутрішньої форми управління державою та виконували судову, військову та казначейську функції. Такі широкі повноваження поліції використовувались особливо у міжвоєнний період, а також на неї було покладено цілу низку адміністративних повноважень з метою забезпечення громадської безпеки в різних сферах діяльності.

Поліція була тим офіційним органом, який забезпечував дотримання законів з боку громадян, захистом державної власності та запобіганням громадянських заворушень. В повноваження поліції входило також законне застосування фізичної сили по всій території, яка юридично належала до її компетенції.

На сьогодні з розвитком і втіленням у діяльність багатьох держав принципу верховенства права та непорушності основоположних прав і свобод людини поліція здебільшого виконує сервісні та захисні функції на відміну від карального спрямування міліції.

Зазначені положення відображено, зокрема, у Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17.12.1979, який зазначає, що службовці органів правопорядку повинні завжди виконувати обов'язки, покладені на них законом, служачи суспільству та захищаючи всіх людей від протиправних діянь,

відповідно до високого рівня відповідальності, якої вимагає їх професія. Обслуговування суспільства, як це очікується, мають охоплювати, зокрема, надання послуг з допомоги представникам суспільства, які з причин особистих, економічних, соціальних або інших надзвичайних ситуацій потребують негайної допомоги. Під час виконання своїх обов'язків службовці органів правопорядку повинні поважати і захищати людську гідність, підтримувати та захищати права людини стосовно всіх осіб. Службовці органів правопорядку можуть застосовувати силу тільки у разі суворої необхідності та в обсязі, необхідному для виконання їх обов'язків.

Що стосується України, то у 2014–2015 роках коаліцією депутатських фракцій ВР України був розроблений проект угоди, відповідно до якої керівництво нашої держави та Міністерство внутрішніх справ узяли на себе обов'язок провести комплексну реформу органів правопорядку для ефективного, безкомпромісного захисту прав і свобод людини.

Відповідно до тексту угоди було заплановано здійснення таких кроків:

а) створити оновлене Міністерство внутрішніх справ як цивільний орган, що формує політику у сферах протидії злочинності та забезпечення громадського порядку, комплексного управління державним кордоном; протидії нелегальній міграції, цивільного захисту, пожежної безпеки та протидії надзвичайним ситуаціям, забезпечити інституційну спроможність МВС щодо формування політики у зазначених сферах шляхом створення профільних департаментів;

б) створити Національну поліцію як центральний орган виконавчої влади в системі МВС, що реалізує політику у сфері протидії злочинності та забезпечення громадського порядку з такою структурою: поліція громадської безпеки (єдина патрульна служба та служба дільничних інспекторів), кримінальна поліція (оперативно-слідчі органи), підрозділи поліції спеціального призначення (уніфіковані підрозділи швидкого реагування, вичерпний перелік функцій яких установлено законом);

в) удосконалити функціональну структуру поліції, спрямовану на розмежування компетенції, усунення дублювання повноважень, визначити функції та оптимальну чисельність Національної поліції:

– ліквідувати підрозділи транспортної міліції з переданням їх функцій територіальним органам Національної поліції;

– ліквідувати спеціальні підрозділи по боротьбі з організованою злочинністю з покладенням їх функцій на підрозділи державного бюро розслідувань;

– ліквідувати ветеринарну міліцію, що дублює функції ветеринарних та фітосанітарних служб;

– ліквідувати ДАІ та передати функції забезпечення безпеки дорожнього руху до єдиної патрульної служби;

– переглянути статус міліції у справах дітей відповідно до вимог міжнародного права і демократичних стандартів;

– ліквідувати Державну службу охорони МВС;

г) створити нову систему атестації поліцейських з урахуванням міжнародного досвіду, провести повну переатестацію поліцейських за новими критеріями,

оновити особовий склад поліції, забезпечити прозору систему конкурсного добору на керівні посади (до рівня особового складу) в системі органів правопорядку, передбачити чіткі підстави та порядок звільнення посадових осіб з керівних посад органів правопорядку;

г) впровадити механізм прозорого конкурсного відбору осіб під час призначення на посади поліцейських усіх рівнів (за винятком найнижчих посад, що комплектуються особами, які успішно пройшли базову підготовку для служби в поліції);

д) впровадити ідентифікаційні жетони для всіх працівників поліції та затвердити правила його носіння на форменому одязі з метою можливості швидкої ідентифікації конкретної посадової особи поліції;

е) створити автоматизовану систему реєстрації затриманих осіб та спеціальних терміналів доступу громадськості до цієї системи з метою можливості швидко визначення місцезнаходження затриманої особи родичами або іншими зацікавленими особами через такі термінали.

На виконання положень угоди 22.10.2014 розпорядженням Кабміну України № 1118-р були схвалені Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України та Концепція першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ. Згідно з їх положеннями були визначені певні орієнтири створення та діяльності майбутньої Національної поліції України:

а) пріоритетним напрямком роботи поліції має бути служіння як потребам окремих громадян, так і громадським групам та суспільству в цілому;

б) поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом, усі рішення поліції мають бути вмотивовані законом та підтримуватися судом, а не диктуватися урядом та побажаннями політичних партій;

в) поліція повинна захищати права людини, особливо ті, які є необхідними для вільної політичної діяльності у демократичному суспільстві;

г) поліція має бути прозорою у своїх діях; поліцейські підрозділи мають бути достатньо відкритими для форм зовнішнього контролю, в тому числі для громадського контролю; основна статистика поліції (чисельність особового складу, гендерний баланс, розмір бюджету тощо) має бути доступною для суспільства, а прохання громадян та організацій про доступ до обмеженої інформації мають розглядатися в розумний строк і з детально вмотивованою відповіддю в разі відмови;

г) МВС повинно мати таку структуру, аби жодним чином не асоціюватися з «міністерством поліції», виконуючи при цьому роль цивільного та відкритого *Home Office*, в якому Служба національної поліції є лише складовою частиною;

д) майбутнє міністерство матиме розроблену систему професійних стандартів поведінки, спрямовану на розвинення в персоналі ініціативи, самостійності в ухваленні рішень, готовності брати відповідальність за власні поступки;

е) персонал МВС та поліції отримуватиме підвищену зарплату, що відповідає місцю і ролі поліції в демократичному суспільстві, та соціальні пільги, отримання яких не залежить від суб'єктивних стосунків між керівником та підлеглими;

е) основними етичними засадами правоохоронної діяльності виступатимуть: повага до особистості іншої людини, доброзичливість, ефективність і професіоналізм,

дотримання принципів законності та верховенства права, відповідальність, турбота про оточуючих, чесність щодо себе та інших, самовіддане служіння суспільству.

Верховною Радою України 2 липня 2015 року був ухвалений у другому читанні та в цілому проект № 2822 закону України «Про Національну поліцію», за який проголосувало 278 народних обранців. У присутності Міністра внутрішніх справ Арсена Авакова та керівництва патрульної поліції України Президент України Петро Порошенко 4 серпня підписав цей закон остаточно, завдяки чому Національна поліція отримала всі правові підстави для захисту основоположних прав та свобод громадян.

УКАЗ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ № 693/2015

Про День Національної поліції України

Ураховуючи значення та роль Національної поліції України у виконанні завдань із охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтриманні публічної безпеки і порядку, **постановляю:**

1. Установити в Україні свято – День Національної поліції України, яке відзначати щорічно 4 серпня – у день підписання Президентом України Закону «Про Національну поліцію».
2. Визнати таким, що втратив чинність, Указ Президента України від 17 листопада 1992 року № 567 «Про День міліції».
3. Цей Указ набирає чинності з дня його опублікування.

Президент України П. ПОРОШЕНКО

9 грудня 2015 року

2. Відповідно до закону України від 17.03.2011 № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади» діяльність центральних органів виконавчої влади спрямовується та координується Кабміном України через відповідних міністрів згідно із законодавством.

Відповідно до постанови Кабміну України від 10.09.2014 № 442 «Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади» діяльність Національної поліції спрямовується та координується через міністра внутрішніх справ. Крім поліції, через очільника МВС України також спрямовується та координується діяльність Адміністрації Державної прикордонної служби України, Державної міграційної служби України та Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабміну України від 28.10.2015 № 878, міністр внутрішніх справ України:

– спрямовує та координує діяльність визначених Кабміном України центральних органів виконавчої влади (в т. ч. і Національної поліції), зокрема:

- забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічно-го порядку та безпеки, що належить до завдань Національної поліції;
- погоджує та подає на розгляд Кабміну України розроблені Національною поліцією проекти законів України, актів Президента України та Кабміну України;
- визначає пріоритетні напрями роботи Національної поліції та шляхи виконання покладених на неї завдань, затверджує плани її роботи;
- вносить Прем'єр-міністрові України пропозиції стосовно кандидатури на посаду керівника Національної поліції;
- призначає на посаду та звільняє з посади першого заступника та заступників керівника Національної поліції за поданням керівника Національної поліції;
- погоджує структуру апарату і територіальних органів Національної поліції;
- установлює порядок обміну інформацією між МВС та Національною поліцією, періодичність її подання;
- видає обов'язкові до виконання Національною поліцією накази та доручення з питань, що належать до її компетенції;
- заслуховує звіти про виконання покладених на Національну поліцію завдань і планів роботи;
- відповідно до законодавства присвоює керівнику Національної поліції спеціальні звання поліції до полковника поліції включно.

Стаття 2. Завдання поліції

Завданнями поліції є надання поліцейських послуг у сферах:

- 1) забезпечення публічної безпеки і порядку;
- 2) охорони прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави;
- 3) протидії злочинності;
- 4) надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

1. Забезпечення публічної безпеки і порядку як у звичайних умовах життєдіяльності суспільства та держави, так і в умовах виникнення надзвичайних ситуацій досягається шляхом проведення єдиної державної політики у галузі забезпечення внутрішньої безпеки держави, а отже, і публічної безпеки й порядку, реалізацією заходів економічного, політичного, організаційного та іншого характеру, спрямованих, перш за все на попередження загроз життєво важливим інтересам держави та суспільства.

Публічний означає такий, що встановлюється у державі самою державою, забезпечується та охороняється нею шляхом надання своїм громадянам широкого спектру прав, і покладання обов'язків з метою всебічного задоволення інтересів громадян і суспільства та підтримки стабільності у державі. Цей стан візуально відкритий для спостереження всім громадянам, тому що в його сфері вони практично щоденно спілкуються один з одним. Смісловим ядром публічної якості

характеристик безпеки і порядку є синтез колективних та індивідуальних станів захищеності й відповідні напрями та сфери цілеспрямованої діяльності щодо їх забезпечення. У цьому понятті органічно поєдналися колективні інтереси у підтриманні рівноважного стану між загрозами та можливостями їх нейтралізації чи запобігання, що, зрештою, гарантує можливість реалізації комплексу інших законних інтересів, прав і свобод людини. Колективні безпекові інтереси апіорі можуть бути повною мірою задоволені з урахуванням безпеки особистісної.

Сутність публічної безпеки може бути виражена станом суспільного спокою, відсутності загроз (чи мінімально можливого їх рівня) охоронюваним законом правам, свободам, законним інтересам, а також відповідною системою діяльності, спрямованою на забезпечення вказаного бінарного (об'єктивно-суб'єктивного) стану. Це така вітально комфортна система показників соціального середовища, за яких людина, групи людей, громади та суспільство в цілому здатні спрямовувати свої зусилля для реалізації вищих соціальних функцій (генерації нових поколінь, забезпечення спадковості знань, навичок, культури у найширшому її розумінні, всебічного мирного розвитку і захисту людини) без остраху зазнати шкоди від тих чи інших, контрольованих чи неконтрольованих джерел підвищеної небезпеки (злочинних організацій, терористичних організацій, технічно аварійних об'єктів інфраструктури населених пунктів тощо).

Публічний порядок у широкому розумінні містить у собі всю систему позитивних і негативних суспільних відносин (відносин державних органів між собою, державних органів та громадських організацій чи громадян), метою яких є охорона життя, здоров'я, честі й гідності громадян, їх законних інтересів, забезпечення громадського спокою як у громадських місцях, так і поза їх межами, збереження всіх форм власності, створення реальних умов для нормального функціонування державних органів, громадських організацій і трудових колективів та які регулюються соціальними нормами (як нормами права, так і іншими соціальними нормами неюридичного характеру).

Багатоплановий характер забезпечення поліцією публічної безпеки і порядку дозволяє виділити дві вузлові цілі її діяльності:

– охорона громадян від загроз публічній безпеці, досягнення якої передбачає прогнозування виникнення імовірних факторів небезпеки та вчасне їх усунення, інакше кажучи, йдеться про ранню превенцію й недопущення виникнення та деструктивного впливу негативних чинників із числа загроз на складники публічної безпеки;

– захист громадян від загроз публічній безпеці, реалізація чого означає гарантування вчасного припинення дії деструктивних факторів небезпек, усунення негативних наслідків їх дії; на відміну від охорони мета захисту зорієнтована на формування своєрідної другої лінії безпосередньої та пізньої превенції загроз публічній безпеці, коли останні вже трансформувалися в дійсні фактори негативної дії та існує можливість лише їх припинення та згладжування деструктивних ефектів від них.

2. Охорона прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави є пріоритетом діяльності Національної поліції. Бажання України інтегруватися до

Європейського Союзу й ринкові реформи обумовили створення нової правоохоронної системи, що має відповідати кращим світовим стандартам і вимогам. Функціонування поліції повинно базуватися на пріоритеті прав людини та на принципах охорони цих прав. Це означає, що дотримання прав людини має превалювати у відносинах держави та людини, всі функції держави мають бути спрямовані на служіння інтересам людини, на охорону та захист її прав, свобод і законних інтересів. Отже, діяльність поліції повинна забезпечувати на належному рівні законність і правопорядок у країні, гарантувати права й свободи людини, інтереси суспільства та держави.

Охорона прав і свобод людини – це їх визнання державою. З огляду на різноманіття прав і свобод громадян, закріплених у Конституції України, вони реалізуються у певних сферах суспільного, економічного та політичного життя. Ці сфери не виступають ізольовано одна від одної, вони перетинаються, і тому в окремих випадках може скластися конгломерат суспільних відносин, що підпадають під вплив різноманітних умов, які створюються для реалізації громадянами своїх прав і свобод. Таким конгломератом виступає, в першу чергу, публічний порядок, у сфері якого відбувається реалізація значної частини прав і свобод або створюються передумови для їх реалізації.

Відправну, базову основу цієї діяльності становить чинна Конституція України, яка визначає головні пріоритети суспільства, що підлягають охороні з боку держави.

Слід зазначити, що майже третину обсягу Основного Закону присвячено правам людини, тому цілком закономірно, що один із перших її розділів (розділ II) присвячено правовому статусу особи (правам, свободам та обов'язкам людини і громадянина). Слід зазначити, що передбачені Конституцією права і свободи визнаються не лише за громадянами України, а й за іншими особами, які проживають на її території (іноземцями, особами без громадянства тощо).

Відповідно до Конституції громадяни України мають права на життя (ст. 27), повагу до своєї гідності (ст. 28), достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що охоплює достатнє харчування, одяг, житло (ст. 48), працю (ст. 43), охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49), безпечне для життя й здоров'я навколишнє середовище (ст. 50) і т. ін.

Міру соціально можливого у правах встановлюють гарантії. Так, низка інших статей Конституції України (наприклад ст. 29–32), передбачаючи гарантії особистої недоторканності, недоторканості житла, а також охорону особистого і сімейного життя, таємність листування, телефонних переговорів, телеграфної та іншої кореспонденції, визначає одночасно і недопустимість порушень цих прав. Проте слід зазначити, що, встановлюючи ці права-гарантії, чинна Конституція передбачає і їх обмеження в інтересах суспільства і держави.

3. Протидія злочинності – одна зі сфер соціального управління, що впливає на причини та умови конкретних злочинів та на саму злочинність як соціальне явище з метою запобігання її самодетермінації. Вона охоплює всі види впливу на злочинність з метою її скорочення, мінімізації кількості кримінально караних діянь, починаючи від розробки законодавства та його застосування і закінчуючи соціальним

забезпеченням процесів формування особистості та її виховання, у тому числі правового впливу на неї з метою недопущення відхилень поведінки.

Протидіючи злочинності, служби та підрозділи поліції здійснюють профілактику, запобігання і припинення злочинів. Профілактика злочинів – цілеспрямоване виявлення і усунення причин та умов конкретних злочинів, окремих груп або видів злочинів. Запобігання злочинам – недопущення реалізації замислених злочинів шляхом установаження осіб, які намагаються їх вчинити, а також ужиття до них необхідних заходів, передбачених законом, поєднане з оздоровленням обстановки в мікросередовищі. Припинення злочинів – перешкоджання продовженню розпочатого злочину та доведення його до кінця шляхом установаження осіб, які намагалися його вчинити, та вжиття до них заходів, у тому числі кримінально-правових, а також створення обстановки, що виключає злочинну діяльність надалі.

Провідними напрямками діяльності поліції у сфері протидії злочинності є такі: 1) виявлення, усунення або нейтралізація причин злочинності, окремих її видів, а також умов, що їй сприяють; 2) виявлення та усунення ситуацій на певних територіях або в певному середовищі, безпосередньо мотивуючих або провокуючих вчинення злочинів; 3) виявлення у структурі населення груп підвищеного кримінального ризику і зниження цього ризику; 4) виявлення осіб, поведінка яких указує на реальну можливість учинення злочинів, і чинення на них стримуючого і коригуючого впливу, а в разі необхідності – і на їх найближче оточення.

4. Надання послуг з допомоги – це різні за сферою, змістом та обсягом форми сервісної діяльності поліцейських, спрямовані на реалізацію прав, свобод та законних інтересів осіб, які з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

Поняття «послуги» в контексті поліцейської діяльності має на меті акцентувати увагу на виконанні обов'язків держави перед приватними особами.

Отже, з метою виконання завдання щодо забезпечення безпеки особи, суспільства і національних інтересів держава в особі уповноважених суб'єктів спрямовує свою діяльність на юридичне оформлення умов, необхідних для гарантування належної реалізації прав та охоронюваних законом інтересів тощо. Тобто після юридично оформлених умов, необхідних для забезпечення належної реалізації прав та охоронюваних законом інтересів, суб'єкт звернення отримує можливість реалізувати свої конституційні права, а держава (в особі органів та підрозділів поліції) – виконати завдання та функції, покладені на неї щодо забезпечення безпеки життя, здоров'я людини і громадянина, безпеки суспільства та держави в цілому.

Прикметник поліцейських у визначенні послуг ґрунтується на характеристиці суб'єкта, який надає ці послуги, – це Національна поліція через її працівників. Предметом цих послуг є саме допомога особам, які з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги. Саме він дозволяє врахувати мету надання цих послуг, а також зміст функцій, пов'язаних із відповідною діяльністю владних суб'єктів, і правову природу таких послуг, яка стосується здійснення поліцейських функцій через реалізацію диспозитивних, а не імперативних засад.

Головними ознаками поліцейських послуг з допомоги є такі: а) надання послуг лише за заявою фізичної особи (ініціативна, заявна діяльність); б) допоміжний характер, обумовлений зв'язком із забезпеченням умов для реалізації прав, свобод та законних інтересів конкретних осіб; в) надання послуг лише шляхом реалізації владних повноважень поліцейським; г) законодавче регулювання права на отримання особою конкретної послуги та кореспондуючого повноваження поліцейського на надання такої послуги; ґ) можливість отримання конкретної послуги, як правило, в одному органі поліції; д) результатом надання є адміністративний акт – дія або рішення поліцейського, яким задоволено звернення конкретної особи. Цей акт є адресним (спрямованим на особу, яка звернулася за послугою з допомоги).

Стаття 3. Правова основа діяльності поліції

1. У своїй діяльності поліція керується Конституцією України, міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цим та іншими законами України, актами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, а також виданими відповідно до них актами Міністерства внутрішніх справ України, іншими нормативно-правовими актами.

1. З огляду на різноманітність нормативно-правових актів (юридичну чинність, обмежену чи широку дію, наявність первинних чи вторинних норм тощо) їх доцільно розділити на такі види:

- Конституція України;
- закони України, у тому числі такі, що визначають статус суб'єктів правоохоронної діяльності, на яких покладено забезпечення прав і свобод людини; кодифіковані законодавчі акти, що регулюють забезпечення прав і свобод людини у сфері боротьби з окремими видами злочинів та правопорушень, що регламентують діяльність щодо забезпечення прав і свобод певних категорій осіб, що регламентують громадський контроль за правоохоронною діяльністю;
- акти (постанови) ВР України (ухвалюються, як правило, в політичних цілях із метою відзначення стану певної сукупності соціальних відносин і проблем, щодо їх функціонування, визначення напрямків і форм їх врегулювання або які стосуються порядку набуття чинності тим чи іншим законом);
- акти (укази та розпорядження) Президента України, які, у свою чергу, можна поділити на акти, спрямовані на розвиток законодавчих норм, та акти, спрямовані на вирішення питань, які не знайшли законодавчого врегулювання;
- акти (постанови та розпорядження) Кабміну України, які умовно можна поділити на акти, які становлять правову основу діяльності державних органів, що здійснюють захист прав і свобод громадян, та акти, що містять положення щодо механізму реалізації політики держави у сфері забезпечення прав і свобод громадян;

– відомчі та міжвідомчі акти – накази, інструкції, настанови тощо, які видаються центральними органами виконавчої влади у випадках, коли в межах сфери впливу означених органів не чітко (лише в загальному вигляді) визначено права та обов'язки суб'єктів; є прогалини в певних аспектах взаємовідносин суб'єктів; прямо доручено законом (або указом, постановою, розпорядженням) видати акт для конкретизації законодавчої норми;

– програмні документи (стратегії, концепції, програми, плани);
– міжнародні акти (міжурядові угоди України з іншими державами та міжнародно-правові акти, ратифіковані та визнані нашою державою).

Особливе місце в системі нормативного регулювання діяльності Національної поліції належить нормотворчій діяльності МВС України, яка може здійснюватися за допомогою нормативно-правових актів чотирьох видів.

До першої групи належать накази МВС України, що видаються на підставі й на виконання чинного законодавства. Вони спрямовані на забезпечення загальних умов і сприяють реалізації всіх чи певної групи конституційних прав і свобод громадян.

До другої групи належать накази, що регламентують діяльність окремих органів (підрозділів) МВС України.

До третьої групи належать накази, що регламентують питання організації та здійснення спільних заходів МВС України з іншими органами державної виконавчої влади щодо забезпечення прав і свобод людини у сфері охорони публічної безпеки та порядку.

До четвертої групи належать акти контрольної спрямованості (регулюють питання контролю за діяльністю поліції у сфері захисту прав і свобод громадян).

Вищезазначені правові акти дозволяють дотримуватися лінії на створення правової держави, чітко визначити місце відомчого регулювання у забезпеченні реалізації поліцією конституційних прав і свобод громадян України й суттєво підвищити авторитет Конституції України та інших законодавчих актів.

Стаття 4. Міжнародне співробітництво поліції

1. Взаємовідносини у сферах діяльності поліції з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями базуються на міжнародних договорах, а також на установчих актах та правилах міжнародних організацій, членом яких є Україна.

2. Поліцейські можуть направлятися до міжнародних організацій, іноземних держав як представники поліції з метою забезпечення координації співробітництва з питань, що належать до повноважень поліції.

3. Поліцейські можуть залучатися до участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

1. За роки своєї незалежності Україна приєдналася до багатьох європейських конвенцій, у тому числі з питань кримінального судочинства, двосторонніх договорів про надання правової допомоги у цивільних і кримінальних справах, та інших міжнародно-правових актів. На сьогодні Україною підписано більше ста міжнарод-

них договорів у сфері боротьби зі злочинністю, зокрема низка угод про правову допомогу в цивільних, сімейних і кримінальних справах (практично зі всіма республіками колишнього СРСР, а також із багатьма країнами Європи, Азії, Африки та Америки) й угод про співпрацю в боротьбі з незаконним обігом наркотиків (наприклад, з Австрією та Італією).

Закон України від 29.06.2004 № 1906-1V «Про міжнародні договори України» визначає, що міжнародні договори України укладаються:

- Президентом України або за його дорученням – від імені України;
- Кабміном України або за його дорученням – від імені Уряду України;
- міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами – від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів.

Міжвідомчими є міжнародні договори України з питань, що належать до повноважень міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та державних колегіальних органів.

Порядок подання пропозицій щодо укладення міжвідомчих міжнародних договорів визначається постановою Кабміну України від 13.09.2002 № 1371 «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна».

Згідно зі ст. 19 закону України № 1906-1V чинні міжнародні договори України, згоду на обов'язковість яких надано ВР України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набув чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору.

Так, є помилковим твердження, що у рамках Інтерполу забезпечується інституціональне співробітництво правоохоронних органів держав-членів, яке базується не на положеннях міжнародних договорів, а на факті членства держави в цій організації. Вступ України до Інтерполу – Міжнародної організації кримінальної поліції – відбувся на підставі постанови Кабміну України від 30.09.1992 № 555 «Про вступ України до Інтерполу» шляхом подання відповідної заявки від імені Уряду України про її вступ до цієї організації. У такий спосіб Кабінетом Міністрів України був укладений міжурядовий договір, який є одним із видів міжнародних договорів. Рішення про приєднання України до цього міжнародного договору, який був укладений від імені України і не потребував ратифікації, було ухвалено у формі постанови Кабміну України, що відповідає вимогам підп. «в» п. 1 ст. 13 Закону № 1906-1V.

2. Інструкція про порядок направлення представника Національного центрального бюро Інтерполу у представництво до Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол була затверджена наказом МВС України від 17.10.2014 № 1088 і визначає порядок направлення працівників МВС до Генерального секретаріату Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол).

Представник Національного центрального бюро Інтерполу в Міжнародній організації кримінальної поліції Інтерпол – працівник МВС, направлений у

представництво до Генерального секретаріату Міжнародної організації кримінальної поліції (Інтерпол), м. Ліон Французької Республіки.

Представництво – це перебування працівника МВС у Генеральному секретаріаті Інтерполу за принципом ротації у строки, передбачені цією Інструкцією.

Направлення Представника здійснюється відповідно до домовленостей МВС із Генеральним секретаріатом Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол і в порядку, передбаченому чинним законодавством України та актами Міжнародної організації кримінальної поліції Інтерпол.

Крім того, у структурі Національної поліції діє Робочий апарат Укрбюро Інтерполу, який забезпечує представництво України в Міжнародній організації кримінальної поліції (Інтерпол) та Європейському поліцейському офісі (Європол), а також повноважень Національної поліції України як Національного центрального бюро Інтерполу та Національного контактного пункту Європолу в Україні.

Робочий апарат Укрбюро Інтерполу є центром координації та забезпечення взаємодії правоохоронних та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав з питань, що належать до сфери діяльності Інтерполу та Європолу.

Головними завданнями Робочого апарату Укрбюро Інтерполу є такі:

- реалізація, у межах його компетенції, державної політики щодо боротьби зі злочинністю, яка має транснаціональний характер;
- координація, організація та забезпечення співробітництва правоохоронних та інших органів державної влади України з компетентними органами іноземних держав у сфері боротьби зі злочинністю з використанням можливостей Інтерполу та Європолу.

3. На сьогодні головним інструментом підтримання міжнародного миру, безпеки, свободи і загального добробуту залишається діяльність ООН, яка фактично реалізує функцію міжнародного центру забезпечення миру в усьому світі.

Міжнародні операції з підтримання миру і безпеки («peacekeeping operations») – міжнародні дії або заходи, спрямовані на виконання миротворчих чи гуманітарних завдань, які здійснюються за рішеннями Ради Безпеки ООН відповідно до Статуту ООН, Організації з безпеки та співробітництва в Європі (ОБСЄ) та інших міжнародних організацій, які несуть відповідальність у сфері підтримання міжнародного миру і безпеки згідно з положеннями глави VIII Статуту ООН, а так само дії і заходи багатонаціональних сил і багатонаціональних військових формувань високої готовності, які проводяться під загальним контролем Ради Безпеки ООН з метою:

- запобігання виникненню міждержавних або внутрішніх конфліктів;
- урегулювання або створення умов для врегулювання міждержавних, а також внутрішніх конфліктів за згодою сторін конфлікту або з використанням примусових заходів за рішенням Ради Безпеки ООН, що може передбачати, зокрема, спостереження і контроль за додержанням угод про припинення вогню та інших ворожих дій, роз'єднання сторін, які конфліктують, роззброєння і розформування їх підрозділів, виконання інженерних та інших робіт;
- боротьби з міжнародним тероризмом і піратством;

- евакуації населення із зони конфлікту;
- ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру;
- надання гуманітарної допомоги населенню, яке постраждало внаслідок між-державних або внутрішніх конфліктів;
- виконання поліцейських функцій щодо забезпечення безпеки і додержання прав людини;
- надання допомоги у подоланні наслідків конфліктів та відновлення миру;
- усунення загрози миру, порушень миру чи акту агресії.

Першою операцією ООН з підтримання миру була місія спостерігачів зі штаб-квартирою в Єрусалимі (орган ООН з нагляду за виконанням умов перемир'я), яка була запроваджена у травні 1948 році і діє по сьогодні з метою забезпечення контролю за дотриманням Угоди про перемир'я між Ізраїлем і сусідніми з ним арабськими державами. Цим було покладено початок проведенню операцій ООН з підтримання миру із використанням виключно військових спостерігачів ООН («голубих беретів»).

Перша ж операція ООН з підтримання миру із застосуванням збройних сил («блакитних касок») була здійснена в 1956 році, коли за рішенням Генеральної Асамблеї були сформовані Надзвичайні збройні сили ООН на Близькому Сході. Починаючи з операції ООН в Конго у 1960–1964 рр., почав широко використовуватись цивільний персонал, а під час діяльності Групи ООН з надання допомоги у перехідний період у Намібії у 1989–1990 рр. до складу операції вперше були включені 1500 поліцейських з різних країн, в тому числі 11 графологів і дактилоскопістів з Радянського Союзу.

Система управління діяльністю щодо внесення пропозицій та ухвалення рішення про участь працівників органів внутрішніх справ України в операціях на користь миру ґрунтується на положеннях Конституції, закону України «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки», підписаного Президентом України 23.04.1999, а також указу Президента України від 01.02.2000 № 153 «Про порядок розгляду пропозицій щодо участі України в міжнародних операціях миру і безпеки».

Участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки здійснюється шляхом надання національного контингенту, національного персоналу, а також матеріально-технічних ресурсів та послуг у розпорядження відповідних органів, які визначаються рішенням про проведення такої операції.

Україна бере участь у міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі багатонаціональних військових формувань високої готовності шляхом здійснення оперативного чергування, направлення національного контингенту і національного персоналу в розпорядження органів, які визначаються рішеннями про проведення таких операцій, а також надання матеріально-технічних ресурсів та послуг.

Рішення про направлення національного контингенту чи національного персоналу для участі України у міжнародній операції з підтримання миру і безпеки, а також з питань надання матеріально-технічних ресурсів та послуг ухвалює

Президент України з одночасним поданням до Верховної Ради України законопроекту про схвалення рішення щодо направлення національного контингенту.

Система управління процесом відбору та направлення працівників органів внутрішніх справ України для участі в операціях Європейського Союзу на користь миру визначається наказом МВС України від 07.12.2003 № 1490 «Про організаційне забезпечення діяльності МВС України з підтримання миру і безпеки».

Стаття 5. Взаємодія поліції з органами державної влади та органами місцевого самоврядування

1. Поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів.

1. Взаємодія – певна організаційна діяльність, що передбачає узгоджені за завданнями, напрямками і часом різноманітні дії в інтересах досягнення спільної мети. Національна поліція у процесі своєї діяльності відповідно до закону та інших нормативно-правових актів взаємодіє з:

- а) правоохоронними органами України.
- б) іншими органами державної влади.

Правоохоронний орган – це юрисдикційний орган, уповноважений державою виконувати в установленому законом порядку функції або завдання з охорони права та правопорядку, розслідування або запобігання порушень права, відновлення порушеного права, захисту національної (державної) безпеки, підтримання правопорядку та забезпечення стану законності. У законі України від 23.12.1993 № 3781-XII «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» визначено поняття правоохоронних органів, до яких належать органи прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне бюро України, органи охорони державного кордону, органи доходів і зборів, органи й установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони та інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції.

До інших органів державної влади належать, зокрема такі:

- Президент України – гарант державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина;
- ВР України – законодавчий орган;
- Кабмін України – вищий орган у системі органів виконавчої влади;
- центральні та місцеві органи виконавчої влади;
- суди, що здійснюють діяльність у сфері правосуддя;
- спеціальні органи, що захищають інтереси держави та створюють умови для виконання функцій держави (Рада національної безпеки і оборони України, Рахункова палата тощо);

– органи місцевого самоврядування.

У процесі своєї діяльності поліція вступає у різноманітні та численні відносини з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами.

Відповідно до ст. 38 закону України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування в Україні» до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належить сприяння діяльності органів суду, прокуратури, юстиції, служби безпеки, Національної поліції, Національного антикорупційного бюро України, адвокатури і Державної кримінально-виконавчої служби України.

Згідно із законом «Про Національну поліцію» виконавчі комітети сільських, селищних і міських рад надають безоплатно органам і підрозділам поліції службові приміщення, обладнані меблями і засобами зв'язку, транспорт та інші матеріально-технічні засоби. Комунальні та приватні підприємства можуть виділяти органам і підрозділам поліції кошти, транспорт та інші матеріально-технічні засоби, необхідні для виконання повноважень поліції.

Відповідно до ст. 87 коментованого Закону Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу поліції на території, відповідно, Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, відповідної області, району або міста своїм рішенням ухвалити резолюцію недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади.

Рішення про ухвалення резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції вважається ухваленим, якщо за нього проголосувало не менше двох третин від складу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Київської та Севастопольської міських рад, обласних, районних і міських рад.

У рішенні про ухвалення резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції мають бути зазначені мотиви для його ухвалення з посиланням на обставини, що їх обґрунтують.

Розділ II

ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ

Стаття 6. Верховенство права

1. Поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

2. Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

1. Верховенство права – це панування права в суспільстві, яке вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо.

Принцип верховенства права означає, що свобода громадян має забезпечуватись таким правовим порядком, коли ніхто не змушує робити чогось, не передбаченого законом, а людина, її права і свободи визнаються найвищою цінністю. Принцип верховенства права означає також, що не держава утворює право, а право є основою життєдіяльності та існування держави в особі її органів, інших організацій та посадових осіб.

Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а містить у собі інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Усі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою знайшла відображення в Конституції України.

У діяльності поліції особливого значення набуває такий аспект принципу верховенства права, як пріоритетність прав людини, оскільки саме у цій сфері правових відносин вони можуть бути суттєво обмежені. У зв'язку з тим ч. 1 коментованої статті визначає, що діяльність поліції здійснюється з додержанням принципу верховенства права, відповідно до якого людина, її права і свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Це положення прямо впливає зі ст. 3 Конституції України, відповідно до якої права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип верховенства права вперше на національному рівні був закріплений у п. 1 ст. 8 Конституції України. Розуміння його сутності знайшло своє відображення у тлумаченні, яке було надано Пленумом ВСУ у п. 1 постанови від 01.11.1996 № 9 «Про застосування Конституції України при здійсненні правосуддя».

Відповідно до ч. 1 ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права, згідно з яким:

- Конституція України має найвищу юридичну силу;
- закони та інші нормативно-правові акти ухвалюються на основі Конституції України і повинні відповідати їй;
- норми Конституції України є нормами прямої дії;
- звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

Якщо звернутися до європейської практики, сутність верховенства права розкрито у доповіді «Про верховенство права» на 86-му пленарному засіданні Венеціанської комісії 25–26.03.2011. Відповідно до підходів Венеціанської комісії виділяють такі складові верховенства права:

- доступ до закону (положення закону повинні бути зрозумілими, чіткими та передбачуваними);
- вирішення питань про юридичні права повинно, як правило, здійснюватися виключно на підставі закону;
- рівність перед законом;
- влада повинна реалізовуватися відповідно до закону, справедливо та розумно;
- права людини повинні бути захищені; мають існувати засоби для врегулювання спорів без невиправданих витрат та відстрочок;
- наявність справедливого суду;
- держава повинна дотримуватися своїх зобов'язань у рамках як міжнародного, так і національного права.

2. Принцип верховенства права застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, утвореного 21.01.1959, який діє на основі Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. У преамбулі цієї Конвенції верховенство права визнається як принцип, що об'єднує країни – учасниці Ради Європи. У своїх рішеннях Суд неодноразово звертається до зазначеного у преамбулі Конвенції принципу і, вважаючи його одним з основоположних принципів функціонування країн-учасниць, надає йому тлумачення під час вирішення справ.

На конференції Віденського саміту глав держав і урядів держав – членів Ради Європи у жовтні 1993 року було ухвалено рішення про створення нового Європейського суду з прав людини, який розпочав свою роботу 01.11.1998.

Головним завданням ЄСПЛ є розгляд заяв, поданих особами, які скаржаться на порушення своїх прав, викладених у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР Верховна Рада України ратифікувала Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Перший протокол та протоколи № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції.

Особливість цього договору полягає в тому, що Конвенція підлягає застосуванню разом із рішеннями ЄСПЛ, в яких містяться тлумачення її положень. Крім того, у законі України від 23.02.2006 № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» вказується на обов'язок держави виконати рішення ЄСПЛ у справах проти України з необхідністю усунення причин порушення Україною Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї з упровадженням в українське судочинство та

адміністративну практику європейських стандартів прав людини, зі створенням передумов для зменшення кількості заяв до ЄСПЛ проти України.

Природа рішень ЄСПЛ обумовлюється певними факторами: а) правові позиції, що містяться в них, мають нормативний характер; б) у рішеннях дається тлумачення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та протоколів до неї; в) самі рішення мають правозастосовний характер, оскільки в них містяться рішення з конкретної справи.

Стаття 7. Дотримання прав і свобод людини

1. Під час виконання своїх завдань поліція забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, і сприяє їх реалізації.

2. Обмеження прав і свобод людини допускається виключно на підставах та в порядку, визначених Конституцією і законами України, за нагальної необхідності і в обсязі, необхідному для виконання завдань поліції.

3. Здійснення заходів, що обмежують права та свободи людини, має бути негайно припинене, якщо мета застосування таких заходів досягнута або немає необхідності подальшого їх застосування.

4. Поліцейським за будь-яких обставин заборонено сприяти, здійснювати, підбурювати або терпимо ставитися до будь-яких форм катування, жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання.

У разі виявлення таких дій кожен поліцейський зобов'язаний негайно вжити всіх можливих заходів щодо їх припинення та обов'язково доповісти безпосередньому керівництву про факти катування та наміри їх застосування. У разі приховування фактів катування або інших видів нелегального поводження поліцейськими керівник органу протягом доби з моменту отримання відомостей про такі факти зобов'язаний ініціювати проведення службового розслідування та притягнення винних до відповідальності.

У разі виявлення таких дій поліцейський зобов'язаний повідомити про це орган досудового розслідування, уповноважений на розслідування відповідних злочинів, вчинених поліцейськими.

5. У діяльності поліції забороняються будь-які привілеї чи обмеження за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками.

1. Права і свободи людини і громадянина – це певні можливості особи, необхідні для її існування і розвитку, які визнаються невід'ємними, мають бути загальними й рівними для кожного, забезпечуватись і захищатись державою в обсязі міжнародних стандартів. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження та забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Зазначені конституційні приписи є основоположними для діяльності органів поліції, їх закріплено в чинному адміністративному та кримінальному, кримінально-процесуальному законодавстві.

Принцип дотримання прав і свобод людини передбачає:

- закріплення прав та свобод людини системою нормативно-правових актів;
- відповідність проголошених прав і свобод міжнародно-правовим стандартам;
- наявність універсального характеру прав і свобод, необхідних для цивілізованої життєдіяльності людини;
- створення засобів реалізації декларованих прав і свобод, що становлять поняття механізму;
- закріплення конституційного обов'язку держави щодо захисту прав та свобод людини;
- єдність прав та обов'язків суб'єктів, коли право одного є межею свободи іншого, а обов'язок визнається основною гарантією реалізації суб'єктивного права;
- неможливість використання прав і свобод людини проти державного ладу та інтересів суспільства.

У Стратегії розвитку органів внутрішніх справ від 22.10.2014 (розділ II «Вимоги суспільства до поліції як ключової ланки МВС») зазначено, що:

- поліція повинна захищати права людини, особливо ті, які є необхідними для вільної політичної діяльності в демократичному суспільстві;
- поліція має впроваджувати процедури та нормативні акти, які унеможливають здійснення свавільних арештів і затримань, забезпечують захист затриманих осіб від катування та жорстокого поводження;
- у поліцейських підрозділах має бути запроваджено спеціальне навчання персоналу з метою забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ; випадки застосування сили та фізичного примусу мають суворо регламентуватися детальними нормативними приписами, у переважній більшості санкціонуватися і ретельно розглядатися керівництвом поліції спільно з іншими органами, що контролюють діяльність поліції.

У міжнародно-правовій практиці загальний масив нормативно-правових актів, які регламентують забезпечення прав і свобод людей, становлять Загальна декларація прав людини 1948 року, Міжнародний пакт про громадянські та політичні права 1966 року, Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод 1950 року.

Основним правовим документом міжнародного характеру у сфері функціонування правоохоронних органів є Кодекс поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку від 17.12.1979, ухвалений у рамках ООН. У цьому Кодексі розроблено етичні норми поведінки для поліції та інших правоохоронних органів. В основі Кодексу – твердження про те, що особи, які здійснюють поліцейські функції, повинні поважати й захищати права людини стосовно всіх осіб. Кодекс забороняє застосування тортур, а також корупційних дій та передбачає, що сила може застосовуватися тільки в разі крайньої потреби. У документі наголошується на збереженні в таємниці інформації конфіденційного характеру.

2. Відповідно до частини 2 ст. 29 Загальної декларації прав людини під час здійснення своїх прав і свобод кожна людина повинна зазнавати тільки таких обмежень, які встановлено законом виключно з метою забезпечення належного визнання і поваги прав і свобод інших та забезпечення справедливих вимог моралі, громадського порядку і загального добробуту в демократичному суспільстві.

У ст. 64 Основного Закону зазначено, що конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією України.

Такими обмеженнями може бути необхідність:

- запобігти злочинів чи його перепинити;
- урятувати життя людей та майна, здійснити безпосереднє переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину;
- з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи;
- забезпечити інтереси національної безпеки, територіальну цілісність, громадський порядок, економічний добробут;
- забезпечити охорону здоров'я і моральність населення, захистити репутацію або права і свободи інших людей;
- запобігти розголошенню інформації, одержаної конфіденційно;
- підтримати авторитет і неупередженість правосуддя тощо.

При цьому конкретні права і свободи громадян за загальним правилом мають такі ж само конкретні підстави їх обмеження. Тому не може бути обмежене, скажімо, право на свободу світогляду і віросповідання необхідністю з'ясувати істину під час розслідування кримінальної справи, а право на недоторканість житла – необхідністю запобігти розголошенню інформації, одержаної конфіденційно.

Інші, крім зазначених вище, обмеження прав і свобод можуть встановлюватися лише в умовах воєнного або надзвичайного стану та завжди мають визначено тимчасовий характер.

Зміст правового режиму воєнного стану, порядок його запровадження та скасування, правові засади діяльності органів державної влади, військового командування, військових адміністрацій, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах воєнного стану, гарантії прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб визначаються законом України від 12.05.2015 № 389-VIII «Про правовий режим воєнного стану».

Зміст правового режиму надзвичайного стану, порядок його введення та припинення дії, особливості діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій в умовах надзвичайного стану, додержання прав і свобод людини і громадянина, а також прав і законних інтересів юридичних осіб та відповідальність за порушення вимог або невиконання заходів правового режиму надзвичайного стану визначаються законом України від 16.03.2000 № 1550-III «Про правовий режим надзвичайного стану».

В умовах воєнного та надзвичайного стану не можуть бути обмежені права і свободи людини і громадянина, зазначені у ч. 2 ст. 64 Конституції України, зокрема:

- право мати рівні з іншими конституційні права і свобода та бути рівними перед законом;
- право громадянина України не бути позбавленим громадянства і права змінити громадянство; право не бути вигнаним за межі України та право не бути виданим іншій державі; право на піклування та захист з боку держави під час перебування за кордоном;
- право на життя і право захищати своє життя та здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань; право кожної людини звертатися до держави з вимогою захистити її життя;
- право кожного на повагу до його гідності й право не бути підданим катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню; право не бути підданим без власної згоди медичним, науковим чи іншим досліддам;
- право на свободу та особисту недоторканність; право не бути заарештованим або триматися під вартою інакше ніж за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах і в порядку, встановлених законом;
- право кожного заарештованого чи затриманого зразу ж звати мотиви арешту чи затримання, з моменту затримання мати право на захист і користуватися правовою допомогою захисника;
- право на звернення;
- право на судовий захист прав і свобод людини тощо.

3. Поліція здійснює свою діяльність на основі дотримання та поваги прав і свобод людини та громадянина. Діяльність, що обмежує права і свободи громадян, негайно припиняється, якщо буде досягнута законна мета або з'ясувалося, що ця мета не може або не повинна досягатися шляхом обмеження прав і свобод громадян. У всіх випадках обмеження прав особистості припиняється після досягнення мети обмеження відповідного права. У ст. 29 «Вимоги до поліцейського заходу» закону України «Про Національну поліцію» зазначено, що поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

4. Конституція України забороняє протиправні дії, які безпосередньо порушують права на людську гідність, а саме:

- катування;
- жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження;
- застосування жорстоких, нелюдських, таких, що принижують людську гідність, покарань;
- використання людини (без її волі) для наукових, медичних чи інших дослідів.

Згідно з Конституцією України кожен:

- має право на повагу до його гідності, не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню (ст. 28);

– має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань (ст. 55).

Згідно з Конвенцією проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання (Конвенцію ратифіковано указом Президії Верховної Ради Української РСР від 26.01.1987 № 3484-XI) термін «катування» означає будь-яку дію, якою будь-якій особі навмисне заподіюються сильний біль або страждання (фізичне чи моральне) щоб отримати від неї або від третьої особи відомості чи визнання, покарати її за дії, які вчинила вона або третя особа чи у вчиненні яких вона підозрюється, а також заллжати чи примусити її або третю особу, чи з будь-якої причини, що ґрунтується на дискримінації будь-якого виду, коли такий біль або страждання заподіюються державними посадовими або іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, з їх відома чи з їх мовчазної згоди. У цей термін не охоплює біль або страждання, що виникли внаслідок лише законних санкцій, невіддільні від цих санкцій чи які спричиняються ними випадково.

Жодні виняткові обставини, якими б вони не були, стан війни чи загроза війни, внутрішня політична нестабільність чи будь-який інший надзвичайний стан не можуть бути виправданням катувань.

Відповідно до ст. 3 Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (ратифікованої законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР) жодна людина не може зазнавати катувань чи нелюдського або такого, що принижує її гідність, поводження чи покарання.

У свою чергу, Європейською конвенцією про запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (ратифікованою законом України від 24.01.1997 № 33/97-ВР) створюється Європейський комітет з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню. Комітет шляхом здійснення інспекцій перевіряє поводження з позбавленими волі особами з метою посилення у разі необхідності захисту таких осіб від катувань чи нелюдського або такого, що принижує їхню гідність, поводження чи покарання.

Судова практика європейських судів, зокрема Європейського суду з прав людини, визначила, що під жорстоким поводженням слід розуміти певну тяжкість фізичного болю або душевних страждань. У випадку катувань їх рівень є дуже високим. Такий біль або страждання завдаються за допомогою спеціальних методів або через створення конкретних обставин.

Катування, жорстоке, нелюдське поводження тощо мають місце тоді, коли біль і страждання спричиняються державними посадовими або іншими особами, які виступають як офіційні, чи з їх підбурювання, відома або їх мовчазної згоди.

У Стратегії розвитку органів внутрішніх справ (розділ II, п. 3) зазначено, що поліція має впроваджувати процедури та затримань, забезпечують захист затриманих осіб від катування та жорстокого поводження. У поліцейських підрозділах має бути запроваджено спеціальне навчання персоналу з метою забезпечення прав

людини в діяльності органів внутрішніх справ. Випадки застосування сили та фізичного примусу мають суворо регламентуватись детальними нормативними актами, у переважній більшості санкціонуватись і ретельно розглядатись керівництвом поліції спільно з іншими органами, що контролюють діяльність поліції.

5. У Загальній декларації прав людини, ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН 10.12.1948, проголошується, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності і правах (ст. 1), що кожна людина повинна мати всі права та свободи, проголошені цією Декларацією, незалежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного чи соціального походження, майнового, станового або іншого становища (ст. 2).

Положення ч. 5 цієї статті щодо заборони у діяльності поліції будь-яких привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовною або іншими ознаками повністю відповідає:

а) частинам 1, 2 ст. 24 Конституції України, згідно з якими громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом; не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками;

б) частині 1 ст. 21 Хартії основних прав Європейського Союзу від 07.12.2000, якою встановлено заборону дискримінації будь-якого виду, зокрема за ознаками статі, раси, кольору шкіри, етнічного чи соціального походження, генетичних характеристик, мови, релігії, політичних або інших поглядів, належності до національної меншини, майнового стану, походження, обмеженої працездатності, віку або сексуальної орієнтації;

в) статті 14 Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, відповідно до якої користування правами та свободами, визначеними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або за іншою ознакою.

Стаття 8. Законність

1. Поліція діє виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України.

2. Поліцейському заборонено виконувати злочинні чи явно незаконні розпорядження та накази.

3. Накази, розпорядження та доручення вищих органів, керівників, посадових та службових осіб, службова, політична, економічна або інша доцільність не можуть бути підставою для порушення поліцейським Конституції та законів України.

1. Основоположним принципом діяльності органів поліції є законність. Законність – всеохоплююче поняття, яке розповсюджує свою дію на всіх без винятку суб'єктів права, жодного з яких не може бути виключено зі сфери дії законності. Принцип законності передбачає суворе й неухильне дотримання та виконання закону всіма без винятку працівниками поліції. Законність означає, що під час здійснення поліцейськими своїх функцій немає місця суб'єктивізму і свавілля. Згідно з принципом законності всі превентивні заходи й заходи реагування на правопорушення мають відповідати вимогам закону. Будь-яке обмеження прав, свобод і законних інтересів громадян, а також прав і законних інтересів громадських об'єднань, організацій і посадових осіб є допустимим тільки на підставах та в порядку, передбачених законодавством.

Принцип законності розглядається, як правило, у трьох аспектах, які містяться у Стратегії розвитку органів внутрішніх справ від 22.10.2014:

- відповідність нормативної бази вимогам закону;
- відповідність процедур вимогам закону;
- забезпечення законності дій персоналу.

Законність безпосередньо пов'язана з правопорядком. Ці поняття дуже близькі, і їх часто ототожнюють. Правопорядок – ширше поняття. Воно охоплює систему правових демократичних законів, функціональні права і обов'язки (правовий статус) державних органів, організацій і громадян, процес (режим) точного і неухильного дотримання та виконання чинних нормативно-правових актів (права) і системи правовідносин, які склалися в результаті такої реалізації.

Законність у діяльності Національної поліції можна розглядати і як метод, який означає, що:

- 1) органи і посадові особи поліції під час здійснення своєї діяльності, розробляючи і приймаючи рішення, спираються на принципи і вимоги законності;
- 2) в організації реалізації ухвалених рішень вони не виходять за межі своєї компетенції;
- 3) під час здійснення контролю і нагляду за законністю дій учасників суспільних відносин вони додержуються правових процедур, використовують правові засоби і способи.

Метод законності є основою для застосування інших методів державного управління: організації, примусу, виховання, контролю тощо. Він передбачає високий рівень правової культури й одночасно є засобом підвищення рівня загальної та правової культури.

2. У ч. 1 ст. 60 Конституції України закріплено: «Ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази».

Наказ – це видана в належній формі відповідною особою в межах її компетенції офіційна обов'язкова вимога виконати чи не виконати підлеглому якісь дії.

Кримінальний кодекс України (ч. 2 ст. 41) визначає, що наказ або розпорядження буде законним за таких умов: вони мають бути видані відповідною особою в належному порядку в межах її компетенції; наказ чи розпорядження мають не

суперечити чинному законодавству й не порушувати конституційних прав і свобод людини та громадянина.

Виконання наказу згідно з чинним законодавством буде законним за таких умов: виконавцем наказу чи розпорядження може бути лише особа, підлегла особі, яка видала наказ чи розпорядження; наказ або розпорядження, належним чином видані, є обов'язковими для виконавця; виконання наказу чи розпорядження не завдало шкоди правоохоронюваним інтересам; наказ або розпорядження не повинні бути заздальгідь незаконними для виконавця.

Явна незаконність наказу чи розпорядження означає, що виконавець знає про їх явно незаконний, злочинний характер або має знати про це на підставі покладених на нього юридичних обов'язків (наказ застосовувати зброю під час припинення несанкціонованого мітингу).

Особа, котра відмовилася виконати явно злочинний наказ або розпорядження, не підлягає кримінальній відповідальності. Особа, яка виконала явно злочинний наказ чи розпорядження, за діяння, вчинені на виконання такого наказу або розпорядження, підлягає кримінальній відповідальності на загальних підставах, як і керівник, чиє волевиявлення вона виконала. Особа, яка знає про злочинність наказу чи розпорядження, однак виконує його внаслідок примусу, підлягає кримінальній відповідальності за правилами, передбаченими ст. 40 КК України.

Якщо особа не усвідомлювала та не могла усвідомити злочинного характеру наказу чи розпорядження, відповідальності підлягає тільки особа, котра видала злочинний наказ чи розпорядження. Водночас учинення злочину внаслідок порушення умов правомірності виконання наказу або розпорядження може бути визнано обставиною, що пом'якшує покарання.

Стаття 9. Відкритість та прозорість

1. Поліція здійснює свою діяльність на засадах відкритості та прозорості в межах, визначених Конституцією та законами України.

2. Поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, а також громадськості про свою діяльність у сфері охорони та захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки і порядку.

3. Поліція забезпечує доступ до публічної інформації, володільцем якої вона є, у порядку та відповідно до вимог, визначених законом.

4. Поліція може оприлюднювати (поширювати) інформацію з обмеженим доступом лише у випадках та в порядку, визначених законом.

5. Нормативно-правові акти, що регламентують діяльність поліції, обов'язково оприлюднюються на веб-порталі центрального органу управління поліції. Нормативно-правові акти з обмеженим доступом оприлюднюються у випадках та в порядку, визначених законом.

6. Проекти нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини, обов'язково проходять громадське обговорення в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України.

1. Прозорість – це функціональна характеристика органів Національної поліції, що визначається мірою обізнаності громадян стосовно сутнісних проявів матеріальної і процесуальної сторони її діяльності, а також зрозумілості широкій громадськості її обумовленості, змісту і сенсу; проявляється в тому, що окремі громадяни та/або групи людей, на які поширюються або яких так чи інакше стосуються рішення або дії Національної поліції, мають бути якнайповніше обізнані з ними і тим, в який спосіб вони будуть здійснені.

Відкритість визначається мірою безпосередньої участі громадян у діяльності Національної поліції. Вона проявляється у забезпеченні активного й реального впливу громадян на зміст публічно-управлінської діяльності через висунення вимог перед поліцією щодо ухвалення певних рішень, здійснення дій або утримання від них.

2. Органи державної влади й органи місцевого самоврядування зобов'язані надавати засобам масової інформації повну інформацію про свою діяльність через відповідні інформаційні служби органів державної влади та органів місцевого самоврядування, забезпечувати журналістам вільний доступ до неї, крім випадків, передбачених законом України «Про державну таємницю», не чинити на них будь-якого тиску і не втручатися в їх виробничий процес. Розрив чи змішування змісту офіційної інформації, що оприлюднюється, коментарями засобу масової інформації або журналістом не допускається.

Відповідно до змісту ст. 86, 88 Закону, що коментується, з метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції. Щорічний звіт про діяльність поліції та територіальних органів поліції повинен містити аналіз ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, інформацію про заходи, які вживалися поліцією, та результати цих заходів, а також інформацію про виконання пріоритетів, поставлених перед поліцією і територіальними органами поліції відповідними поліцейськими комісіями. Керівники територіальних органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні й аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних веб-порталах органів, які вони очолюють.

Крім цього, керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення. Керівники територіальних органів поліції з метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції повинні систематично інформувати громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень.

3. Одним із головних показників рівня демократії в країні є забезпечення доступу до публічної інформації. Значення доступу громадян до інформації державного сектора як засобу забезпечення прозорості уряду та участі громадян у

демократичному процесі визнається в Європі щонайменше з 1946 року, коли на першій сесії Генеральної Асамблеї ООН (1946 р.) свободу інформації було проголошено як фундаментальне право людини, критерієм усіх свобод (Резолюція 59 (I)). Основними документами, які визначають міжнародні стандарти права на доступ до публічної інформації, на сьогодні є такі: 1) Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів від 18.06.2009; 2) Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (ратифікована законом України від 06.07.1999 № 832-XIV); 3) рекомендація № 854 (1979 р.) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про доступ громадськості до інформації, що є в розпорядженні державних органів, і свободу інформації»; 4) резолюція № 1165 (1998 р.) Парламентської Асамблеї Ради Європи «Про право на недоторканість приватного життя»; 9) практика Європейського суду з прав людини тощо.

Основи реалізації права на доступ до публічної інформації закріплено у ст. 32 Конституції України, яка проголошує, що громадяни мають право на інформацію. Кожний громадянин має право ознайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, установах та організаціях з відомостями про себе, які є державною або іншою захищеною законом таємницею. Відповідно до ч. 3 ст. 34 Конституції право на доступ до інформації може бути обмежено законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності чи громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або підтримки авторитету і неупередженості правосуддя.

Верховною Радою України в досліджуваному аспекті було ухвалено закон від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» та нову редакцію закону «Про інформацію», які повною мірою відповідають визнаним міжнародним стандартам доступу до інформації. Закон «Про доступ до публічної інформації» закріплює основні принципи інформаційних відносин, а саме: гарантованість права на інформацію, відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією, достовірність і повнота інформації, свобода вираження поглядів і переконань, правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, захищеність особи від втручання в її особисте і сімейне життя. Цей Закон визначає порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що перебуває у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес.

Існують також відповідні підзаконні акти, що регламентують і деталізують певні процедури та дії, передбачені базовими законами, – постанови Кабміну України від 13.07.2011 № 740 «Про затвердження граничних норм витрат на копіювання або друк документів, що надаються за запитом на інформацію», від 25.05.2011 № 583 «Питання виконання Закону України «Про доступ до публічної інформації» в Секретаріаті Кабінету Міністрів України, центральних та місцевих органах виконавчої влади», від 04.01.2002 № 3 «Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади».

Публічна інформація – це відображена та задокументована будь-якими засобами та на будь-яких носіях інформація, що була отримана або створена у процесі виконання суб'єктами владних повноважень своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка перебуває у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених законом України «Про доступ до публічної інформації». Публічна інформація може мати текстове, числове, графічне вираження чи бути виражена вербальними засобами тощо. Вона може бути зафіксована на будь-якому матеріальному (не лише паперовому) носії інформації

Відповідно до ст. 19 закону України «Про доступ до публічної інформації» запитувач має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту. Згідно зі ст. 23 закону України «Про доступ до публічної інформації» запитувач має право оскаржити: 1) відмову в задоволенні запиту на інформацію; 2) відстрочку задоволення запиту на інформацію; 3) ненадання відповіді на запит на інформацію; 4) надання недостовірної або неповної інформації; 5) несвоєчасне надання інформації; 6) невиконання розпорядниками обов'язку оприлюднювати інформацію відповідно до ст. 15 цього Закону; 7) інші рішення, дії чи бездіяльність розпорядників інформації, що порушили законні права та інтереси запитувача.

4. За режимом доступу публічна інформація поділяється на відкриту та з обмеженим доступом. Публічна інформація є відкритою, крім випадків, установлених законом. Що стосується публічної інформації з обмеженим доступом, то нею згідно із Законом є конфіденційна, таємна та службова інформація.

Конфіденційною є інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. При цьому не може бути віднесена до конфіденційної інформація, що була отримана або створена розпорядниками інформації.

Таємною є інформація, доступ до якої обмежується виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя і лише за умови, що розголошення цієї інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам або шкода від оприлюднення такої інформації може переважити суспільний інтерес в її отриманні.

Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну чи банківську таємницю, таємницю слідства та іншу передбачену законом таємницю.

Службовою є інформація, що міститься в документах суб'єктів владних повноважень, які становлять внутрівідомчу службову кореспонденцію, доповідні записки та рекомендації, якщо вони пов'язані з розробкою напряму діяльності установи

або здійсненням контрольних, наглядових функцій органами державної влади, процесом ухвалення рішень і передують публічному обговоренню та/або ухваленню рішень, а також інформація, зібрана в процесі оперативно-розшукової чи контррозвідувальної діяльності у сфері оборони країни, яку не віднесено до державної таємниці.

Перед тим, як обмежити доступ до певного виду публічної інформації, необхідно «протестувати» її на відповідність сукупності трьох вимог, визначених ч. 2 ст. 6 закону України «Про доступ до публічної інформації»:

– обмеження здійснюється виключно для захисту одного з таких інтересів: національна безпека, територіальна цілісність, громадський порядок, запобігання заворушенням чи злочинам, охорона здоров'я населення, захист репутації або прав інших людей, запобігання розголошенню конфіденційно одержаної інформації, підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

– розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

– шкода від оприлюднення інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Предметом суспільного інтересу вважається, зокрема, інформація, яка: свідчить про загрозу державному суверенітету, територіальній цілісності України; забезпечує реалізацію конституційних прав, свобод і обов'язків; свідчить про можливість порушення прав людини, введення громадськості в оману; свідчить про шкідливі екологічні та інші негативні наслідки діяльності (бездіяльності) фізичних або юридичних осіб.

Частина 3 ст. 9 закону України «Про доступ до публічної інформації» визначає, що перелік відомостей, які становлять службову інформацію, складений суб'єктом владних повноважень, не може обмежуватись у доступі, тобто такий перелік не може належати до інформації з обмеженим доступом.

5. Міжнародні стандарти, на яких базується закон України «Про доступ до публічної інформації», розглядають доступ у пасивному й активному аспектах.

Пасивний аспект доступу (з боку органу влади) передбачає відповідь органу на запит від особи/групи осіб, забезпечення їх участі в засіданні колегіальних органів, надання можливості ознайомитися з публічною інформацією в органі влади.

Активний аспект доступу (з боку органу влади) передбачає забезпечення права на доступ до публічної інформації шляхом її оприлюднення розпорядником безвідносно волі певної особи щодо отримання такої інформації. Перевага такого доступу для особи полягає в тому, що їй достатньо відкрити веб-сайт чи газету, підійти до стенда або бути присутнім на засіданні й отримати раніше оприлюднену інформацію. Крім того, такий доступ є маловитратним (наприклад, вартість примірника газети, проїзд до відповідного стенда, оплата доступу до Інтернету).

Основний перелік інформації, який має оприлюднити розпорядник, зазначено у ст. 15 закону України «Про доступ до публічної інформації». Це інформація інституційного характеру (назва, функція, мета тощо), про структуру та контакти (перелік і контакти відповідальних осіб за певні напрями роботи), про правові акти та засідання, про адміністративні послуги, що надаються органом, про взаємодію

з громадськістю і громадянами (громадська рада, громадські експертизи), щодо роботи із запитами та зверненнями громадян, інформація звітного характеру, інша інформація, пов'язана з діяльністю органу виконавчої влади (закупівля товарів, інформація про бази персональних даних тощо).

Зауважимо, що Закон містить застереження щодо веб-сайтів. У випадку, якщо орган державної влади або орган місцевого самоврядування має офіційний веб-сайт (у домені gov.ua або за адресою, визначеною відповідним актом органу), він зобов'язаний забезпечити оприлюднення інформації, передбаченої ст. 15, зі вказанням дати оприлюднення документа і дати оновлення інформації.

Офіційний сайт МВС України розміщено за веб-адресою: <http://www.mvs.gov.ua>.

Офіційний сайт Національної поліції України розміщено за веб-адресою: <http://www.npu.gov.ua>.

6. Органи виконавчої влади, що є розробниками проектів нормативно-правових актів, проводять їх громадське обговорення відповідно до § 42 Регламенту Кабінету Міністрів України та п. 5 Порядку проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затвердженого постановою Кабміну України від 03.11.2010 № 996.

Відповідно до § 52 Регламенту Кабінету Міністрів України Секретаріат Кабінету Міністрів проводить експертизу (фахову і юридичну) поданого до Кабміну проекту акта. Під час опрацювання проекту акта в Секретаріаті Кабміну не допускається внесення поправок, які змінюють суть проекту або окремих його положень.

На сайті Національної поліції України створено спеціальний розділ для проведення консультацій з громадськістю щодо обговорення проектів нормативних актів, які нею опрацьовуються: <http://www.npu.gov.ua/uk/publish/category/46054>.

Стаття 10. Політична нейтральність

1. Поліція забезпечує захист прав та свобод людини незалежно від політичних переконань та партійної належності.

2. Поліція у своїй діяльності є незалежною від рішень, заяв чи позицій політичних партій та громадських об'єднань.

3. В органах і підрозділах поліції заборонено використовувати будь-які предмети, на яких зображена символіка політичних партій, та провадити політичну діяльність.

4. Поліцейським заборонено висловлювати особисте ставлення до діяльності політичних партій під час виконання службових повноважень, а також використовувати службові повноваження у політичних цілях.

1. Стаття 36 Конституції України визнає за громадянами право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Поліція стоїть на захисті прав та свобод будь-якої людини незалежно від її політичних переконань та партійної приналежності, водночас поліція має підстави для притягнення до відповідальності будь-якої особи, яка вчинила правопорушення чи злочин.

2. Регламентация діяльності політичних партій визначається законом України від 05.04.2001 № 2365-III «Про політичні партії». Політична партія – це зареєстроване згідно із законом добровільне об'єднання громадян – прихильників певної загальнонаціональної програми суспільного розвитку, що має своєю метою сприяння формуванню і вираженню політичної волі громадян, бере участь у виборах та інших політичних заходах.

Для забезпечення дотримання працівниками поліції під час виконання своїх обов'язків принципу політичної нейтральності п. 4 ст. 61 цього Закону забороняє поліцейському бути членом політичної партії. У ст. 6 Закону також міститься положення про те, що працівники органів внутрішніх справ не можуть бути членами політичних партій.

Порядок утворення, реєстрації, діяльності та припинення громадських об'єднань визначаються законом України від 22.03.2012 № 4572-VI «Про громадські об'єднання». Громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка.

Усі дії працівників поліції мають бути вмотивовані тільки законом, а не диктуватися політичними партіями чи громадськими об'єднаннями. Це положення чітко відображає і ст. 62 цього Закону, яка закріплює, що ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом. Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або в інший спосіб втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

3. Політична партія може мати партійну символіку, до якої належать партійний гімн, прапор, розпізнавальний знак і девіз. Символіка політичної партії затверджується уповноваженим статутним органом політичної партії у порядку, визначеному її статутом. Опис символіки повинен містити інформацію про кольори, масштаби та пропорції елементів символіки (ст. 9 закону України «Про політичні партії»).

Громадське об'єднання зі статусом юридичної особи може мати власну символіку (емблему, інший розпізнавальний знак, прапор), яка затверджується відповідно до його статуту і підлягає реєстрації у порядку, встановленому постановою Кабміну України від 19.12.2012 № 1209 «Про реєстрацію символіки громадського об'єднання».

Одним із стратегічних напрямів реформування органів внутрішніх справ України є деполітизація. З огляду на це закон України «Про Національну поліцію» забороняє у підрозділах МВС провадження політичної діяльності та використання будь-яких предметів чи техніки, що мають символіку політичних партій.

4. Згідно зі ст. 4 закону України «Про політичні партії» органам державної влади, органам місцевого самоврядування, їх посадовим особам і працівникам поліції

заборонено виокремлювати у своєму ставленні певні політичні партії чи надавати їм привілеї, а також сприяти політичним партіям, якщо інше не передбачено законом, у провадженні їх діяльності.

У п. 3 розділу III Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України вказано, що представникам політичних сил має бути заборонено здійснювати будь-яку політичну діяльність у службових приміщеннях МВС, а також запрошувати персонал як експертів або консультантів без погодження з міністром внутрішніх справ.

Рекомендації, ноти підтримки або протесту, декларації та політичні заяви, звичайно ж, можуть братися до уваги керівниками поліції під час ухвалення управлінських рішень, проте лиш як додаткові аргументи (контраргументи) до вимог закону, на підставі яких діє поліція (п. 2 розділу II Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України).

Стаття 11. Взаємодія з населенням на засадах партнерства

1. Діяльність поліції здійснюється в тісній співпраці та взаємодії з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями на засадах партнерства і спрямована на задоволення їхніх потреб.

2. З метою визначення причин та/або умов учинення правопорушень планування службової діяльності органів і підрозділів поліції здійснюється з урахуванням специфіки регіону та проблем територіальних громад.

3. Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

4. Оцінка рівня довіри населення до поліції проводиться незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

1. Дотримання принципу тісної співпраці та взаємодії поліції з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями є одним із напрямів удосконалення діяльності органів внутрішніх справ.

Стратегія розвитку органів внутрішніх справ України (п. 7 розділу III) підкреслює, що основний пріоритет у роботі МВС – це встановлення виключно партнерських засад взаємодії з громадами в межах загальновизнаного у світі підходу community policing (діяльність поліції в інтересах громади).

Відповідно до ст. 1 закону України від 21.05.1997 № 280/97-ВР «Про місцеве самоврядування» територіальна громада – це жителі, об'єднані постійним проживанням у межах села, селища чи міста, що є самостійними адміністративно-територіальними одиницями, або добровільне об'єднання жителів кількох сіл, що мають єдиний адміністративний центр.

Законом України від 22.03.2012 № 4572-VI «Про громадські об'єднання» визначено, що громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів.

Необхідність дотримання поліцією принципу взаємодії та співпраці з населенням, територіальними громадами та громадськими об'єднаннями викладено також у наказах, інструкціях та інших відомчих нормативних актах МВС. Так, Положення про патрульну службу МВС, затверджене наказом МВС України від 02.07.2015 № 796, закріплює, що працівники патрульної поліції повинні діяти у співпраці та взаємодії з населенням і громадськими організаціями з метою запобігання правопорушенням, забезпечення безпеки, зниження рівня злочинності, а також установавлення довірчих відносин між поліцією та населенням. Текст цього документа також містить положення, що діяльність патрульної поліції здійснюється на засадах партнерства з фізичними та юридичними особами та організаціями з метою вирішення проблем і підвищення довіри до органів МВС.

Партнерство – процес впливу поліції та населення одне на одного, суттєвими ознаками якого є підтримання постійних зв'язків, обміну інформацією, взаємодопомога, співробітництво.

У цьому аспекті відмітимо, що громадяни мають право допомагати поліції в охороні громадського порядку та боротьбі зі злочинністю. Ця діяльність обумовлюється ст. 27, 55, 68 Конституції України, а також регламентується відповідними нормативними актами. Так, ст. 1 закону України від 22.06.2000 № 1835-III «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» передбачає, що громадяни України мають право створювати громадські об'єднання для участі в охороні громадського порядку і державного кордону, сприяння правоохоронним органам у запобіганні та припиненні адміністративних правопорушень і злочинів, захисті життя та здоров'я громадян, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

2. Для планування службової діяльності працівники МВС повинні аналізувати проблеми місцевого населення та окремих його груп. Пріоритет у діяльності поліції – не стільки реагування на кримінальні прояви, скільки участь у вирішенні всього комплексу проблем, які має населення конкретної місцевості у сфері дотримання закону.

Від поліції очікується прояв цікавості не лише до інформації, що стосується правопорушень, але й до потреб громадян, їх проблем та ускладнення стосунків, які становлять підґрунтя для загострення криміногенної ситуації (п. 7 розділу III Стратегії розвитку органів внутрішніх справ України).

3. Авторитет поліції в суспільстві залежить передусім від довіри населення до правоохоронних органів як до захисників індивідуальних та суспільних інтересів.

Довіра населення до поліції – це схвальна оціночна реакція громадян на дії працівників правоохоронної діяльності, що проявляється в глибокому усвідомленні важливості та необхідності їх місії, доброзичливому, шанобливому ставленні, взаємодії та законслухняній поведінці. Довіра населення до поліції є наслідком оцінювання населенням ефективності її роботи та основою побудови партнерської взаємодії між працівником поліції та громадянином.

У п. 12 розділу IV Європейського кодексу поліцейської етики, що є додатком до рекомендації Res (2001) 10 Комітету Міністрів державам – учасницям Ради Європи «Про Європейський кодекс поліцейської етики» вказано, що поліція пови-

нна бути організована таким чином, щоб заслужувати на публічну повагу як професійні поборники права і постачальники послуг для громадськості. Для того щоб завоювати довіру населення, поліцейському недостатньо лише діяти згідно із законом, але й необхідно також, крім цього, застосовувати закон гідно і з повагою до населення, бути професійним, неупередженим, чесним, добросовісним, справедливим, політично нейтральним та ввічливим.

Проект Концепції першочергових заходів реформування системи Міністерства внутрішніх справ зазначає, що підвищення довіри населення до діяльності органів внутрішніх справ є необхідною складовою комплексу заходів, спрямованих на розбудову МВС України як цивільного органу європейського зразка.

4. Для дослідження думки населення про роботу поліції мають бути залучені незалежні соціологічні служби.

Відповідно до концепції «100 днів якості Національної поліції України» (<http://blogs.pravda.com.ua/authors/avakov/564cefc6b8aa2>) основними напрямками соціологічного дослідження оцінки рівня довіри населення до поліції є такі: динаміка довіри населення до територіальних управлінь Національної поліції, оцінка громадянами почуття власної безпеки в районі проживання, оцінка рівня корупції у підрозділах поліції, рівень задоволеності потерпілих і свідків злочинів роботою поліції під час виклику і первинного контакту на місці події, оцінка оперативності реагування поліції на повідомлення про злочини, ефективності роботи з протидії злочинності.

Стаття 12. Безперервність

1. Поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Кожен має право в будь-який час звернутися за допомогою до поліції або поліцейського.

2. Поліція не має права відмовити в розгляді або відкласти розгляд звернень стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань з посиланням на вихідний, святковий чи неробочий день або закінчення робочого дня.

1. Принцип безперервності виражається у забезпеченні невинного здійснення поліцейських дій з охорони громадського порядку, прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави та протидії злочинності. Дотримуючись принципу безперервності, поліція перебуває в постійній готовності для реагування на злочинні прояви, надзвичайні ситуації та інші події.

В органах поліції заяви і повідомлення реєструються в будь-який час доби в чергових частинах службовими особами відразу після їх надходження та вносяться до журналу єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події.

Облік заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події незалежно від місця і часу їх учинення, повноти отриманих даних та особи заявника проводиться уповноваженими працівниками чергових частин органів поліції.

ції й працівниками інших структурних підрозділів цих органів, яких призначено підмінними черговими в установленому порядку, оператором телефонної лінії «102» або іншою посадовою особою (п. 1 розділу II Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, яка затверджена наказом МВС України від 06.11.2015 № 1377).

Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби зобов'язаний надати допомогу особам, які її потребують. Це положення закріплено у ч. 2 ст. 18 закону України «Про Національну поліцію» та у відомчих нормативних актах. Так, у п. 4 розділу II Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, вказано, що посадова особа органу поліції в разі перебування поза межами органу, в якому вона призначена, на території України в разі звернення до неї громадян або службових осіб із заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких зобов'язана вжити заходів щодо запобігання правопорушенням і їх припинення, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, установа і затримання осіб, які вчинили правопорушення, та охорони місця події і повідомити про це найближчий орган поліції.

Здійснюючи функцію допомоги населенню, органи поліції діють не тільки як органи державного примусу, а і як органи, що надають суспільні послуги та здійснюють публічні повноваження у цій галузі.

2. Розгляд звернень до МВС стосовно забезпечення прав і свобод людини, юридичних осіб, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань здійснюється органом поліції цілодобово й оперативно, в тому числі у неробочий час, святкові і вихідні дні. Загальні засади реалізації прав громадян на звернення до органів державної влади містяться у законі України від 02.10.1996 № 393/96-ВР «Про звернення громадян».

Приймання, реєстрація заяв і повідомлень про вчинені правопорушення та інші події є одним з обов'язків чергових частин МВС, діяльність яких регламентує Інструкція з організації діяльності чергових частин органів і підрозділів внутрішніх справ України, спрямована на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, затверджена наказом МВС України від 28.04.2009 № 181.

Згідно з Інструкцією про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події прийняття заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події незалежно від місця і часу їх учинення, повноти отриманих даних та особи заявника здійснюється цілодобово і невідкладно тим органом поліції, до якого надійшли заява чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію, слідчим або іншою посадовою особою органу поліції, якою самостійно виявлено з будь-якого джерела обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Безперервність дій поліції сприяє оперативному виявленню, попередженню, припиненню правопорушень та затриманню правопорушників.

Розділ III

СИСТЕМА ПОЛІЦІЇ ТА СТАТУС ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Стаття 13. Загальна система поліції

1. Систему поліції складають:
 - 1) центральний орган управління поліцією;
 - 2) територіальні органи поліції.
2. До складу апарату центрального органу управління поліції входять організаційно поєднані структурні підрозділи, що забезпечують діяльність керівника поліції, а також виконання покладених на поліцію завдань.
3. У складі поліції функціонують:
 - 1) кримінальна поліція;
 - 2) патрульна поліція;
 - 3) органи досудового розслідування;
 - 4) поліція охорони;
 - 5) спеціальна поліція;
 - 6) поліція особливого призначення.
4. У системі поліції можуть утворюватися науково-дослідні установи та установи забезпечення.

1. Відповідно до закону України від 17.03.2011 № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади» центральним органом управління поліцією є орган виконавчої влади, який утворено для виконання окремих функцій з реалізації державної політики, діяльність якого спрямовується та координується Кабміном України через міністра внутрішніх справ України.

Основні завдання центрального органу управління поліцією:

- надання адміністративних послуг;
- здійснення державного нагляду (контролю);
- управління об'єктами державної власності;
- внесення пропозицій щодо забезпечення формування державної політики на розгляд міністру внутрішніх справ України;
- здійснення інших завдань, визначених законами України.

Діяльність центрального органу управління поліцією ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини та громадянина, безперервності, законності, забезпечення єдності державної політики, відкритості та прозорості, відповідальності.

Територіальні органи центрального органу управління поліцією утворюються як юридичні особи публічного права в межах граничної чисельності державних службовців та працівників цього центрального органу виконавчої влади і коштів,

передбачених на його утримання, ліквідовуються та реорганізуються за поданням міністра внутрішніх справ України, який спрямовує та координує діяльність центрального органу управління поліцією, Кабміном України.

Територіальні органи центрального органу управління поліцією формуються у випадках, коли їх створення передбачається положенням про відповідний центральний орган виконавчої влади, затвердженим Кабміном України. Типове положення про територіальні органи управління поліцією як центральний орган виконавчої влади затверджує Кабмін України.

Територіальні органи центрального органу управління поліцією створено відповідно до постанови Кабміну України від 06.09.2015 № 730 «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ».

Територіальні органи управління поліцією набувають статусу юридичної особи з дня внесення до Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців запису про їх державну реєстрацію як юридичної особи.

2. Апаратом центрального органу управління поліції є система організаційно поєднаних структурних підрозділів, що забезпечують діяльність керівника центрального органу управління поліцією. Апарат бере участь у реалізації основних завдань і функцій центрального органу управління поліції шляхом повсякденного й оперативного здійснення виконавчо-розпорядчої діяльності.

Структуру апарату центрального органу управління поліції затверджує його керівник за погодженням із міністром внутрішніх справ України, який спрямовує та координує діяльність центрального органу управління поліції.

Співробітники апарату центрального органу управління поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником центрального органу управління поліції в порядку, передбаченому законодавством про державну службу (якщо інше не передбачено законом).

3. Законом визначені шість складових (видів) Національної поліції.

Кримінальна поліція. Це структурний підрозділ Національної поліції України, який забезпечує протидію злочинності, захист прав та свобод, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань, до складу якого входять: карний розшук, кіберполіція, Департамент боротьби з наркозлочинністю, Департамент захисту економіки тощо.

Основними функціями кримінальної поліції є такі:

- оперативна робота та розкриття злочинів за напрямками роботи;
- на підставі безперервного стеження за станом оперативної обстановки здійснення заходів з попередження, припинення і розкриття тяжких і особливо тяжких злочинів, резонансних та серійних злочинних проявів;
- забезпечення проведення оперативно-розшукових заходів щодо виявлення, викриття та знешкодження злочинних угруповань, у тому числі з ознаками організованості, та окремих особливо небезпечних злочинців;
- реалізація оперативно-розшукових заходів, спрямованих на запобігання, виявлення, припинення і розкриття злочинів у сфері незаконного обігу вогнепальної зброї, бойових припасів і вибухових речовин;

- розшук осіб, які переходять від органів дізнання, слідства та суду чи ухиляються від виконання кримінального покарання, встановлення долі безвісти зниклих громадян;
- оперативно-розшукова діяльність у розкритті умисних убивств, інших тяжких та особливо тяжких злочинів, учинених проти особи;
- координація дій у розкритті тяжких та особливо тяжких майнових злочинів, зокрема розбійних нападів, грабежів, крадіжок, у тому числі посягань на предмети, які становлять національне культурне надбання або історичну цінність;
- здійснення оперативно-профілактичних заходів із розкриття злочинів, учинених у кваліфікований спосіб, у тому числі крадіжок з квартир та кишенькових крадіжок;
- організація і безпосереднє здійснення оперативно-розшукових заходів із розкриття злочинів, учинених на автошляхах держави та пов'язаних із незаконним заволодінням автотранспортом.

Патрульна поліція. Відповідно до Положення про патрульну службу МВС, затвердженого наказом МВС України від 02.07.2015 № 796, основними завданнями патрульної служби є забезпечення публічного порядку і громадської безпеки; забезпечення безпеки осіб, захисту їх прав, свобод та законних інтересів; створення стану захищеності життєво важливих інтересів суспільства, сконцентрованих у його матеріальних і духовних цінностях, нормальних умов життєдіяльності людини, діяльності підприємств, установ та організацій. Крім того, до основних завдань належать такі: запобігання кримінальним, адміністративним правопорушенням; попередження, виявлення та припинення кримінальних та адміністративних правопорушень, випадків насильства у сім'ї, а також виявлення причин та умов, що сприяють їх учиненню; взаємодія із суспільством, забезпечення безпеки дорожнього руху, організація контролю за додержанням законів та інших нормативно-правових актів з питань безпеки дорожнього руху.

Патрульна поліція виконує функції з підтримання громадського порядку та забезпечення безпеки на вулицях міст і на дорогах, а також профілактики злочинів шляхом механізованого або пішого патрулювання. У разі необхідності здійснює регулювання дорожнього руху. В її складі діють піші, автомобільні та мотопатрулі, а також кінний патруль для паркових зон і річковий патруль.

До їхніх обов'язків належать надання інформації пішоходам та водіям транспортних засобів, перевірка і фіксація будь-яких порушень законодавства, виписування штрафів. Поліцейські зобов'язані оперативно реагувати на правопорушення, виїжджати на місце подій і ретельно вивчати скарги громадян. Це також стосується побутових правопорушень, невідкладної допомоги потерпілим від суспільно небезпечних діянь і нещасних випадків з особами з обмеженими фізичними можливостями. Крім прямих обов'язків, патрульні поліцейські повинні вміти надавати першу медичну допомогу та консультувати громадян. Покладення на патрульну службу обов'язків, що не належать до її компетенції, не допускається, якщо інше не передбачено законодавством.

Органи досудового розслідування. Відповідно до ст. 38 КПК України органами досудового розслідування (органами, що здійснюють дізнання і досудове слідство) є слідчі підрозділи:

- органів Національної поліції;
- органів безпеки;
- органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- органів державного бюро розслідувань.

На органи досудового розслідування покладаються такі завдання:

- захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень;
- охорона прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження;
- забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування кримінальних правопорушень, підслідних слідчим органів внутрішніх справ (злочинів – у формі досудового слідства, кримінальних проступків – у формі дізнання);
- забезпечення відшкодування фізичним і юридичним особам шкоди, заподіяної кримінальними правопорушеннями;
- виявлення причин та умов, які сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і вжиття через відповідні органи заходів щодо їх усунення;
- обов'язкове застосування всіх передбачених чинним законодавством заходів для забезпечення ефективності досудового розслідування.

Поліція охорони. Органи поліції охорони, утворені як територіальні органи Національної поліції, є правонаступниками Департаменту Державної служби охорони при МВС України та відповідних державних установ Державної служби охорони при МВС України. Після створення Національної поліції юридичні та фізичні особи, котрі користувалися послугами Державної служби охорони, перейшли під захист поліції охорони. Поліція охорони – єдина державна структура, яка надає повний комплекс послуг охорони. Її обов'язками є захист майна та життя громадян від злочинних посягань.

Яскравим прикладом є спецпідрозділ охорони «Титан». Його основними завданнями є захист фізичних осіб, державної та приватної форми власності (на комерційній основі) та забезпечення безпеки банківських перевезень. Спеціальні підрозділи поліції охорони «Титан» здійснюють на договірних засадах охорону вантажів і забезпечують захист фізичних осіб від злочинних посягань.

Основні послуги, що надаються підрозділами «Титан»:

- охорона грошових знаків, цінних паперів із повною матеріальною відповідальністю;
- супроводження цінних вантажів та їх охорона;
- охорона власності юридичних і фізичних осіб у місцях їх постійного або тимчасового перебування;
- охорона виставок, інших громадських заходів;
- забезпечення особистої безпеки фізичних осіб, у тому числі іноземних громадян;
- охорона і супроводження туристичних груп.

На період виконання завдання співробітники поліції охорони згідно з укладеними договорами забезпечуються табельною вогнепальною зброєю, радіо та спеціальними засобами, автомобілями супроводження. За необхідності вони можуть бути озброєні автоматичною зброєю. За бажанням замовника охоронці можуть нести службу в цивільному одязі.

Спеціальна поліція. Для забезпечення громадського порядку на об'єктах і територіях, які мають особливе значення або постраждали від стихійного лиха, екологічного забруднення чи катастрофи, МВС з дозволу Кабміну України може створювати спеціальні підрозділи поліції.

Поліція особливого призначення. До органів поліції особливого призначення належать спеціальні підрозділи швидкого реагування Національної поліції України. Це високо мобільні підрозділи, створені для забезпечення правопорядку під час проведення загальнодержавних, резонансних громадсько-політичних, спортивно-видовищних, культурно-масових і релігійних заходів, запобігання груповим порушенням громадського порядку та масовим заворушенням, проведення спеціальних операцій щодо затримання озброєних злочинців.

Свою діяльність поліція особливого призначення здійснює в межах наданих їй повноважень відповідно до принципів законності, гуманізму, гласності та поваги прав людини. Основними її завданнями є:

- охорона прав і законних інтересів громадян від злочинних посягань та інших антигромадських дій;
- затримання озброєних злочинців, членів організованих злочинних угруповань, звільнення заручників, припинення терористичних актів;
- проведення цільових рейдів та спеціальних операцій з відпрацюванням найбільш криміногенних місць із метою виявлення та попередження злочинів та інших правопорушень.

Корпус Оперативно-Раптової Дії (КОРД) – елітний поліцейський спецпідрозділ швидкого реагування МВС України, на сьогодні перебуває у процесі створення. КОРД покликаний замінити собою всі існуючі підрозділи МВС, об'єднавши їх в один аналогічно до американського SWAT.

Відповідно до поставлених завдань КОРД поділяється на три групи:

- громадської безпеки;
- штурмових дій в особливих ситуаціях;
- маршали.

Перша група забезпечує захист громадської безпеки під час масових заходів. Друга група займається спеціальними штурмовими діями в особливих ситуаціях. Третя група – «маршали» – виконує завдання за програмою захисту свідків.

Основними ключовими моментами комплектування цього спецпідрозділу є такі:

- подання та обробка анкет кандидатів;
- психологічне тестування;
- перевірка на поліграфі;
- фізична підготовка (комплекс силових вправ і практичної стрільби з пістолета й автомата);
- п'ятиденний курс виживання.

4. Науково-дослідні установи здійснюють наукові дослідження проблем законодавчого та відомчого правового регулювання і безпосередньо розробляють проекти нормативних актів, які ґрунтуються на результатах таких досліджень, а також беруть участь у підготовці проектів нормативних актів спільно зі структурними підрозділами МВС України.

Діяльність установ забезпечення у переважній своїй більшості пов'язана з виконанням матеріально-технічних дій (операцій). Вони мають чимале значення в управлінській практиці, оскільки створюють умови для належного функціонування органів поліції.

Стаття 14. Центральний орган управління поліції

1. Структуру центрального органу управління поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

2. Штатний розпис (штат) поліції затверджує керівник поліції.

3. Кошторис поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

1. Структурою центрального органу управління поліції є його внутрішня будова, тобто поділ цілого (центрального органу) на організаційно відокремлені одиниці (структурні підрозділи). Штатний розпис та кошторис територіальних органів управління поліцією затверджує її керівник.

Інформація про структуру центрального органу управління поліції, а саме чисельність працівників належить до категорії інформації з обмеженим доступом і не підлягає розголошенню на підставі норм Конституції України, ч. 2 ст. 6, п. 2 ч. 1 ст. 22 закону України «Про доступ до публічної інформації» та відповідних наказів МВС України.

2. Штатний розпис – офіційний організаційно-розпорядчий документ, що відображає структуру поліції, чисельність підрозділів, відділів, кількість співробітників, а також розмір їхньої заробітної плати. Крім того, цей документ може включати в себе також облік усіх можливих додаткових виплат співробітникам – премій, компенсацій тощо залежно від займаної посади.

Частина 3 ст. 64 ГК України уповноважує керівника органу Національної поліції самостійно визначати власну організаційну структуру, встановлювати чисельність працівників і штатний розпис. Саме на підставі штатного розпису, як і Правил внутрішнього трудового розпорядку та посадових (робочих) інструкцій, керівник поліції ухвалює рішення з кадрових питань, зокрема щодо прийняття громадян на роботу, переведення працівників на іншу роботу, визначення посадового окладу й тарифної ставки (окладу) конкретного працівника відповідно до його посади (кваліфікації). Відсутність штатного розпису вважається порушенням вимог законодавства про працю, за що передбачається адміністративна відповідальність відповідно до ст. 41 КУпАП.

3. Згідно з постановою Кабміну України від 28.02.2002 № 228 «Про затвердження Порядку складання, розгляду, затвердження та основних вимог до

виконання кошторисів бюджетних установ» кошторисом поліції є її основний плановий фінансовий документ, яким на бюджетний період установлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання поліцією своїх функцій і досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень. Сама форма кошторису затверджується Мінфіном України.

Кошторис поліції має такі складові частини:

– загальний фонд, який містить обсяг надходжень із загального фонду бюджету та розподіл видатків за повною економічною класифікацією видатків бюджету на виконання поліцією основних функцій або розподіл надання кредитів із бюджету за класифікацією кредитування бюджету;

– спеціальний фонд, який містить обсяг надходжень зі спеціального фонду бюджету на конкретну мету та їх розподіл за повною економічною класифікацією видатків бюджету на здійснення відповідних видатків згідно із законодавством, а також на реалізацію пріоритетних заходів, пов'язаних з виконанням поліцією основних функцій або розподіл надання кредитів з бюджету згідно із законодавством за класифікацією кредитування бюджету.

Стаття 15. Територіальні органи Національної поліції

1. Територіальні органи поліції утворюються як юридичні особи публічного права в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах та як міжрегіональні (повноваження яких поширюються на декілька адміністративно-територіальних одиниць) територіальні органи у межах граничної чисельності поліції і коштів, визначених на її утримання.

(Частина 1 статті 15 – в редакції закону України від 12.05.2016 № 1354-VIII)

2. Територіальні органи поліції утворює, ліквідує та реорганізовує Кабінет Міністрів України за поданням Міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника поліції.

3. Структуру територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

4. Штатний розпис (штат) та кошторис територіальних органів поліції затверджує керівник поліції.

5. Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з Міністром внутрішніх справ України.

6. Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади та звільняє з посад керівник територіального органу поліції.

7. Керівником, заступником керівника територіального органу поліції може бути призначена особа, яка:

- 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;
- 2) має вищу повну юридичну освіту;
- 3) має стаж роботи в галузі права не менш як п'ять років;
- 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року.

1. Юридичні особи публічного права – організації, що створюються незалежно від волі приватних осіб, основну діяльність яких спрямовано на здійснення спеціальних функцій (управлінських, адміністративних), що прямо не передбачає їх участі в цивільному обігу.

Юридичні особи публічного права створюються та ліквідуються виключно у розпорядчому порядку і діють на підставі закону або спеціального нормативного акта. Керівники таких юридичних осіб призначаються вищим органом. Юридичні особи публічного права фінансуються за рахунок державного бюджету в межах її видаткової частини. Водночас у деяких з них не виключена власна господарська діяльність.

Кабінет Міністрів України своєю постановою від 16.09.2015 № 730 «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ» утворив як юридичні особи публічного права територіальні органи Національної поліції України та ліквідував як юридичні особи публічного права територіальні органи МВС України.

Зміни ч. 1 статті, що коментується, були обумовлені необхідністю приведення її у відповідність із ст. 21 закону України «Про центральні органи виконавчої влади». При цьому не досить зрозумілою залишається термінологія, яку застосовано в постанові Кабміну України від 13.10.2015 № 834 «Питання функціонування органів поліції охорони як територіальних органів Національної поліції та ліквідації деяких територіальних органів Міністерства внутрішніх справ». Відповідно до цієї Постанови було утворено як юридичні особи публічного права органи поліції охорони як територіальні органи Національної поліції за переліком згідно з додатком 1, до якого увійшли управління поліції охорони в 24 областях України, управління поліції охорони в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, в місті Києві, відділ поліції охорони об'єктів стратегічного значення та Департамент поліції охорони як міжрегіональний територіальний орган Національної поліції. Якщо розглядати міжрегіональні територіальні органи як ті, повноваження яких поширюються на декілька адміністративних одиниць, то термінологічно скоріше Управління поліції охорони в управління поліції охорони в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі є міжрегіональним (оскільки Севастополь та Автономна Республіка Крим – це окремі регіони), ніж Департамент поліції охорони, який доцільніше було б визначити як вищий або центральний орган поліції охорони в структурі Національної поліції України.

Відповідно до ст. 1 закону України «Про засади державної регіональної політики» надано визначення таких термінів: регіон – це територія Автономної Республіки Крим, області, міст Києва та Севастополя; 2) макрорегіон – частина території України у складі декількох регіонів чи їх частин, об'єднаних за спільними ознаками, яким притаманні спільні проблеми розвитку, в межах якої реалізуються спеціальні для цієї території програми регіонального розвитку».

Виходячи з вищевикладеного, поняття «міжрегіональні територіальні органи» та «макрорегіональні територіальні органи» є тотожними.

2. Відповідно до ст. 133 Конституції України «систему адміністративно-територіального устрою України складають: Автономна Республіка Крим, області, райони, міста, райони в містах, селища і села».

На сьогодні в Україні функціонують 27 територіальних підрозділів Національної поліції.

Під територіальними органами Національної поліції необхідно розуміти адміністративну установу Національної поліції, що утворюється, ліквідується та реорганізовується Кабміном України за поданням міністра внутрішніх справ України на підставі пропозицій керівника Національної поліції та функціонує в тісній взаємодії як з підрозділами та службами системи Національної поліції, так і з іншими державними органами, організаціями та населенням країни, що є гарантією їх ефективної діяльності під час виконання покладених на них завдань з охорони громадського порядку, забезпечення громадської безпеки та боротьби зі злочинністю на тій чи іншій адміністративно-територіальній одиниці.

3. Структурними підрозділами територіальних органів Національної поліції є: управління організаційно-аналітичної роботи та оперативного реагування, відділи комунікації, управління кадрового забезпечення, управління режиму та технічного захисту інформації, відділи документального забезпечення, управління фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку, управління логістики та матеріально-технічного забезпечення, управління інформаційного забезпечення, відділи внутрішнього аудиту, вибухово-технічні відділи, управління карного розшуку, відділи швидкого реагування, сектори Укрбюро Інтерполу, управління превентивної діяльності, слідчі управління, управління боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, приймальники-розподільники для дітей, кінологічні центри, батальйони патрульної поліції (з обслуговування метрополітену), батальйони конвойної служби, батальйони поліції особливого призначення, роти патрульної служби поліції особливого призначення, батальйони патрульної служби поліції особливого призначення; Тренінгові центри, відділення забезпечення автотранспортом, відділи спеціальної поліції, сектори медичного забезпечення.

4. Згідно зі ст. 2 Бюджетного кодексу України кошторис є основним плановим фінансовим документом бюджетної установи, яким на бюджетний період установлюються повноваження щодо отримання надходжень і розподіл бюджетних асигнувань на взяття бюджетних зобов'язань та здійснення платежів для виконання бюджетною установою своїх функцій та досягнення результатів, визначених відповідно до бюджетних призначень.

Штатний розпис (штат) поліції являє собою організаційно-розпорядчий документ, що відображає структуру поліції, чисельність структурних підрозділів і поліцейських, а також розмір їх грошового забезпечення.

5. Керівники територіальних органів Національної поліції несуть персональну відповідальність за виконання покладених на ці органи завдань і здійснення ними своїх функцій, установлюють міру відповідальності заступників керівників та керівників структурних підрозділів головних управлінь Національної поліції в регіонах за керівництво окремими ділянками їх діяльності; у межах своїх повноважень

видають накази з питань організації роботи головних управлінь та забезпечують контроль їх виконання. Крім того, керівники територіальних підрозділів є старшими оперативними начальниками для всіх органів і підрозділів системи Національної поліції України, які розташовані на території областей, і залучають в установленому порядку їх особовий склад до охорони громадського порядку і боротьби зі злочинністю під час проведення масових заходів, виникнення стихійного лиха та інших надзвичайних ситуацій.

Згідно з п. 2 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» закону України «Про Національну поліцію» до 31.12.2016 відмова в призначенні особи на посаду заступника керівника територіального органу Національної поліції може бути застосована тільки у випадках, коли особа не відповідає наступним умовам: якщо кандидат не відповідає певним умовам вступу на службу в поліцію, якщо кандидат не має повної вищої освіти, якщо кандидат не має стажу роботи не менше 5 років, якщо кандидат має досвід роботи на керівних посадах менше одного року або не має його взагалі.

6. Відповідно до п. 1 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону ч. 7 ст. 15 набере чинності з 01.01.2017. Згідно з п. 2 розділу XI Закону до 31.12.2016 керівником та заступниками керівника територіальних органів поліції може бути призначена особа, яка відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію, має повну вищу освіту, має стаж роботи не менше 5 років та досвід роботи на керівних посадах не менше 1 року.

Пунктом 16 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону передбачено, що до 01.07.2018 положення пунктів 2–4 ч. 7 цієї статті та підп. 2–4 п. 3 «Прикінцевих та перехідних положень» цього Закону не поширюються на керівників територіальних органів поліції, що входять до складу патрульної поліції, поліції охорони та поліції особливого призначення.

Стаття 16. Основні повноваження Міністра внутрішніх справ України у відносинах з поліцією

1. Міністр внутрішніх справ України:

1) забезпечує формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також надання поліцейських послуг та контролює її реалізацію поліцією;

2) забезпечує нормативно-правове регулювання діяльності поліції, погоджує та подає на розгляд Кабінету Міністрів України розроблені поліцією та Міністерством внутрішніх справ України проекти законів, актів Кабінету Міністрів України з питань діяльності поліції;

3) затверджує стратегічні програми діяльності та визначає пріоритетні напрями роботи поліції, шляхи виконання покладених на неї завдань, затверджує плани її роботи;

4) забезпечує виконання міжнародних договорів України, що належать до сфер діяльності поліції;

5) забезпечує ведення та використання баз (банків) даних, визначає порядок обміну інформацією між Міністерством внутрішніх справ України, поліцією та іншими центральними органами виконавчої влади, діяльність яких спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра внутрішніх справ України;

6) приймає рішення про розподіл бюджетних коштів, головним розпорядником яких є Міністерство внутрішніх справ України;

7) виконує інші обов'язки відповідно до цього та інших законів України.

1. У коментованій статті окреслено основні повноваження міністра внутрішніх справ України (далі – Міністра) щодо його взаємовідносин з органами поліції.

Цей перелік не є вичерпним і деталізується в інших статтях Закону. Так, у ч. 6 ст. 9 вказано, що Міністр затверджує порядок громадського обговорення проектів нормативно-правових актів, що стосуються прав та свобод людини. Відповідно до ст. 14 Закону Міністр погоджує структуру центрального органу управління поліції та його кошторис, які затверджує керівник поліції. У ст. 15 закріплено, що територіальні органи поліції утворює, ліквідує та реорганізовує Кабмін України за поданням Міністра на підставі пропозицій керівника поліції. Структуру територіальних органів поліції затверджує керівник поліції за погодженням з Міністром. Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади та звільняються з посад керівником поліції за погодженням з Міністром.

Також до повноважень Міністра варто віднести такі: він затверджує зразки та порядок видання службових посвідчень та спеціальних жетонів (ст. 17), затверджує правила носіння та норми належності однострою поліцейських (ст. 20), дає пропозиції щодо призначення керівника поліції, першого заступника та заступників керівника поліції (ст. 21), встановлює норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю (ст. 42), встановлює порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що перебуває в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боеприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності (ст. 46), запрошує двох представників не з числа поліцейських до складу поліцейської комісії апарату центрального органу управління поліції та одного представника до складу поліцейської комісії територіальних органів поліції та затверджує типовий порядок проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади (ст. 52), затверджує порядок проведення атестування поліцейських (ст. 57), укладає від імені МВС України контракт про проходження служби з керівником поліції та його заступниками (ст. 63), визначає порядок формування та ведення особових справ поліцейських (ст. 79) тощо.

Інші повноваження Міністра закріплено в Положенні про Міністерство внутрішніх справ, затвердженому постановою Кабміну України від 28.10.2015 № 878.

Відповідно до вказаного Положення Міністр:

– очолює МВС, здійснює керівництво його діяльністю;

– спрямовує та координує здійснення іншими центральними органами виконавчої влади заходів з питань, що належать до компетенції МВС;

- спрямовує та координує діяльність визначених Кабміном України центральних органів виконавчої влади;
- визначає пріоритети роботи МВС та шляхи виконання покладених на нього завдань, затверджує плани роботи МВС, звіти про їх виконання;
- організовує та контролює виконання Конституції та законів України, актів Президента України та Кабміну України в апараті МВС і територіальних органах, а також у закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери управління МВС;
- подає на розгляд Кабміну України проекти законів України, актів Президента України, Кабміну України, розробником яких є МВС;
- представляє в установленому порядку проекти законів України, розробником яких є МВС та центральні органи виконавчої влади, діяльність яких спрямовує і координує Міністр, і доповідає з інших питань, що належать до компетенції МВС, під час їх розгляду на пленарних засіданнях ВР України;
- веде переговори і підписує міжнародні договори України в межах наданих йому повноважень;
- представляє МВС у відносинах з іншими органами, закладами, установами й підприємствами в Україні та за її межами;
- утворює, реорганізовує і ліквідує оперативно-територіальні об'єднання Національної гвардії, їх органи військового управління, з'єднання, військові частини і підрозділи, навчальні військові частини (центри), бази, установи та заклади Національної гвардії в межах загальної чисельності та виділених коштів на їх утримання;
- затверджує положення про структурні підрозділи апарату МВС, призначає на посаду та звільняє з посади в установленому порядку їх керівників та заступників керівників, працівників патронатної служби, присвоює їм ранги державних службовців, ухвалює рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності;
- затверджує за пропозицією командувача Національної гвардії структуру головного органу військового управління Національної гвардії, територіальних управлінь Національної гвардії, з'єднань, військових частин і підрозділів, вищих навчальних закладів, навчальних військових частин (центрів), баз, установ та закладів Національної гвардії;
- затверджує положення про територіальні органи МВС, призначає на посаду та звільняє з посади керівників цих органів;
- відповідно до законодавства присвоює спеціальні звання поліції до полковника поліції включно керівнику Національної поліції;
- установлює відомчі заохочувальні відзнаки та вирішує питання про нагородження ними;
- вносить подання щодо представлення в установленому порядку державних службовців, військовослужбовців, поліцейських та працівників закладів, установ і підприємств, що належать до сфери управління МВС, до відзначення державними нагородами;

– утворює, реорганізовує і ліквідує заклади, установи і підприємства, що належать до сфери управління МВС, затверджує їх положення (статuti), в установленому порядку призначає на посаду та звільняє з посади їх керівників тощо.

2. Слід наголосити, що для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції МВС, обговорення найважливіших напрямів його діяльності в МВС може утворюватися колегія. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу МВС.

Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності в МВС можуть утворюватися інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи.

Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів ухвалюється Міністром.

Кількісний та персональний склад постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів і положення про них затверджуються Міністром.

Стаття 17. Поліцейський

1. Поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

2. Поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон. Зразки та порядок видання службових посвідчень та спеціальних жетонів затверджує Міністр внутрішніх справ України.

1. Згідно з приписами статті, що коментується, поліцейський Національної поліції може бути виключно громадянином України. Такий підхід законодавця цілком відповідає, з одного боку, конституційно закріпленому праву громадян на доступ до державної служби (ст. 38 Конституції України), а з іншого, – законодавчо визначеній вимозі стосовно реалізації відповідного права виключно громадянами України (ст. 4 закону України від 16.12.1993 № 3723-XII «Про державну службу»). Дивись коментар до ст. 59 закону України «Про Національну поліцію», згідно з якою служба в поліції є державною службою особливого характеру.

Відповідно до положень ст. 1 закону України від 18.01.2001 № 2235-III «Про громадянство України» громадянином України є особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України. У свою чергу, громадянство України закон визначає як правовий зв'язок між фізичною особою й Україною, що знаходить свій вияв у їх взаємних правах та обов'язках.

Визначаючи належність до громадянства України, законодавством до громадян України віднесені:

– усі громадяни колишнього СРСР, які на момент проголошення незалежності України (24.08.1991) постійно проживали на території України;

– особи незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця

проживання, мовних чи інших ознак, які на момент набрання чинності законом України «Про громадянство України» (13.11.1991) проживали в Україні й не були громадянами інших держав;

– особи, які прибули в Україну на постійне проживання після 13.11.1991 і яким у паспорті громадянина колишнього СРСР зразка 1974 року органами внутрішніх справ України внесено напис «громадянин України», та діти таких осіб, які прибули разом із батьками і на момент прибуття в Україну не досягли повноліття, якщо зазначені особи подали заяви про оформлення належності до громадянства України;

– особи, які набули громадянство України відповідно до законів України та міжнародних договорів України.

Особа, яка вступає на службу в поліції, складає Присягу на вірність Українському народові такого змісту:

«Я, (прізвище, ім'я та по батькові), усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права і свободи людини, честь держави, з гідністю нести високе звання поліцейського та сумлінно виконувати свої службові обов'язки».

Присягу працівника поліції складають:

– особи, вперше прийняті на службу в поліцію;

– курсанти (слухачі) ВНЗ зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі – ВНЗ);

– особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, які пройшли відбір (конкурс) на службу в органи, підрозділи, заклади й установи поліції.

Особи, вперше прийняті на службу в поліцію, складають Присягу після закінчення первинної професійної підготовки.

Курсанти (слухачі) ВНЗ складають Присягу після зарахування на навчання до ВНЗ в терміни, визначені головою Національної поліції відповідно до пропозицій, наданих ректорами (начальниками) ВНЗ.

Особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ складають Присягу працівника поліції після проходження відбору (конкурсу) на службу в органи поліції за місцем проходження служби в терміни, визначені керівником органу поліції.

Присяга працівника поліції скріплюється власноручним підписом особи та добувається до особової справи працівника поліції, який її склав.

З метою визначення процедури складання Присяги працівниками Національної поліції та організації її виконання наказом МВС України від 09.11.2015 № 1453 затверджено Порядок складання Присяги працівниками Національної поліції.

День складання Присяги є урочистим днем органу поліції. Зазначений захід організовується та проводиться згідно зі сценарієм, затвердженим керівником органу поліції. Більш детально про процедуру складання присяги йдеться у коментарі до ст. 64 закону України «Про Національну поліцію».

Граничні спеціальні звання молодшого, середнього складу поліції за штатними посадами встановлюються керівником поліції. Граничні спеціальні звання вищого складу поліції за штатними посадами встановлюються Президентом України.

Більш детально правила присвоєння спеціальних звань поліції див. коментарі до ст. 81–84 закону України «Про Національну поліцію».

2. Спеціальні жетони з індивідуальними номерами, що видаються поліцейським, посвідчують їх належність до органів, закладів та установ Національної поліції України, підтверджують повноваження, встановлені законом України «Про Національну поліцію». Порядок оформлення, обліку, видачі спеціальних жетонів поліцейським врегульовано наказом МВС України 23.12.2015 № 1614 «Про організацію видачі спеціальних жетонів поліцейським», яким затверджено також опис спеціального жетона, його зразок та графічне зображення.

Зразок спеціального жетона

Спеціальні жетони видаються особам, які призначаються на службу в поліцію на посади молодшого, середнього, вищого складу Національної поліції України.

Спеціальні жетони з індивідуальними номерами закріплюються за поліцейськими наказами Національної поліції України, територіальних органів поліції, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, закладів, установ Національної поліції України одночасно з призначенням на службу на посади молодшого, середнього, вищого складу поліції та зберігаються за ними протягом усього періоду їх служби.

При прийомі на службу офіцерів Збройних сил України, інших військових формувань та правоохоронних органів і офіцерів запасу, яким вже були присвоєні особисті номери, в наказах про призначення на посади молодшого, середнього, вищого складу поліції за ними закріплюються спеціальні жетони з індивідуальними номерами на період їх служби в поліції.

Спеціальні жетони видаються працівниками підрозділів кадрового забезпечення апарату Національної поліції України, територіальних органів поліції, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, закладів, установ Національної поліції України, які згідно з посадовими обов'язками відповідають за видачу спеціальних жетонів, після оголошення наказу про призначення поліцейських на посаду під особистий підпис у журналі обліку видачі спеціальних жетонів з індивідуальними номерами.

Спеціальний жетон розміщується на однострої поліцейських. Його заборонено знімати з однострою чи приховувати, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів.

Поліцейські, які перебувають на службі та виконують службові обов'язки в цивільному одязі, зобов'язані мати при собі спеціальні жетони, крім випадків, коли наявність спеціальних жетонів перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії.

У поліцейських підрозділів особливого призначення індивідуальний номер із спеціального жетона, крім однострою, додатково зазначається й на шоломі таким чином, щоб його можна було прочитати або зафіксувати за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли такі поліцейські відповідно до рішень уповноважених осіб поліції виконують завдання в режимі секретності.

Номери закріплених спеціальних жетонів заносяться до всіх документів особового обліку поліцейських, у тому числі до послужного списку особової справи, службового посвідчення, наказів про особовий склад, документів грошового і речового забезпечення та зазначаються в службовому листуванні. У послужному списку особової справи такий номер зазначається над словами «послужний список».

На період відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) спеціальний жетон у поліцейського вилучається та передається на зберігання його безпосередньому керівнику.

Право вилучення спеціального жетона мають працівники підрозділів кадрового забезпечення при оформленні документів щодо звільнення зі служби поліцейських, а в разі скоєння ними правопорушення, відповідальність за яке встановлено КК України, – прями начальники або особи, які проводять службове розслідування.

У разі смерті поліцейського керівник органу, в якому він проходив службу, уживає заходів щодо вилучення спеціального жетона у членів сім'ї померлого та передачі його до підрозділу кадрового забезпечення, у якому він проходив службу, для долучення до його особової справи.

У разі втрати спеціального жетона його власник зобов'язаний доповісти про це рапортом прямому начальнику.

За фактом втрати, псування, передачі спеціального жетона іншим особам проводиться службове розслідування, уживаються заходи щодо його розшуку, усунення причин і умов, за яких це стало можливим.

Матеріали службового розслідування за фактом втрати спеціального жетона надсилаються до відповідного підрозділу кадрового забезпечення для долучення до особової справи поліцейського.

У разі втрати спеціального жетона за результатами розгляду матеріалів службового розслідування відповідним наказом за поліцейським закріплюється новий спеціальний жетон з індивідуальним номером.

Дублікати спеціальних жетонів не виготовляються.

При звільненні зі служби поліцейський зобов'язаний здати спеціальний жетон до підрозділу кадрового забезпечення. У разі неповернення спеціального жетона поліцейським при звільненні зі служби керівники територіальних, міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України, закладів, установ Національної поліції України, де він проходив службу, уживає заходів щодо вилучення спеціального жетона та передачі його до підрозділу кадрового забезпечення.

При поверненні спеціального жетона працівником підрозділу кадрового забезпечення в обхідному листі ставиться відповідна відмітка.

Спеціальні жетони звільнених поліцейських приєднуються до їх особових справ та передаються на зберігання до архіву.

При поновленні на службі за поліцейськими призначенні на посади молодшого, середнього, вищого складу поліції закріплюються спеціальні жетони з індивідуальними номерами, які зберігалися в їх особових справах.

Загальний електронний облік закріплених за поліцейськими спеціальних жетонів з індивідуальними номерами ведеться в Департаменті кадрового забезпечення Національної поліції України.

3. Зразок та порядок видання службових посвідчень працівника поліції затверджено наказом МВС України від 14.12.2015 № 1572 «Про організацію виготовлення та видачі службових посвідчень в органах, підрозділах та установах Національної поліції України».

Водночас до 31.12.2016 поліції дозволяється використання службових посвідчень, бланків, печаток, штампів, логотипів та емблем міліції та МВС України (п. 18 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» закону України «Про Національну поліцію»).

Крім того, наказом МВС України від 18.02.2016 № 111 «Про організацію виготовлення та видачі службових посвідчень Міністерства внутрішніх справ України» затверджений Порядок оформлення, виготовлення, обліку, видачі, знищення службових посвідчень, що видаються працівникам апарату Міністерства внутрішніх справ України та територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери його управління. Зазначається, що службове посвідчення працівника МВС є документом, що посвідчує належність особи до МВС України, посаду, на якій вона перебуває. Кожному службовому посвідченню присвоюється серія ПАМ та відповідний порядковий номер. Цим же наказом затверджений опис та зразок бланка службового посвідчення.

Службове посвідчення виготовляється персоналізовано, із застосуванням комп'ютерної технології шляхом фотографування особи, занесення відомостей про неї до єдиної бази обліку виданих службових посвідчень, перенесення їх на пластикову картку встановленого зразка.

Службові посвідчення видаються працівникам, які призначені або обіймають штатні посади у МВС України, а поліцейським, які в установленому порядку відряджені до МВС України, у службовому посвідченні зазначається їх спеціальне звання.

Службові посвідчення працівникам МВС видаються терміном дії 4 роки. Термін дії службового посвідчення не продовжується. До закінчення зазначеного терміну дії службове посвідчення може бути видане в порядку обміну.

Обмін та повторна видача посвідчень здійснюється в разі закінчення терміну його дії, переміщення на іншу посаду, зміни прізвища (імені чи імені по батькові), втрати або механічного пошкодження документа.

У випадку втрати службового посвідчення його власник зобов'язаний доповісти про це керівнику. За фактом втрати, псування, передачі службового посвідчення іншим особам у 10-денний строк відповідним підрозділом, установою, організацією проводиться службове розслідування, уживається заходів щодо його розшуку, усунення причин і умов, за яких це стало можливим. Матеріали службового розслідування, проведеного за фактом втрати в 10-денний строк направляються до Департаменту персоналу, організації освітньої та наукової діяльності.

У Департаменті також ведеться облік службових посвідчень у спеціальному журналі встановленої форми. При звільненні особа, якій видано службове посвідчення, зобов'язана його здати до Департаменту.

Стаття 18. Основні обов'язки поліцейського

1. Поліцейський зобов'язаний:

1) неухильно дотримуватися положень Конституції України, законів України та інших нормативно-правових актів, що регламентують діяльність поліції, та Присяги поліцейського;

2) професійно виконувати свої службові обов'язки відповідно до вимог нормативно-правових актів, посадових (функціональних) обов'язків, наказів керівництва;

3) поважати і не порушувати прав і свобод людини;

4) надавати невідкладну, зокрема домедичну і медичну, допомогу особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я;

5) зберігати інформацію з обмеженим доступом, яка стала йому відома у зв'язку з виконанням службових обов'язків;

6) інформувати безпосереднього керівника про обставини, що унеможливають його подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді.

2. Поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний вжити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

3. Звертаючись до особи, або у разі звернення особи до поліцейського, поліцейський зобов'язаний назвати своє прізвище, посаду, спеціальне звання та пред'явити на її вимогу службове посвідчення, надавши

можливість ознайомитися з викладеною в ньому інформацією, не випускаючи його з рук.

4. Додаткові обов'язки, пов'язані з проходженням поліцейським служби в поліції, можуть бути покладені на нього виключно законом.

1. Конституція – це основний установчий юридичний акт країни, закон із вищою юридичною силою, що має підвищений ступінь стабільності порівняно з іншими нормативно-правовими актами. Усі закони та інші нормативно-правові акти, що регламентують діяльність державних органів взагалі та поліції зокрема, відповідають нормам Конституції і повинні неухильно виконуватись у державі. Без суворого дотримання положень Конституції, законів і підзаконних нормативно-правових актів сучасна демократична країна просто не зможе повноцінно функціонувати, а поліція – виконувати свої функції в державі.

Стаття 6 закону України «Про Національну поліцію» закріплює принцип верховенства права, який є конституційним і означає, що права і свободи людини визнаються найвищими цінностями і формують зміст і спрямованість діяльності держави.

Принцип законності (ст. 8 цього Закону) також є конституційним і означає, поліція має діяти виключно на підставі, у межах повноважень та у спосіб, що визначені Конституцією та законами України, тощо. Особа, яка вступає на службу в поліцію, складає Присягу на вірність Українському народові. Текст присяги закріплено ст. 64 цього Закону. Порядок складення Присяги працівника поліції встановлює Міністерство внутрішніх справ України.

Гарантії професійної діяльності поліцейського закріплено ст. 59, 62 цього Закону.

Стаття 3 Конституції України декларує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Статтею 7 цього Закону закріплюється принцип дотримання прав і свобод людини, який забезпечує дотримання прав і свобод людини, гарантованих Конституцією та законами України під час виконання поліцією своїх завдань.

Відповідно до ст. 12 закону України від 05.07.2012 № 5081-VI «Про екстрену медичну допомогу» працівники поліції належить до категорії осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані.

Стаття 1 вказаного Закону визначає, що домедична допомога – невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи.

Працівники поліції повинні володіти навичками надання невідкладної домедичної допомоги та надавати її відповідно до наказу МОЗ України від 16.06.2014 № 398 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах», постанови Кабміну України від 21.11.2012 № 1115 «Про затвердження Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу».

Також згідно зі ст. 41 закону України «Про Національну поліцію» щодо особи, яка перебуває у публічному місті і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі, поліцейські повинні застосувати превентивний поліцейський захід – поліцейське піклування і, відповідно, подбати про передання особи до лікувального закладу.

Поняття й види інформації з обмеженим доступом закріплює закон України від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації». Згідно зі ст. 6 цього Закону інформацією з обмеженим доступом є конфіденційна інформація, таємна інформація та службова інформація.

Конфіденційна інформація – інформація, доступ до якої обмежено фізичною або юридичною особою, крім суб'єктів владних повноважень, та яка може поширюватися у визначеному ними порядку за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Розпорядники інформації можуть поширювати її лише за згодою осіб, які обмежили доступ до інформації, а за відсутності такої згоди – лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту і прав людини (ст. 7 Закону).

Таємна інформація – інформація, доступ до якої обмежується відповідно до ч. 2 ст. 6 вказаного Закону, розголошення якої може завдати шкоди особі, суспільству і державі. Таємною визнається інформація, яка містить державну, професійну чи банківську таємницю, таємницю досудового розслідування та іншу передбачену законом таємницю. Порядок доступу до таємної інформації регулюється цим Законом та спеціальними законами (ст. 8 закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Обмеження доступу до інформації здійснюється відповідно до закону із дотриманням сукупності таких вимог:

– виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя;

– розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;

– шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Інформація з обмеженим доступом має надаватися розпорядником інформації, якщо він правомірно оприлюднив її раніше. Інформація має надаватися розпорядником інформації, якщо немає законних підстав для обмеження у доступі до такої інформації, які існували раніше.

Не може обмежуватись доступ до інформації про розпорядження бюджетними коштами, володіння, користування чи розпорядження державним або комунальним майном, у тому числі до копій відповідних документів, про умови отримання цих коштів чи майна, прізвища, імена, по батькові фізичних осіб та найменування юридичних осіб, які отримали ці кошти або майно. У разі дотримання вимог, передбачених ч. 2 цієї статті, зазначене положення не поширюється на випадки, коли оприлюднення або надання такої інформації може завдати шкоди інтересам національної безпеки, оборони, розслідуванню чи запобіганню злочину.

Обмеженню доступу підлягає інформація, а не документ. Якщо документ містить інформацію з обмеженим доступом, для ознайомлення надається інформація, доступ до якої не є обмеженим.

Обставини, що унеможливають подальшу службу в поліції або перебування на займаній посаді, передбаченими п. 6 ч. 1 ст. 18 закону України «Про Національну поліцію», можуть бути, наприклад, потрапляння поліцейському у пряме підпорядкування близьких йому осіб або пряме підпорядкування у зв'язку з виконанням повноважень близькій йому особі (ст. 27 закону України «Про запобігання корупції»), скоєння правопорушення тощо.

2. Працівник поліції відповідно до розділу III Інструкції з організації реагування органів внутрішніх справ на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, затвердженої наказом МВС України від 22.10.2012 № 940, незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження і часу в разі звернення до нього громадян або службових осіб із заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких зобов'язаний ужити заходів до попередження і припинення правопорушень, рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, встановлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, й охорони місця події і повідомити про це в найближчий підрозділ поліції.

Крім того, працівник поліції зобов'язаний надавати невідкладну, в тому числі медичну, допомогу особам, які постраждали від правопорушень, надзвичайних ситуацій і нещасних випадків, перебувають у безпорадному або небезпечному для життя та здоров'я стані, дітям, які залишилися без опіки, а також затриманим і взятим під варту особам.

Стаття 19. Види відповідальності поліцейських

1. У разі вчинення протиправних діянь поліцейські несуть кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність відповідно до закону.

2. Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, а також застосування до поліцейських заохочень визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України, що затверджується законом.

3. Держава відповідно до закону відшкодовує шкоду, завдану фізичній або юридичній особі рішеннями, дією чи бездіяльністю органу або підрозділу поліції, поліцейським під час здійснення ними своїх повноважень.

1. Відповідно до ст. 92 Конституції України виключно законами України визначаються засади юридичної відповідальності за скоєння протиправних діянь. Юридична відповідальність – це юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення його певних соціальних благ чи цінностей (матеріальних, духовних чи особистих), які належали йому до факту правопорушення. Залежно від видів правопорушень розрізняють відповідні види юридичної відповідальності.

Кримінальна відповідальність полягає в застосуванні виду і міри кримінального покарання до особи, винної у вчиненні злочину. Кримінальна відповідальність працівників поліції настає згідно з Кримінальним кодексом України за вчинені ними діяння, а саме: за зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК України), перевищення влади або службових повноважень (ст. 365 КК України), службове підроблення (ст. 366 КК України), службову недбалість (ст. 367 КК України), одержання хабара (ст. 368 КК України), давання хабара (ст. 369 КК України), завідомо незаконні затримання, привід або арешт (ст. 370 КК України) тощо.

Чинне адміністративне законодавство не дає визначення адміністративної відповідальності. Кодекс України про адміністративні правопорушення у ст. 23 обмежується вказівкою про те, що мірою адміністративної відповідальності є адміністративне стягнення, яке застосовується з метою перевиховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, і запобігання вчиненню правопорушень. Адміністративна відповідальність полягає в накладенні адміністративних стягнень на винних фізичних осіб (в окремих випадках – юридичних осіб), які порушили правила поведінки, що діють у сфері публічного управління та інших урегульованих адміністративним законодавством сферах.

Відповідальність працівників поліції за вчинення адміністративних проступків регламентується КУпАП, Дисциплінарним статутом Національної поліції України, антикорупційним законодавством тощо.

Працівники поліції є спеціальними суб'єктами адміністративних правопорушень, особливості їх відповідальності передбачаються ст. 15 КУпАП. Поліцейські несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. За порушення правил, норм і стандартів, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху, санітарних норм, правил полювання, рибальства та охорони рибних запасів, митних правил, вчинення правопорушень, пов'язаних із корупцією, порушення тиші в громадських місцях, неправомірне використання державного майна, незаконне зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, невжиття заходів щодо окремої ухвали суду, ухилення від виконання законних вимог прокурора, порушення законодавства про державну таємницю, порушення порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах. До поліцейських

не можуть застосовуватися такі покарання, як громадські роботи, виправні роботи і адміністративний арешт.

Глава 13-А КУпАП передбачає відповідальність за вчинення адміністративних правопорушень, пов'язаних із корупцією: порушення обмежень щодо сумісництва та суміщення з іншими видами діяльності (ст. 172-4 КУпАП), порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків (ст. 172-5 КУпАП), порушення вимог фінансового контролю (ст. 172-6 КУпАП), порушення вимог щодо запобігання та врегулювання конфлікту інтересів (ст. 172-7 КУпАП), незаконне використання інформації, що стала відомою особі у зв'язку з виконанням службових повноважень (ст. 172-8 КУпАП), невжиття заходів щодо протидії корупції (ст. 172-9 КУпАП).

Цивільно-правова відповідальність полягає в накладенні цивільно-правових стягнень на особу за невиконання чи неналежне виконання зобов'язань або за заподіяння позадоговірної майнової шкоди, а також за порушення деяких особистих немайнових прав (честі, гідності, ділової репутації).

Дисциплінарна відповідальність здійснюється у формі накладення дисциплінарних стягнень унаслідок скоєння дисциплінарного проступку.

2. Дисциплінарна відповідальність як один з видів юридичної відповідальності – це обов'язок працівника відповідати перед роботодавцем за скоєний ним дисциплінарний проступок і понести дисциплінарні стягнення, передбачені нормами трудового права. Дисциплінарна відповідальність працівників настає за порушення трудової дисципліни – невиконання чи неналежне виконання з вини працівника покладених на нього трудових обов'язків. Підставою дисциплінарної відповідальності є дисциплінарний проступок.

Дисциплінарний проступок – протиправна дія або бездіяльність працівника, що порушує встановлений на підприємстві, в установі чи в організації внутрішній трудовий розпорядок.

Дисциплінарні стягнення – заходи, що вживаються до порушників трудової дисципліни.

Працівники поліції є спеціальними суб'єктами адміністративних правопорушень, особливості їх відповідальності передбачаються ст. 15 КУпАП, яка закріплює можливість притягнення до дисциплінарної відповідальності за скоєння адміністративного проступку.

3. Конституція України (ст. 56) проголошує право кожного на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб під час здійснення ними своїх повноважень.

Відповідно до ст. 1173 ЦК України шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим або органу місцевого самоврядування під час здійснення ними своїх повноважень, відшкодовується державою, Автономною Республікою Крим або органом місцевого самоврядування незалежно від вини цих органів.

Стаття 20. Однострій поліцейських

1. Поліцейські мають єдиний однострій. Поліцейський отримує однострій безоплатно.

2. Зразки предметів однострою поліцейських затверджує Кабінет Міністрів України.

3. На однострої поліцейського розміщується нагрудний знак із чітким зазначенням його спеціального жетона.

Поліцейському заборонено знімати з однострою чи приховувати нагрудний знак, а також будь-яким іншим чином перешкоджати прочитанню інформації на ньому або фіксуванню її за допомогою технічних засобів.

Поліцейський, який виконує функції в цивільному одязі, зобов'язаний мати при собі нагрудний знак, передбачений цією частиною, крім випадків, коли наявність нагрудного знака перешкоджає проведенню негласної слідчої (розшукової) дії.

Поліцейським підрозділу спеціального призначення номер нагрудного знака додатково зазначається на однострої і на шоломі таким чином, щоб його було можливо прочитати або зафіксувати за допомогою технічних засобів, крім випадків, коли такі поліцейські відповідно до рішень уповноважених осіб поліції виконують завдання в режимі секретності.

4. Правила носіння та норми належності однострою поліцейських затверджує Міністр внутрішніх справ України.

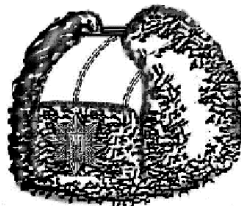
5. Використання спеціальних звань, відзнак, однострою і службового посвідчення поліцейського особою, яка не є поліцейським, заборонено і має наслідком відповідальність відповідно до закону.

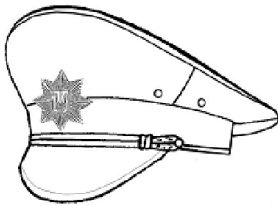
1. Постановою Кабміну України від 30.09.2015 № 823 «Про однострій поліцейських» затверджено опис та зразки предметів однострою поліцейських. Разом із тим до повного забезпечення поліцейських одностроєм на них поширюється дія постанови Кабміну України від 14.08.2013 № 594 «Про формений одяг працівників міліції».

ОПИС І ЗРАЗКИ деяких предметів однострою поліцейських

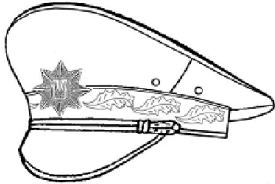
Шапка-вушанка з плащової тканини темно-синього кольору з мембранним покриттям. Шапка складається з ковпака, козирка, напотиличника з навушниками і додаткових навушників із штучного хутра чорного кольору. Ковпак шапки-вушанки складається з чотирьох деталей – двох середніх та двох бокових. Кінці навушників з патами, які застібаються на текстильну стрічку «велькро». У шов з'єднання бокових частин ковпака з навушниками вшиті додаткові навушники, які пристібаються до ковпака на петлю та гудзик.

По центру козирка – кокарда сріблястого кольору. Шапка-вушанка на підкладці з поліефірної тканини з шаром утеплювача.

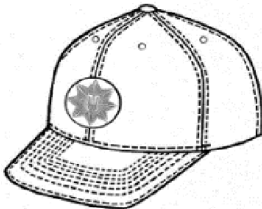

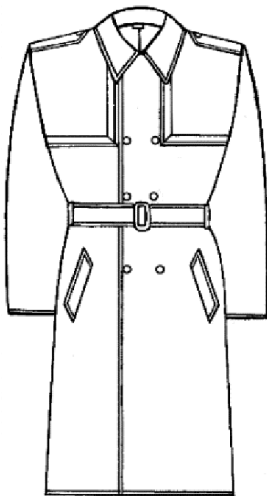
Тип А

Тип Б

Тип А

Кашкет типу А складається з денця овальної форми, стінок, околиша та канта із напіввовняної тканини темно-синього кольору, козирка пластмасового, філігранного ремінця сріблястого кольору, який прикріплюється двома форменими гудзиками сріблястого кольору. Спереду на околиші – кокарда сріблястого кольору.

Кашкет типу Б за зовнішнім виглядом та конструкцією є таким само, як і кашкет типу А, з козирком, обтягнутим лаковою шкірою чорного кольору, та з околишем, навколо якого закріплено ткану стрічку з візерунком із листя дуба.

Обрізний край козирка обкантировано бейкою зі штучної шкіри чорного кольору.

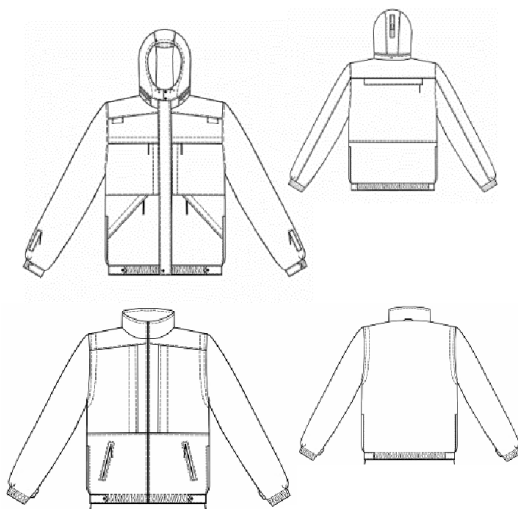
Кепі типу А із змішаної тканини темно-синього кольору складається з шести клинів, козирка і налобника. На кожному клині розташовано по одному вентиляційному отвору. Козирок формований, обтягнутий тканиною. Ззаду, по низу кепі, – застібка на текстильну стрічку «велькро» для регулювання щільності облягання. Угорі декоративний гудзик. Спереду кепі по центру нашито кокарду.

Пальто з плащової тканини темно-синього кольору, на підкладці з поліефірної тканини, прямого силуету, з центральною потайною застібкою на петлі та гудзиками, з поясом. Пілочки з кокетками та боковими прорізними кишнями з листочками. У бокових швах пальто розташовані хомутики для протягування пояса, який застібається на пряжку. Рукави вшивні, двшоввні. Задня частина рукава з виточкою в ділянці ліктя. У шви вшивання рукавів ушито погони, які застібаються на петлі та формені гудзиками сріблястого кольору. На підборті лівої пілочки оброблено нагрудну прорізну кишеню «в рамку», яка застібається на тасьму «блискавка».

Плащ із плащової тканини темно-синього кольору, на підкладці з поліефірної тканини, прямого силуету, двобортний, із застібкою на петлі та форменими гудзиками сріблястого кольору, з відкладним

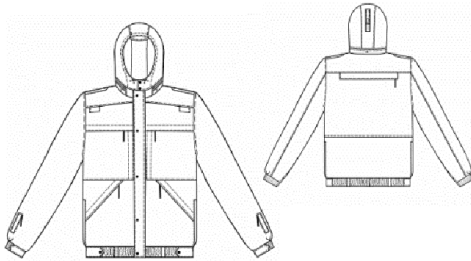
коміром і поясом. Пілочки з відлітними кокетками, з боковими прорізними кишеньками з листочками. Спинка з відлітною кокеткою, яка пристібається до спинки на потайний гудзик і петлю, розташовану посередині обшивки нижнього зрізу кокетки. Спинка зі швом посередині, який закінчується шлицом. У бокових швах плаща – хомутики для протягування пояса, який застібається на пряжку. Рукави вшивні, двшовні. У нижній частині середніх швів рукавів ушито пати, які пристібаються до рукавів на петлю та формений гудзик сріблястого кольору. Задня частина рукава з виточкою в ділянці ліктя. У шви вшивання рукавів ушито погони, які застібаються на петлі та формені гудзики сріблястого кольору. На підборті лівої пілочки оброблено нагрудну прорізну кишеньку «в рамку», яка застібається на тасьму «блискавка». Плащ до низу на підкладці зі знімною підстібкою з напіввовняної пальтової тканини.

Куртка зимова типу А з плащової тканини темно-синього кольору з мембранним покриттям, на підкладці з поліефірної тканини із шаром утеплювача, укорочена, з центральною застібкою на тасьму «блискавка» з двома бігунками та металеві кнопки, розташовані на нашивній планці, зі знімним капюшоном. Капюшон із козирком, складається з трьох частин – середньої та двох бокових. Середня частина капюшона з патою, яка застібається на текстильну застібку, для регулювання об'єму капюшона. Уздовж лицьового вирізу капюшона – куліса, в яку протягнуто еластичний шнур. На бокових частинах капюшона розташовано люверси (по два з кожного боку), через які виведено назовні еластичний шнур у вигляді петлі з фіксатором для регулювання щільності облягання. Бортові зрізи капюшона із застібкою на дві металеві кнопки. Уздовж нижнього зрізу капюшона пришито тасьму «блискавка». Капюшон на підкладці з флісу. Куртка комплектується утеплювальною вітровкою з флісу.

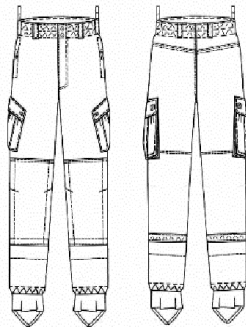
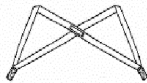

Тип А

Куртка зимова типу Б із плащової тканини темно-синього кольору з мембранним покриттям, на підкладці з поліефірної тканини із шаром утеплювача, укорочена, з центральною застіркою на тасьму «блискавка» з двома бігунками та металевими кнопками, розташовані на нашивній планці, зі знімним капюшоном. Капюшон із козирком, складається з трьох частин – середньої та двох бокових. Середня частина капюшона з патою, яка застібається на текстильну застібку, для регулювання об'єму капюшона.

Тип Б

Тип А

Куртка має один шар утеплювача та знімну підстібку зі штучного хутра, яка пристібається до куртки вздовж бортів та по горловині на тасьму «блискавка». На лівій пілочці підкладки та знімної підстібки – внутрішні накладні кишені, які застібаються на текстильну стрічку «велькро».

Костюм (куртка, брюки) спеціального призначення типу А з плащової тканини в колористиці «камуфляж» з водовідштовхувальним просоченням.

Куртка з капюшоном, із центральною потайною застіркою на тасьму «блискавка» з двома бігунками і чотирма текстильними стрічками «велькро», розташованими на бортах пілочок. Спинка на кокетці, кокетка зі швом посередині (кокетки пілочок і спинки суцільновикроєні, без плечового шва). На спинці під кокеткою розташовано напис «ПОЛІЦІЯ» кольору хакі у формі прямокутника, який виконується промисловим методом шовкографії пластизольовими барвниками. Рукави вшивні, одношовні, з пришитими нижніми частинами, які по низу стягнуто еластичною стрічкою. На рукавах нашито накладні об'ємні кишені з клапанами, які застібаються на текстильну стрічку «велькро», у ділянці ліктів –

клапанами, які застібаються на текстильну стрічку «велькро», у ділянці ліктів –

підсилювальні накладки, які одночасно є кишенями для протиударних вставок. Капюшон вшивний, складається із середньої та двох бокових частин і козирка. Бокові частини капюшона по краю борта застібаються на текстильну стрічку «велькро».

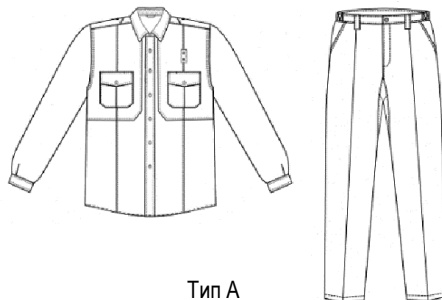
Брюки прямої форми по всій довжині, із суцільнокрійним поясом, який стягується двома рядами еластичної стрічки та шнуром, протягнутим у куліску нижнього ряду. У ділянці бокових швів у шов оброблення верхнього зрізу пояса вшито пластикові рамки для кріплення підтяжок. На пояс нашито шість хомутиків.

Передні половинки з боковими кишенями з листочками, які застібаються на текстильну стрічку «велькро». У ділянці стегон на обох передніх половинках нашито накладні кишені з клапанамі у формі прямокутника зі зрізаними кутами, які застібаються на дві текстильні стрічки «велькро». Накладні кишені об'ємні, з двома м'якими застроченими складками. Верхній зріз бокової кишені з еластичним шнуром у шві підгину.

Брюки зі знімними підтяжками з еластичної стрічки чорного кольору. Кріплення підтяжок до брук здійснюється за допомогою текстильної стрічки «велькро», пришитої до кінців еластичної стрічки.

Костюм (сорочка, брюки) типу А зі змішаної тканини темно-синього кольору.

Сорочка із застібною до низу на гудзики та петлі, розташовані на нашивній планці. Пілочки зі складками, застроченими зверху до низу вздовж згину посередині пілочок, із накладними кишенями фігурної форми для документів, які імітують кокетки і застібаються

на текстильну стрічку «велькро» з боку бортів сорочки, з накладними нагрудними кишенями з клапанамі фігурної форми, які застібаються на текстильну стрічку «велькро». Під час нашивання клапанів на пілочки у швах нашивання з боку бортів пілочок утворено отвори для швидкого вкладення олівця в кишені. У нижньому куті клапанів обметано по одній декоративній петлі та пришито по одному гудзику (імітація застібки).

Накладні кишені зі складкою, застроченою посередині зверху до низу. Під час нашивання кишень на пілочки застрочені складки пілочок і кишень співпадають та утворюють одну лінію. На лівій пілочці над нагрудною кишенею нашито накладну деталь у формі прямокутника з двома металевими блочками, розташованими одна над одною. Із зворотного боку лівої пілочки в місці нашивання цієї накладної деталі розташовано посилювальну деталь у вигляді смужки з основної тканини, один кінець якої вшито в плечовий шов, а інший закріплено швом нашивання клапана.

Комір відкладний на відрізному стояку, нижня частина якого виготовлена із синтетичного матеріалу темно-синього кольору. Комір застібається на петлю та

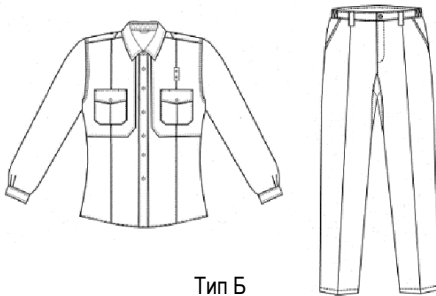
гудзик, розташовані по краях стояка. У шов ушивання коміра зі зворотного боку сорочки вшито вішалку.

Низ сорочки оброблено швом упідгин із закритим зрізом.

Брюки прямої форми по всій довжині, із застібною на тасьму «блискавка» у середньому шві передніх половинок та петлею, розташованою на відкоску, і гудзику, пришитим до обшивки гульфика.

Передні половинки – з відрізними бочками, які утворюють бокові кишені. На передніх половинках – складки (по одній на кожній половинці), застрочені вздовж згину до низу.

Задні половинки – з виточками та прорізними кишенями «у рамку», які застібаються на петлю та гудзик. Брюки з ластовицею. Пояс пришивний, застібається на металеву кнопку, у ділянці бокових швів стягнутий двома рядами еластичної стрічки. На поясі брюк нашито сім хомутиків для ременя. Низ брюк оброблено швом упідгин із закритим зрізом.

Тип Б

Костюм (сорочка, брюки) типу Б зі змішаної тканини темно-синього кольору жіночий.

Сорочка із застібною до низу на гудзики та петлі, розташовані на нашивній планці, приталена. Пілочки з рельєфними швами з оздоблювальними строчками, з накладними кишенями фігурної форми для документів, які імітують кокетки і застібаються на

текстильну стрічку «велькро» з боку бортів сорочки, з накладними нагрудними кишенями з клапанами фігурної форми, які застібаються на текстильну стрічку «велькро». Під час нашивання клапанів на пілочки у швах нашивання з боку бортів пілочок утворено отвори для швидкого вкладення олівця в кишені. У нижньому куті клапанів обметано по одній декоративній петлі та пришито по одному гудзику (імітація застібки). Накладні кишені зі складкою, застроченою посередині зверху до низу. При нашиванні кишень на пілочки рельєфні шви пілочок і застрочені складки кишень співпадають і утворюють одну лінію. На лівій пілочці над нагрудною кишенею нашито накладну деталь у формі прямокутника з двома металевими блочками, розташованими одна над одною. Зі зворотного боку лівої пілочки у місці нашивання цієї накладної деталі розташовано посилювальну деталь у вигляді смужки з основної тканини, один кінець якої вшито в плечовий шов, а інший закріплено швом нашивання клапана.

Рукави вшивні, сорочкового крою, одношовні, довгі, з пришивними манжетами та з двома складками по низу у шві пришивання манжет. Манжети застібаються на петлю та гудзик (на манжеті розташовано два гудзики для регулювання щільності облягання). Розрізи по низу рукавів оброблено зі шлицями, які посередині

застібаються на петлю та гудзик. У верхній частині рукавів у ділянці пахв біля середнього шва з кожного боку зроблено по одному вентиляційному отвору. У шви вшивання рукавів ушито погони, які застібаються на петлі та гудзики.

Комір відкладний на відрізнаму стояку, нижня частина якого виготовлена із синтетичного матеріалу темно-синього кольору. Комір застібається на петлю та гудзик, розташовані по краях стояка. У шов вшивання коміра із зворотного боку сорочки вшито вішалку.

Низ сорочки оброблено швом упідгин із закритим зрізом.

Брюки прямої форми по всій довжині, із застібкою на тасьму «блискавка» в середньому шві передніх половинок, петлею, розташованою на відкоску, і гудзиком, пришитим до обшивки гульфика.

Передні половинки з відрізними бочками, які утворюють бокові кишені. На передніх половинках – складки (по одній на кожній половинці), застрочені вздовж згину до низу.

Задні половинки з виточками та прорізними кишенями «у рамку», які застібаються на петлю та гудзик. Брюки з ластовицею. Пояс пришивний, застібається на металеву кнопку, в ділянці бокових швів стягнутий двома рядами еластичної стрічки. На поясі брюк нашито сім хомутиків для ремня. Низ брюк оброблено швом упідгин із закритим зрізом.

Стаття 21. Керівник та заступники керівника поліції

1. Безпосереднє керівництво поліцією здійснює керівник поліції.
2. Керівник поліції призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій Міністра внутрішніх справ України.
3. Керівник поліції має першого заступника та заступників.
4. Перший заступник та заступники керівника поліції призначаються на посаду та звільняються з посади Міністром внутрішніх справ України за поданням керівника поліції.
5. Керівником та заступниками керівника поліції може бути призначена особа, яка:
 - 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;
 - 2) має вищу повну юридичну освіту;
 - 3) має стаж роботи в галузі права не менш як сім років;
 - 4) має досвід роботи на керівних посадах не менш як п'ять років.

1. Національна поліція як центральний орган виконавчої влади має свого керівника, який очолює Національну поліцію та здійснює її безпосереднє керівництво. Керівником національної поліції є голова Національної поліції.

Основні повноваження керівника Національної поліції визначено у ст. 22 закону України «Про Національну поліцію». У свою чергу, голова Національної поліції:

– очолює Національну поліцію та здійснює керівництво її діяльністю, представляє Національну поліцію у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями в Україні та за її межами;

- вносить на розгляд міністра внутрішніх справ (далі – Міністр) пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку, а також поліцейських послуг; розроблені Національною поліцією проекти законів, актів Президента України та Кабміну України, а також визначає позицію щодо проектів, розробниками яких є інші міністерства;
- вносить на розгляд Міністра проекти нормативно-правових актів МВС із питань, що належать до компетенції Національної поліції;
- організовує та контролює виконання Національною поліцією та її територіальними органами Конституції та законів України, актів Президента України та Кабміну України, наказів міністерств, що належать до сфери діяльності Національної поліції;
- подає на затвердження Міністрові плани роботи Національної поліції;
- звітує перед Міністром про виконання планів роботи Національної поліції та покладених на неї завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Національної поліції, її територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;
- забезпечує виконання Національною поліцією та її територіальними органами наказів МВС та доручень Міністра з питань, що належать до компетенції Національної поліції;
- затверджує положення про структурні підрозділи центрального органу управління Національної поліції;
- вносить Міністрові подання щодо кандидатур на посади своїх першого заступника та заступників;
- призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням з Міністром керівників і заступників керівників структурних підрозділів центрального органу управління Національної поліції; призначає на посаду та звільняє з посади державних службовців та інших працівників центрального органу управління Національної поліції;
- приймає на службу та звільняє зі служби, призначає на посаду та звільняє з посади поліцейських відповідно до закону;
- призначає на посаду та звільняє з посади керівників територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції за погодженням з Міністром;
- підписує накази Національної поліції;
- скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції;
- розподіляє обов'язки між своїми заступниками;
- дає в межах своїх повноважень доручення, обов'язкові до виконання поліцейськими, державними службовцями і працівниками Національної поліції;
- вирішує в установленому порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських;

– вирішує в установленому законодавством про державну службу порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців центрального органу управління Національної поліції;

– вирішує в установленому трудовим законодавством порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників Національної поліції;

– вносить в установленому порядку подання щодо відзначення поліцейських, державних службовців апарату центрального органу управління Національної поліції та працівників Національної поліції державними нагородами;

– присвоює спеціальні звання поліції відповідно до закону тощо.

2. Керівник Національної поліції призначається на посаду та звільняється з посади Кабміном України за поданням Прем'єр-міністра України. Пропозиції Прем'єр-міністрові України стосовно кандидатур для призначення на посаду та звільнення з посади керівника Національної поліції вносить міністр внутрішніх справ України.

Участь міністра внутрішніх справ України у формуванні керівного складу Національної поліції виходить зі змісту сфери повноважень міністра, який спрямовує та координує діяльність Національної поліції як центрального органу виконавчої влади відповідно до положень закону України від 17.03.2011 № 3166-VI «Про центральні органи виконавчої влади».

3. Національна поліція за змістом завдань, функцій та повноважень є складним організаційно-правовим утворенням, тож із метою підвищення ефективності виконання покладених на поліцію завдань у керівника Національної поліції є першим заступник та заступники.

Заступники керівника Національної поліції реалізують управлінські повноваження у більш вузькій порівняно з керівником спеціалізованій сфері діяльності Національної поліції. Як уже було зазначено вище, керівник (голова) Національної поліції розподіляє обов'язки між своїми заступниками.

Виходячи зі змісту п. 13 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабміну України від 28.10.2015 № 877, кількість заступників керівника Національної поліції визначається рішенням голови Національної поліції за погодженням з міністром внутрішніх справ.

4. Законодавством передбачається специфічний порядок призначення на посади першого заступника та заступників керівника Національної поліції. Так, міністр внутрішніх справ призначає на посаду та звільняє з посади першого заступника та заступників керівника Національної поліції за поданням керівника Національної поліції. У свою чергу, голова Національної поліції вносить міністрові внутрішніх справ подання щодо кандидатур на посади своїх першого заступника та заступників.

5. Керівник та заступники керівника поліції мають відповідати як загальним умовам вступу на службу в поліцію (дивись коментар до ст. 49, 50 закону України «Про Національну поліцію»), так і спеціальним вимогам, а саме повинні мати:

а) вищу повну юридичну освіту;

- б) стаж роботи у галузі права не менше як 7 років;
- в) досвід роботи на керівних посадах не менш як 5 років.

Згідно із законом України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту» до рівнів вищої освіти закон відносить такі: початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти, перший (бакалаврський) рівень, другий (магістерський) рівень, третій (освітньо-науковий) рівень, науковий рівень.

Здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії; 5) доктор наук.

При цьому термін «повна вища освіта» використовувався у законі України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 № 2984-III (втратив чинність) і позначав один з освітніх рівнів, якому відповідають освітньо-кваліфікаційні рівні «спеціаліст», «магістр».

Відповідно до «Прикінцевих та перехідних Положень закону України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 вища освіта за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста (повна вища освіта) після набрання чинності цим Законом прирівнюється до вищої освіти ступеня магістра. Отже, особа, яка претендує на зайняття посади керівника або заступника керівника Національної поліції, повинна мати вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста чи магістра або вищу освіту ступеня магістра.

Переліком галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженим постановою Кабміну України від 29.04.2015 № 266, визначено галузь підготовки «Право» (спеціальності «Право» та «Міжнародне право»).

Під стажем роботи у галузі права необхідно розуміти період роботи на посадах з реалізацією повноважень, пов'язаних з правоохоронними, прав виконавчими та правовстановлюючими функціями.

За змістом робота у галузі права передбачає розробку або застосування норм права і має систематичний характер. Це період роботи в органах державної влади (у тому числі судах, органах юстиції, прокуратури, органах внутрішніх справ), нотаріату, адвокатури, місцевого самоврядування, в профспілкових комітетах та інших громадських об'єднаннях, на підприємствах, в установах та організаціях будь-якої форми власності. Стаж роботи у галузі права визначається на підставі записів у трудовій книжці.

Керівними посадами можуть бути визнані ті, що пов'язуються з виконанням адміністративно-господарських чи організаційно-розпорядчих функцій у межах діяльності окремого органу підприємства, установи чи організації, їх структурного підрозділу (відділу, відділення, сектора). До керівних посад можуть бути віднесені посади керівників (начальники, директори, голови) та заступники керівників органів державної влади та місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, громадських об'єднань та інших, їх структурних (департаментів, управлінь, відділів, відділень, секторів) і територіальних підрозділів.

Досвід роботи на керівних посадах визначається на підставі записів у трудовій книжці, копій наказів про призначення на відповідні посади, установчих документів підприємств, установ, організацій та ін.

Положення ч. 5 статті, що коментується набирають чинності з 01.01.2017, при цьому до 31.12.2016 керівником та заступниками керівника поліції може бути призначена особа, яка відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію; має повну вищу освіту; має стаж роботи не менше 10 років; має досвід роботи на керівних посадах не менше 5 років (п. 2 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» закону України «Про Національну поліцію»).

Стаття 22. Основні повноваження керівника поліції

1. Керівник поліції:

1) очолює поліцію та здійснює керівництво її діяльністю, забезпечує виконання покладених на неї завдань;

2) у межах компетенції організовує та контролює виконання поліцією Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, наказів міністерств, а також наказів і доручень Міністра внутрішніх справ України з питань, що належать до сфери діяльності поліції;

3) вносить на розгляд Міністра внутрішніх справ України пропозиції щодо забезпечення формування державної політики у сфері забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони та захисту прав і свобод людини, а також інтересів суспільства і держави, протидії злочинності, надання поліцейських послуг;

4) представляє у визначеному порядку поліцію у відносинах з іншими органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування, іншими організаціями в Україні та за кордоном;

5) звітує перед Міністром внутрішніх справ України про виконання покладених на поліцію завдань і повноважень;

6) розподіляє обов'язки між своїми заступниками;

7) підписує накази поліції;

8) скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних органів поліції;

9) у межах повноважень надає доручення, обов'язкові для виконання поліцейськими, державними службовцями і працівниками поліції;

10) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи апарату поліції;

11) приймає на службу та звільняє зі служби, призначає та звільняє з посад поліцейських відповідно до положень цього Закону;

12) призначає на посади та звільняє з посад у порядку, визначеному законом та іншими нормативно-правовими актами про державну службу, державних службовців апарату центрального органу управління поліції;

13) приймає на роботу та звільняє з роботи в порядку, визначеному законодавством про працю, працівників центрального органу управління поліції;

14) приймає у визначеному порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських;

15) приймає у визначеному законодавством про державну службу порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності державних службовців апарату центрального органу управління поліції;

16) приймає у визначеному трудовим законодавством порядку рішення про заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності працівників поліції;

17) у визначеному порядку вносить подання про представлення поліцейських, державних службовців апарату центрального органу управління поліції та працівників поліції до відзначення державними нагородами України;

18) присвоює спеціальні звання поліції відповідно до цього Закону;

19) присвоює ранги державних службовців відповідно до законодавства про державну службу;

20) вносить Міністру внутрішніх справ України пропозиції про утворення територіальних органів поліції, які є юридичними особами публічного права, у межах граничної чисельності поліцейських, державних службовців та працівників поліції і коштів, визначених на її утримання, а також щодо їх ліквідації, реорганізації Кабінетом Міністрів України;

21) утворює, ліквідує, реорганізовує підприємства, заклади та установи, затверджує їхні положення (статuti), у визначеному порядку призначає на посади та звільняє з посад їх керівників, здійснює інші повноваження з управління об'єктами права державної власності, що належать до сфери управління поліції;

22) забезпечує дотримання визначеного Міністром внутрішніх справ України порядку обміну інформацією між Міністерством внутрішніх справ України і поліцією;

23) приймає у визначеному порядку рішення про розподіл бюджетних коштів, розпорядником яких є поліція;

24) виконує повноваження керівника державної служби в органі відповідно до законодавства про державну службу та здійснює інші повноваження відповідно до цього Закону.

1. У цій статті закріплено основні повноваження керівника Національної поліції України (далі – керівника). Зазначений перелік не є вичерпним. Так, відповідно до закону України «Про Національну поліцію» керівник також:

– затверджує структуру центрального апарату управління поліції, штатний розпис (штат) поліції, кошторис поліції та подає їх на погодження міністру внутрішніх справ України (ст. 14);

– надає пропозиції щодо утворення, ліквідації та реорганізації територіальних органів поліції, їх структури, штатного розпису (штату) та кошторису (ст. 15);

– ухвалює рішення про оголошення конкурсу на заміщення вакантних посад у поліції (ст. 52);

- бере участь у роботі атестаційних комісій, ухвалює рішення про проведення атестування (ст. 57);

- видає накази щодо особового складу (ст. 59);

- укладає контракт про проходження служби з особами, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади його наказами, крім осіб, право на підписання контрактів з якими належить міністру внутрішніх справ (ст. 63)

- ухвалює рішення про відрядження поліцейських (ст. 71);

- надає спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до полковника поліції включно, у тому числі заступникам керівника поліції (ст. 82);

- з метою інформування громадськості про діяльність поліції раз на рік готує та опубліковує на офіційному веб-порталі Національної поліції звіт про діяльність поліції (ст. 86) тощо.

Відповідно до Положення про Національну поліцію (постанова Кабміну України від 28.10.2015 № 877) голова Національної поліції:

- очолює Національну поліцію та здійснює керівництво її діяльністю, представляє Національну поліцію у відносинах з іншими органами, підприємствами, установами та організаціями в Україні та за її межами;

- вносить на розгляд міністра внутрішніх справ (далі – Міністр) пропозиції щодо формування державної політики у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку, а також поліцейських послуг; розроблені Національною поліцією проекти законів, актів Президента України та Кабміну України, а також визначає позицію щодо проектів, розробниками яких є інші міністерства;

- вносить на розгляд Міністра проекти нормативно-правових актів МВС з питань, що належать до компетенції Національної поліції;

- організовує та контролює виконання Національною поліцією та її територіальними органами Конституції та законів України, актів Президента України та Кабміну України, наказів міністерств, що належать до сфери діяльності Національної поліції;

- подає на затвердження Міністрові плани роботи Національної поліції;

- звітує перед Міністром про виконання планів роботи Національної поліції та покладених на неї завдань, про усунення порушень і недоліків, виявлених під час проведення перевірок діяльності Національної поліції та її територіальних органів, а також про притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях;

- забезпечує виконання Національною поліцією та її територіальними органами наказів МВС та доручень Міністра з питань, що належать до компетенції Національної поліції;

- затверджує положення про структурні підрозділи центрального органу управління Національної поліції;

- вносить на розгляд Міністрові подання щодо кандидатур на посади своїх першого заступника та заступників;

– призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням з Міністром керівників і заступників керівників структурних підрозділів центрального органу управління Національної поліції; призначає на посаду та звільняє з посади державних службовців та інших працівників центрального органу управління Національної поліції;

– приймає на службу та звільняє зі служби, призначає на посаду та звільняє з посади поліцейських відповідно до закону;

– призначає на посаду та звільняє з посади керівників територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції за погодженням з Міністром;

– підписує накази Національної поліції;

– скасовує повністю чи в окремій частині акти територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції;

– дає в межах повноважень обов'язкові до виконання поліцейськими, державними службовцями і працівниками Національної поліції доручення;

– вирішує в установленому трудовим законодавством порядку питання щодо заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності поліцейських та інших працівників Національної поліції тощо.

Варто також звернути увагу на те, що в статті, яка коментується, вперше передбачено право керівника поліції присвоювати ранги державних службовців (п. 19).

Розділ IV

ПОВНОВАЖЕННЯ ПОЛІЦІЇ

Стаття 23. Основні повноваження поліції

1. Поліція відповідно до покладених на неї завдань:

1) здійснює превентивну та профілактичну діяльність, спрямовану на запобігання вчиненню правопорушень;

2) виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень, вживає у межах своєї компетенції заходів для їх усунення;

3) вживає заходів з метою виявлення кримінальних, адміністративних правопорушень; припиняє виявлені кримінальні та адміністративні правопорушення;

4) вживає заходів, спрямованих на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб і публічній безпеці, що виникли внаслідок учинення кримінального, адміністративного правопорушення;

5) здійснює своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або події;

6) здійснює досудове розслідування кримінальних правопорушень у межах визначеної підслідності;

7) розшукує осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом;

8) у випадках, визначених законом, здійснює провадження у справах про адміністративні правопорушення, приймає рішення про застосування адміністративних стягнень та забезпечує їх виконання;

9) доставляє у випадках і порядку, визначених законом, затриманих осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, та осіб, які вчинили адміністративне правопорушення;

10) вживає заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах, інших публічних місцях;

11) регулює дорожній рух та здійснює контроль за дотриманням Правил дорожнього руху його учасниками та за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі;

12) здійснює супроводження транспортних засобів у випадках, визначених законом;

13) видає відповідно до закону дозволи на рух окремих категорій транспортних засобів; у випадках, визначених законом, видає та погоджує дозвільні документи у сфері безпеки дорожнього руху;

14) вживає всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної і медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків,

а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їхнього життя чи здоров'я;

15) вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе; встановлює особу за невпізнаним трупом;

16) забезпечує безпеку взятих під захист осіб на підставах та в порядку, визначених законом;

17) у межах своєї компетенції, визначеної законом, здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів щодо опіки, піклування над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, вживає заходів щодо запобігання дитячій бездоглядності, правопорушенням серед дітей, а також соціального патронажу щодо дітей, які відбували покарання у виді позбавлення волі;

18) вживає заходів для запобігання та припинення насильства в сім'ї;

19) здійснює охорону об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також бере участь у здійсненні державної охорони;

20) здійснює на договірних засадах охорону фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності;

21) здійснює контроль за дотриманням фізичними та юридичними особами спеціальних правил та порядку зберігання і використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ;

22) здійснює у визначеному законом порядку приймання, зберігання та знищення вилученої, добровільно зданої або знайденої вогнепальної, газової, холодної та іншої зброї, боєприпасів, набоїв, вибухових речовин та пристроїв, наркотичних засобів або психотропних речовин;

23) здійснює контроль у межах своєї компетенції, визначеної законом, за дотриманням вимог режиму радіаційної безпеки у спеціально визначеній зоні радіоактивного забруднення;

24) сприяє забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості;

25) виконує у межах компетенції запити органів правопорядку (правоохоронних органів) інших держав або міжнародних організацій поліції відповідно до закону та міжнародних договорів України;

26) здійснює оперативно-розшукову діяльність відповідно до закону.

(Статтю 23 доповнено пунктом 26 згідно із законом України від 31.05.2016 № 1394-VIII)

1. Превентивна та профілактична діяльність – це важливий напрям роботи поліції, пов'язаної із запобіганням злочинам та іншим правопорушенням і виявленням причин та умов, що сприяють їх вчиненню. Задля цього вживаються заходи профілактичного характеру щодо осіб, які пиячать, хворіють на алкоголізм і

наркоманію та ведуть антигромадський спосіб життя, безпритульних підлітків та неповнолітніх правопорушників.

Профілактична робота поліції – це комплекс заходів, спрямованих на виявлення причин та умов, які призводять до скоєння правопорушень, їх усунення в межах її компетенції, проведення профілактично-роз'яснювальної роботи серед громадян.

Поліція здійснює серед населення правову пропагандистську діяльність, використовуючи засоби масової інформації (радіо, телебачення, пресу, кіно). Багато в чому успіх профілактичної роботи поліцейських служб залежить від зв'язку з громадськістю, взаємодії з правоохоронними та іншими державними органами, глибокого аналізу причин правопорушень, цілеспрямованої роботи й правильного використання сил і засобів.

Стратегічними напрямками превентивної роботи поліції є запобігання молодіжній і насильницькій злочинності, кіберзлочинності, наркозлочинності, злочинності у сфері власності, загальний захист (навчання поліцейських технологій захисту) окремих соціальних категорій (неповнолітніх, жінок, осіб похилого віку, жертв злочинів, недієздатних осіб, представників окремих професійних груп), інспірування та реалізація локальних акцій самопомогі тощо.

Зазначені напрями превенції правопорушень вважаються одними із пріоритетних, оскільки не потребують суттєвих матеріальних витрат і спрямовані на забезпечення самозахисту людей (передбачають ознайомлення населення з методиками особистого захисту, захисту родини, житла та власності від злочинних посягань, а також реалізацію програм захисту потерпілих і свідків у кримінальних справах, створення асоціацій потерпілих від злочинів осіб тощо).

До превентивних поліцейських заходів належать такі: перевірка документів особи, опитування особи, поверхнева перевірка й огляд, зупинення транспортного засобу, вимога залишити місце й обмеження доступу до певної території, обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю, проникнення до житла чи іншого володіння особи, перевірка дотримання вимог дозвільної системи, застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки та/або відеозапису, перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб, поліцейське піклування (див. коментар до ст. 31).

2. Виявлення причин та умов, що сприяють учиненню кримінальних правопорушень, і життя через відповідні органи заходів щодо їх усунення відповідно до п. 2.1.5 Положення про органи досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 09.08.2012 № 686, є одним із завдань органів досудового розслідування. Крім того, п. 2.1.4 Положення про Головне слідче управління МВС України, затверджене цим само наказом МВС України, передбачає одне з таких основних завдань, як здійснення профілактичної роботи на підставі матеріалів розслідування кримінальних правопорушень. Тож, під час розслідування кримінальних проваджень слідчий зобов'язаний здійснювати профілактичну та запобіжну діяльність.

Для виявлення причин та передумов вчиненого злочину потрібні дані, які можна умовно поділити на три групи: 1) дані, що характеризують особу, яка вчинила правопорушення; 2) дані, що засвідчують наявність криміногенної ситуації та її характер; 3) дані, що характеризують обставини та явища, які впливали на формування в особи криміногенних рис.

Причини та умови, що сприяють вчиненню кримінальних правопорушень, встановлюються слідчим за допомогою слідчих (розшукових) дій, передбачених Кримінальним процесуальним кодексом України.

Головними формами реагування слідчого на виявлені причини та передумови вчинення кримінального правопорушення є підготовка та направлення на адресу керівників підприємств і структур усіх форм власності, установ та організацій листа, в якому наведено перелік причин та умов, а також перелік питань і дій, від виконання яких залежить їх усунення. Таке рішення слідчого є обов'язковим для виконання тими особами, яким цей лист був адресований.

Відповідно до ст. 282 КУпАП посадова особа Національної поліції, яка розглядає справу про адміністративне правопорушення, встановивши причини та умови, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, вносить у відповідний державний орган чи орган місцевого самоврядування, громадську організацію або посадовій особі пропозиції про вжиття заходів щодо усунення цих причин та умов.

Відповідні державні органи, органи місцевого самоврядування, громадські організації та посадові особи зобов'язані повідомити посадову особу Національної поліції, яка внесла пропозицію, про вжиття заходів щодо усунення причин та умов вчинення правопорушень протягом одного місяця з дня надходження такої пропозиції.

Працівник Національної поліції виявляє причини та умови, що сприяють вчиненню адміністративних правопорушень, самостійно, але пропозиції про їх усунення можуть подавати лише посадові особи Національної поліції, які мають право розглядати справи про адміністративні правопорушення.

Пропозиції про вжиття заходів щодо усунення причин та умов, що сприяли вчиненню адміністративного правопорушення, не мають бути формальними. Ці пропозиції повинні містити ґрунтовний аналіз причин правопорушень та умов, що сприяли їх учиненню, обґрунтовані висновки й рекомендації щодо їх усунення, а також вказівку на осіб, з вини яких стало можливим учинення правопорушення.

У КУпАП прямо закріплюється лише така форма реагування на виявлені причини та умови, що сприяють вчиненню правопорушень, як пропозиція. Однак на практиці профілактичну спрямованість повинні мати майже кожна дія та рішення працівника поліції. Із цією метою поліція має використовувати й адміністративно-владні повноваження.

Місячний термін, про який ідеться мова в ст. 282 КУпАП, стосується як заходів щодо усунення недоліків і помилок, що стали причинами та умовами вчинення правопорушення, так і строку, протягом якого адміністрація підприємства, установи чи організації зобов'язані повідомити посадову особу Національної поліції про вжиті заходи. Цей строк обчислюється з моменту отримання підприємством, установою чи організацією письмового документа з відповідними пропозиціями.

Якщо ж виконання вказаних пропозицій має тривалу, постійну природу або з об'єктивних причин згадані недоліки та помилки неможливо усунути протягом місяця, необхідно письмово повідомити про це орган Національної поліції з відповідними поясненнями. Водночас у чинному законодавстві не передбачено відповідальність за нежиття заходів, необхідних для реалізації внесеної пропозиції, що істотно знижує ефективність запобіжної діяльності під час розгляду справ про адміністративні правопорушення.

3. Установлення та припинення виявлених кримінальних правопорушень здійснюється у процесуальних і позапроцесуальних формах у межах повноважень слідчого з дотриманням вимог чинного законодавства України.

Припинення виявлених кримінальних правопорушень полягає в діях, спрямованих на припинення вже розпочатої злочинної діяльності й запобігання злочинному результату, тобто виявлення всіх обставин вчинення кримінального правопорушення, усіх його учасників і їх конкретної ролі в злочинній діяльності. Припинення кримінальних правопорушень, як правило, пов'язується із затриманням підозрюваного на місці їх учинення.

Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 40 КПК України слідчий (як для розслідування, так і для припинення злочинних діянь) уповноважений проводити слідчі (розшукові) дії та негласні слідчі (розшукові) дії; призначати ревізії, перевірки й експертизи у порядку, визначеному законом; звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотаннями про застосування заходів забезпечення кримінального провадження тощо.

4. У разі наявності реальної загрози життю чи здоров'ю особи, які потрапили у сферу кримінального процесу, відповідно до закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» мають право вимагати від слідчого чи прокурора застосування до них спеціальних заходів, спрямованих на забезпечення їхньої безпеки. Спеціальні заходи – це здійснення правових, організаційних, технічних або інших заходів, спрямованих на захист життя, здоров'я, житла, майна, честі й гідності таких осіб від протиправних посягань із метою створення комфортних умов для здійснення й забезпечення правосуддя.

Право на забезпечення безпеки мають, зокрема, такі особи: а) особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень; б) потерпілий та його представник у кримінальному провадженні; в) підозрюваний, обвинувачений, захисники й законні представники; г) цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням; ґ) представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження; д) свідок; е) експерт, спеціаліст, перекладач і понятий; є) члени сімей та близькі родичі підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого або представника юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій робляться спроби вплинути на яких як на учасників кримінального провадження (ст. 2 закону «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному

судочинстві»). Крім того, підозрюваний, обвинувачений, потерпілий і представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, мають право на забезпечення безпеки свого майна, житла тощо.

У разі надходження заяви від вищевказаних осіб про застосування заходів безпеки слідчий або прокурор зобов'язані здійснити перевірку й у строк не пізніше за трьох діб, а в невідкладному випадку – негайно ухвалити рішення про застосування або відмову в їх застосуванні.

5. Згідно з п. 1 розділу 2 Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затвердженої наказом МВС України від 06.11.2015 № 1377, прийняття заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події незалежно від місця й часу їх учинення, повноти отриманих даних та особи заявника здійснюється цілодобово і невідкладно тим органом поліції, до якого надійшли заява чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію, або слідчим чи іншою посадовою особою органу поліції, якою самостійно виявлено з будь-якого джерела обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Відповідно до ч. 1 ст. 214 КПК України своєчасне реагування на заяви та повідомлення про кримінальні правопорушення або події полягає в тому, що слідчий невідкладно, але не пізніше 24 годин після подання заяви чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення або після самостійного виявлення з будь-якого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, зобов'язаний внести відповідні відомості до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) та розпочати розслідування.

У свою чергу, оперативний черговий чергової частини, структурних підрозділів поліції, куди надійшла заява, повинен з'ясувати час, місце, характер та інші обставини того, що сталося, організувати збір слідчо-оперативних груп, оперативних груп та інших нарядів і направити їх на місце події.

Працівникам поліції з прибуттям на місце події відповідно до п. 3.1 Інструкції з організації реагування органів внутрішніх справ на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події надається право вимагати від громадян і службових осіб, які порушують громадський порядок, припинення правопорушень та дій, що перешкоджають здійсненню повноважень поліцією; перевіряти у громадян у разі виникнення підозри у вчиненні правопорушень документи, що посвідчують їх особу, а також інші документи, необхідні для з'ясування питання щодо додержання правил, нагляд і контроль за виконанням яких покладено на поліцію; затримувати й доставляти до структурних підрозділів поліції осіб, яких вони запідозрили у вчиненні кримінального правопорушення або замаху на його вчинення, якщо для цього є достатні підстави (якщо очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин), а також безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні; проводити огляд осіб,

підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення, речей, що знаходяться при них, та транспортних засобів і вилучати документи та предмети, які можуть виявитись речовими доказами або бути використані на шкоду їх здоров'ю, в установленому законодавством порядку; застосовувати поліцейські заходи, передбачені розділом V закону України «Про Національну поліцію».

Досудове розслідування злочинів здійснюється у формі досудового слідства, а кримінальних проступків – у формі дізнання в порядку, передбаченому КПК України (ст. 215 КПК України).

За наявності у відомостях про кримінальне правопорушення даних, що вказують на об'єктивні ознаки складу злочину, досудове розслідування проводиться лише у формі досудового слідства, здійснення якого має відповідати положенням, установленим КПК України.

Досудове розслідування кримінальних правопорушень, що містять ознаки кримінальних проступків, здійснюється у формі дізнання з дотриманням вимог, установлених главою 25 КПК України.

Стаття 216 КПК України визначає предметну (родову) підслідність досудового розслідування кримінальних правопорушень (злочинів та кримінальних проступків) органами досудового розслідування, персональну (спеціальну, суб'єктну) підслідність та підслідність за зв'язком кримінального провадження.

Підслідність – це сукупність установлених законом ознак кримінального провадження, згідно з якими воно належить до провадження того чи іншого органу досудового розслідування. Органами досудового розслідування виступають слідчі структурних підрозділів поліції, органів служби безпеки України, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, органи державного бюро розслідувань, підрозділи детективів і підрозділи внутрішнього контролю Національного антикорупційного бюро України, уповноважені здійснювати дізнання і досудове слідство. Розслідування за кожним кримінальним провадженням здійснюють слідчі, які входять до штату відповідного органу досудового розслідування.

Частиною 1 ст. 216 КПК України встановлено підслідність слідчих поліції. До неї належать кримінальні провадження про правопорушення, передбачені Законом України про кримінальну відповідальність (злочини проти життя і свобод людини, проти власності, здоров'я, честі й гідності особи, громадської безпеки, моральності та деякі інші), крім тих, які віднесено до підслідності органів досудового розслідування інших відомств.

7. Якщо під час досудового розслідування місцезнаходження підозрюваного невідоме, то слідчий, прокурор оголошує його розшук. Про оголошення розшуку вноситься окрема постанова. Відомості про це вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Якщо слідчим після вжиття відповідних заходів місцезнаходження такої особи не встановлюється, здійснення розшуку підозрюваного може бути доручено оперативним підрозділам.

Слідчий чи прокурор вносить постанову про розшук підозрюваного за наявності в сукупності трьох підстав: а) місцезнаходження підозрюваного невідоме;

б) всі вжиті заходи не дозволили одержати достовірні дані про його точне місце перебування; в) складено письмове повідомлення про підозру стосовно розшукуваної особи.

Метою розшуку, який у межах своєї компетенції проводять слідчий та оперативні підрозділи, є встановлення місця перебування підозрюваного та його затримання. Тому одночасно з оголошенням розшуку підозрюваного слідчим суддею має бути винесена ухвала про обрання щодо нього запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та його етапування до місця досудового розслідування. Після виявлення й затримання підозрюваного, доставки його до місця проведення досудового розслідування та відновлення кримінального провадження, якщо воно зупинялося, запобіжний захід залежно від обставин можна змінити на більш м'який.

Ефективне проведення розшуку значною мірою залежить від його якісного інформаційного забезпечення. Як свідчить практика і вимагають відомчі настанови, перед оголошенням розшуку слідчий зобов'язаний зібрати значний обсяг систематизованих відомостей про підозрюваного, до яких належать, зокрема, його дані (прізвище, ім'я, по батькові, псевдонім, день, місяць, рік та місце народження, національність, громадянство, освіта, сімейний стан, місце постійного або тимчасового проживання, місце роботи, вид занять, спеціальність, судимість), відомості про зовнішність, особливі прикмети, коло родичів, товаришів і знайомих, фотографії, контактні засоби зв'язку та інші матеріали, які можуть сприяти розслідуванню.

У разі виявлення підозрюваного й затримання його для етапування до місця досудового розслідування розшук рішенням слідчого припиняється, про що негайно повідомляються органи й особи, які брали участь у його розшуку.

Затримання розшукуваного підозрюваного оформляється протоколом затримання, до якого додаються документи, котрі були підставою для розшуку.

Рішення про оголошення розшуку може бути реалізовано в одному з двох юридично рівнозначних варіантів: слідчим чи прокурором виноситься окрема постанова про розшук підозрюваного, а у разі зупинення досудового розслідування в постанову про зупинення досудового розслідування вноситься окремий пункт про розшук підозрюваного. До кожної з цих постанов приєднуються копії повідомлення про початок досудового розслідування (ст. 214 КПК України), письмового повідомлення про підозру (ст. 277 КПК України) й ухвали про обрання запобіжного заходу (ст. 176 КПК України).

Відомості про оголошення розшуку невідкладно, тобто не пізніше наступного дня, вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Слідчий здійснює розшук підозрюваного шляхом проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій, наприклад обшуку (ч. 1 ст. 234 КПК України), обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи (п. 4 ч. 1 ст. 267 КПК України), а також може доручати його проведення в разі необхідності оперативним підрозділам. Слід мати на увазі, що в останньому випадку слідчий вправі визначати методи, за допомогою яких має здійснюватися розшук.

8. Підвідомчість Національної поліції щодо справ про адміністративні правопорушення визначається ст. 222 КУпАП. Органи Національної поліції розглядають

справи про такі адміністративні правопорушення: про порушення громадського порядку, правил дорожнього руху, правил, що забезпечують безпеку руху транспорту, правил користування засобами транспорту, правил, спрямованих на забезпечення схоронності вантажів на транспорті, а також про незаконний відпуск і незаконне придбання бензину або інших паливно-мастильних матеріалів, тобто ст. 80 і 81 (в частині перевищення нормативів вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах транспортних засобів), ч. 1 ст. 44, ст. 44-1, ч. 2 ст. 106-1, ч. 1-4 і 6 ст. 109, ст. 110, ч. 3 ст. 114, ч. 1 ст. 115, ст. 116-2, ч. 2 ст. 117, ч. 1 і 2 ст. 119, ч. 1-3, 5 і 6 ст. 121, ст. 121-1, 121-2, ч. 1-3 ст. 122, ч. 1 ст. 123, ст. 124-1-126, ч. 1-3 ст. 127, ст. 128-129, ст. 132-1, ч. 1, 2 та 5 ст. 133, ч. 3, 6, 8-11 ст. 133-1, ч. 2 ст. 135, ст. 136 (за винятком порушень на автомобільному транспорті), ст. 137, ч. 1-3 ст. 140, ст. 148, 151, ст. 161, 164-4, ст. 175-1 (за винятком порушень, вчинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), ст. 176, 177, ч. 1 і 2 ст. 178, ст. 180, 181-1, ч. 1 ст. 182, ст. 183, 184, 189-2, 192, 194, 195.

Від імені органів Національної поліції розглядати справи про адміністративні правопорушення і накладати адміністративні стягнення мають право працівники органів і підрозділів Національної поліції, які отримали спеціальні звання, відповідно до покладених на них повноважень.

У справах про адміністративні правопорушення, що розглядаються як органами Національної поліції, так і іншими органами, уповноважені посадові особи органів внутрішніх справ (Національної поліції) мають право складати протоколи про адміністративні правопорушення, передбачені ч. 1 ст. 44, ст. 44-1, 46-1, 46-2, 51, 51-2, 92, ч. 1 ст. 106-1, ст. 106-2, ч. 4 і 7 ст. 121, ч. 3 і 4 ст. 122, ст. 122-2, 122-4, 122-5, ч. 2 і 3 ст. 123, ст. 124, ч. 4 ст. 127, ст. 127-1, 130, ч. 3 ст. 133, ст. 135-1, ст. 136 (про порушення на автомобільному транспорті), ст. 139, ч. 4 ст. 140, ст. 148, 151, 152, 154, 155, 155-2-156-2, 159, 160, 162-162-3, 164-164-11, 164-15, 164-16, 165-1, 165-2, 166-14-166-18, 172-4-172-9, 173-173-2, 174, ст. 175-1 (за винятком порушень, вчинених у місцях, заборонених рішенням відповідної сільської, селищної, міської ради), ст. 176, 177, 178-181-1, 181-3-185-2, 185-4-185-9, 186, 186-1, 186-3, 186-5-187, 188-28, 188-47, 189-196, ст. 204-1, 206-1, 212-6, 212-7, 212-8, 212-10, 212-12, 212-13, 212-14, 212-19, 212-20).

Однак, відповідно до ч. 2 ст. 258 КУпАП протокол не складається у разі вчинення адміністративних правопорушень, розгляд яких віднесено до компетенції Національної поліції, та адміністративних правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксованих в автоматичному режимі. У такому випадку уповноваженими посадовими особами поліції на місці вчинення правопорушення вноситься постановою у справі про адміністративне правопорушення відповідно до вимог ст. 283 цього Кодексу.

Якщо під час складання постанови у справі про адміністративне правопорушення особа оскаржить допущене порушення й адміністративне стягнення, що на неї накладається, то уповноважений поліцейський зобов'язаний скласти протокол про адміністративне правопорушення відповідно до вимог ст. 256 КУпАП, крім випадків притягнення особи до адміністративної відповідальності за вчинення

адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 185-3 КУпАП, та правопорушень у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, в тому числі зафіксованих в автоматичному режимі. Цей протокол є додатком до постанови у справі про адміністративне правопорушення.

Порядок реалізації окремими посадовими особами Національної поліції своїх обов'язків здійснювати провадження у справах про адміністративні правопорушення врегульовано також відомчими нормативними актами – Інструкцією з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції й Інструкцією з оформлення поліцейськими матеріалів про адміністративні правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, зафіксовані не в автоматичному режимі.

9. Працівник поліції, громадянин та інші особи доставляють затриману особу за вчинене кримінальне правопорушення до найближчого підрозділу досудового розслідування поліції, де негайно реєструється дата, точний час фактичного затримання (година і хвилини) і доставлення затриманого та інші відомості, передбачені положеннями ст. 207–208 КПК України.

Про кожне затримання уповноважена службова особа попередньо повідомляє відповідальних осіб підрозділу органу досудового розслідування за допомогою технічних засобів.

Після доставлення особи у слідчий підрозділ поліції слідчий повинен встановити наявність підстав для обґрунтованої підозри щодо вчиненого злочину. Якщо доставлення й перевірка обґрунтованості затримання особи тривали довше, ніж це необхідно, слідчий зобов'язаний провести щодо цього перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих працівників поліції. Факт доставлення уповноваженою службовою особою затриманої особи до найближчого підрозділу досудового розслідування поліції треба негайно зареєструвати в цьому органі з вказівкою дати, точного часу (години і хвилини) доставлення затриманого та інших відомостей, передбачених КПК України. Слідчий здійснює повідомлення про затримання особи його рідних або близьких чи осіб, які їх замінюють.

10. Станом на 23.07.2016 в жодному чинному нормативно-правовому акті не наводиться визначення понять «публічна безпека», «публічний порядок» і «публічне місце». За своїм логіко-семантичним значенням ці терміни є найближчими до понять «громадська безпека» та «громадський порядок», які є найбільш вживаними в нормативно-правових актах.

Під публічним порядком можна розуміти обумовлену потребами суспільства систему врегульованих правовими та іншими соціальними нормами відносин, що складаються у публічних місцях у процесі спілкування людей, яка має на меті забезпечення спокійної обстановки суспільного життя, нормальних умов для праці й відпочинку людей, для діяльності державних органів, підприємств, установ та організацій.

Під публічною безпекою можна розуміти стан захищеності інтересів людини, суспільства й держави від суспільно небезпечних діянь і негативного впливу надзвичайних обставин, викликаних криміногенною ситуацією, стихійним лихом, катастрофами, аваріями, пожежами, епідеміями чи іншими надзвичайними ситуаціями.

Повноваження щодо вжиття заходів для забезпечення публічної безпеки і порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах та інших публічних місцях покладаються не лише на патрульну службу поліції. Ці повноваження стосуються всієї поліції, а отже, кожного працівника поліції, на якій би посаді він не перебував. Однак слід зазначити, що специфіка виконуваних поліцейським основних функцій, безсумнівно, відбивається і на формах реалізації зазначених повноважень.

11. Основним нормативним актом, що визначає правові та соціальні основи дорожнього руху, є закон України «Про дорожній рух». Закон регулює громадські відносини у сфері дорожнього руху та його безпеки, визначає права, обов'язки і відповідальність суб'єктів – учасників дорожнього руху, міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, об'єднань, підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності та господарювання.

Державне управління у сфері дорожнього руху та його безпеки здійснюється Кабміном України, спеціально уповноваженими на це центральними органами виконавчої влади, органами виконавчої влади в Автономній Республіці Крим, місцевими органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування. Забезпечення безпеки дорожнього руху в Україні покладається на підрозділи Національної поліції.

До повноважень Національної поліції у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху відповідно до ст. 52-1 закону України «Про дорожній рух» належать:

- участь у реалізації в межах своїх повноважень державної політики щодо забезпечення безпеки дорожнього руху, підготовка проектів законів та інших нормативно-правових актів, у тому числі правил, норм і стандартів, державних і регіональних програм, стосовно забезпечення безпеки дорожнього руху та його учасників;

- забезпечення безпеки дорожнього руху, державний контроль, у тому числі шляхом проведення перевірок, за додержанням підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності законів, правил і нормативів у цій сфері, здійснення державної реєстрації та обліку транспортних засобів, приймання іспитів для отримання права керування транспортними засобами й видача відповідних документів; проведення державного технічного огляду транспортних засобів;

- організація супроводження і забезпечення безпечного руху транспортних засобів спеціального призначення;

- погодження відповідно до вимог цього Закону й інших законодавчих актів проектів на будівництво, реконструкцію та ремонт автомобільних доріг, залізничних переїздів, комплексів дорожнього сервісу та інших споруд у межах відведення автомобільних доріг або червоних ліній міських вулиць і доріг;

- ведення автоматизованого обліку, накопичення, оброблення та використання відомостей про об'єкти дорожнього сервісу;

- погодження проектів конструкцій транспортних засобів у частині дотримання вимог щодо забезпечення безпеки дорожнього руху;

- погодження поданих у встановленому порядку пропозицій стосовно обладнання засобами організації дорожнього руху місць виконання дорожніх робіт,

проектів і схем організації дорожнього руху, розміщення у смугах відведення автомобільних доріг або червоних ліній міських вулиць і доріг рекламоносіїв та інших споруд, маршрутів руху пасажирського транспорту, маршрутів організованого руху громадян і місць їх збору, порядку проведення спортивних та інших масових заходів, які можуть створити перешкоди дорожньому руху;

– видача в установленому порядку у випадках, передбачених законом, дозволів на рух транспортних засобів із надгабаритними, великоваговими вантажами, параметри яких встановлено законодавством;

– контроль за безпекою дорожнього руху під час надання послуг з перевезення пасажирів чи вантажів, у тому числі небезпечних, додержанням законодавства у зазначеній сфері, в тому числі за забезпеченням організації підготовки водіїв транспортних засобів, прийманням іспитів з перевірки знань правил перевезення небезпечних вантажів автомобільним транспортом та видачею відповідних свідоцтв встановленого зразка, розробленням і видачею в установленому порядку документів щодо погодження маршрутів руху транспортних засобів під час дорожнього перевезення небезпечних вантажів;

– ведення автоматизованого обліку, накопичення, оброблення та використання відомостей про транспортні засоби, що підлягають державній реєстрації, та про їх власників;

– здійснення у випадках, передбачених законом, контролю за внесенням обов'язкових платежів власниками транспортних засобів тощо.

Національна поліція здійснює контроль за правомірністю експлуатації транспортних засобів на вулично-дорожній мережі, виконанням встановлених Кабміном України правил паркування транспортних засобів, а у випадках та порядку, визначених законом, тимчасово затримує і доставляє транспортний засіб, у тому числі з використанням спеціальних транспортних засобів (коли розміщення затриманого транспортного засобу суттєво перешкоджає дорожньому руху), на спеціальні майданчики чи стоянки для тимчасового зберігання, відповідно до закону тимчасово вилучає посвідчення водія, а також ліцензійну картку на транспортний засіб.

12. Відповідно до закону України «Про дорожній рух» на підрозділи МВС України покладається обов'язок забезпечувати безпечний та безперешкодний проїзд транспортних засобів із Президентом України, Головою Верховної Ради України, Прем'єр-міністром України, а також главами іноземних держав, парламентів та урядів, керівників міжнародних міжурядових організацій та іноземних делегацій, які перебувають в Україні з офіційним візитом, шляхом запровадження тимчасових обмежень, заборони руху інших учасників дорожнього руху або його регулювання відповідними підрозділами МВС України, що забезпечують безпеку дорожнього руху. Супроводження таких транспортних засобів здійснюється спеціальними відповідними підрозділами МВС України, що забезпечують безпеку дорожнього руху з використанням спеціальних автомобілів або мотоциклів з розпізнавальним пофарбуванням і написами відповідно до вимог стандартів та увімкненими спеціальними світловими й у разі потреби звуковими сигнальними пристроями.

Крім того, підрозділами управлінь превентивної діяльності Національної поліції вирішується питання про супроводження небезпечних, негабаритних та

великогазових вантажів, що перевозяться транспортними засобами, а також організація супроводження і забезпечення безпечного руху транспортних засобів спеціального призначення, транспортних засобів з організованими групами дітей під час слідування до місць оздоровлення та у зворотному напрямку службовими транспортними засобами підрозділів Національної поліції.

Супроводження здійснюється службовими транспортними засобами підрозділів поліції, які мають спеціальне кольорографічне пофарбування та розпізнавальні знаки, а також обладнані спеціальними світловими та звуковими сигнальними пристроями.

Під час супроводження одним патрульним транспортним засобом останній повинен рухатися перед колоною автомобілів, яку він супроводжує, на відстані, що забезпечує безпеку дорожнього руху. При цьому водій патрульного автомобіля супроводження повинен обирати смугу руху, яка б забезпечувала безпеку дорожнього руху під час супроводження, залежно від ширини проїзної частини, швидкості руху та в разі необхідності надати можливість іншим учасникам дорожнього руху безпечно об'їхати колону.

Під час супроводження двома патрульними транспортними засобами один із них рухається так, як зазначено вище, а другий – позаду колони, яка супроводжується, з метою попередження її обгону іншими транспортними засобами на дорогах, що мають одну смугу для руху в цьому напрямку, та в інших небезпечних місцях.

Під час супроводження трьома патрульними транспортними засобами один із них (головний) рухається перед колоною автомобілів, які він супроводжує, так, як указано в попередніх випадках; другий (сигнальний) рухається перед головним автомобілем на відстані 200–400 м крайньою лівою смугою, призначеною для руху в цьому напрямку, з метою вжиття заходів щодо забезпечення безпечного й безперешкодного проїзду, оповіщає учасників дорожнього руху про наближення колони транспортних засобів, що супроводжуються, а також інформує екіпаж головного патрульного автомобіля супроводження про умови руху. Третій патрульний транспортний засіб (замикаючий) рухається за колоною.

13. Відповідно до ст. 6 закону України «Про перевезення небезпечних вантажів» у разі дорожнього перевезення небезпечних вантажів відповідність транспортних засобів, обладнання та підготовки водіїв перевіряється відповідними підрозділами МВС України, що забезпечують безпеку дорожнього руху, з видачею відповідних свідоцтв про допуск до перевезення.

Підрозділами МВС України, що забезпечують безпеку дорожнього руху, погоджується виключно перевезення небезпечних вантажів, що можуть бути використані не за призначенням, а в терористичних цілях і, відповідно, призвести до серйозних наслідків, таких як масова загибель людей або великі руйнування.

У разі відповідності документів, наданих перевізником або його уповноваженою особою для отримання погодження дорожнього перевезення небезпечного вантажу, встановленим вимогам підрозділ МВС України, що забезпечує безпеку дорожнього руху, видає погодження у строк не пізніше ніж 10 робочих днів із дати надходження заяви та документів, що додаються до заяви.

14. Відповідно до ст. 12 закону України «Про екстрену медичну допомогу» поліцейські належать до категорії осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані. Під домедичною допомогою розуміються невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи.

Невідкладна домедична допомога являє собою найпростіші заходи, необхідні для збереження здоров'я й порятунку життя людини, яка раптово захворіла або отримала травму.

Поліція надає допомогу особам, які постраждали не лише від злочинів, віднесених до підслідності Національної поліції, і не лише від адміністративних проступків, за вчинення яких вона уповноважена притягати особу до відповідальності. Поліція повинна вживати всіх передбачених законом заходів до надання допомоги особам, постраждалим від будь-якого і кожного злочину та (або) адміністративного проступку.

Нещасним випадком вважається подія, в результаті якої людина отримала каліцтво або інше ушкодження здоров'я, що призвело до тимчасової або стійкої втрати нею працездатності або її смерті.

Поліція повинна надавати допомогу постраждалим незалежно від того, що з ними сталося: злочин (правопорушення) чи будь-яка інша подія, наслідком яких було заподіяння особі моральної, фізичної або майнової шкоди. В обов'язковому порядку фізичній особі надається допомога, коли вона перебуває в безпорадному або іншому стані, небезпечному для її здоров'я і (або) життя.

Поліцейські повинні володіти навичками надання невідкладної домедичної допомоги та надавати її відповідно до наказу МОЗ України від 16.06.2014 № 398 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах».

15. Під «іншими обставинами, через які особа не може повідомити інформацію про себе», доцільно розуміти перебування особи в стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння. Для визначення перебування особи у вказаних станах працівник поліції може використовувати положення наказу МВС та МОЗ України від 09.11.2015 № 1452/735.

Для визначення осіб за невпізнаним трупом працівникам поліції необхідно опитати очевидців події, перевірити інформацію за обліками осіб, які зникли безвісті, ужити заходів щодо здійснення дактилоскопіювання трупа для внесення відомостей до дактилокартотеки невпізнаних трупів, а також здійснити перевірку за дактилоскопічним обліком (наказ МВС України від 11.09.2001 № 785).

16. Згідно із законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» до осіб, які мають право на забезпечення безпеки, належать такі:

- особа, яка заявила до правоохоронного органу про кримінальне правопорушення або в іншій формі брала участь чи сприяла виявленню, попередженню, припиненню або розкриттю кримінальних правопорушень;
- потерпілий та його представник у кримінальному провадженні;
- підозрюваний, обвинувачений, захисники і законні представники;
- цивільний позивач, цивільний відповідач та їх представники у справі про відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;
- представник юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження;
- свідок;
- експерт, спеціаліст, перекладач і понятий;
- члени сімей та близькі родичі осіб, перелічених вище, якщо шляхом погроз або інших протиправних дій робляться спроби вплинути на них як на учасників кримінального судочинства.

Зазначеним Законом регламентуються права й обов'язки осіб, які потребують захисту, а також права й обов'язки органів, які забезпечують безпеку. КПК України встановив, що особа, яка потребує заходів безпеки, може звернутися із заявою про застосування заходів безпеки. В такому клопотанні (заяві) особа може вказати конкретний захід (заходи), який просить застосувати. Зокрема, це:

- особиста охорона, охорона житла і майна;
- видача спеціальних засобів індивідуального захисту і сповіщення про небезпеку;
- використання технічних засобів контролю і прослуховування телефонних та інших переговорів, візуальне спостереження;
- заміна документів та зміна зовнішності;
- зміна місця роботи або навчання;
- переселення в інше місце проживання;
- поміщення до дошкільної виховної установи або установи органів соціального захисту населення;
- забезпечення конфіденційності відомостей про особу;
- закритий судовий розгляд.

Здійснення заходів безпеки покладається за підслідністю на органи СБУ або Національної поліції, у складі структур яких з цією метою створюються спеціальні підрозділи. Рішення про застосування заходів безпеки може ухвалюватися і слідчим суддею у випадках, передбачених ст. 206 КПК України.

Орган, який здійснює оперативно-розшукову діяльність, або слідчий, одержавши заяву або повідомлення про загрозу безпеці особи, зобов'язані перевірити цю заяву (повідомлення) і в строк не більше 3 діб, а у невідкладних випадках – негайно ухвалити рішення про застосування або про відмову в застосуванні заходів безпеки. На своє рішення вони виносять мотивовану постанову чи ухвалу й передають її для виконання органу, на який покладено здійснення заходів безпеки. Такі постанови чи ухвали є обов'язковими для виконання вказаними органами. Слід зазначити, що рішення слідчого про застосування заходів безпеки може бути оскаржено слідчому судді.

За ухвалення рішення, несвоєчасне ухвалення або ухвалення недостатньо обґрунтованих рішень щодо заходів безпеки щодо осіб, узятих під захист, щодо службової особи органу, на який покладено функції забезпечення безпеки зазначених осіб, якщо ці дії спричинили тяжкі наслідки, передбачається кримінальна відповідальність у вигляді позбавлення волі на строк до 5 років.

17. Відповідно до постанови Кабміну України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» піклування є особливою формою державної турботи про неповнолітніх дітей, що залишились без піклування батьків, та повнолітніх осіб, які потребують допомоги щодо забезпечення їх прав та інтересів. Поліцейське піклування також спрямоване на надання допомоги особам, які її потребують, а саме: неповнолітній особі віком до 16 років, яка залишилася без догляду; особі, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення; особі, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі; особі, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Поліцейське піклування щодо неповнолітніх осіб є превентивним поліцейським заходом, передбаченим ст. 31 цього Закону. Поліцейське піклування щодо неповнолітніх як превентивний захід є заходом попередження вчинення адміністративних та кримінальних правопорушень, спрямованим на недопущення їх вчинення стосовно неповнолітніх осіб віком до 16 років, а також самими неповнолітніми.

Наслідком поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб віком до 16 років є передання їх батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування. Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень. Протокол підписується поліцейським і особою, щодо якої здійснюється піклування. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, яким передається особа, відносно якої застосовувалося поліцейське піклування. Про застосування до неповнолітньої особи віком до 16 років такого превентивного заходу, як поліцейське піклування, поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи. Також про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції.

Кожна особа, відносно якої застосовується поліцейське піклування, має право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування, про що їх повідомляє

поліцейський зрозумілою для неї мовою. Для неповнолітньої особи віком приблизно до 10 років такі роз'яснення будуть мало зрозумілими, тому завданням поліцейського є забезпечити дотримання прав і свобод такої особи шляхом застосування психологічних прийомів у спілкуванні з дитиною, виявлення її потреб та їх задоволення тощо. Крім того, поліцейський має з'ясувати обставини, за яких неповнолітня особа віком до 16 років залишилася без догляду, а також застосувати відповідні заходи до винних осіб (повідомити органи опіки та піклування, повідомити про вчинене адміністративне або кримінальне правопорушення стосовно неповнолітнього тощо). Оцінивши стан здоров'я неповнолітнього, поліцейський має прийняти рішення про необхідність надання йому медичної допомоги самостійно або із застосуванням кваліфікованої медичної допомоги (наприклад, викликати швидку допомогу або звернутися безпосередньо до лікаря). У спілкуванні з неповнолітнім поліцейський має застосовувати психологічні прийоми, спрямовані на збереження психоемоційного здоров'я неповнолітнього, оскільки психіка неповнолітніх осіб є нестійкою, а обставини, в яких опинилася неповнолітня особа, можуть спонукати до виникнення психологічних травм різної тяжкості.

18. Відповідно до ст. 3 закону України «Про попередження насильства в сім'ї» на поліцію покладено обов'язок здійснювати заходи з попередження насильства в сім'ї.

Заходи щодо попередження насильства в сім'ї здійснюють уповноважені підрозділи поліції, які:

- виявляють причини й умови, що сприяють проявам насильства в сім'ї, вживають у межах своїх повноважень заходів щодо їх усунення;
- беруть на профілактичний облік осіб, схильних до вчинення насильства в сім'ї, та проводять виховно-попереджувальну роботу з ними;
- відвідують сім'ї, члени яких перебувають на профілактичному обліку, за місцем їх проживання і проводять з ними профілактичну роботу;
- виносять офіційні попередження членам сім'ї про недопустимість вчинення насильства в сім'ї;
- приймають та розглядають у межах своїх повноважень, визначених законом, заяви і повідомлення про насильство в сім'ї або про реальну загрозу його вчинення;
- вживають відповідних заходів щодо припинення насильства в сім'ї, а також дій членів сім'ї, спрямованих на виконання реальної загрози вчинення насильства в сім'ї;
- повідомляють членів сім'ї, де виникає реальна загроза вчинення насильства в сім'ї або де було вчинено насильство в сім'ї, про права, заходи і послуги, якими вони можуть скористатися;
- направляють жертв насильства в сім'ї до спеціалізованих установ для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства;
- виносять захисні приписи (спеціальна форма реагування щодо захисту жертви насильства в сім'ї), якими особі, яка вчинила насильство в сім'ї, забороняється вчиняти певні дії стосовно жертви насильства в сім'ї;

- контролюють виконання вимог захисних приписів;
- направляють осіб, які вчинили насильство в сім'ї, до кризових центрів для проходження корекційної програми;
- взаємодіють із центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику з питань попередження насильства в сім'ї, з органами опіки і піклування та спеціалізованими установами для осіб, які вчинили насильство в сім'ї, та жертв такого насильства у питаннях попередження насильства в сім'ї;
- надають інформацію з питань попередження насильства в сім'ї на запит уповноважених органів.

Зазначені повноваження поширюються на випадки, коли жертва насильства в сім'ї або особа, стосовно якої існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, а також особа, котра вчинила насильство в сім'ї, не досягли 18-річного віку.

Підставами для вжиття заходів з попередження насильства в сім'ї, є:

- заява про допомогу жертви насильства в сім'ї або члена сім'ї, стосовно якої існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї;
- висловлене жертвою насильства в сім'ї або членом сім'ї, стосовно якого існує реальна загроза вчинення насильства в сім'ї, бажання на вжиття заходів із попередження насильства в сім'ї у разі, якщо повідомлення або заява надійшли не від них особисто;
- отримання повідомлення про застосування насильства в сім'ї або реальної загрози його вчинення стосовно дитини, яка є членом цієї сім'ї, чи недієздатного члена сім'ї.

19. Здійснення зазначених повноважень реалізує поліція охорони. Відповідно до Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабміну України від 28.10.2015 № 877, повноваження поліції у сфері охорони у п. 4 сформульовано дещо ширше – це здійснення охорони об'єктів права державної власності у випадках та порядку, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, а також участь у здійсненні державної охорони (підп. 25) та здійснення на договірних засадах охорони фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності, а також технічних заходів охоронного призначення у випадках і порядку, передбачених законом або іншими нормативно-правовими актами (підп. 26).

Зараз Департамент поліції охорони діє на підставі Положення про Департамент поліції охорони, затвердженого наказом Національної поліції України від 06.11.2015 № 43, інші органи поліції охорони після їх утворення Кабміном України – на підставі інших наказів Національної поліції України. Спеціального нормативно-правового акта, яким було б затверджено Положення про поліцію охорони або про територіальні органи поліції охорони, немає, зберігає чинність Положення про Державну службу охорони при Міністерстві внутрішніх справ, затверджене постановою Кабміну України від 10.08.1993 № 615 «Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності» (до завершення процедури її ліквідації).

Відповідно до закону України від 04.03.1998 № 160/98-ВР «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» Національну поліцію віднесено до органів, які здійснюють державну охорону. Національна поліція спільно з Управлінням державної охорони має право тимчасово обмежувати або забороняти під час здійснення охоронних заходів рух транспортних засобів та пішоходів на вулицях і дорогах під час проїзду автомобільним транспортом Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, а також глав іноземних держав, парламентів і урядів, керівників міжнародних міжурядових організацій та іноземних делегацій, які перебувають в Україні з офіційним візитом, не допускати громадян на окремі ділянки місцевості та об'єкти, вимагати від них залишатися на конкретних місцях або залишити їх.

На сьогодні поліцією охорони послуги охорони на договірних засадах надаються стосовно, зокрема, таких об'єктів:

- об'єктів, що підлягають обов'язковій охороні підрозділами Державної служби охорони при МВС за договорами (на сьогодні поліцією охорони) – перелік визначено постановою Кабміну України від 10.08.1993 № 615 «Про заходи щодо вдосконалення охорони об'єктів державної та інших форм власності»;

- об'єктів підвищеної небезпеки підприємств, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави, що підлягають обов'язковій охороні підрозділами ДСО при МВС – перелік визначено постановою Кабміну України від 26.08.2009 № 918 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1993 р. № 615»;

- об'єктів державної та інших форм власності, охорона нерухомого майна яких здійснюється виключно органами поліції охорони на договірних засадах – перелік визначено постановою Кабміну України від 11.11.2015 № 937 «Питання забезпечення охорони об'єктів державної та інших форм власності» ;

- об'єктів державної охорони, охорона яких здійснюється Національною поліцією у взаємодії з іншими органами влади та Управлінням державної охорони України (ВР України, Кабмін України, КСУ, ВСУ) – відповідно до закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»;

- фізичних осіб та об'єктів права приватної і комунальної власності.

20. Див. коментар до п. 19.

21. Дозвільна система – це особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку і використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян.

Відповідно до Положення про дозвільну систему на органи внутрішніх справ (поліцію) покладено виконання певних функцій дозвільної системи щодо таких предметів, матеріалів й об'єктів, безконтрольне володіння та користування якими може завдати шкоди громадському порядку й особистій безпеці громадян або бути використано із злочинною чи іншою протиправною метою. Чинним законодавством до таких об'єктів віднесено вогнепальну зброю (нарізну військових зразків, несучасну стрілецьку, спортивну, навчальну, мисливську нарізну і гладкоствольну)

та боєприпаси до неї, пневматичну, холодну зброю, вибухові матеріали, газові пістолети й револьвери та патрони до них, заряджені речовинами сльозогінної і дратівливої дії, сховища, склади й бази, де їх зберігають, стрілецькі тири й стрільбища, мисливсько-спортивні стенди, а також підприємства та майстерні з виготовлення й ремонту вогнепальної і холодної зброї, піротехнічні майстерні, магазини, в яких здійснюють продаж зброї та боєприпасів до неї. Органи внутрішніх справ також виконують контролюючі функції (без відповідних дозволів) щодо деяких інших об'єктів дозвільної системи: наркотичних засобів, радіоактивних, сильнодіючих отруйних речовин, організацій, що займаються їх збутом, лабораторій, які проводять аналізи цих засобів та речовин, тощо.

Здійснюючи профілактичні заходи, працівники органів внутрішніх справ виявляють і вилучають у населення зброю, боєприпаси, вибухові матеріали, сильнодіючі отруйні, наркотичні та радіоактивні речовини, печатки й штампи, які воно зберігає незаконно.

За порушення правил дозвільної системи встановлено дисциплінарну, адміністративну, матеріальну й кримінальну відповідальність.

Адміністративна відповідальність настає за порушення правил дозвільної системи, які КУпАП визнає адміністративними проступками. Види таких правопорушень та відповідальність за їх учинення передбачено ст. 94, 133, 189, 190–195-4 КУпАП.

22. Порядок приймання, обліку, знищення та реалізації вилученої, добровільно зданої чи знайденої зброї врегульовано наказом МВС України від 31.05.1993 № 314, яким затверджено Інструкцію про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї.

Приймання від працівників поліції, посадових осіб чи громадян вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї і боєприпасів до неї та їх оформлення здійснюється спеціально виділеним працівником поліції, який відповідає за їх зберігання, а в разі його відсутності – черговим по підрозділу поліції з наступним їх переданням у найкоротші строки працівнику, який відповідає за їх зберігання, для ухвалення рішення. У разі здавання зброї і боєприпасів працівнику, який відповідає за їх зберігання, або черговому подається: працівником поліції – протокол вилучення у громадян зброї, боєприпасів, акт про вилучення зброї, боєприпасів з підприємств, установ і організацій; рапорт про добровільно здану чи знайдену зброю, боєприпаси з додатком заяви особи, яка добровільно здала чи знайшла ці предмети; громадянами – заява про добровільно здану чи знайдену зброю або боєприпаси.

23. Службова діяльність органів і підрозділів Національної поліції, що несуть службу в зоні відчуження і зоні безумовного (обов'язкового) відселення, організується відповідно до наказів МВС України з урахуванням особистої безпеки працівників і має забезпечувати охорону громадського порядку та контрольно-пропускний режим під час в'їзду та виїзду із цих зон.

У зонах відчуження та безумовного (обов'язкового) відселення забороняється:
– постійне проживання населення;

– здійснення діяльності з метою одержання товарної продукції без спеціального дозволу центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері управління зоною відчуження та зоною безумовного (обов'язкового) відселення;

– перебування осіб, які не мають на це спеціального дозволу, а також залучення до роботи осіб без їх згоди;

– вивезення за межі зон без спеціального дозволу землі, глини, піску, торфу чи деревини, а також заготівля і вивезення рослинних кормів, лікарських рослин, грибів, ягід та інших продуктів побічного лісокористування, за винятком зразків для наукових цілей;

– винесення або вивезення із зон будівельних матеріалів і конструкцій, машин та устаткування, хатніх речей, іншого рухомого майна без спеціального дозволу;

– випасання худоби, порушення середовища перебування диких тварин, спортивне та промислове полювання і рибальство;

– перегін тварин, сплав лісу.

В'їзд на територію зони й виїзд із неї здійснюються тільки за спеціальними перепустками з обов'язковим дозиметричним контролем людей і транспортних засобів. Транзитний проїзд усіх видів транспорту здійснюється за спеціальними перепустками.

24. Відповідно до законів України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про правовий режим надзвичайного стану» підрозділи Національної поліції залучаються до вирішення завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного або надзвичайного стану.

Згідно із законодавством під надзвичайним станом слід розуміти особливий правовий режим, який може тимчасово запроваджуватись в Україні чи в окремих її місцевостях у разі виникнення надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що призвели чи можуть призвести до людських і матеріальних втрат, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або в разі спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства.

Надзвичайний стан може запроваджуватись у разі:

– виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю і здоров'ю значних верств населення;

– здійснення масових терористичних актів, що супроводжуються загибеллю людей чи руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;

– виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів чи місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

– виникнення масових заворушень, що супроводжуються насильством над громадянами, обмежують їхні права і свободи;

- спроби захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства;
- масового переходу державного кордону з території суміжних держав;
- необхідності відновлення конституційного правопорядку та діяльності органів державної влади.

Підрозділи Національної поліції як складова частина системи державного управління в умовах надзвичайного стану можуть наділятися додатковими повноваженнями для вжиття заходів, необхідних для якнайшвидшої нормалізації обстановки, відновлення конституційного правопорядку і законності, а також для усунення загрози безпеці громадян.

З метою вжиття попереджувальних заходів, локалізації та ліквідації стихійного лиха, епідемій та епізоотій при центральних і місцевих органах влади (самоврядування) формуються спеціальні (надзвичайні) комісії, до складу яких входять і представники Національної поліції, а безпосередня охорона громадського порядку та безпеки в надзвичайних умовах покладається на її підрозділи, що діють за раніше розробленими планами. Останні повинні містити у собі вимоги щодо посилення нагляду за дотриманням посадовими особами й громадянами санітарно-гігієнічних правил, особливо в місцях масового скупчення людей, активізації боротьби з бродяжництвом, припинення розповсюдження неправдивих чуток, масових порушень правопорядку, здійснення заходів щодо охорони державного й особистого майна.

25. Підрозділ досудового розслідування поліції в разі отримання запиту про міжнародну правову допомогу від запитуючої сторони (іншої держави), що зазвичай надходить через Генеральну прокуратуру України і Головне слідче управління Національної поліції України, розглядає його на предмет належного виконання в стислі та встановлені терміни (розділ IX КПК України). У межах своїх повноважень Генеральна прокуратура України має право надавати вказівки щодо забезпечення належного, повного та своєчасного виконання такого запиту. Такі вказівки є обов'язковими до виконання відповідним компетентним органом України.

Виключно центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги ухвалюється рішення за запитом (дорученням) про міжнародну правову допомогу щодо:

- присутності представника компетентного органу іноземної держави під час надання міжнародної правової допомоги; якщо запит (доручення) про міжнародну правову допомогу, що передбачає присутність представника, надійшов відповідно до ч. 3 ст. 545 КПК України, його копію невідкладно надсилають до уповноваженого (центрального) органу для вирішення в цій частині;
- надання компетентним органам іноземної держави гарантій щодо умов виконання запиту (доручення), передбачених ч. 2 ст. 544 КПК України, та отримання таких гарантій від інших держав;
- тимчасового передання особи, яка відбуває покарання, для участі у слідчих (розшукових) та інших процесуальних діях.

Запит іноземного компетентного органу повинен містити найменування кримінального провадження, щодо здійснення якого надсилається запит, зазначаються норми кримінального закону іноземної держави, які встановлюють відповідальність за злочин, у вчиненні якого обвинувачується особа. В запиті має бути визначено чіткий перелік дій, учинення яких є предметом відповідного запиту. Окремо у запиті повинно вирішуватись питання щодо необхідності присутності представника компетентного органу іноземної держави під час надання міжнародної правової допомоги. Запит може бути комплексним і містити цілий перелік процесуальних дій: проведення допиту, витребування документів від офіційних органів, проведення обшуку тощо.

Порядок виконання запиту (доручення) про міжнародну правову допомогу на території України встановлюється ст. 558 КПК України. Запит компетентного органу іноземної держави про міжнародну правову допомогу виконується упродовж 1 місяця з дати його надходження до безпосереднього виконавця.

Складені слідчим підрозділом досудового розслідування поліції, прокурором або суддею документи для забезпечення виконання запиту про міжнародну правову допомогу підписуються зазначеними посадовими особами та скріплюються печаткою відповідного органу. Отримані за результатами виконання запиту від інших відомств, установ чи підприємств (незалежно від форми власності) документи мають бути підписані їхніми керівниками та скріплені печаткою відповідного відомства, установи чи підприємства. Орган досудового розслідування поліції або слідчий передають матеріали виконання запиту прокурору, який здійснює нагляд за дотриманням законів під час проведення досудового розслідування, для перевірки повноти і законності проведених слідчих (розшукових) та інших процесуальних дій.

Отримані під час виконання запиту про міжнародну правову допомогу документи через територіальні слідчі управління направляються до Головного слідчого управління Національної поліції, а потім через Генеральну прокуратуру України – до компетентного органу іноземної держави у порядку, встановленому відповідним міжнародним договором, згоду на обов'язковість якого надано ВР України. У разі неправильного або неповного виконання запиту уповноважений (центральний) орган має право вимагати додаткових заходів для виконання запиту. Уповноважений (центральний) орган України надсилає матеріали, отримані під час виконання запиту, уповноваженому (центральному) органу запитуючої сторони протягом десяти календарних діб після їх отримання від компетентного органу України.

У разі відсутності міжнародного договору України з відповідною іноземною державою виконання запиту про міжнародну правову допомогу здійснюється з дотриманням вимог КПК України, а отримані документи направляються центральним органом України щодо міжнародної правової допомоги дипломатичним шляхом.

У разі передання матеріалів компетентному органу іноземної держави Генеральна прокуратура України відповідно до положень ч. 3 ст. 545 КПК України може встановити відповідно до законодавства та міжнародного договору, згоду на обов'язковість якого надано ВР України, обмеження щодо використання таких матеріалів.

На території України з метою виконання запиту про надання міжнародної правової допомоги можуть здійснюватись будь-які процесуальні дії, передбачені КПК України або міжнародним договором.

Законодавство України не встановлює вичерпного переліку процесуальних дій та заходів, які можуть здійснюватись у порядку надання правової допомоги. Вони передбачаються у главах 20 та 21 КПК України. Перелік процесуальних дій не вичерпується посиланням на процесуальні дії, різновиди та порядок яких визначено КПК України, – вони можуть бути встановлені й у міжнародному договорі. Процесуальні дії можна класифікувати, поділивши на дії, які не потребують спеціального дозволу, та дії, які потребують спеціального дозволу. Незважаючи на те, що процесуальна дія вчиняється в межах надання правової допомоги, якщо вона потребує спеціального дозволу суду або прокуратури, такий дозвіл необхідно отримувати в загальному порядку.

26. Поняття оперативно-розшукової діяльності законодавчо закріплено у ст. 2 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», згідно з якою оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів.

Завданням оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена КК України, розвідувально-підривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства, а також отримання інформації в інтересах безпеки громадян, суспільства і держави.

Відповідно до ст. 5 закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» оперативно-розшукова діяльність здійснюється оперативними підрозділами Національної поліції – підрозділами кримінальної та спеціальної поліції.

До підстав для здійснення оперативно-розшукової діяльності належать наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, про:

- злочини, що готуються;
- осіб, які готують вчинення злочину;
- осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання;
- безвісно відсутніх осіб;
- розвідувально-підривну діяльність спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб проти України;
- реальну загрозу життю, здоров'ю, житлу, майну працівників суду і правоохоронних органів у зв'язку з їх службовою діяльністю, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їх сімей та близьких родичів, з метою створення необхідних умов для належного відправлення правосуддя; співробітників розвідувальних органів України у зв'язку із службовою діяльністю цих осіб, їх близьких родичів, а також осіб, які конфіденційно співробітничали або

співробітничали з розвідувальними органами України, та членів їх сімей з метою належного здійснення розвідувальної діяльності.

Стаття 24. Додаткові повноваження поліції

1. Виконання інших (додаткових) повноважень може бути покладене на поліцію виключно законом.

1. Повноваження органів та підрозділів поліції не може бути розширено жодним підзаконним нормативно-правовим актом. Ці питання мають врегулюватися лише ВР України шляхом ухвалення законів.

Стаття 25. Повноваження поліції у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення

1. Поліція здійснює інформаційно-аналітичну діяльність виключно для реалізації своїх повноважень, визначених цим Законом.

2. Поліція в рамках інформаційно-аналітичної діяльності:

1) формує бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України;

2) користується базами (банками) даних Міністерства внутрішніх справ України та інших органів державної влади;

3) здійснює інформаційно-пошукову та інформаційно-аналітичну роботу;

4) здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями.

3. Поліція може створювати власні бази даних, необхідні для забезпечення щоденної діяльності органів (закладів, установ) поліції у сфері трудових, фінансових, управлінських відносин, відносин документообігу, а також міжвідомчі інформаційно-аналітичні системи, необхідні для виконання покладених на неї повноважень.

4. Діяльність поліції, пов'язана із захистом і обробкою персональних даних, здійснюється на підставах, визначених Конституцією України, Законом України «Про захист персональних даних», іншими законами України.

1. Інформаційно-аналітичне забезпечення в діяльності підрозділів досудового розслідування Національної поліції України посідає дуже важливе місце та є комплексом організаційних, правових і технологічних засобів, які забезпечують процес збирання, отримання, обробки, поширення, аналізу та використання інформаційних ресурсів, необхідних для виконання визначених чинним законодавством завдань і функцій цих органів.

Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності Національної поліції України залежно від підпорядкування здійснюється на трьох рівнях. Перший рівень –

центральної, що інтегрує інформаційні підсистеми поліції загальновідомчого значення та галузевих служб Національної поліції України. На цьому рівні інтегрується інформація, що використовується для аналізу, планування, ухвалення рішень і проведення у межах оперативно-розшукових, слідчих та інших спеціальних заходів із протидії злочинності. Другий рівень – регіональний, що охоплює інформаційні обліки, які є складовими загальновідомчих інформаційних підсистем і використовуються обласними службами Національної поліції. У складі таких баз (банків) даних регіонального рівня інтегрується інформація, що має регіональний характер і містить дані про надзвичайні події, кримінальні та адміністративні правопорушення. Третій рівень – місцевий, що охоплює інформаційні обліки, які є складовими загальновідомчих інформаційних підсистем і використовуються у міських, районних підрозділах, слідчих та інших підрозділах Національної поліції.

2. Інформаційно-аналітична діяльність – це сукупність дій на основі концепцій, методів, засобів і нормативно-методичних матеріалів для збору, накопичення, обробки й аналізу даних з метою обґрунтування та ухвалення рішень.

Згідно із положеннями ст. 1 закону України від 02.10.1992 № 2657-XII «Про інформацію» «джерелами інформації є передбачені або встановлені Законом носії інформації: документи та інші носії інформації, які являють собою матеріальні об'єкти, що зберігають інформацію, а також повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи». У свою чергу, «документ – це передбачена Законом матеріальна форма одержання, зберігання, використання і поширення інформації шляхом фіксації її на папері, магнітній, кіно-, відео-, фотоплівці або на іншому носії». З поняттями «джерело інформації» та «документ» пов'язаний термін «носії інформації (даних)», який у науковій літературі визначається як матеріальний об'єкт, призначений для зберігання даних.

Таким чином, у системі суб'єктно-об'єктних відносин інформаційної діяльності джерелом інформації вважається будь-який об'єкт, де накопичуються повідомлення, дані, що в подальшому використовуються суб'єктами інформаційних відносин (державними організаціями, посадовими та юридичними особами, громадянами) та впливають на їхню поведінку.

3. Перелік форм діяльності поліції в рамках інформаційно-аналітичної діяльності є вичерпним, але для аналізу, планування, ухвалення рішень і проведення оперативно-розшукових, слідчих та негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних і спеціальних заходів у рамках розслідування у кримінальному провадженні і для успішної протидії злочинності формується та працює система криміналістичної реєстрації в Україні (система баз (банків). Криміналістична реєстрація – це цілеспрямований систематичний облік певних об'єктів для подальшого використання реєстраційних даних під час розслідування кримінальних правопорушень, розшуку підозрюваних, обвинувачених і речових доказів, з'ясування обставин, що супроводжують кримінальне правопорушення. Систему криміналістичної реєстрації утворюють різні види криміналістичних обліків.

Криміналістичний облік – це система реєстрації, систематизації та зосередження об'єктів або відомостей про них за їх ідентифікаційними ознаками з метою

використання облікових даних для розкриття та попередження кримінальних правопорушень, що ґрунтується на наукових даних та узагальненнях практики протидії злочинності. Криміналістичні обліки створюються структурними підрозділами поліції відповідно до Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 03.11.2015 № 1343.

Безпосереднім призначенням криміналістичної реєстрації є утворення попередніх умов для ідентифікації об'єктів, що реєструються, й узяття про них довідок. За допомогою реєстраційних даних здійснюється розшук та ідентифікація об'єктів, що перевіряються. Кожний вид криміналістичного обліку – це фактично інформаційно-пошукова система, тому ведення й використання криміналістичних обліків передбачає широке застосування інформаційних технологій та можливостей ЕОМ.

Система криміналістичного обліку складається із різних його видів. Залежно від завдань, які вирішують, криміналістичні обліки поділяються на оперативно-пошукові та інформаційно-довідкові, а залежно від рівня концентрації інформації – на центральні, регіональні та місцеві.

Оперативно-пошукові обліки містять об'єкти і дані, безпосередньо пов'язані з подією кримінального правопорушення, як правило, вилучені під час оглядів місця події або під час проведення оперативних заходів та слідчих (розшукових) дій. До них належать дактилоскопічні обліки, колекції слідів злому, взуття, транспортних засобів, волокон, замків і ключів, підроблені рецепти і бланки документів, кулегільзотеки, колекції суб'єктивних портретів та ін.

Інформаційно-довідкові обліки (колекції та картотеки) комплектуються об'єктами й даними, безпосередньо не пов'язаними з подією кримінального правопорушення й отриманими у результаті накопичення відомостей інформаційного характеру. Об'єктами інформаційно-довідкових колекцій і картотек можуть бути зразки різноманітних виробів, малюнки, фотографії, таблиці, каталоги тощо.

Центральні обліки здійснюються Державним науково-дослідним експертно-криміналістичним центром МВС України (ДНДЕКЦ). У межах центральних обліків утворено інформаційно-довідкові колекції зразків документів суворого обліку, цінних паперів та грошей, зброї та боєприпасів, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, рельєфних підошов взуття, інструментів, що використовуються для зломів, лакофарбових покриттів, вибухових пристроїв і речовин, протекторів шин, волокон і волосся, пально-мастильних матеріалів, підроблених номерів вузлів, деталей та агрегатів автотранспорту тощо.

Регіональні та місцеві обліки здійснюють науково-дослідні експертно-криміналістичні центри (НДЕКЦ).

Поряд із центральною, регіональною та місцевими системами обліків запроваджено також оперативно-довідковий і дактилоскопічний обліки, що функціонують на центральному і регіональному рівнях відповідно до Інструкції про порядок формування, ведення та використання оперативно-довідкового і дактилоскопічного обліку в органах поліції (установах) кримінально-виконавчої системи України, затвердженої наказом МВС України та Державного департаменту України з питань виконання покарань від 23.08.2002 № 823/188.

Крім цього, в рамках інформаційно-аналітичної діяльності поліції органи досудового розслідування відповідно до чинного КПК України, Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генеральної прокуратури України від 17.08.2014 № 69, Інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах і підрозділах Міністерства внутрішніх справ заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, затвердженої наказом МВС України від 19.11.2012 № 1050, повинні вносити відповідну інформацію, пов'язану з формуванням та веденням ЄРДР.

ЄРДР – це створена за допомогою автоматизованої системи електронна база даних, відповідно до якої здійснюються збирання, зберігання, захист, облік, пошук та узагальнення даних, які використовуються для формування звітності, а також надання інформації про відомості, внесені до Реєстру. ЄРДР була утворена та ведеться відповідно до вимог КПК України з метою забезпечення: єдиного обліку кримінальних правопорушень та ухвалених під час досудового розслідування рішень, осіб, які їх учинили, та результатів судового провадження; оперативного контролю за додержанням законів під час проведення досудового розслідування, аналізу стану та структури кримінальних правопорушень, учинених у державі.

4. Відповідно до положень ст. 2 закону України від 01.06.2010 № 2297-VI «Про захист персональних даних» персональні дані – це відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована.

Керуючись положеннями Конституції України та КПК, у необхідних випадках, пов'язаних із таємницею приватного життя осіб, слідчий або прокурор попереджають учасників кримінального провадження, яким стали відомі відомості досудового розслідування у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості, а також роз'яснюють наслідки незаконного їх розголошення.

Таким чином, таємниця досудового розслідування – це важлива умова встановлення істини, яка в багатьох випадках є передумовою захисту сфери особистого життя людей, що стали учасниками процесу. Тому забезпечення нерозголошення даних кримінального провадження є не тільки однією з гарантій встановлення істини, але й захистом прав і свобод людини.

Стаття 26. Формування інформаційних ресурсів поліцією

1. Поліція наповнює та підтримує в актуальному стані бази (банки) даних, що входять до єдиної інформаційної системи Міністерства внутрішніх справ України, стосовно:

- 1) осіб, щодо яких поліцейські здійснюють профілактичну роботу;
- 2) виявлених кримінальних та адміністративних правопорушень, осіб, які їх учинили, руху кримінальних проваджень; обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду;
- 3) розшуку підозрюваних, обвинувачених (підсудних) осіб, які ухиляються від відбудовання покарання або вироку суду;
- 4) розшуку безвісно зниклих;

5) установлення особи невідомих трупів та людей, які не можуть надати про себе будь-яку інформацію у зв'язку з хворобою або неповнолітнім віком;

6) зареєстрованих в органах внутрішніх справ кримінальних або адміністративних правопорушень, подій, які загрожують особистій чи публічній безпеці, надзвичайних ситуацій;

7) осіб, затриманих за підозрою у вчиненні правопорушень (адміністративне затримання, затримання згідно з дорученнями органів правопорядку, затримання осіб органами досудового розслідування, адміністративний арешт, домашній арешт);

8) осіб, які скоїли адміністративні правопорушення, провадження у справах за якими здійснюється поліцією;

9) зареєстрованих кримінальних та адміністративних корупційних правопорушень, осіб, які їх учинили, та результатів розгляду цих правопорушень у судах;

10) іноземців та осіб без громадянства, затриманих поліцією за порушення визначених правил перебування в Україні;

11) викрадених номерних речей, цінностей та іншого майна, які мають характерні ознаки для ідентифікації, або речей, пов'язаних із учиненням правопорушень, відповідно до заяв громадян;

12) викрадених (втрачених) документів за зверненням громадян;

13) знайдених, вилучених предметів і речей, у тому числі заборонених або обмежених в обігу, а також документів з ознаками підробки, які мають індивідуальні (заводські) номери;

14) викрадених транспортних засобів, які розшукуються у зв'язку з безвісним зникненням особи, виявлених безгосподарних транспортних засобів, а також викрадених, втрачених номерних знаків;

15) виданих дозвільних документів у сфері безпеки дорожнього руху та дозволів на рух окремих категорій транспортних засобів;

16) зброї, що перебуває у володінні та користуванні фізичних і юридичних осіб, яким надано дозвіл на придбання, зберігання, носіння, перевезення зброї;

17) викраденої, втраченої, вилученої, знайденої зброї, а також добровільно зданої зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася;

18) бази даних, що формуються в процесі здійснення оперативно-розшукової діяльності відповідно до закону.

2. Під час наповнення баз (банків) даних, визначених у пункті 7 частини першої цієї статті, поліція забезпечує збирання, накопичення мультимедійної інформації (фото, відео-, звукозапис) та біометричних даних (дактилокартки, зразки ДНК).

1. База даних – іменована сукупність даних, що відображає стан об'єктів та їх відношень у певній предметній галузі (ст. 1 закону України «Про Національну програму інформатизації»).

Банк даних – система інформаційних масивів, організованих у бази даних, а також програмних і технічних засобів, призначених для централізованого накопичення і колективного використання цих баз даних.

Інформаційна (автоматизована) система – організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів (ст. 1 закону України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»).

Єдиний облік – цілісна система реєстрації заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події (наказ МВС України від 19.11.2012 № 1050).

Ключовим органом, на який покладено функції з формування інформаційних ресурсів Національної поліції, є Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС України (згідно з наказом МВС України від 22.10.2014 № 1122 «Про затвердження Положення про Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення Міністерства внутрішніх справ України»).

Департамент є структурним підрозділом апарату МВС, який організовує і здійснює заходи, передбачені законодавством України та іншими нормативно-правовими актами центральних органів виконавчої влади, спрямовані на інформаційно-аналітичне забезпечення правоохоронної діяльності та захист персональних даних під час їх обробки в органах і підрозділах внутрішніх справ України. Департамент є головним підрозділом у системі підрозділів інформаційно-аналітичного забезпечення та здійснює організаційно-методичне керівництво їх діяльністю, а також формує провідні напрямки діяльності Міністерства у сфері інформатизації та захисту персональних даних і розробляє проекти нормативно-правових актів з інформаційно-аналітичного забезпечення та обробки персональних даних у системі МВС.

Органом, на який покладено функції з формування інформаційних ресурсів Національної поліції, зокрема в Харківській області, є управління інформаційного забезпечення (далі – УІЗ), яке є структурним підрозділом ГУНП в Харківській області, що організовує і здійснює заходи, спрямовані на забезпечення правоохоронної діяльності органів поліції області. Провідні напрямки його діяльності:

– збір, обробка, накопичення та зберігання статистичної, оперативно-розшукової, оперативно-довідкової, криміналістичної та архівної інформації; створення, розвиток та організація експлуатації автоматизованих та інтелектуальних інтегрованих інформаційних систем, розвиток корпоративної інформаційної мережі ГУНП в області;

– інформаційне забезпечення підрозділів поліції, надання інформації фізичним та юридичним особам, ведення обліків правопорушників, злочинів, скоєних на території області, криміналістичних та оперативних обліків;

– упровадження сучасних інформаційних технологій та інформаційних систем у діяльність підрозділів ГУНП в області;

– формування державної і відомчої статистичної звітності про стан законності на території області та результати діяльності підрозділів ГУНП в області.

На сьогодні масиви УІЗ містять у собі 20 автоматизованих інформаційних систем оперативно-розшукового та централізованих обліків, які нараховують понад 1 млн інформацій і використовуються для розкриття злочинів, розшуку осіб, які

переховуються від суду та слідства, встановлення місцезнаходження безвісти зниклих громадян та встановлення невпізнаних осіб громадян.

У зазначеному аспекті слід відмітити Державне підприємство «Національні інформаційні системи» Міністерства юстиції України, засноване Мін'юстом у травні 2015 року. Головною метою діяльності підприємства є технічне, технологічне забезпечення створення та супроводження програмного забезпечення, ведення автоматизованих систем єдиних та державних реєстрів, що створюються відповідно до наказів Мін'юсту, а також інших електронних баз даних, що створюються відповідно до законодавства України, надання доступу фізичним та юридичним особам до автоматизованих систем єдиних та державних реєстрів, забезпечення збереження та захисту даних, що містяться в автоматизованих системах єдиних та державних реєстрів.

Реєстр цієї інформаційної системи містить у собі:

- Реєстр методик проведення судових експертиз;
- Єдиний реєстр спеціальних бланків нотаріальних документів;
- Єдиний реєстр громадських формувань;
- Реєстр громадських об'єднань;
- Єдиний реєстр нотаріусів;
- Державний реєстр атестованих судових експертів;
- Єдиний державний реєстр нормативно-правових актів;
- Єдиний державний реєстр виконавчих проваджень;
- Державний реєстр обтяжень рухомого майна;
- Спадковий реєстр;
- Реєстр спеціальних бланків документів інформаційної системи Міністерства юстиції України;
- Єдиний реєстр довіреностей;
- Державний реєстр друкованих засобів масової інформації та інформаційних агентств як суб'єктів інформаційної діяльності;
- Державний реєстр актів цивільного стану громадян;
- Єдиний реєстр підприємств, щодо яких порушено провадження у справі про банкрутство;
- Державний реєстр речових прав на нерухоме майно;
- Єдиний державний реєстр осіб, які вчинили корупційні правопорушення;
- Єдиний державний реєстр осіб, щодо яких застосовано положення закону України «Про очищення влади»;
- Електронний реєстр апостилів.

Автоматизована інформаційна система «АРМОР» (Автоматизоване Робоче Місце Оперативника) – інтегрована інформаційно-пошукова система МВС України (ІПС «Армор», також ІПС ОВС), узята за базу в усіх обласних ГУНП з 2003 року, що містить у собі такі бази даних:

- «Факт» – відомості щодо злочинів (правопорушень), подій, які загрожують особистій чи громадській безпеці, надзвичайних подій, викладених у заявах (повідомленнях, рапортах) та зареєстрованих у черговій частині;

- «Злочин» – відомості щодо зареєстрованих злочинів (особливо тяжких, тяжких, середньої тяжкості), учинених на території обслуговування УНП, у тому числі за матеріалами яких заведено ОРС категорії «Злочин»;
- «Доставлені» – доставлені до УНП особи;
- «Контур» – електронні фотографії, опис зовнішності та особливих прикмет;
- «Особа» – відомості стосовно осіб, які вчинили правопорушення та щодо яких здійснюється профілактична робота працівниками Національної поліції;
- «Розшук» – відомості щодо оголошених у державний, міждержавний та міжнародний розшук;
 - «Адміністративне правопорушення» – відомості щодо зареєстрованих в Національній поліції адміністративних правопорушень;
 - «Корупційне правопорушення» – відомості щодо зареєстрованих корупційних правопорушень;
 - «Мігрант» – відомості щодо осіб, які порушили законодавство України про правовий статус іноземців та осіб без громадянства, виявлених працівниками Національної поліції;
 - «Угон» – відомості щодо транспортних засобів (автомобілів, мотоциклів та мопедів), які розшукуються, а також виявлених безгосподарних, у тому числі викрадених і тих, що втратили державні номерні знаки, транспортних засобів;
 - «Річ» – відомості щодо речей, викрадених, вилучених з ознаками підробки, заборонених або обмежених в обігу, вилучених у громадян і службових осіб, безгосподарних, знайдених або вилучених із камер схову вокзалів, портів та аеропортів і зданих до Національної поліції;
 - «Втрачені документи» – відомості щодо документів (бланків документів) викрадених, утрачених, вилучених (з ознаками підробки) у громадян і службових осіб, паспортів померлих громадян України, не зданих до Національної поліції, паспортів осіб, що перебувають у розшуку, а також документи, які мають індивідуальні заводські (фабричні) номери і перебувають у державному обігу;
 - «Кримінальна зброя» – відомості щодо зброї викраденої, утраченої, знайденої, зданої до Національної поліції, вилученої працівниками Національної поліції зброї із числа тієї, що незаконно зберігалася, незалежно від її технічного стану, що має індивідуальні заводські (фабричні) номери або номери деталей;
 - «Зареєстрована зброя» – відомості щодо зброї, що має індивідуальні заводські (фабричні) номери, перебуває у користуванні громадян, підприємств, установ, організацій і господарських об'єднань, яким надано відповідно до законодавства дозвіл на її придбання, зберігання, носіння й перевезення, та яка обліковується підрозділами дозвільної системи Національної поліції;
 - «Електронний рапорт» – відомості, які було отримано/виявлено працівниками Національної поліції у процесі виконання ними своїх службових обов'язків або під час проведення гласних оперативно-розшукових заходів від громадян і посадових осіб (без розкриття джерела інформації і тільки відкритого характеру).

До складу ІІПС Національної поліції входять такі підсистеми:

- «Особа» – облік осіб криміногенних категорій;

- «Розшук» – підсистема, де опрацьовується інформація про осіб, оголошених у регіональний, державний та міждержавний розшук;
- «Пізнання» – підсистема, де опрацьовується інформація про безвісти зниклих осіб, невідомих хворих, дітей, які не можуть повідомити інформацію про себе, та про невпізнані трупи громадян;
- «Номерні речі» – відомості про викрадені номерні речі;
- «Антикваріат» – облік викрадених і вилучених предметів антикваріату;
- «Кримінальна зброя» – облік втраченої, вилученої, знайденої та добровільно зданої зброї;
- «Автомобілотранспорт» – облік транспортних засобів, що розшуковуються;
- «Арсенал» – єдиний номерний облік зброї (мисливської, спортивної, газової), яка перебуває у користуванні громадян та організацій, табельної зброї в системі МВС;
- «АПРА» – облік адміністративних правопорушень;
- «Втрачені паспорти» – облік утрачених паспортних документів.

2. Відповідно до наказу МВС України від 12.10.2009 № 436 «Про затвердження Положення про Інтегровану інформаційно-пошукову систему органів внутрішніх справ України» (далі – ІІПС) інформаційними ресурсами (об'єктами обліку) ІІПС є об'єктивно поєднаним набором відомостей, що безпосередньо стосується осіб, кримінальних та адміністративних правопорушень, а також інших подій, який накопичується в процесі службової діяльності Національної поліції в обсязі, структурі й порядку, що визначаються завданнями, покладеними на Національну поліцію, відповідно до чинного законодавства.

Інформація, що оброблюється в ІІПС, є власністю держави і підлягає захисту відповідно до чинного законодавства. Держателем (власником) ІІПС є МВС України. Розпорядником ІІПС є Департамент інформаційно-аналітичного забезпечення МВС.

Інтегрована інформаційно-пошукова система побудована за трирівневою ієрархічною структурою, що відповідає організаційній побудові МВС:

- перший рівень – центральний вузол (банк даних) ІІПС – розташовано в спеціально виділених службових приміщеннях Департаменту інформаційно-аналітичного забезпечення МВС;
- другий рівень – регіональні (обласні) вузли (банки даних) ІІПС, розташовані в спеціально виділених службових приміщеннях управлінь (відділів) інформаційно-аналітичного забезпечення ГУМВС, УМВС;
- третій рівень – територіальний вузол ІІПС, що перебуває і функціонує безпосередньо в районних, міських, лінійних управліннях (відділах) ГУНП, УНП; на територіальному рівні експлуатація ІІПС забезпечується відділами (секторами) інформаційно-аналітичного забезпечення цих підрозділів.

Факт внесення, обробки й отримання інформації або виконання запиту користувачем стосовно об'єкта обліку ІІПС фіксується в системному журналі реєстрації роботи користувачів ІІПС.

До системного журналу реєстрації роботи користувачів ІІПС центрального вузла обов'язково вносяться відомості системних журналів реєстрації роботи користувачів ІІПС регіональних вузлів.

МВС України забезпечує використання інформації, що зберігається в інформаційних підсистемах ІПС, виключно зі службовою метою згідно з чинним законодавством.

3. Наказом МВС України від 06.11.2015 № 1377 затверджено Інструкцію про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, яка встановлює порядок ведення єдиного обліку органами Національної поліції України, у тому числі їх структурними (відокремленими) підрозділами (відділами, відділеннями) заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, а також порядок здійснення контролю за його дотриманням.

Наказом Генеральної прокуратури України від 17.08.2012 № 69 «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань» визначено, що облік кримінальних правопорушень за заявами та повідомленнями, які надійшли прокурору або органу досудового розслідування, або виявленими з інших джерел обставинами, що свідчать про вчинення кримінального правопорушення, здійснюється за дорученням керівника прокуратури або органу досудового розслідування шляхом внесення до Реєстру відомостей, визначених ч. 5 ст. 214 КПК України.

До Реєстру вносяться відомості про:

- час і дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- закінчення досудового розслідування.

До Реєстру повинні вноситися відомості, які характеризують кримінальне правопорушення. Факт внесення цих відомостей відображається у Реєстрі, і вони є доступними для перегляду прокурору відповідного рівня.

У разі виявлення правопорушення на морському, річковому судні чи військовому кораблі, а також серед національного контингенту та національного персоналу, які перебувають за межами України під час виконання міжнародних миротворчих місій, досудове розслідування розпочинається негайно, відомості про нього вносяться до Реєстру за першої можливості.

Номер кримінального провадження складається з таких реквізитів: код органу, який розпочав досудове розслідування, рік, код відомства і територіального органу, номер кримінального провадження. Реквізити номера кримінального провадження зберігаються на всіх стадіях досудового розслідування.

Частиною 4 ст. 278 КПК України передбачається невідкладне внесення слідчим або прокурором до ЄРДР дати і часу повідомлення про підозру, правової кваліфікації кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність.

Відповідно п. 3 ч. 3 ст. 283 КПК України відомості про обвинувачених, обвинувальний акт щодо яких направлено до суду, вносяться прокурором до ЄРДР.

Облік кримінальних проваджень регламентується наказом Генеральної прокуратури України від 17.08.2012 № 69 «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань», яким визначається, що внесення відомостей здійснюється шляхом

занесення слідчим інформації до Реєстру та вибору даних у довідниках для заповнення документів первинного обліку про рух кримінального провадження.

Окремі особливості внесення відомостей до Реєстру щодо руху кримінальних проваджень:

- кримінальні провадження, що надходять для проведення досудового розслідування з органів прокуратури до органу досудового розслідування або з органів досудового розслідування до іншого органу досудового розслідування, а також провадження, що надійшли з одного району (міста) в інший район (місто), вдруге не враховуються і закінчуються провадженням за номером первинної реєстрації;

- факти передання кримінального провадження до іншого органу досудового розслідування та отримання його останнім підтверджуються слідчим відповідного правоохоронного органу шляхом уведення до Реєстру відомостей про рух кримінального провадження;

- облік кримінальних проваджень стосовно громадян України, що надійшли для проведення досудового розслідування з компетентних органів іноземних держав про кримінальні правопорушення, вчинені на їх території, здійснюється за місцем розташування органу, якому доручено проведення їх розслідування;

- у разі надходження таких кримінальних проваджень слідчий заносить відомості до Реєстру про прийняття кримінального провадження для проведення досудового розслідування, а також відомості про кримінальне правопорушення з відміткою «у кримінальному провадженні, що надійшло для проведення досудового розслідування з іноземних держав» та надає кримінальному провадженню новий номер;

- кримінальні провадження про правопорушення, вчинені іноземними громадянами, знімаються з обліку після направлення органом досудового розслідування України до правоохоронного органу іноземної держави кримінального провадження для проведення досудового розслідування.

Внесення відомостей до Реєстру здійснюється з дотриманням таких строків:

- заява, повідомлення про вчинені кримінальні правопорушення – у термін, визначений ч. 1 ст. 214 КПК України;

- дата складання повідомлення про підозру, дату і час вручення повідомлення про підозру, зміну раніше повідомленої підозри – невідкладно;

- передання матеріалів та відомостей (ч. 5 ст. 36, ч. 7 ст. 214, ст. 216, ч. 4 ст. 218 КПК України), зупинення та відновлення досудового розслідування (ч. 4 ст. 280, ч. 2 ст. 281, ч. 3 ст. 282 КПК), об'єднання, виділення матеріалів досудового розслідування (ст. 217 КПК), закінчення досудового розслідування (ч. 3 ст. 283 КПК) – протягом 24 годин з моменту ухвалення процесуальних рішень;

- продовження строків розслідування (ст. 219, 294, 296 КПК) – протягом 24 годин з моменту задоволення прокурором клопотання з цих питань;

- оголошення розшуку (ст. 281 КПК) – протягом 24 годин з моменту винесення прокурором або слідчим відповідної постанови;

- ужиті заходи забезпечення кримінального провадження (ст. 131 КПК), відкриття матеріалів досудового розслідування іншої сторони (ст. 290 КПК) – протягом 24 годин з моменту вчинення процесуальної дії;

– повернення судом кримінального провадження, обвинувального акта, клопотання про звільнення від кримінальної відповідальності, клопотання про застосування примусових заходів виховного або медичного характеру в порядку ч. 3 ст. 314, ч. 4 ст. 288, ч. 2 ст. 407 КПК – упродовж 24 годин з моменту надходження із суду матеріалів до прокурора.

4. Оголошення розшуку підозрюваного здійснюється шляхом винесення слідчим або прокурором відповідної постанови. У разі, коли досудове розслідування не зупиняється, складається окрема постанова про оголошення розшуку підозрюваного. Постанова складається з трьох частин: вступної, описової та резолютивної. У вступній частині зазначаються: назва постанови, дата і місце її складення, посада, спеціальне звання (класний чин), прізвище та ініціали службової особи, яка ухвалила відповідне процесуальне рішення, найменування кримінального провадження; в описовій частині викладаються всі обставини кримінального правопорушення та його правова кваліфікація, відомості про підозрюваного, його зв'язки і місця можливого перебування, а також дані про те, що він переховується від органів досудового розслідування; у резолютивній частині констатуються ухвалені рішення: про оголошення розшуку підозрюваного, про обрання щодо нього запобіжного заходу, про доручення розшуку оперативним підрозділам тощо. Якщо одночасно з оголошенням розшуку підозрюваного досудове розслідування зупиняється відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 280 КПК, то про розшук підозрюваного вказується в постанові про зупинення досудового розслідування.

Частиною 2 ст. 281 КПК України передбачається внесення до ЄРДР відомостей про оголошення розшуку підозрюваних невідкладно, тобто не пізніше наступного дня.

У разі, якщо обвинувачений ухилився від суду або захворів на психічну чи іншу тяжку тривалу хворобу, яка виключає його участь у судовому провадженні, суд відповідно до ст. 335 КПК України зупиняє судове провадження щодо цього обвинуваченого до його розшуку або видужання і продовжує судове провадження стосовно інших обвинувачених, якщо воно здійснюється щодо кількох осіб. Розшук обвинуваченого, який ухилився від суду, оголошується ухвалою суду, організація виконання якої доручається слідчому та/або прокурору. При цьому чинний КПК України в разі зупинення судового провадження не передбачає внесення відомостей про це до жодного існуючого реєстру.

5. Працівник поліції відповідно до розділу III Інструкції з організації реагування органів внутрішніх справ на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, затвердженої наказом МВС України від 22.10.2012 № 940, незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження і часу в разі звернення до нього громадян або службових осіб із заявою чи повідомленням про події, які загрожують особистій чи громадській безпеці, або у разі безпосереднього виявлення таких зобов'язаний ужити заходів до попередження і припинення правопорушень, рятування людей, надання допомоги особам, які їй потребують, установлення і затримання осіб, які вчинили правопорушення, й охорони місця події і повідомити про це в найближчий підрозділ поліції.

Крім того, працівник поліції зобов'язаний надавати невідкладну, у тому числі медичну, допомогу особам, які постраждали від правопорушень, надзвичайних ситуацій і нещасних випадків, перебувають у безпорадному або небезпечному для життя та здоров'я стані, дітям, які залишилися без опіки, а також затриманим та взятим під варту особам.

6. Відповідно до ст. 210 КПК України уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриманого до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) його доставлення та інші відомості, передбачені законодавством. При цьому чинним кримінальним процесуальним законодавством не передбачається ведення окремого обліку осіб, затриманих за підозрою у вчиненні кримінальних правопорушень (затримання осіб органами досудового розслідування, домашній арешт).

Відповідно до наказу Генеральної прокуратури України від 17.08.2012 № 69 «Про Єдиний реєстр досудових розслідувань» до ЄРДР вносяться відомості про дату затримання особи й обрання, зміну і скасування запобіжного заходу. Внесення відомостей здійснюється шляхом занесення слідчим поліції інформації до Реєстру та вибору даних у довідниках для заповнення документів первинного обліку про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення або яка підозрюється у їх вчиненні (згідно з додатком 4 до вказаного наказу).

Облік осіб, яких повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, здійснюється прокурором або слідчим шляхом внесення відомостей до Реєстру після складення повідомлення про підозру (ст. 277 КПК України) та вручення (дата і час) повідомлення про підозру (ст. 278 КПК України).

Відомості про особу, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та стосовно якої під час досудового розслідування ухвалено рішення, передбачене пп. 2–4, 6 ч. 1 ст. 284 КПК України, виключаються з числа відомостей про осіб, які вчинили кримінальне правопорушення.

Відомості про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення, заносяться до Реєстру у випадках, коли стосовно неї ухвалюється одне з таких рішень: про звернення до суду з обвинувальним актом (п. 3 ч. 2 ст. 283, ст. 291 КПК України), з клопотанням про звільнення особи від кримінальної відповідальності (ст. 44–49 КК України), з клопотанням про застосування примусових заходів медичного або виховного характеру (ст. 292 КПК України), про закриття кримінального провадження, коли помер підозрюваний чи обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого (п. 1 ч. 2 ст. 283, п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК України).

7. Згідно з Положенням про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженим наказом Генеральної прокуратури від 17.08.2012 № 69, до Реєстру вносяться відомості про:

- час і дату надходження заяви, повідомлення про кримінальне правопорушення або виявлення з іншого джерела обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- прізвище, ім'я, по батькові (найменування) потерпілого або заявника;

- інше джерело, з якого виявлені обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення;
- короткий виклад обставин, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення, наведених потерпілим, заявником чи виявлених з іншого джерела;
- попередню правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- передання матеріалів та відомостей іншому органу досудового розслідування або за місцем проведення досудового розслідування (ч. 5 ст. 36, ч. 7 ст. 214, ст. 216, ст. 218 КПК України);
- прізвище, ім'я, по батькові та посаду слідчого чи прокурора, які внесли відомості до Реєстру та/або розпочали досудове розслідування;
- дату затримання особи;
- обрання, зміну та скасування запобіжного заходу (ст. 178, 200, 202, 492, 493, 508 КПК України);
- час і дату повідомлення про підозру, відомості про особу, яку повідомлено про підозру, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- час і дату складення повідомлення про підозру, відомості про особу, стосовно якої складено повідомлення про підозру, правову кваліфікацію кримінального правопорушення, у вчиненні якого підозрюється особа, із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність, у разі неможливості повідомлення такої особі про підозру з об'єктивних причин;
- юридичну особу, щодо якої можуть застосовуватися заходи кримінально-правового характеру;
- зупинення та відновлення досудового розслідування;
- оголошення розшуку підозрюваного;
- об'єднання та виділення досудових розслідувань;
- продовження строків досудового розслідування і тримання під вартою;
- установлені, відшкодовані матеріальні збитки, суми поданих позовів у кримінальному провадженні, вартість арештованого майна;
- закінчення досудового розслідування.

Стаття 27. Використання поліцією інформаційних ресурсів

1. Поліція має безпосередній оперативний доступ до інформації та інформаційних ресурсів інших органів державної влади за обов'язковим дотриманням Закону України «Про захист персональних даних».

2. Інформація про доступ до бази (банку) даних повинна фіксуватися та зберігатися в автоматизованій системі обробки даних, включно з інформацією про поліцейського, який отримав доступ, та про обсяг даних, доступ до яких було отримано.

3. Кожна дія поліцейського щодо отримання інформації з інформаційних ресурсів, передбачених статтями 26, 27 цього Закону, фіксується у спеціальному електронному архіві, ведення якого покладається на службу інформаційних технологій Міністерства внутрішніх справ України.

В електронному архіві фіксуються прізвище, ім'я, по батькові та номер спеціального жетона поліцейського, вид отриманої інформації, реєстр, з якого отримувалася інформація, час отримання інформації та інші дані, необхідні для ідентифікації поліцейського, який отримував інформацію з реєстрів.

1. Організація доступу до інформаційних ресурсів. Відповідно до Порядку організації доступу до інформаційних ресурсів під час інформаційної взаємодії між Міністерством внутрішніх справ України, Державною міграційною службою України та Державною прикордонною службою України, затвердженого наказом МВС України від 26.09.2013 № 920; інформаційна взаємодія між МВС України, ДМС України та Держприкордонслужбою України щодо надання доступу до відповідних інформаційних ресурсів здійснюється шляхом направлення від одного органу іншому запитів (відповідей) або шляхом реєстрації уповноважених посадових осіб МВС України, ДМС України, Держприкордонслужби України користувачами наявних інформаційних систем.

2. Реєстрація користувачів здійснюється відповідно до листів-заявок із зазначенням інформаційного ресурсу, до якого надається доступ, мети використання інформації, посади, прізвища, імені та по батькові уповноваженої посадової особи. Перелік відомостей, форми та електронні формати запитів щодо доступу користувача до інформаційних ресурсів затверджуються володільцем відповідного інформаційного ресурсу. Контроль за використанням інформації, отриманої від володільця інформаційного ресурсу, здійснюється уповноваженими посадовими особами МВС України, ДМС України та Держприкордонслужби України.

Стаття 28. Відповідальність за протиправне використання інформаційних ресурсів

1. Поліція вживає всіх заходів для недопущення будь-яких порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.

2. Поліцейські несуть персональну дисциплінарну, адміністративну та кримінальну відповідальність за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації.

3. Міністерство внутрішніх справ України у межах компетенції здійснює контроль за дотриманням вимог законів та інших нормативно-правових актів під час формування та користування поліцейськими інформаційними базами (банками) даних у порядку, визначеному у статтях 26, 27 цього Закону.

1. Вичерпний перелік поліцейських заходів, підстави та способи їх застосування визначено в розділі V «Поліцейські заходи» цього Закону.

2. Під адміністративною відповідальністю слід розуміти накладення на правопорушників загальнообов'язкових правил, які діють у державному управлінні, адміністративних стягнень, що тягнуть за собою для цих осіб обтяжливі наслідки матеріального чи морального характеру. Особливості адміністративної відповідальності поліцейських передбачено в ст. 15 КУпАП, в якій зазначається, що поліцейські несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами. При цьому за порушення правил, норм і стандартів, що стосуються незаконного зберігання спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації, порушення законодавства про державну таємницю та порядку обліку, зберігання і використання документів та інших матеріальних носіїв інформації, що містять службову інформацію, ці особи несуть адміністративну відповідальність на загальних підставах.

До зазначених осіб не може бути застосовано громадські роботи, виправні роботи й адміністративний арешт. З комплексного аналізу ст. 172-8 КпАП України та підп. «з» п. 1 ч. 1 ст. 3 закону України від 14.10.2014 «Про запобігання корупції» випливає, що поліцейські є суб'єктами правопорушень, пов'язаних із незаконним розголошенням або використанням в інший спосіб особою у своїх інтересах інформації, яка стала їй відома у зв'язку з виконанням службових повноважень. Учинення цього правопорушення тягне за собою накладення штрафу від 100 до 150 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

3. Кримінальна відповідальність слідчих поліції за вчинені ними діяння, що призвели до порушень прав і свобод людини, пов'язаних з обробкою інформації, передбачається розділом XVI «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку» КК України (наприклад, ч. 1 ст. 361-2 передбачає кримінальну відповідальність за несанкціоновані збут або розповсюдження інформації з обмеженим доступом, яка зберігається в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або на носіях такої інформації; ч. 1 ст. 362 Кримінального кодексу України – за несанкціоновані зміну, знищення або блокування інформації, яка обробляється в електронно-обчислювальних машинах (комп'ютерах), автоматизованих системах чи комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації, вчинені особою, яка має право доступу до неї).

4. Згідно з п. 1.9 розділу 1 Положення про порядок ведення Єдиного реєстру досудових розслідувань, затвердженого наказом Генеральної прокуратури України від 17.08.2012 № 69, реєстраторами Реєстру є: прокурори, у т. ч. керівники прокуратур, керівники органів досудового розслідування, слідчі органів прокуратури, внутрішніх справ, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, та органів державного бюро розслідувань (з моменту створення). Відповідно до п. 1.10 цього Положення користувачами Реєстру є: керівники прокуратур та органів досудового розслідування, прокурори, слідчі та інші уповноважені особи органів внутрішніх справ, безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства, та Державного бюро розслідувань, які виконують функції з інформаційно-аналітичного забезпечення

правоохоронних органів та ведення спеціальних обліків (оперативних, оперативно-облікових, дактилоскопічних тощо) відповідно до чинного законодавства.

У розділі VI цього Положення передбачено контроль і нагляд за забезпеченням своєчасного, повного та достовірного внесення інформації до Реєстру. Так, прокурори, керівники органів досудового розслідування усіх рівнів несуть відповідальність по відомствах за забезпечення своєчасного, повного та достовірного внесення інформації до Реєстру.

Прокурори, які здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування у формі процесуального керівництва, перед внесенням до Реєстру відповідно до ч. 3 ст. 283 КПК України даних про результати досудового розслідування особисто перевіряють правильність та повноту відомостей про кримінальне правопорушення, осіб, які їх учинили, та рух кримінальних проваджень.

Прокурори, наділені повноваженнями контролю та нагляду за обліковою дисципліною, забезпечують систематичні перевірки повноти, правильності та своєчасності внесення відомостей до Реєстру.

У разі встановлення фактів невідповідності внесеної до Реєстру інформації матеріалам кримінального провадження вживаються заходи до усунення виявлених порушень

5. Контроль – це основний спосіб забезпечення законності та дисципліни в державному управлінні, один з його найважливіших елементів. Контроль являє собою складову частину (елемент) управління, сутність якого полягає у відслідковуванні стану справ на підконтрольному об'єкті, що забезпечує систематичну перевірку виконання Конституції, законів України та інших нормативно-правових актів, додержання дисципліни та правопорядку і зовні проявляється у втручанні контролюючих органів в оперативну діяльність підконтрольних об'єктів, наданні їм обов'язкових для виконання вказівок, припиненні, зміні чи скасуванні актів управління, вжитті заходів примусу щодо підконтрольних органів. Відповідно до Положення про Міністерство внутрішніх справ України, затвердженого постановою Кабміну України від 28.10.2015 № 878, МВС України з метою організації своєї діяльності забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, захист інформації з обмеженим доступом, а також технічний захист інформації й контроль за її збереженням в апараті Міністерства, закладах, установах і на підприємствах, що належать до сфери його управління.

Розділ V ПОЛІЦЕЙСЬКІ ЗАХОДИ

Стаття 29. Вимоги до поліцейського заходу

1. Поліцейський захід – це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень.

2. Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

3. Обраний поліцейський захід є законним, якщо він визначений законом. Поліцейському заборонено застосовувати будь-які інші заходи, ніж визначені законами України.

4. Обраний поліцейський захід є необхідним, якщо для виконання повноважень поліції неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, а також якщо такий захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам.

5. Застосований поліцейський захід є пропорційним, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не перевищує блага, для захисту якого він застосований, або створеної загрози заподіяння шкоди.

6. Обраний поліцейський захід є ефективним, якщо його застосування забезпечує виконання повноважень поліції.

7. Поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мети його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

1. Метою поліцейського заходу є оперативне вирішення питань, ситуації на місці шляхом використання чітко визначених законом «Про Національну поліцію» засобів, спрямоване на негайне настання фактичного результату щодо охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Існують поліцейські заходи превентивного та примусового характеру. Вони можуть передбачатись не тільки законом України «Про Національну поліцію», КУпАП, КПК України, але й іншими законами. Слід наголосити, що закріплення видів, умов та порядку застосування поліцейських заходів у підзаконних нормативно-правових актах є незаконним.

До ознак поліцейських заходів слід віднести такі: 1) вони застосовуються лише поліцейським; 2) їх реалізація можлива виключно у межах та на підставі правових норм, визначених законом «Про Національну поліцію» або іншими нормативно-правовими актами; 3) вони здійснюються у формі певних інтелектуально-вольових (вербальних) дій та фізичних (невербальних) дій; їх застосування не потребує

видання адміністративного акта, що, однак, не виключає можливості їх реалізації на підставі та на виконання такого акта; 4) вони спрямовані на настання фактичного результату, а не правових наслідків; 5) заходи повинні мати обов'язкове процесуальне оформлення, а у разі застосування поліцейських заходів з порушенням правових норм, визначених цим Законом (або Кодексом України про адміністративні правопорушення, Кримінальним процесуальним кодексом України та іншими законами), вони можуть бути оскаржені в судовому або позасудовому порядку шляхом звернення громадян до відповідних інституцій; 6) ці заходи можуть мати примусовий або превентивний характер.

Підставами для застосування поліцейського заходу є юридичні та фактичні передумови. До юридичних передумов застосування поліцейського заходу слід віднести такі:

- закріплення на рівні закону України «Про Національну поліцію» (або КУАП, КПК України чи іншими законами) покладених на поліцію повноважень щодо застосування певних поліцейських заходів;
- законодавче закріплення вимог, порядку та процедури застосування та оформлення поліцейських заходів;
- законодавче закріплення умов, за яких може застосовуватися той чи інший поліцейський захід.

Фактичні передумови застосування поліцейських заходів також мають своє нормативне закріплення та визначаються з урахуванням покладених на поліцію повноважень. Тільки за наявності фактичних та юридичних умов поліцейські можуть учинити відповідні дії або комплекс дій превентивного чи примусового характеру, що обмежують певні права і свободи людини, із дотриманням нормативно закріплених вимог до їх здійснення.

2. Поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. Повноваження поліції поділяються на основні, додаткові та повноваження у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення. Основні повноваження поліції визначаються у ст. 23 закону України «Про Національну поліцію». Стаття 24 цього Закону свідчить, що на поліцію можуть бути покладені також додаткові повноваження, які закріплюються виключно законом. Поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним.

3. Поліцейський захід є законним, коли він застосовується на підставі та у межах закону, що впливає з ч. 2 ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Конституції України. Відповідно, їх застосування всупереч закону так чи інакше може порушити права та обов'язки інших осіб, що зумовить настання відповідних правових наслідків (див. коментар до ст. 8).

Стаття 30. Види поліцейських заходів

1. Поліція для виконання покладених на неї завдань вживає заходів реагування на правопорушення, визначені Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України, на підставі та в порядку, визначених законом.

2. Поліція для охорони прав і свобод людини, запобігання загрозам публічній безпеці і порядку або припинення їх порушення також застосовує в межах своєї компетенції поліцейські превентивні заходи та заходи примусу, визначені цим Законом.

3. Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами.

4. Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження.

1. Поліція для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства і держави, а також протидії злочинності та надання в межах, визначених законом, послуг з допомоги особам, які з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги, вживає заходів реагування, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення та Кримінальним процесуальним кодексом України, на підставі та в порядку, визначених законом.

Поліцейські заходи можуть мати превентивний та примусовий характер. Їх можна умовно класифікувати, поділивши на охоронні, регулятивні та інформаційні. Також поліцейські заходи можуть передбачатись:

- 1) законом України «Про Національну поліцію»;
- 2) Кодексом України про адміністративні правопорушення;
- 3) Кримінальним процесуальним кодексом України;
- 4) іншими законами.

До поліцейських заходів, визначених законом України «Про Національну поліцію», належать заходи превентивного та примусового характеру, перелічені в ст. 31–46 закону України «Про Національну поліцію» (див. коментар до ст. 31–46).

До заходів реагування, передбачених Кодексом України про адміністративні правопорушення, належать заходи забезпечення провадження у справах про адміністративні правопорушення (глава 20), як-от:

- 1) адміністративне затримання (ст. 261);
- 2) особистий огляд і огляд речей (ст. 264);
- 3) вилучення речей і документів (ст. 265);
- 4) тимчасове вилучення посвідчення водія (ст. 265-1);
- 5) тимчасове затримання транспортних засобів (ст. 265-2);
- 6) відсторонення осіб від керування транспортними засобами, річковими і маломерними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції (ст. 266).

Порядок, підстави та процедура застосування таких заходів регламентуються КУпАП.

До заходів забезпечення кримінального провадження відповідно до ч. 2 ст. 131 КПК України належить такі: 1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик

і привід; 2) накладення грошового стягнення; 3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом; 4) відсторонення від посади; 5) тимчасовий доступ до речей і документів; 6) тимчасове вилучення майна; 7) арешт майна; 8) затримання особи; 9) запобіжні заходи.

Поліція для виконання покладених на неї завдань може застосовувати інші заходи, визначені окремими законами, наприклад, законом України «Про дорожній рух» стосовно регулювання дорожнього руху та проїзду перехресть, а також щодо надання документів дозвільного характеру, що стосуються забезпечення безпеки дорожнього руху.

2. Якщо поліцейського неможливо ідентифікувати за зовнішніми ознаками, він зобов'язаний пред'явити особі документ, що посвідчує його повноваження.

Поліцейським є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції. Зовнішніми ознаками поліцейського, за якими його можна ідентифікувати, є однострій і нагрудний знак із чітким зазначенням його спеціального жетона. Зразки предметів однострою поліцейського затверджуються Кабінетом Міністрів України (див. коментар до ст. 20).

Відповідно до ч. 2 ст. 17 закону України «Про Національну поліцію» поліцейський має службове посвідчення та спеціальний жетон. Зразки та порядок видання службових посвідчень та спеціальних жетонів затверджуються МВС України (див. коментар до ст. 17).

Слід звернути увагу, що ст. 17 зазначеного Закону оперує категорією «службове посвідчення», а ч. 4 ст. 30 відповідно – «документ, що посвідчує повноваження поліцейського». Разом із тим до 31.12.2016 поліції дозволяється використання службових посвідчень, бланків, печаток, штампів, логотипів та емблем міліції та МВС України (п 18 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» закону України «Про Національну поліцію»).

Стаття 31. Превентивні поліцейські заходи

1. Поліція може застосовувати такі превентивні заходи:
- 1) перевірка документів особи;
 - 2) опитування особи;
 - 3) поверхнева перевірка і огляд;
 - 4) зупинення транспортного засобу;
 - 5) вимога залишити місце і обмеження доступу до визначеної території;
 - 6) обмеження пересування особи, транспортного засобу або фактичного володіння річчю;
 - 7) проникнення до житла чи іншого володіння особи;
 - 8) перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ;
 - 9) застосування технічних приладів і технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, засобів фото- і кінозйомки, відеозапису;

10) перевірка дотримання обмежень, установлених законом стосовно осіб, які перебувають під адміністративним наглядом, та інших категорій осіб;

11) поліцейське піклування.

2. Під час проведення превентивних поліцейських заходів поліція зобов'язана повідомити особі про причини застосування до неї превентивних заходів, а також довести до її відома нормативно-правові акти, на підставі яких застосовуються такі заходи.

1. Превентивні поліцейські заходи – це дія або комплекс дій, що обмежують певні права і свободи людини, використання яких не завжди пов'язане з протиправною поведінкою конкретних осіб, застосовуються відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень із дотриманням установлених законом вимог.

Застосування превентивних заходів поліцією не є самоціллю, воно доповнює проведення виховних, інформаційних та роз'яснювальних заходів і здійснюється на засадах законності, необхідності, пропорційності, ефективності та дотримання прав і свобод людини.

Превентивні поліцейські заходи передбачають у встановлених законом випадках застосування обмежень певних прав і свобод до людей та організацій, і в цьому проявляється їх примусовий характер, хоча правопорушення при цьому відсутні. Тобто ці заходи мають чітку профілактичну спрямованість та орієнтуються на захист інтересів публічної безпеки та порядку, на недопущення вчинення правопорушень. Сутність профілактичного впливу превентивних поліцейських заходів полягає, по-перше, в тому, щоб не допустити протиправної поведінки з боку конкретних осіб, які до такої поведінки схильні, а по-друге, в усуненні причин, які сприяють учиненню правопорушень, і створенні умов, що виключають протиправну поведінку.

На відміну від заходів поліцейського примусу, які є реакцією на протиправні діяння людини, превентивні поліцейські заходи використовуються для попередження та профілактики правопорушень, а також для забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. Застосуванням превентивних поліцейських заходів у низці випадків забезпечується виявлення правопорушень, завдяки чому також здійснюється профілактичний вплив. Превентивні поліцейські заходи не містять у собі елементу покарання особи, до якої вони застосовуються, до того ж їх використання часто зовсім не пов'язане з протиправною поведінкою конкретних осіб. Превентивні поліцейські заходи, не маючи карального характеру, не потребують установлення вини порушника як обов'язкової умови застосування, а також інших обов'язкових ознак протиправного діяння.

Застосовуючи превентивні поліцейські заходи, поліцейські створюють необхідні умови для неухильного додержання законів, виявлення і припинення різних правопорушень, відвертають можливі посягання на інтереси суспільства та держави, які охороняються правом.

Підставами для застосування превентивних поліцейських заходів можуть бути реальне припущення про намір особи вчинити правопорушення (поверхнева перевірка, зупинення транспортного заходу), виникнення обставин, що загрожують публічній безпеці та порядку (вимога залишити місце й обмеження доступу на певну територію, обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактично володіння річчю), тощо.

Для одних випадків підстави об'єктивно не залежать від суб'єкта і його поведінки. Так, використання поліцейським транспортних засобів підприємств, установ та організації здійснюється в разі виникнення необхідності переслідування злочинця.

Для застосування інших превентивних поліцейських заходів такі підстави викликають у зв'язку з настанням умов, які хоч і не є результатом учинення конкретного правопорушення особою, але безпосередньо можуть бути пов'язані з її попередньою антигромадською поведінкою, наприклад, систематичним порушенням публічної безпеки і порядку, що вказує на можливість вчинення нею правопорушень.

Оскільки ця стаття є загальною і лише встановлює перелік превентивних поліцейських заходів, які поліція може застосовувати, то випадки і порядок їх застосування прокоментовано в окремих статтях закону «Про Національну поліцію».

Стаття 32. Перевірка документів особи

1. Поліцейський має право вимагати в особи пред'явлення нею документів, що посвідчують особу, та/або документів, що підтверджують відповідне право особи, у таких випадках:

1) якщо особа володіє зовнішніми ознаками, схожими на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

3) якщо особа перебуває на території чи об'єкті із спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

4) якщо в особи є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

5) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події;

6) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знятий чи об'єктом вчинення правопорушення.

1. Поліцейському надано право вимагати пред'явлення особою двох видів документів: тих, що посвідчують особу, та документів, що підтверджують відповідне право особи. При цьому поліцейський може вимагати як один документ, так і певну їх сукупність залежно від обставин застосування цього поліцейського заходу.

Відповідно до положень закону України від 20.11.2012 № 5492-VI «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус» документами, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, є:

а) паспорт громадянина України – документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України на території України; паспорт громадянина України виготовляється у формі картки, що містить безконтактний електронний носій;

б) паспорт громадянина України для виїзду за кордон – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України особи, на яку він оформлений, за кордоном і дає право цій особі на виїзд з України і в'їзд в Україну;

в) дипломатичний паспорт України – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України під час перетинання державного кордону і перебування за межами України та надає право такій особі на виїзд з України і в'їзд в Україну; положення про дипломатичний паспорт України затверджено указом Президента України від 12.05.2015 № 264/2015;

г) службовий паспорт України – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України під час перетинання державного кордону і перебування за межами України та надає право такій особі на виїзд з України і в'їзд в Україну; положення про службовий паспорт України затверджено указом Президента України від 12.05.2015 № 264/2015;

р) посвідчення особи моряка – документ, що посвідчує особу, оформляється і видається особі, яка постійно проживає на території країни та обіймає будь-яку посаду на борту судна (крім військового судна), зареєстрованого в Україні чи в інших державах — членах Міжнародної організації праці;

д) посвідчення члена екіпажу – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України і видається громадянину України, який належить до складу екіпажу повітряного судна або забезпечує виконання технологічних процесів перевезення, виконання видів польотів або авіаційних робіт чи технічне обслуговування повітряних суден у позабазових аеропортах;

е) посвідчення особи на повернення в Україну – документ, що посвідчує особу, підтверджує громадянство України (крім осіб без громадянства, які мають право на постійне проживання в Україні, іноземців та осіб без громадянства, яких визнано біженцями або особами, які потребують додаткового захисту), дає право на в'їзд в Україну та видається громадянам України у разі втрати ними документів, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну та посвідчують особу під час перебування за межами України;

є) тимчасове посвідчення громадянина України – документ, що посвідчує особу та підтверджує громадянство України і видається особі, яка досягла шістнадцятирічного віку, набула громадянства України та взяла зобов'язання припинити іноземне громадянство протягом двох років з дня набуття громадянства України; тимчасове посвідчення громадянина України виготовляється у формі книжечки, правий форзац якої містить безконтактний електронний носій, та складається з м'якої обкладинки, 8 сторінок і сторінки даних.

Існують такі документи, що посвідчують особу та підтверджують її спеціальний статус:

а) посвідчення водія – документ, що посвідчує особу та її спеціальний статус стосовно підтвердження права його власника на керування транспортними засобами;

б) посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон – документ, що посвідчує особу без громадянства під час перетинання нею державного кордону України і перебування за кордоном;

в) посвідка на постійне проживання – документ, що посвідчує особу іноземця або особу без громадянства та підтверджує право на постійне проживання в Україні;

г) посвідка на тимчасове проживання – документ, що посвідчує особу іноземця або особу без громадянства та підтверджує законні підстави для тимчасового проживання в Україні;

ґ) картка мігранта – документ, що оформляється іноземцю або особі без громадянства з метою створення та управління національною системою ідентифікації мігрантів;

д) посвідчення біженця – паспортний документ, що посвідчує особу його власника та підтверджує факт визнання його біженцем в Україні і є дійсним для реалізації прав та виконання обов'язків, передбачених цим Законом та іншими законами України;

е) проїзний документ біженця – документ, що посвідчує особу його власника та надає їй право на виїзд з України і в'їзд в Україну.

Документами, що підтверджують відповідне право особи, можуть бути: посвідчення водія, дозвіл на носіння та зберігання вогнепальної зброї, рецепт лікаря на наркотичні засоби, дозвіл на перевезення небезпечних вантажів тощо.

Поліцейський наділений правом вимагати в особи відповідні документи у таких випадках:

а) якщо особа має зовнішні ознаки, схожі на зовнішні ознаки особи, яка перебуває в розшуку, або безвісно зниклої особи;

б) якщо існує достатньо підстав уважати, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення;

в) якщо особа перебуває на території чи об'єкті зі спеціальним режимом або в місці здійснення спеціального поліцейського контролю;

г) якщо в особи є зброя, боєприпаси, наркотичні засоби та інші речі, обіг яких обмежений або заборонений, або для зберігання, використання чи перевезення яких потрібен дозвіл, якщо встановити такі права іншим чином неможливо;

ґ) якщо особа перебуває в місці вчинення правопорушення або дорожньо-транспортної пригоди, іншої надзвичайної події.

д) якщо зовнішні ознаки особи чи транспортного засобу або дії особи дають достатні підстави вважати, що особа причетна до вчинення правопорушення, транспортний засіб може бути знаряддям чи об'єктом вчинення правопорушення.

Згідно зі ст. 281 КПК України особою, яка перебуває в розшуку, є підозрюваний, місцезнаходження якого невідоме, у зв'язку з чим прокурором або слідчим його оголошено в розшук. Про оголошення розшуку виноситься окрема постанова, якщо досудове розслідування не зупиняється, або це оголошення вказується в постанові про зупинення досудового розслідування, якщо таке рішення ухвалюється, відомості про що вносяться до Єдиного реєстру досудових розслідувань.

Безвісна відсутність – засвідчений у судовому порядку факт довготривалої відсутності фізичної особи в місці свого проживання, якщо не вдалося встановити місце її перебування.

Відповідно до ст. 43 ЦК України фізична особа може бути визнана безвісно відсутньою за таких умов:

- якщо вона відсутня у місці свого постійного проживання протягом року;
- якщо протягом одного року в місці, де особа постійно або переважно проживає, немає відомостей про її місцеперебування; день одержання останніх відомостей може бути підтверджено пред'явленням останнього листа відсутньої особи або в інший спосіб.

У разі неможливості встановити день одержання останніх відомостей про відсутню особу початком безвісної відсутності вважається перше число місяця, що йде за тим, в якому були одержані останні відомості про неї, а в разі неможливості встановити цей місяць – перше січня наступного року (ч. 2 ст. 43 ЦК України).

Згідно зі ст. 248 ЦПК України суд до початку розгляду справи встановлює осіб, які можуть дати свідчення про фізичну особу, місцеперебування якої невідоме, а також запитує відповідні організації за її останнім місцем роботи та проживання про наявність відомостей щодо такої особи.

Безвісно зниклою може бути також визнано особу за заявою до органів поліції. Зокрема, протягом 24 годин після подання заяви, повідомлення за фактом безвісного зникнення дитини, якщо за цей час не буде встановлено місця її знаходження, а також у разі безвісного зникнення дорослої особи за обставин, що свідчать про можливість учинення стосовно неї кримінального правопорушення, здійснюється обов'язкове внесення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР) відомостей про вказане кримінальне правопорушення і його попередню кваліфікацію як умисного вбивства та вживаються всі передбачені КПК України заходи для всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження.

Сукупність наявності в особі зовнішніх ознак, які вказують на те, що ця особа може перебувати у розшуку або бути безвісно зниклою, означає, що, по-перше, ознак має бути кілька незалежно від того, які саме зовнішні ознаки – схожість обличчя, одягу, наявність особливих прикмет на тілі тощо – вона має; по-друге, ці ознаки мають бути зовнішніми, тобто видимими, очевидними, по-третє, має існувати їх єдність; по-четверте, вони повинні вказувати, тобто бути інформацією (фактичними даними) про те, що відповідна особа може перебувати в розшуку або бути безвісно зниклою.

За наявності підстав, передбачених в описаному випадку, поліцейський має право вимагати пред'явити документи, які посвідчують особу, з метою порівняння відомостей про особу, яка перебуває в розшуку або є безвісно зниклою, з інформацією, відображеною у відповідних документах. Підтвердження статусу особи як такої, що перебуває в розшуку або є безвісно зниклою, може бути підставою для застосування інших поліцейських заходів, наприклад обмеження пересування особи (ст. 37 закону України «Про Національну поліцію»), поліцейське піклування (ст. 41 цього Закону) тощо.

Закон у межах окремого випадку описує підстави для застосування перевірки документів особи як такі, що мають бути достатніми для того, аби вважати, що певна особа вчинила або має намір вчинити правопорушення.

У законі не вказується, яка саме сукупність підстав може бути визнана достатньою для перевірки документів особи. Передусім законодавець у конструкції частини статті, що коментується, вживає словосполучення у множині – «існує достатньо підстав вважати», а отже, мова має йти не про одиничні підстави (повідомлення, відомості, докази), а про їх сукупність.

Також визначення наявності підстав для перевірки документів пов'язано з їх оцінкою з точки зору достатності та залежить від внутрішнього переконання поліцейського. Отже, достатньою уявляється певна сукупність підстав, оцінюючи які поліцейський доходить єдиного висновку – про необхідність перевірки документів особи. Звичайно, не можна вимагати від поліцейського отримання таких підстав для перевірки документів особи, які з достовірністю будуть установлювати можливість досягнення її мети, достатнім є високий ступінь достовірності.

До переліку «достатніх підстав», які вказують на те, що особа вчинила або має намір вчинити правопорушення, необхідно віднести такі: 1) наявність інформації, яку надано у встановленому порядку поліції (поліцейському) у формі звернення (повідомлення); 2) наявність інформації, яка є результатом об'єктивної оцінки поліцейським слідів на особі, речі чи транспортному засобі; 3) застання поліцейським особи під час вчинення правопорушення; 4) самостійне виявлення поліцейським ознак правопорушення у процесі законної реалізації інших поліцейських заходів; 5) наявність фактичних даних, отриманих унаслідок реалізації оперативно-розшукових заходів.

Якщо особа вчинила правопорушення, то перевірка документів застосовується з метою встановлення особи для забезпечення належного документування відповідного факту (події), наприклад складення протоколу про адміністративне правопорушення.

Перевірка документів в осіб, які перебувають на території чи об'єкті зі спеціальним режимом, обумовлюється необхідністю забезпечення охорони та пропускового режиму на відповідних об'єктах. Наприклад, згідно з Інструкцією з організації охорони та пропускового режиму на об'єктах МВС України, затвердженою наказом МВС від 15.07.2014 № 675, відповідними територіями чи об'єктами зі спеціальним режимом є території, адміністративні приміщення апарату МВС України, склади з бойовими припасами та матеріальними цінностями. Спеціальний поліцейський

контроль може здійснюватися під час запровадження надзвичайного стану відповідно до положень закону України від 16.03.2000 № 1550-III «Про правовий режим надзвичайного стану», проведення спортивних заходів тощо.

До переліку видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, затвердженого постановою ВР України від 17.06.1992 № 2471-XII, належать: 1) зброя, боеприпаси (крім мисливської і пневматичної зброї, зазначеної в додатку № 2, і боеприпасів до неї, а також спортивної зброї і боеприпасів до неї, що придбаваються громадськими об'єднаннями з дозволу органів внутрішніх справ), бойова і спеціальна військова техніка, ракетно-космічні комплекси; 2) вибухові речовини й засоби вибух, всі види ракетного палива, а також спеціальні матеріали та обладнання для його виробництва; 3) бойові отруйні речовини; 4) наркотичні, психотропні, сильнодіючі отруйні лікарські засоби (за винятком отримуваних громадянами за призначенням лікаря); 5) протиградові установки; 6) державні еталони одиниць фізичних величин; 7) спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації; 8) електрошокові пристрої та спеціальні засоби, що застосовуються правоохоронними органами, крім газових пістолетів і револьверів та патронів до них, заряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії.

Громадяни набувають права власності на такі види майна, придбаного ними з відповідного дозволу, що надається:

– на вогнепальну гладкоствольну мисливську зброю – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 21-річного віку;

– на вогнепальну мисливську нарізну зброю (мисливські карабіни, гвинтівки, комбіновану зброю з нарізними стволами) – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 25-річного віку;

– на газові пістолети, револьвери і патрони до них, заряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку; на холодну зброю та пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду – органами внутрішніх справ за місцем проживання особам, які досягли 18-річного віку.

Як наслідок поліцейський з метою встановлення правомірності зберігання, використання чи перевезення речей, обіг яких обмежений або заборонений, має право вимагати пред'явлення відповідних документів, а саме: дозволу на зберігання і носіння вогнепальної, пневматичної, холодної і охолощеної зброї, дозволу на зберігання (носіння) газових пістолетів (револьверів), дозволу на право ввезення (вивезення) чи на право транзиту наркотичних засобів, психотропних речовин або прекурсорів наркотичних засобів і психотропних речовин, рецепта лікаря для відпуску наркотичних засобів та психотропних речовин тощо.

Неотримання дозволів щодо використання, зберігання чи перевезення зазначених речей є підставою для притягнення відповідної особи як до адміністративної (ст. 190–193, 195, 195-2, 195-4 та інші), так і до кримінальної (ст. 307, 308, 309, 311 КК України та інші) відповідальності.

Місцем учинення правопорушення вважається територія, пов'язана з розвитком правопорушення, або яка містить сліди вчинення того чи іншого правопорушення. Перевірка документів, що посвідчують особу на місці вчинення правопорушення, сприяє виявленню особи-порушника, а також свідків учинення відповідного правопорушення.

Згідно з п. 1.10 Правил дорожнього руху, затверджених постановою Кабміну України від 10.10.2001 № 1306, дорожньо-транспортною пригодою є подія, що сталася під час руху транспортного засобу, внаслідок якої загинули або були поранені люди чи були завдані матеріальні збитки. Перевірка документів особи на місці ДТП сприяє встановленню учасників та свідків (очевидців) відповідної події.

Надзвичайна подія – це порушення нормальних умов життя і діяльності людей на об'єкті або території, спричинене аварією, катастрофою, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, великою пожежею, застосуванням засобів ураження тощо, що призвели або можуть призвести до людських і матеріальних втрат.

У коментованому випадку до підстав застосування перевірки документів віднесено наявність зовнішніх ознак особи чи транспортного засобу, а також дії особи, які дають підстави вважати, що особа або транспортний засіб можуть мати відношення до певного правопорушення.

Зовнішніми ознаками особи, які свідчать про її причетність до вчинення правопорушення, можуть бути сліди на тілі чи одязі (поранення, бруд, плями червоного кольору, одяг може мати механічні пошкодження тощо). Діями особи, які вказують на її причетність до вчинення правопорушення, можуть бути такі: схвильованість особи, намагання особи уникнути зустрічі з поліцейськими (втеча від поліцейських), викидання особою будь-яких предметів, речовин тощо.

Об'єктом правопорушення транспортний засіб може бути у випадку незаконно ним заволодіння (ст. 289 КК України), також він може виступати і засобом для перевезення викрадених речей (ст. 185 КК України), наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК України). Знаряддям учинення правопорушення транспортний засіб може виступати у разі його використання з метою вбивства людини (ст. 115 КК України), знищення чи пошкодження чужого майна (ст. 194 КК України) тощо. Зовнішніми ознаками, які вказують на причетність транспортного засобу до вчинення правопорушення як знаряддя чи об'єкта правопорушення, можуть бути такі: механічні пошкодження транспортного засобу, наявність у салоні або багажнику транспортного засобу речей, предметів, сумішей або слідів, які вони можуть залишити, якщо їх обіг заборонено чи обмежено, сліди пошкоджень, сліди червоного кольору в салоні та багажнику транспортного засобу та інші.

Відмова особи надати поліцейському на його вимогу документи тягне за собою відповідальність за ст. 185 КУпАП, а саме за злісну непокору законній вимозі або розпорядженню поліцейського. Разом із тим відсутність документів, що посвідчують особу, не передбачає відповідальності для особи. Натомість згідно зі ст. 260 КУпАП у контексті забезпечення провадження у справах про адміністративні

правопорушення, у тому числі з метою встановлення особи, допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів та інші заходи, що становлять ті чи інші форми прояву поліцейських заходів (поверхнева перевірка, обмеження пересування особи або фактичного володіння річчю).

Стаття 33. Опитування особи

1. Поліцейський може опитати особу, якщо існує достатньо підстав вважати, що вона володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень.

Для опитування поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення.

2. Надання особою інформації є добровільним. Особа може відмовитися від надання інформації. Проведення опитування неповнолітніх допускається тільки за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога.

3. Перед проведенням опитування особи поліцейський роз'яснює їй підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це не перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї цим Законом.

1. Опитування особи може здійснюватись поліцейським тільки за наявності для того законних підстав. Закон описує відповідні підстави як такі, що мають бути достатніми для того, аби вважати, що певна особа володіє інформацією, необхідною для виконання поліцейських повноважень (див. коментар до ст. 23).

У законі не вказується, яка саме сукупність підстав може бути визнана достатньою для опитування особи. Передусім законодавець у конструкції частини статті, що коментується, вживає словосполучення у множині: «існує достатньо підстав вважати...», а отже, має йтися не про одиничні підстави (повідомлення, відомості, докази), а про їх сукупність.

Також визначення наявності підстав для опитування особи пов'язано з їх оцінкою з точки зору достатності та залежить від внутрішнього переконання поліцейського. Отже, достатньою уявляється певна сукупність підстав, оцінюючи які поліцейський доходить єдиного висновку – про необхідність опитування особи, під час якого буде досягнуто його мета як складової реалізації поліцейських повноважень. Звичайно, не можна вимагати від поліцейського отримання таких підстав для проведення опитування особи, які з достовірністю установлюватимуть можливість досягнення її мети, достатнім є високий ступінь достовірності.

Опитування може бути проведено у будь-якому місці. Разом із тим поліцейський може запросити особу до поліцейського приміщення. Виходячи з положень ч. 2 статті, що коментується, запрошення особи до поліцейського приміщення з метою опитування не кореспондується з обов'язком особи пристати на таке запрошення. Отже, особа може перебувати у приміщенні органу поліції виключно добровільно, тобто вона не може вважатися такою, що доставлена як порушник

(ст. 259 КУпАП), піддана адміністративному затриманню (ст. 261–263 КУпАП), а тим більше – затриманою в розумінні КПК України (ст. 207–211).

Закон не визначає форму надання та закріплення особою інформації в процесі застосування опитування. Як уявляється, відповідна інформація може надаватися як в усній, так і в письмовій формі. Усна форма отримання інформації може бути більш ефективною для забезпечення виконання низки повноважень поліції, наприклад, для можливості максимально оперативного реагування на правопорушення, в тому числі забезпечення переслідування правопорушника по гарячих слідах.

Разом із тим більш поширеною формою надання та фіксування повідомлюваної під час опитування особою інформації є письмова форма, яка може знайти своє вираження у складенні пояснення чи рапорту.

Під поясненням необхідно розуміти документ, в якому викладають події або факти, що мають значення у справі, яка розглядається. Законодавством не визначено чітких вимог щодо оформлення пояснення. Виходячи з практики діяльності правоохоронних органів, у поясненні необхідно вказати такі дані: прізвище, ім'я та по батькові, спеціальне звання, посаду керівника органу Національної поліції, якому надається пояснення (надається інформація, необхідна для виконання поліцейських повноважень), прізвище, ім'я та по батькові, місце проживання, інші контактні дані, сімейний стан тощо особи, яка дає пояснення; найменування документа «Пояснення», текст, прізвище, ініціали та підпис особи, яка дала пояснення, підписи посадової особи, котра узяла пояснення, а також осіб, які були присутні під час складання документа, дату складання документа.

Пояснення, як правило, пишеться особою власноручно, про що робиться запис у поясненні; відповідно, після надання пояснення особа ставить власний підпис. Поліцейський може самостійно оформити пояснення, після чого особа, ознайомившись із його змістом, підтверджує викладену в ньому інформацію власним підписом, а також написанням прізвища та ініціалів поряд з ним. У кінці документа поліцейський, який брав пояснення, зазначає свої посаду, спеціальне звання, а також прізвище, ім'я та по батькові, ставить підпис та дату складання документа.

Опитування особи як поліцейський захід необхідно відрізнити від допиту як слідчої дії. Найважливіша відмінність між зазначеними категоріями полягає в цілях їх проведення. Допит – це слідча дія, спрямована на отримання (збирання доказів) або перевірку вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні. Допит здійснюється слідчим або прокурором під час досудового розслідування та оформлюється виключно протоколом допиту. Щоб допитати особу, їй потрібно надати певний статус (підозрюваний, свідок чи ін.), а опитати особу можна і без такої дії. Більш того, потерпілий підлягає кримінальній відповідальності за завідомо неправдиве свідчення (ст. 384 КК України), а свідок – ще й за відмову від давання свідчень (ст. 385 КК України), хоча надання особою під час опитування інформації є добровільним.

Допит визнається доказом, тоді як опитування не є доказом у суді, а провести його може широкі коло осіб, оформивши відповідну дію документом у цілому за власним розсудом.

2. Статтею 63 Конституції України передбачено, що особа не несе відповідальності за відмову давати свідчення або пояснення щодо себе, членів сім'ї чи близьких родичів, коло яких визначається законом. Крім того, законом закріплюється пряма заборона щодо розголошення таємниці сповіді, лікарської таємниці, професійної таємниці захисника, таємниці нарадчої кімнати тощо. У свою чергу, частиною 2 статті, що коментується, передбачається виключно добровільна форма надання особою інформації незалежно від того, стосується остання її особисто, членів її сім'ї або близьких родичів чи не має жодного стосунку до них. Відповідно, особа може відмовитися від надання інформації поліцейському на власний розсуд. При цьому останній не може вжити жодних примусових заходів з метою забезпечення реалізації описуваного поліцейського заходу.

Щодо проведення опитування неповнолітніх у законі враховано певні особливості, зокрема таке опитування може здійснюватись лише за участю батьків (одного з них), іншого законного представника або педагога. Для застосування відповідних особливостей необхідно враховувати лише вік особи, яка опитується. Згідно зі ст. 6 СК України неповнолітньою вважається дитина у віці від 14 до 18 років.

Набуття неповнолітнім цивільно-правової дієздатності у повному обсязі до 18 років (у разі реєстрації шлюбу – ст. 34 ЦК України; під час роботи за трудовим договором, зайняття підприємницькою діяльністю, у разі запису матір'ю або батьком дитини – ст. 35 ЦК України) не є підставою для того, щоб відмовитися від реалізації вимог ч. 2 статті, що коментується.

Як законні представники до участі в допиті можуть бути залучені батьки (усиновлювачі), а в разі їх відсутності – опікуни чи піклувальники особи, інші повнолітні близькі родичі або члени сім'ї, а також представники органів опіки і піклування, установ та організацій, під опікою чи піклуванням яких перебуває неповнолітній.

Батьки та інші законні представники, як правило, мають авторитет і довіру неповнолітнього, можуть сприяти встановленню контакту з дитиною, отриманню правдивих свідчень, а також захисту його прав і законних інтересів. Разом із тим, якщо є підстави вважати, що батьки або інші законні представники зацікавлені в наданні неповнолітнім неправдивої інформації, чинять на нього негативний вплив чи їх інтереси суперечать інтересам особи, яку вони представляють, поліцейським такий законний представник може бути змінений іншим.

Закон чітко не регламентує права й обов'язки педагога. Уявляється, що він вступає в цьому випадку як спеціаліст. Педагог має займатися вихованням і навчанням неповнолітніх такого самого віку, що й вік дитини, яка підлягає опитуванню. Завдання педагога – допомогти поліцейському встановити психологічний контакт, виробити правильну тактику проведення опитування, сформулювати запитання з урахуванням дитячої психіки або індивідуальних особливостей психіки неповнолітнього.

Цією статтею не передбачено якихось особливостей для проведення опитування малолітніх осіб, під якими СК України розуміє дітей до досягнення ними 14-річного віку. Наприклад, КПК України окремою статтею регламентує особливості допиту як неповнолітньої, так і малолітньої особи, зокрема кримінально-

процесуальним законом, крім осіб, передбачених для залучення статтею, що коментується, для допиту малолітніх та неповнолітніх можуть залучатися також психологи та лікарі. Ураховуючи, що малолітніми є діти, вік яких є меншим, ніж вік неповнолітніх осіб, опитування перших законом України «Про Національну поліцію» не передбачається взагалі. Малолітні можуть бути допитані поліцейськими під час кримінального провадження відповідно до вимог ст. 226 КПК України.

Разом з тим законом не передбачено інших прав, які рівною мірою поширюються на особу, опитувану поліцейським. Так, виходячи з положень закону України «Про засади державної мовної політики», особа може надавати поліцейському інформацію рідною або іншою мовою, якою вона володіє, користуватися послугами перекладача, в тому числі тоді, коли вона є німою, глухою, глухонімою тощо.

3. Перед проведенням опитування поліцейський зобов'язаний роз'яснити особі підстави застосування цього поліцейського заходу, зміст якого описано вище, а також мету застосування поліцейського заходу «виконання поліцейських повноважень». Частиною статті, що коментується, крім того, передбачається виняток із зазначеного правила, який полягає в тому, що поліцейський може не повідомляти про підстави та мету застосування поліцейського заходу, якщо це перешкодить виконанню поліцією повноважень, покладених на неї законом «Про Національну поліцію». Наприклад, поліцейський може провести опитування осіб на певній місцевості з метою забезпечення належної реалізації такого повноваження, як «здійснення супроводження транспортних засобів». При цьому поліцейський має право не повідомляти дійсної мети застосування відповідного заходу, адже це може негативно позначитися на реалізації поліцейського повноваження через витік відповідної інформації

Крім того, поліцейський зобов'язаний повідомити та роз'яснити зміст ст. 63 Конституції України, ч. 2 ст. 33 закону України «Про Національну поліцію», відповідно до яких особа може за будь-яких обставин відмовитися надавати поліцейському будь-яку інформацію тощо.

Стаття 34. Поверхнева перевірка

1. Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід є здійсненням візуального огляду особи, проведенням по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом, візуальним оглядом речі або транспортного засобу.

2. Поліцейський для здійснення поверхневої перевірки особи може зупиняти осіб та/або оглядати їх, якщо існує достатньо підстав вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб.

3. Поверхнева перевірка здійснюється поліцейським відповідної статі. У невідкладних випадках поверхневу перевірку може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу.

4. Поліцейський може здійснювати поверхневу перевірку речі або транспортного засобу:

1) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться правопорушник або особа, свобода якої обмежується в незаконний спосіб;

2) якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі знаходиться річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи або інших осіб;

3) якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям вчинення правопорушення та/або знаходиться в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

5. Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу здійснюється шляхом візуального огляду речі та/або транспортного засобу або візуального огляду салону та багажника транспортного засобу. Поліцейський при здійсненні поверхневої перевірки має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону.

6. Під час поверхневої перевірки речі або транспортного засобу особа повинна самостійно показати поліцейському вміст особистих речей чи транспортного засобу.

7. При виявленні в ході поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх схоронність та огляд відповідно до вимог статті 237 Кримінального процесуального кодексу України.

1. Поверхнева перевірка як превентивний поліцейський захід включає три форми вираження: 1) здійснення візуального огляду особи; 2) проведення по поверхні вбрання особи рукою, спеціальним приладом або засобом; 3) візуальний огляд речі або транспортного засобу.

Під візуальним оглядом особи, транспортного засобу або речі необхідно розуміти такий їх спосіб перевірки, який здійснюється за допомогою органів зору, з метою аналізу й оцінки ризиків щодо можливого виявлення ознак їх причетності до вчинення правопорушення та/або отримання інформації, необхідної для виконання поліцейських повноважень (безконтактна поверхнева перевірка).

Поверхнева перевірка, пов'язана з проведенням рукою по поверхні вбрання особи, є контактною, а отже, має здійснюватися поліцейським однієї статі з оглядуваною особою. У невідкладних випадках поверхневу перевірку особи може здійснити будь-який поліцейський лише з використанням спеціального приладу або засобу. Очевидно, що перелік відповідних приладів або засобів має визначатись МВС. При цьому відповідні технічні засоби повинні мати свідоцтво про реєстрацію та свідоцтво про його перевірку.

2. Для здійснення поверхневої перевірки поліцейський може зупиняти осіб. При цьому підставою для зупинення особи та її поверхневої перевірки є достатній привід вважати, що особа має при собі річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю такої особи чи інших осіб.

Перелік видів майна, що не може перебувати у власності громадян, громадських об'єднань, міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав на території України, затверджено постановою ВР України від 17.06.1992 № 2471-XII.

Підставами, які у своїй сукупності становлять підставу для ухвалення рішення про необхідність зупинення та поверхневої перевірки особи, є такі: 1) наявність інформації, яку надано у встановленому порядку поліції (поліцейському) у формі звернення (повідомлення); 2) наявність інформації, яка є результатом об'єктивної оцінки поліцейським слідів на особі, речі або транспортному засобі; 3) заскочення поліцейським особи під час вчинення правопорушення; 4) самостійне виявлення поліцейським ознак правопорушення у процесі законної реалізації інших поліцейських заходів; 5) наявність фактичних даних, отриманих внаслідок реалізації оперативного-розшукових заходів.

Згідно з положеннями статті, що коментується, зупинення особи є складовою поверхневої перевірки, адже остання, крім візуального огляду, навряд чи можлива без зупинення особи. Особа, зупинена для проведення поверхневої перевірки, не може вважатися підданою адміністративному затриманню чи є затриманою в розумінні КПК України, адже поверхнева перевірка не може тривати більше кількох хвилин. При цьому в разі виявлення слідів учинення правопорушення залежно від його виду особа може бути піддана адміністративному затриманню (ст. 261–263 КУпАП) або затриманою згідно зі ст. 208 КПК України.

3. Перш ніж почати до поверхневу перевірку особи пропонується добровільно пред'явити наявні у неї при собі речі та документи, їх вміст, а також вміст транспортного засобу. Також поліцейський має право вимагати відкрити кришку багажника та/або двері салону транспортного засобу. Під час проведення поверхневої перевірки необхідно забезпечити безпеку особи, збереження її здоров'я, дотримання честі та гідності. У жодному разі не можна розголошувати відомості, що стали відомі поліцейському під час проведення поверхневої перевірки.

4. Поверхнева перевірка речі або транспортного засобу полягає лише у візуальному огляді речі та/або транспортного засобу або візуальному огляді салону та багажника транспортного засобу.

Статтею, що коментується, передбачено вичерпний перелік підстав для проведення поверхневої перевірки речі або транспортного засобу, а саме:

- якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі перебуває правопорушник або особа, свобода якої обмежується незаконним способом;
- якщо існує достатньо підстав вважати, що в транспортному засобі перебуває річ, обіг якої заборонено чи обмежено або яка становить загрозу життю чи здоров'ю його власника або інших осіб;
- якщо існує достатньо підстав вважати, що річ або транспортний засіб є знаряддям учинення правопорушення та/або перебуває в тому місці, де може бути скоєно кримінальне правопорушення, для запобігання якого необхідно провести поверхневу перевірку.

Невиконання особою вимог поліцейського, передбачених статтею, що коментується, тягне за собою відповідальність за ст. 185 КУпАП, а саме за злісну непокору законній вимозі або розпорядженню поліцейського.

5. У разі виявлення під час поверхневої перевірки будь-яких слідів правопорушення поліцейський забезпечує їх збереження та огляд відповідно до вимог ст. 237 КПК України.

Так, відповідно до ст. 237 КПК України з метою виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий або прокурор проводять огляд місцевості, приміщення, речей та документів.

Огляд житла чи іншого володіння особи здійснюється згідно з правилами КПК України, передбаченими для обшуку житла чи іншого володіння особи. Для участі в огляді може бути запрошений потерпілий, підозрюваний, захисник, законний представник та інші учасники кримінального провадження. Із метою одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, слідчий чи прокурор для участі в огляді можуть запросити спеціалістів.

Особи, у присутності яких здійснюється огляд, під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу огляду.

Під час проведення огляду дозволяється вилучати лише речі та документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу. Усі вилучені речі й документи підлягають негайному огляду і опечатуванню із завіренням підписами осіб, які брали участь у проведенні огляду. В разі, якщо огляд речей і документів на місці здійснити неможливо або їх огляд пов'язаний з ускладненнями, вони тимчасово опечатуються і зберігаються у такому вигляді доти, доки не буде здійснено їх остаточні огляд та опечатування.

Слідчий чи прокурор мають право заборонити будь-якій особі залишити місце огляду до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду. Невиконання цих вимог тягне за собою передбачену законом відповідальність.

Під час огляду слідчий, прокурор або залучений за їх дорученням спеціаліст мають право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани й схеми, виготовляти графічні зображення оглянутого місця чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати й вилучати речі та документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх стосунки до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, що не належать до предметів, вилучених законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Стаття 35. Зупинення транспортного засобу

1. Поліцейський може зупиняти транспортні засоби у разі:

- 1) якщо водій порушив Правила дорожнього руху;
- 2) якщо є очевидні ознаки, що свідчать про технічну несправність транспортного засобу;
- 3) якщо є інформація, що свідчить про причетність водія або пасажирів транспортного засобу до вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, або якщо є інформація, що свідчить про те, що транспортний засіб чи вантаж можуть бути об'єктом чи знаряддям учинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення;
- 4) якщо транспортний засіб перебуває в розшуку;

5) якщо необхідно здійснити опитування водія чи пасажирів про обставини вчинення дорожньо-транспортної пригоди, кримінального чи адміністративного правопорушення, свідками якого вони є або могли бути;

6) якщо необхідно залучити водія транспортного засобу до надання допомоги іншим учасникам дорожнього руху або поліцейським або як свідка під час оформлення протоколів про адміністративні правопорушення чи матеріалів дорожньо-транспортних пригод;

7) якщо уповноважений орган державної влади прийняв рішення про обмеження чи заборону руху;

8) якщо спосіб закріплення вантажу на транспортному засобі створює небезпеку для інших учасників дорожнього руху;

9) порушення порядку визначення і використання на транспортному засобі спеціальних світлових або звукових сигнальних пристроїв.

2. Поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у цій статті.

1. Діяльність учасників дорожнього руху спрямовано на реалізацію нагальної суспільної потреби у просторовому переміщенні людей, предметів, засобів і продуктів їх праці в межах свободи пересування, в тому числі за допомогою транспортного засобу. При цьому, головним критерієм, що визначає якість задоволення вказаної вище потреби, є витрати часу. Натомість будь-яка зупинка пов'язується з певною втратою часу, тобто обмеженням свободи водіїв щодо реалізації їхнього права на вільне пересування у певний проміжок часу, що, в свою чергу, зумовлює закріплення вичерпного переліку підстав зупинки транспортного засобу. Більш того, поліцейський зобов'язаний поінформувати водія про конкретну причину зупинення ним транспортного засобу з детальним описом підстави зупинки, визначеної у статті, що коментується.

2. У разі ухвалення поліцейським рішення про зупинку транспортного засобу останній повинен урахувати всі його наслідки (причину зупинки, дорожні умови, інтенсивність руху, освітлення або видимість ділянки дороги, можливий досвід водія).

Сигнал про зупинку транспортного засобу подається працівником поліції у зрозумілій для водіїв формі (за допомогою сигналів), зі свистка чи рукою. При цьому рукою вказується безпосередньо на транспортний засіб, який зупиняється, та на пропонуване місце зупинки.

Зупинка патрульним автомобілем транспортного засобу правопорушника для припинення порушень правил дорожнього руху під час руху повинна здійснюватись з використанням спеціальних звукових та світлових пристроїв з дотриманням заходів безпеки. Місце для зупинки транспортного засобу поліцейський має вказувати так, щоб після повної зупинки останній перебував попереду патрульного автомобіля (автобуса, мотоцикла) чи поста на відстані до 20 метрів.

Стаття 36. Вимога залишити місце і обмеження доступу на визначену територію

1. Поліцейський уповноважений вимагати від особи (осіб) залишити визначене місце на певний строк або заборонити чи обмежити особам доступ до визначеної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей, для збереження та фіксації слідів правопорушення.

2. Поліцейський може обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць і автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій, інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей.

1. З метою забезпечення публічного порядку і безпеки за різних надзвичайних обставин поліцейські наділені повноваженнями щодо застосування превентивних поліцейських заходів такого характеру:

- залишення певного місця на певний строк;
- заборони чи обмеження особам доступу до певної території або об'єктів, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя і здоров'я людей або для збереження та фіксації слідів правопорушення;
- обмеження або заборона руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону, під час аварій та інших надзвичайних ситуацій, якщо це необхідно для забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони життя й здоров'я людей.

На практиці такий превентивний поліцейський захід, як обмеження особам доступу до певної території, найчастіше застосовують працівники уповноваженого підрозділу Національної поліції, що забезпечує безпеку дорожнього руху, хоча його використовують також дільничні офіцери поліції та патрульна поліція.

Метою цього заходу є забезпечення публічного порядку і безпеки, охорони життя та здоров'я людей у випадках утечі з-під варти й затримання злочинців, аварій на ділянках шляхів та інших надзвичайних обставин, які загрожують життю і здоров'ю людей (землетруси, повені, спалахи епідемій та епізоотій тощо), а також проведення масових заходів – демонстрацій, змагань, мітингів і т. ін.

Сутність превентивних поліцейських заходів у разі обмеження або заборони доступу полягає в тому, що громадяни незалежно від їх волі та бажання не можуть потрапити на окремі ділянки місцевості чи об'єкти, а спроби проникнути на них розцінюються як правопорушення, що може тягнути застосування інших заходів примусу.

Рішення про застосування цього заходу ухвалюють, як правило, відповідні керівники територіальних органів поліції. Проте в ситуаціях, в яких зволікання є недопустимим (виявлення небезпечних предметів, слідів злочину тощо), заборонити доступ громадян на окремі ділянки місцевості чи об'єкти може будь-який поліцейський.

2. З метою забезпечення публічної безпеки поліцейські мають також право обмежувати або забороняти рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг.

Причинами цих обмежень і заборон можуть бути будь-які надзвичайні ситуації: ремонт шляхів, прокладання водопроводу, газової мережі, трубопроводу, електричних і телефонних кабелів, аварійний стан, пожежі, стихійні лиха, демонстрації, мітинги, змагання, масові походи тощо.

У зв'язку з тим, що запровадження тих чи інших обмежень та заборон ускладнює свободу пересування й створює певні труднощі та незручності, поліцейські зобов'язані передбачити можливість пропущення громадян, які проживають або працюють у районі (зоні) застосування поліцейського превентивного заходу. Дуже важливе профілактичне значення має зазначений захід у випадку стихійного лиха (пожежі, повені, землетрусу тощо). У цих випадках припинення (обмеження) руху – дієвий засіб забезпечення особистої та майнової безпеки громадян.

Припинення або обмеження руху скасовується відразу ж, коли в ньому міне потреба.

Про запровадження режиму обмеження дорожнього руху працівники уповноваженого підрозділу Національної поліції, що забезпечує безпеку дорожнього руху, в усіх випадках мають своєчасно оповістити населення й органи, покликані забезпечувати нормальний режим дорожнього руху. Обмеження руху транспорту і пішоходів у зв'язку з тим, що зміна звичайного режиму руху зачіпає інтереси значної кількості: населення, особливо у великих містах та промислових центрах, не може запроваджуватись свавільно, а має підкорятися суворому порядку. Для цього уповноважений підрозділ Національної поліції, що забезпечує безпеку дорожнього руху, повинен ретельно вивчити специфіку руху транспорту і пішоходів на конкретній ділянці вулиці чи автомобільного шляху, довести до відома інформацію місцевої державної адміністрації або виконавчого комітету відповідної місцевої ради про необхідність зміни режиму руху.

Слідчий поліції може тимчасово обмежити або заборонити рух транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг у разі затримання осіб відповідно до закону (ст. 208 КПК України), під час аварій у разі виїзду та огляду місця дорожньо-транспортної пригоди, проведенні слідчого експерименту та інших слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, а також інших надзвичайних ситуацій, пов'язаних із вчиненням кримінальних правопорушень, якщо це необхідно для забезпечення безпеки і громадського порядку, охорони життя і здоров'я людей та питань життєзабезпечення. У цій частині передбачаються як підстави, так і умови обмеження або заборони руху транспорту і пішоходів на окремих ділянках вулиць та автомобільних доріг.

Стаття 37. Обмеження пересування особи чи транспортного засобу або фактичного володіння річчю

1. Поліція уповноважена затримувати особу на підставах, у порядку та на строки, визначені Конституцією України, Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення, а також іншими законами України.

2. Відлік часу утримання затриманої фізичної особи в спеціально відведених для цього приміщеннях рахується з моменту її фактичного затримання.

3. У випадках, визначених частиною другою цієї статті, поліцейські повинні негайно викликати медичних працівників до місця фактичного знаходження таких осіб, а також, за можливості, поінформувати членів сім'ї.

4. Поліцейський може тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу для запобігання небезпеці, якщо є достатні підстави вважати, що річ або транспортний засіб можуть бути використані особою з метою посягання на своє життя і здоров'я або на життя чи здоров'я іншої людини, або пошкодження чужої речі. На вимогу особи поліцейський зобов'язаний повідомити про причини застосування ним відповідних заходів.

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється на підставах та в порядку, визначених Кримінальним процесуальним кодексом України та Кодексом України про адміністративні правопорушення.

5. Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом вилучення речі в її фактичного володільця, обмеження її перенесення або перевезення.

Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи, а також зобов'язаний скласти протокол про здійснення тимчасового обмеження фактичного володіння річчю та вручити протокол цій особі.

6. Тимчасове обмеження пересування особи та перенесення або перевезення речі негайно припиняється, якщо немає необхідності здійснювати такий захід.

1. Згідно зі ст. 260 КУпАП у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов у справах про адміністративні правопорушення допускаються адміністративне затримання особи, особистий огляд, огляд речей і вилучення речей та документів, у тому числі посвідчення водія, тимчасове затримання транспортного засобу, відсторонення водіїв від керування транспортними засобами, річковими і маломірними суднами та огляд на стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння, а також щодо перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують їх увагу та швидкість реакції.

Адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, відповідно до ст. 262 КУпАП може здійснюватися Національною поліцією в разі вчинення дрібного хуліганства, вчинення насильства в сім'ї, порушення порядку організації та проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій, у разі поширення неправдивих чуток, вчинення злісної непокори законному розпорядженню чи вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також військовослужбовця чи їх образи, публічних закликів до невиконання вимог поліцейського, в разі прояву неповаги до суду, незаконного доступу до інформації в автоматизованих системах, порушення правил про валютні операції, правил обігу наркотичних засобів або психотропних речовин, незаконного продажу товарів або інших предметів, дрібної спекуляції, торгівлі з рук у невстановлених місцях, у разі розпивання спиртних напоїв у громадських місцях чи появі у громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, тощо.

Згідно з ч. 1 ст. 207 КПК України виділяють кілька видів затримання: за ухвалою суду або слідчого судді та без ухвали слідчого судді. Ухвала слідчого судді чи суду – це процесуальний документ (рішення про затримання особи), в якому зазначаються відомості щодо особи, яку необхідно затримати, і підстави затримання. Співробітники поліції мають право без ухвали слідчого судді затримати особу, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, за яке може бути призначене покарання у вигляді позбавлення волі, у випадках:

- коли особа безпосередньо вчиняє злочин;
- якщо така особа з прямим умислом скоїла діяння, спрямоване на вчинення злочину, однак не довела його до кінця з причин, що не залежали від її волі;
- коли безпосередньо після вчинення злочину потерпілий або очевидці прямо вказують на особу, яка скоїла цей злочин;
- якщо на тілі чи одязі особи містяться будь-які ознаки, які вказують на те, що це суспільно небезпечне винне діяння було вчинене саме цією особою;
- якщо сукупність ознак на місці події підтверджують причетність цієї особи до вчиненого нею злочину.

Для ухвалення рішення про затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, поряд із зазначеними в законі підставами потрібен відповідний мотив, яким у цьому випадку може бути необхідність перешкодити особі сховатись від правоохоронних органів або виключити можливість продовження злочинної діяльності. Наприклад, будь-які ознаки на тілі чи одязі особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення, закон відносить до підстав затримання. Із цього випливає, що такі ознаки підлягають фіксації в протоколі затримання, а їх виявлення, вивчення та закріплення є невід'ємним елементом цієї процесуальної дії. Тому з метою забезпечення безпеки оточуючих громадян особа, яка здійснює затримання, може проводити огляд одягу затриманого та предметів, що знаходяться при ньому, а також вилучати знайдену холодну та вогнепальну зброю, речовини та предмети, заборонені законом в обігу, тощо.

2. Особа вважається затриманою з моменту, коли вона силою або внаслідок підкорення наказу змушена залишатися поряд зі співробітником поліції чи в приміщенні, визначеному працівником поліції. Отже, у разі вчинення громадянином України, іноземцем або особою без громадянства кримінального правопорушення або замаху на його вчинення, під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється в його вчиненні, або у разі, якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, потерпілий або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа вчинила злочин, співробітник поліції може здійснити затримання, під час якого вживаються негайні заходи з припинення протиправних дій підозрюваного, що в подальшому супроводжується тимчасовим обмеженням його волі та унеможливленням вчиняти будь-які дії, спрямовані на заподіяння шкоди інтересам суспільства.

У будь-якому випадку працівник поліції або залишається на місці події разом із затриманою особою, або самостійно доставляє її до відповідного правоохоронного органу. У такому разі затримання особи визначається з того моменту, коли особа була фактично затримана працівником поліції на місці вчинення кримінального правопорушення або безпосередньо після його вчинення і вимушена залишатися поряд із працівником правоохоронного органу, який із застосуванням заходів фізичного впливу чи спеціальних засобів або без такого утримує її на місці події. Наприклад, працівник поліції у громадському місці затримав грабіжника, який щойно вчинив злочин, при цьому утримує його до прибуття слідчо-оперативної групи. У цьому випадку особа вважається затриманою з моменту її фізичного утримання працівником поліції з метою унеможливлення її подальшого пересування та продовження протиправної діяльності.

Згідно зі ст. 263 КУпАП адміністративне затримання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, може тривати не більше трьох годин.

Осіб, які незаконно перетнули або зробили спробу незаконно перетнути державний кордон України, порушили порядок в'їзду на тимчасово окуповану територію України та виїзду з неї, прикордонний режим, режим у пунктах пропуску через державний кордон України або режимні правила в контрольних пунктах в'їзду – виїзду, вчинили злісну непокору законному розпорядженню або вимозі військово-службовця, працівника Державної прикордонної служби України або члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону, а також іноземців та осіб без громадянства, які порушили правила перебування в Україні або транзитного проїзду через територію України, може бути затримано на строк до 3 годин для складення протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи та з'ясування обставин правопорушення – до 3 діб із повідомленням про це письмово прокурора протягом 24 годин з моменту затримання.

Особи, які порушили правила обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, можуть затримуватися на строк до трьох годин для складення протоколу, а в необхідних випадках для встановлення особи, проведення медичного огляду, з'ясування обставин придбання вилучених наркотичних засобів і психотропних

речовин та їх дослідження – до 3 діб із повідомленням про це письмово прокурора протягом 24 годин з моменту затримання.

Із метою складення протоколу про адміністративне правопорушення в разі неможливості скласти його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, порушника може бути доставлено до штабу громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону чи громадського пункту з охорони громадського порядку поліцейським. Однак перебування доставленої особи у штабі громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону чи в громадському пункті з охорони громадського порядку або приміщенні виконавчого органу сільської, селищної ради не може тривати довше 1 години, якщо не встановлено інше.

3. Відповідно до ч. 2 ст. 261 КУпАП про місце перебування особи, затриманої за вчинення адміністративного правопорушення, треба негайно повідомити її родичів, а на її прохання – також власника відповідного підприємства, установи, організації або уповноваженому ним органу.

Про це в протоколі про адміністративне затримання робиться відповідний запис, де зазначаються число, місяць, рік та час, кого повідомлено і в який спосіб.

За неможливості поінформувати родичів та в разі відмови затриманої особи надати інформацію для їх повідомлення про це робиться відповідний запис затриманою особою та посадовою особою, яка склала протокол про адміністративне затримання, із зазначенням поважних причин.

Про затримання неповнолітнього обов'язково повідомляють його батьків або осіб, які їх замінюють. У протоколі про адміністративне затримання зазначаються час, дата повідомлення, кого повідомлено і в який спосіб.

У випадку погіршення стану здоров'я особи, яку обмежили в пересуванні, або з метою фіксації будь-яких тілесних ушкоджень цій особі слід надати невідкладну медичну допомогу. У такому випадку поліцейський повинен викликати медичного працівника.

Згідно із законодавством про охорону здоров'я лікувальною діяльністю можуть займатись особи, які мають відповідну спеціальну освіту й відповідають єдиним кваліфікаційним вимогам. Отже, особами, які мають належну медичну освіту, є ті, які отримали у встановленому порядку один із таких документів:

- диплом про медичну освіту, виданий державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації або прирівняними до них;
- свідоцтво (довідку) про підвищення кваліфікації за останні п'ять років, видане державними вищими навчальними закладами різного рівня акредитації, науковими закладами, закладами підвищення кваліфікації і перепідготовки кадрів або прирівняними до них;
- свідоцтво про присвоєння (підвищення) відповідної кваліфікаційної категорії;
- сертифікат про присвоєння звання лікаря-спеціаліста;
- атестаційно-експертний висновок Української асоціації народної медицини.

Особи, які пройшли медичну або фармацевтичну підготовку в навчальних закладах іноземних країн, допускаються до професійної діяльності, в тому числі на підприємницьких засадах, після перевірки їх кваліфікації.

До осіб, які мають належну медичну освіту, відповідно до законодавства про охорону здоров'я прирівнюються особи без спеціальної освіти, які здійснюють діяльність у галузі народної і нетрадиційної медицини, але тільки за сукупності таких умов: 1) володіння певним обсягом професійних знань та вмінь у галузі народної та нетрадиційної медицини, що засвідчується свідоцтвом, атестатом, дипломом або іншим документом, виданим МОЗ України чи Українською асоціацією народної медицини); 2) отримання дозволу на таку діяльність в установленому порядку; 3) здійснення її під контролем лікаря.

Право лікарювати у межах, визначених законодавством про охорону здоров'я, мають такі представники медичного персоналу, як лікар, фельдшер, акушер і медична сестра. Медичною практикою дозволяється займатись лише за спеціальністю, визначеною в сертифікаті або посвідченні про спеціалізацію, за переліками відповідних медичних спеціальностей, які затверджуються МОЗ. Якщо особи бажають застосувати методи, не передбачені кваліфікаційними вимогами певної спеціальності, але дозволені у медичній практиці для лікарів або середнього медичного персоналу, до документів, які подаються для отримання ліцензії на зайняття медичною практикою, додаються посвідчення про опанування такими методами в закладах, яким надано право видавати посвідчення до диплома певної спеціальності державного зразка.

4. Речі і документи, що є знаряддям або безпосереднім об'єктом правопорушення, виявлені під час затримання, особистого огляду або огляду речей, вилучаються поліцейськими. Вилучені речі й документи зберігаються до розгляду справи про адміністративне правопорушення у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України за погодженням із Державною судовою адміністрацією України, а після розгляду справи залежно від результатів її розгляду їх у встановленому порядку конфіскують, повертають володільцеві або знищують, а в разі платного вилучення речей – реалізують.

У разі вчинення порушень, передбачених ст. 174, 190–195-4 КУпАП, поліцейській, а у разі вчинення правопорушень, передбачених ст. 191, 195 КУпАП також посадова особа прикордонної служби мають право вилучити нагородну, вогнепальну мисливську чи пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра із швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду та холодну зброю, бойові припаси і спеціальні засоби самооборони.

За наявності підстав вважати, що водієм вчинено порушення, передбачені ч. 1, 2, 3, 4, 6 і 7 ст. 121, ч. 3 ст. 122 (стосовно порушення правил зупинки, стоянки, що створюють перешкоди дорожньому руху або загрозу безпеці руху), ст. 122-5, 124, 126, ч. 1, 2, 3 і 4 ст. 130, ст. 132-1, 206-1 КУпАП, працівник уповноваженого підрозділу, що забезпечує безпеку дорожнього руху, тимчасово затримує транспортний засіб шляхом блокування або доставляє його для зберігання на спеціальний майданчик чи стоянку, що дозволяється виключно у випадку, якщо розміщення затриманого транспортного засобу суттєво перешкоджає дорожньому руху, в тому числі за допомогою спеціального автомобіля – евакуатора. Про тимчасове затримання робиться відповідний запис у протоколі про адміністративне правопорушення.

Після тимчасового затримання транспортного засобу працівник відповідного уповноваженого підрозділу Національної поліції зобов'язаний надати особі можливість повідомити про тимчасове затримання транспортного засобу та своє місцезнаходження іншу особу за власним вибором і вжити заходів щодо повернення автомобіля до місця постійної дислокації, а також забороняє експлуатацію транспортного засобу до усунення несправностей, виявлених у процесі його огляду, або до демонтажу спеціальних світлових чи звукових сигнальних пристроїв.

Транспортний засіб може тимчасово затримуватись на строк до вирішення справи про адміністративне правопорушення, але не більше 3 діб із моменту такого затримання. Після закінчення 3-денного строку тимчасового затримання транспортного засобу особа має право звернутися за отриманням тимчасово затриманого транспортного засобу. Таке звернення особи є обов'язковим для його виконання незалежно від стадії вирішення справи про адміністративне правопорушення.

Тимчасово обмежити фактичне володіння річчю або пересування транспортного засобу слідчий поліції має право шляхом тимчасового вилучення певної речі або транспортного засобу. Відповідно до ст. 168 КПК України такий захід застосовується у разі затримання особи в порядку, передбаченому ст. 207, 208 КПК України.

Під час передання тимчасово вилученого майна складається протокол, у якому вказується, хто передав і яка уповноважена службова особа прийняла майно, із зазначенням його назви, кількості, міри, ваги, матеріалу, з якого воно виготовлено, та індивідуальних ознак.

Обмеження фактичного володіння річчю здійснюється шляхом накладення арешту на майно відповідно до ст. 170–175 КПК України.

Арешт майна – це один із заходів забезпечення кримінального провадження, суть якого полягає в тимчасовому позбавленні підозрюваного або осіб, які на підставі закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діяннями підозрюваного або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можливості відчувувати певне їхнє майно, розпоряджатися будь-яким чином таким майном та використовувати його. Згідно зі ст. 368 КПК України арешт майна має тимчасовий характер, оскільки остаточне рішення про те, що слід учинити з арештованим майном буде вирішено судом під час ухвалення вироку.

5. Про тимчасове обмеження фактичного володіння річчю особи поліцейський письмово повідомляє свого безпосереднього керівника, про що складає рапорт, в якому повинен вказати підстави обмеження фактичного володіння річчю, анкетні дані особи, обмеженої у фактичному володінні річчю, й опис вилучених речей.

У випадку здійснення обмеження фактичного володіння річчю слідчим складається протокол, який відповідно до ст. 104, 168 КПК України складається із вступної, описової та заключної частин. Вступна частина повинна містити відомості про: місце, час проведення та назву процесуальної дії; особу, яка проводить процесуальну дію (її прізвище, ім'я, по батькові, займана посада); усіх осіб, які були присутні під час проведення процесуальної дії (їх прізвища, ім'я, по батькові, дата народження та місце проживання); інформацію про те, що особи, які беруть участь у

процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації; характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, що застосовуються під час проведення процесуальної дії, та порядок їх використання. В описовій частині протоколу вказуються відомості про послідовність дій, отримані в результаті процесуальної дії речі, документи, гроші тощо. У заключній частині протоколу містяться відомості про тимчасово вилучені речі, документи, гроші тощо, спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу, зауваження та доповнення до письмового протоколу з боку учасників процесуальної дії.

Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії надається можливість ознайомитися з його текстом. Зауваження та доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні процесуальної дії. Копія протоколу обов'язково вручається особі, яку обмежили у фактичному володінні річчю.

6. Відповідно до ст. 169 КПК України тимчасово вилучене майно повертається особі, у якої воно було вилучено:

- за постановою прокурора, якщо він визнає таке вилучення майна безпідставним;
- за ухвалою слідчого судді чи суду, у разі відмови у задоволенні клопотання прокурора про арешт цього майна;
- у випадках, передбачених ч. 5 ст. 171, ч. 6 ст. 173 КПК України;
- у разі скасування арешту.

Прокурор уповноважений винести постанову про визнання безпідставним тимчасового вилучення майна, коли немає достатніх підстав вважати, що вилучені речі, документи або гроші були підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та/або зберегли на собі його сліди, були надані особі з метою схилити її до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи як винагорода за його вчинення, є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом, були набуті в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них спрямовані на його вчинення або навпаки.

У разі винесення слідчим суддею чи судом ухвали про відмову в задоволенні погодженого з прокурором, клопотання прокурора чи слідчого поліції про арешт майна, тимчасово вилучене майно також повертається особі, в якій його вилучили. Таке рішення ухвалюється у разі, якщо немає достатніх підстав вважати, що речі, які є майном підозрюваного чи обвинуваченого, не відповідають критеріям, зазначеним вище.

Особливими випадками повернення тимчасово вилученого майна особі, в якій воно було вилучено, є ситуації, пов'язані з порушеннями встановлених КПК України строків, а саме:

- якщо клопотання слідчого чи прокурора про арешт тимчасово вилученого майна було подано до суду пізніше наступного робочого дня після вилучення майна – негайно (абз. 1 ч. 5 ст. 171);

– якщо клопотання про арешт майна тимчасово вилучено надійшло до суду після закінчення 48 годин з моменту його вилучення – негайно (абз. 2 ч. 5 ст. 171):

– якщо ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна поставлено слідчим суддею чи судом пізніше 72 годин із дня надходження до суду клопотання (ч. 6 ст. 173).

Про можливість отримання володільцем вилученого у нього майна він повідомляється письмово. Копія повідомлення долучається до кримінального провадження.

У розписці отримувач зазначає дані свого паспорта або іншого документа, який посвідчує його особу та місце проживання. У разі неможливості особистої явки власника майна його за дорученням може отримати інша особа, розписка якої разом із дорученням приєднуються до провадження. Якщо власником є підприємство, установа чи організація, майно передається під розписку їх представникам за наявності доручення та документа, що засвідчує особу.

Стаття 38. Проникнення до житла чи іншого володіння особи

1. Поліція може проникнути до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із:

1) рятуванням життя людей та цінного майна під час надзвичайних ситуацій;

2) безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину;

3) припиненням злочину, що загрожує життю осіб, які знаходяться в житлі або іншому володінні.

2. Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном.

3. Про застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково складається протокол.

1. Стаття 30 Конституції України гарантує кожному недоторканність житла чи іншого володіння особи. Так, не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше ніж за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із рятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, дозволяється інший установлений законом порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку.

Частина 1 ст. 233 КПК України закріплює положення, де вказується, що ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, установлених ч. 3 цієї статті.

Поняття житла та іншого володіння особи на сьогодні визначається у ч. 2 ст. 233 КПК України, де вказано, що під житлом особи розуміється будь-яке

приміщення, яке перебуває в постійному чи тимчасовому володінні особи незалежно від його призначення і правового статусу, пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також усі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежено за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які перебувають у володінні особи.

З'ясовуючи зміст зазначених термінів, слід ураховувати, що постанова Пленуму ВСУ від 28.03.2008 № 2 «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» звертає увагу судів на те, що згідно з практикою ЄСПЛ вжите у п. 1 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод поняття «житло» охоплює не тільки житло фізичних осіб, воно може поширюватися на офісні приміщення, які належать фізичним особам, а також на офіси юридичних осіб, їх філії та інші приміщення (рішення ЄСПЛ у справах «Німець проти Німеччини» від 16.12.1992, «Бук проти Німеччини» від 28.04.2005).

Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI дає визначення надзвичайної ситуації. Це обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Відповідно до ч. 3 ст. 233 КПК України слідчий та прокурор мають право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна. Такі випадки не обмежуються надзвичайною ситуацією, що є виправданим. Однак рятування життя людей та майна як невідкладний випадок полягає в тому, що загроза життю чи здоров'ю повинна бути реальною – мають бути крики про допомогу, постріли, погрози нападників тощо.

Реалізація положення закону щодо проникнення до житла чи іншого володіння особи без вмотивованого рішення суду лише в невідкладних випадках, пов'язаних із безпосереднім переслідуванням осіб, підозрюваних у вчиненні злочину, вимагає однозначного розуміння поняття «безпосереднє переслідування». Слід підтримати вчених, які стверджують, що безпосереднє переслідування означає слідування за особою безперервно протягом певного часу без втрати переслідувачем переслідуваного з поля зору. Не є втратою з поля зору випадки, коли переслідуваний тимчасово ховається в якомусь укритті, в тому числі й у житлі чи іншому володінні

особи, але переслідувач знає, що він там перебуває, а переслідуваний усвідомлює, що переслідування його не закінчилося.

2. Проникнення поліцейського до житла чи іншого володіння особи не може обмежувати її права користуватися власним майном. Категорія власності посідає особливе місце в суспільній свідомості й загалом у суспільному житті. Право власності є базисом і гарантією існування й розвитку громадянського суспільства. Право громадянина на власність як важливий атрибут правової держави та демократичного суспільства закріплено в Конституції України, в якій установлено форми власності (ст. 13, 41, 142 та 143), закріплено рівність усіх суб'єктів права власності (ст. 1 і 13), а також гарантії права власності та обов'язки власників (ст. 13 і 41). Крім того, ст. 41 Конституції України передбачає, що кожен має право володіти, користуватися, розпоряджатися своєю власністю й результатами своєї інтелектуальної або творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Важливим аспектом застосування законодавства про захист права власності є межі допустимого (розумного) втручання держави у справи власника. В українському законодавстві право власності визначається через класичну формулу: власник може володіти, користуватися й розпоряджатися майном у межах, передбачених законом. Але оскільки закон є продуктом перш за все державної діяльності, то можна тлумачити цей принцип як можливість використання майна на свій розсуд у межах, передбачених державою, або в межах, передбачених державою й закріплених у законі.

У законодавстві використовується таке визначення: право власності – це право особи на річ (майно), яке вона здійснює відповідно до закону за своєю волею, незалежно від волі інших осіб (ч. 1 ст. 316 ЦК України). Отже, до об'єктів права власності віднесено не тільки речі, що є предметами матеріального світу, щодо яких можуть виникати цивільні права та обов'язки (ст. 179 ЦК України), але й майно, що визначається як особливий об'єкт права власності, до якого відносять окрему річ чи сукупність речей, а також майнові права та обов'язки (ч. 1 ст. 190 ЦК України).

3. Частиною 3 статті, що коментується, передбачено, що у випадку застосування вказаного поліцейського заходу обов'язково слід скласти протокол. Відповідно до ст. 104 КПК України протокол складається із: 1) вступної частини; 2) описової частини; 3) заключної частини.

Стаття 39. Перевірка дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ

1. Поліція в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України, може оглядати за участю адміністрації (керівництва) юридичних осіб, фізичних осіб (у тому числі фізичних осіб – підприємців) чи їх уповноважених представників приміщення, де знаходяться зброя, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких

визначено спеціальні правила або порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також безпосередньо оглядати місця їх зберігання з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.

2. Поліція може оглядати зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, що знаходяться у фізичних та юридичних осіб, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання та використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, з метою перевірки дотримання правил поведження з ними та правил їх використання.

3. Поліція відповідно до порядку, визначеного Міністерством внутрішніх справ України, вилучає зброю, спеціальні засоби, боєприпаси, вибухові речовини та матеріали, інші предмети, матеріали і речовини, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ, а також опечатує і закриває об'єкти, де вони зберігаються чи використовуються (у тому числі стрілецькі тири, стрільбища невійськового призначення, мисливські стени, підприємства і майстерні з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, магазини, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічні майстерні, пункти вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів, правил поведження з ними та їх застосування) у випадку виявлення порушення правил поведження з ними та правил їх використання, що загрожують громадській безпеці, до усунення таких порушень.

4. Поліція інформує відповідний орган Міністерства внутрішніх справ України в одноденний строк про кожен факт виявленого порушення правил зберігання і використання зброї, спеціальних засобів, боєприпасів, вибухових речовин та матеріалів, інших предметів, матеріалів і речовин, щодо зберігання і використання яких визначено спеціальні правила чи порядок та на які поширюється дозвільна система органів внутрішніх справ.

1. Постановою Кабміну України від 12.10.1992 № 576 «Про затвердження Положення про дозвільну систему» дозвільну систему визначено як особливий порядок виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, обліку й використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, а також відкриття та функціонування окремих підприємств, майстерень і лабораторій з метою охорони інтересів держави та безпеки громадян.

Національною поліцією України з метою перевірки дотримання вимог дозвільної системи органів внутрішніх справ застосовуються норми, визначені наказами МВС України від 18.10.1993 № 642 «Про заходи щодо виконання постанови Кабінету Міністрів України від 7 вересня 1993 р. № 706 «Про затвердження Положення про порядок продажу, придбання, реєстрації, обліку і застосування спеціальних засобів самооборони, заряджених речовинами сльозоточивої та дратівної дії», «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і

охолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів», від 31.05.1993 № 314 «Про затвердження Інструкції про порядок приймання, зберігання, обліку, знищення чи реалізації вилученої, добровільно зданої, знайденої зброї та боєприпасів до неї» та від 29.12.2015 № 1644 «Про реалізацію повноважень Національної поліції України з видачі та анулювання дозволів».

Національна поліція України організовує діяльність з реалізації повноважень із видання та анулювання дозволів на придбання, зберігання, носіння, перевезення й використання зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, вибухових речовин і матеріалів, інших предметів, матеріалів та речовин, щодо зберігання та використання яких встановлено спеціальні правила й порядок та на які поширюється дія дозвільної системи органів внутрішніх справ, а також щодо відкриття та функціонування об'єктів, де вони зберігаються чи використовуються, діяльність стрілецьких тирів, стрільбищ невійськового призначення та мисливських стендів, підприємств і майстерень з виготовлення та ремонту зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони, боєприпасів, магазинів, у яких здійснюється їх продаж, піротехнічних майстерень, пунктів вивчення матеріальної частини зброї, спеціальних засобів індивідуального захисту та активної оборони й правил поводження з ними та їх застосування через:

- Департамент превентивної діяльності Національної поліції України;
- уповноважений підрозділ (управління, відділ, сектор) з контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України;
- відповідні підрозділи територіальних органів Національної поліції України в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві, районах, містах, районах у містах.

Підписання дозволів, що видаються, залежно від їх виду покладається відповідно на голову Національної поліції України та його заступників, начальника Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України та його першого заступника, начальника спеціально уповноваженого підрозділу (управління, відділу, сектору) з контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України, начальників головних управлінь Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях, м. Києві та їх заступників, відповідальних за забезпечення дозвільної системи, начальників управлінь превентивної діяльності ГУНП в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях і м. Києві та начальників спеціально уповноваженого підрозділу (управління, відділу, сектору) з контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи управлінь превентивної діяльності ГУНП в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях і м. Києві, а в територіальних органах Національної поліції в районах, містах, районах у містах – на начальників.

Підписання дозволів на придбання, зберігання та носіння громадянами мисливської нарізної й нагородної вогнепальної зброї та боєприпасів до нагородної зброї покладено на голову Національної поліції України та його заступників, начальника Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України та його першого заступника, а на начальника уповноваженого підрозділу (управління, відділу, сектору) з контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України, начальників ГУНП в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі, областях і м. Києві та їх заступників, відповідальних за забезпечення дозвільної системи, – крім дозволів на нагородну зброю та боєприпаси до неї.

2. Об'єкти дозвільної системи інспекторами уповноваженого підрозділу (управління, відділу, сектору) з контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи та дільничними офіцерами поліції обстежуються щокварталу, а об'єкти, де зберігається велика кількість зброї (20 чи більше одиниць), і базові склади вибухових матеріалів і речовин – щомісяця.

Керівники територіального органу Національної поліції повинні не менше одного разу на рік особисто брати участь у перевірці об'єктів дозвільної системи.

На підприємствах, в установах та організаціях, де виготовляються, ремонтуються, зберігаються та використовуються предмети, матеріали й речовини, на які поширюється дозвільна система, перевіряються:

– наявність відповідних дозволів на виготовлення, ремонт, придбання, зберігання, охорону, перевезення та використання підконтрольних предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень та лабораторій (а також відповідних паспортів на бази, сховища, склади вибухових матеріалів, піротехнічні майстерні тощо); строк дії цих документів; погодження укладання трудових договорів на виконання робіт, пов'язаних з виготовленням, придбанням, зберіганням, обліком, охороною, перевезенням і використанням спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин; дотримання пропускового режиму;

– облік підконтрольних предметів, матеріалів і речовин, порядок видачі, приймання зброї, бойових припасів до неї, пристроїв, патронів до них, вибухових матеріалів і речовин; їх списання після використання, повернення в місце постійного зберігання; правильність ведення відповідної службової документації;

– придатність приміщень, в яких розміщено об'єкти дозвільної системи, до зберігання зброї та бойових припасів до неї, пристроїв і патронів до них, вибухових матеріалів і речовин, а саме: міцність дверей, стін, стелі, підлоги, металевих сейфів і шаф, надійність замків, справність охоронної протипожежної сигналізації;

– стан технічного устаткування (складів, баз, сховищ); наявність охорони, постових вишок, блок-постів, сторожових собак, засобів пожежогасіння, зв'язку з найближчими постами охорони та органами внутрішніх справ;

– стан охорони об'єктів, укомплектованість особовим складом, придатність його для охорони об'єктів та знання персоналом своїх посадових обов'язків, тривалість збору за сигналом «Тривога», порядок зміни й підміни, відповідність розміщен-

ня сил дислокації постів, а також планів оборони цих об'єктів в органах внутрішніх справ та проведення навчання з відпрацюванням взаємодії всіх видів нарядів;

– обладнання та технічний стан транспорту, що здійснює перевезення предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система.

На всіх об'єктах дозвільної системи обов'язково перевіряється організація внутрішнього контролю за схоронністю предметів, матеріалів і речовин, на які поширюється дозвільна система.

3. У разі виявлення під час обстеження об'єктів дозвільної системи порушень складаються відповідні акти, в яких докладно описується суть виявлених недоліків та вказується строк їх усунення. Один примірник акта залишається на об'єкті дозвільної системи, а другий після доповіді керівнику територіального органу Національної поліції підшивається до облікової справи на цей об'єкт.

У разі виявлення під час перевірки порушень порядку виготовлення, ремонту, придбання, зберігання, обліку, охорони, перевезення й використання спеціально визначених предметів, матеріалів і речовин, відкриття та функціонування підприємств, майстерень і лабораторій, на які поширюється дозвільна система, особи, які допустили порушення, притягаються до відповідальності в порядку, встановленому законами України.

Якщо на об'єкті під час обстеження не виявлено порушень, складається рапорт на ім'я керівника територіального органу Національної поліції, в якому вказуються дата перевірки, найменування об'єкта та результати перевірки.

Акти та рапорти про перевірки об'єктів дозвільної системи надаються керівнику територіального органу Національної поліції, який ухвалює відповідні рішення щодо проведеної перевірки, після чого вони підшиваються до облікових справ на ці об'єкти.

4. Контроль за зберіганням вогнепальної, пневматичної, холодної й охолощеної зброї та пристроїв, що належать громадянам, здійснюється уповноваженим підрозділом (управлінням, відділом, сектором) з контролю за обігом зброї у сфері дозвільної системи Департаменту превентивної діяльності Національної поліції України відповідно до законодавства.

Перевірка порядку зберігання зброї громадянами здійснюється дільничним офіцером поліції не рідше одного разу на три роки. Про результати перевірки складається рапорт, який підшивається до особової справи власника зброї чи пристрою. Вимоги поліцейського щодо забезпечення схоронності вогнепальної зброї та бойових припасів до неї, а також пневматичної, холодної й охолощеної зброї та пристроїв і патронів до них є обов'язковими для її власників. Під час оформлення завдання дільничному офіцеру поліції допускається його заповнення як на кожного власника окремо, так і на групу власників за списком.

У разі зміни місця проживання, придбання зброї та її перереєстрації громадянини обов'язково перевіряються за місцем проживання.

Стаття 40. Застосування технічних приладів та технічних засобів, що мають функції фото- і кінозйомки, відеозапису, чи засобів фото- і кінозйомки, відеозапису

1. Поліція для забезпечення публічної безпеки і порядку може закріплювати на форменому одязі, службових транспортних засобах, монтувати/розміщувати по зовнішньому периметру доріг і будівель автоматичну фото- і відеотехніку, а також використовувати інформацію, отриману із автоматичної фото- і відеотехніки, що знаходиться в чужому володінні, з метою:

- 1) попередження, виявлення або фіксування правопорушення, охорони громадської безпеки та власності, забезпечення безпеки осіб;
- 2) забезпечення дотримання правил дорожнього руху.
2. Інформація про змонтовану/розміщену автоматичну фототехніку і відеотехніку повинна бути розміщена на видному місці.

1. Технічні засоби – це система загальнопристосованих і спеціально розроблених приладів, пристроїв, апаратів, інструментів, механізмів або їх сукупності, комплектів, систем, комплексів та програмних продуктів, які переводять властивості сліду в іншу форму, доступну безпосередньому сприйняттю, і які застосовуються поліцейським (слідчим, прокурором, спеціалістом, експертом) для ефективного виконання своїх службових обов'язків і запобігання злочинам.

Практичне використання технічних приладів і засобів дозволяє вирішити такі завдання, як: 1) виявлення, фіксація, вилучення слідів та інших матеріальних об'єктів, що безпосередньо стосуються вчинення кримінального правопорушення; 2) накопичення, обробка та використання зафіксованої інформації, що міститься в слідах та об'єктах; 3) попереднє дослідження слідів та об'єктів, у тому числі речових доказів, та інші. Таким чином, поліцейський має право застосовувати технічні прилади й засоби фіксації обстановки на місці події речових доказів, зокрема фотографування, кінозйомку, звукозапис, вимірювальні прилади, прийоми складання планів і схем, які пояснюють зміст протоколів. При цьому слід пам'ятати, що порушенням законності буде як неправомірне застосування технічних приладів і засобів, так і їх невикористання, коли вони були застосовані не для досягнення зазначеної мети (п. 1, 2 ч. 1 ст. 40 закону України «Про Національну поліцію»), тобто суперечить нормам законодавства.

За дотримання визначених КПК України умов інформація, зазначена в статті, що коментується, може набувати доказового значення під час кримінального провадження. Так, відповідно до ч. 2 ст. 84 та ч. 1 ст. 99 КПК України одним із процесуальних джерел доказів є документ, під яким розуміють спеціально створений з метою збереження інформації матеріальний об'єкт, який містить зафіксовані за допомогою письмових знаків, звуку, зображення тощо відомості, що мають значення для встановлення обставин кримінального правопорушення й можуть бути використані як доказ факту чи обставин, які підлягають доказуванню під час кримінального провадження. А згідно з ч. 2 ст. 99 КПК України до цього виду доказів, за

наявності в ньому вищезазначених відомостей, можуть належати матеріали фотографії, звукозапису, відеозапису та інші носії інформації (в тому числі електронні).

Вирішуючи питання про залучення їх до кримінального провадження як доказів, необхідно керуватися рішенням КСУ у справі за конституційним поданням СБУ щодо офіційного тлумачення положення ч. 3 ст. 62 Конституції України від 20.10.2011 № 12-рп/2011, згідно з яким одержання фактичних даних будь-якими фізичними або юридичними особами внаслідок вчинення ними ініціативних, цілеспрямованих, а не ситуативних (випадкових) дій із застосуванням власних (приватних) технічних засобів фіксації злочинного діяння (фото-, кіно-, відео, звукозапису, відеокамер спостереження, розташованих як у приміщеннях, так і ззовні) розцінюється як незаконне обмеження або порушення основоположних прав і свобод людини та громадянина, гарантованих Конституцією України, і є підставою для визнання поданих доказів недопустимими. Згідно з вищевикладеною позицією КСУ такий вид документів має виходити від державних органів та їх посадових осіб, уповноважених на здійснення оперативно-розшукової діяльності.

Отримання інформації з автоматичної фото- і відеотехніки, що перебуває в чужому володінні, може здійснюватися шляхом витребування від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових і фізичних осіб речей та документів (ч. 2 ст. 93 КПК України).

Витребування – це звернення з вимогою про добровільне надання речей, документів чи відомостей, що мають значення для кримінального провадження. Витребування може здійснюватись, якщо достовірно відомо, що речі, документи або відомості перебувають чи зберігаються в органах державної влади, місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, у службових або фізичних осіб. Під час збирання доказів у такий спосіб важливого значення набуває добровільність видачі вказаних у законі предметів.

Якщо добровільна видача речей, документів чи відомостей неможлива, то процесуальний порядок їх отримання буде іншим. Зокрема, використовується такий захід забезпечення кримінального провадження, як тимчасовий доступ до речей і документів (ст. 159–166 КПК України), сутність якого полягає в наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої перебувають речі й документи, можливості ознайомитися з ними, зробити з них копії, а в разі ухвалення відповідного рішення слідчим суддею чи судом – вилучити їх (здійснити виїмку).

Тимчасовий доступ до речей і документів може здійснюватися у такі способи: 1) ознайомлення з речами та документами; 2) виготовлення їх копії; 3) вилучення речей і документів (виїмка). Про можливість вилучення речей і документів (виїмка) в ухвалі про тимчасовий доступ до речей і документів має бути зроблене окреме розпорядження слідчого судді, суду (п. 6 ст. 164 КПК України).

Фактичною підставою тимчасового доступу до речей і документів є наявність достатніх даних про те, що речі й документи, які мають значення для встановлення обставин у кримінальному провадженні, перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи. Правовою підставою тимчасового доступу до речей і документів є ухвала слідчого судді чи суду. Судовий

розгляд питання про тимчасовий доступ до речей і документів ініціюється відповідним клопотанням сторони кримінального провадження. При цьому клопотання слідчого має бути погоджено прокурором.

Стаття 41. Поліцейське піклування

1. Поліцейське піклування може здійснюватися щодо:

1) неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду;

2) особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення;

3) особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу і створює реальну небезпеку оточуючим або собі;

4) особи, яка перебуває у публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Поліцейське піклування має наслідком щодо:

1) осіб, зазначених у пункті 1 частини першої цієї статті, – передання батькам або усиновителям, опікунам, піклувальникам, органам опіки та піклування;

2) осіб, зазначених у пунктах 2, 3 частини першої цієї статті, – передання відповідному закладу;

3) осіб, зазначених у пункті 4 частини першої цієї статті, – передання у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.

2. Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити особі зрозумілою для неї мовою підставу застосування поліцейського заходу, а також роз'яснити право отримувати медичну допомогу, давати пояснення, оскаржувати дії поліцейського, негайно повідомити інших осіб про її місце перебування.

Повідомлення про права і їх роз'яснення поліцейським може не проводитися у випадку, коли є достатні підстави вважати, що особа не може усвідомлювати свої дії і керувати ними.

3. Поліцейський уповноважений вилучити у особи зброю чи інші предмети, якими особа може завдати шкоди оточуючим чи собі, незалежно від того, чи заборонені вони в обігу.

Поліцейському заборонено здійснювати обшук особи, щодо якого здійснюється поліцейське піклування.

4. Про застосування поліцейського піклування складається протокол, в якому зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) застосування поліцейського заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї чи інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи, якщо такі надходили, наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.

Протокол підписується поліцейським і особою. Копія протоколу негайно під розпис вручається особі. Протокол може не надаватися особі для підписання, а його копія – вручатися особі у випадку, коли є достатні підстави вважати, що вона не може усвідомлювати свої дії і керувати

ними. У такому випадку протокол надається особі чи органу, передбаченому абзацом другим частини першої цієї статті.

5. Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції.

У разі наявності достатніх підстав вважати, що передання особи тривало довше, ніж це необхідно, відповідальний поліцейський в підрозділі поліції зобов'язаний провести перевірку для вирішення питання про відповідальність винуватих у цьому осіб.

6. Поліцейський зобов'язаний надати особі можливість негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за вибором цієї особи.

Поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників, орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи.

Юридична енциклопедія визначає піклування як одну з форм правового захисту правових і майнових прав та інтересів громадян.

1. Відповідно до законодавства України (закону України від 01.01.2005 № 2342-IV «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування», закону України від 02.06.2005 № 2623-IV «Про основи соціального захисту бездомних громадян і безпритульних дітей», ЦК України, ЦПК України, спільного наказу Державного комітету у справах сім'ї та молоді, Міністерства освіти України, МОЗ України, Міністерства праці та соціальної політики України від 26.05.1999 № 34/166/131/88 «Про затвердження Правил опіки та піклування») піклування (опіка) є особливою формою державної турботи про неповнолітніх дітей, що залишились без піклування батьків, та повнолітніх осіб, які потребують допомоги щодо забезпечення їх прав та інтересів.

Установлення піклування – це система заходів, спрямованих на забезпечення особистих і майнових прав та інтересів неповнолітніх дітей, а також повнолітніх осіб, які за віком чи станом здоров'я не можуть самостійно здійснювати свої права й виконувати свої обов'язки.

2. Поліцейське піклування може здійснюватися щодо неповнолітньої особи віком до 16 років, яка залишилася без догляду.

«Неповнолітня» («неповнолітній») в юридичній літературі та практиці визначається як особа, яка не досягла певного віку, з настанням якого закон пов'язує її повну цивільну дієздатність, тобто можливість реалізовувати в повному обсязі передбачені Конституцією та іншими законами суб'єктивні права й обов'язки.

Вік неповноліття не є універсальним для всіх держав світу. Здебільшого це 18 років. Тому, коли в міжнародно-правових актах згадується про вікову групу неповнолітніх, граничною межею якої є 18 років, завжди застерігається: «якщо інший вік не встановлений національним законодавством».

В Україні всі суб'єкти традиційно поділяються на дві групи: дорослі та діти (неповнолітні). Такий розподіл зумовлюється чітко визначеним віковим критерієм –

повноліттям, пов'язаним із досягненням особою 18 років. Усіх інших осіб, які не перейшли цієї вікової межі, звичаєно називати неповнолітніми.

У чинному КК України неповнолітньою визнається особа, яка не досягла 16-річного віку (ч. 1 ст. 156). У законі виділено окремий розділ «Особливості кримінальної відповідальності та покарання неповнолітніх». Ці норми поряд із положеннями окремих статей створюють законодавчу базу кримінально-правового захисту та відповідальності неповнолітніх. У КПК України у ст. 3 визначено, що малолітня особа – це дитина до досягнення нею 14 років (п. 11), неповнолітня особа – це малолітня особа, а також дитина у віці від 14 до 18 років (п. 12).

Кодекс України про адміністративні правопорушення також містить комплекс норм, які стосуються неповнолітніх суб'єктів правовідносин. Він установлює вікову межу адміністративної відповідальності неповнолітніх – «від 16 років» (ст. 12, 13), а також заходи впливу, що застосовуються до неповнолітніх у віці від 16 до 18 років (ст. 24-1).

Терміни «неповнолітній» і «малолітній» використовуються і в цивільному законодавстві, однак із точки зору дієздатності: повною цивільною дієздатністю наділяється особа, «яка досягла вісімнадцяти років (повноліття)» (ст. 34 ЦК України). Відповідно, неповна цивільна дієздатність є у «фізичної особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа)» (ст. 32 ЦК), а часткова цивільна дієздатність – у «фізичної особи, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітня особа)» (ст. 31 ЦК).

На відміну від цивільного законодавства Сімейний кодекс України використовує термін «дитина», тобто особа до досягнення нею повноліття (ст. 6 СК України). Діти поділяються на дві категорії: малолітні – «дитина до досягнення нею чотирнадцяти років» (ч. 2 ст. 6 СК), та неповнолітні – «дитина у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років» (ч. 3 ст. 6 СК).

До заходів, які мають застосовуватися під час здійснення поліцейського піклування щодо неповнолітніх осіб, слід віднести надання медичної, правової, психологічної, побутової та матеріальної допомоги.

Оцінивши стан здоров'я неповнолітнього, поліцейський має ухвалити рішення про необхідність надання йому медичної допомоги самостійно або із застосуванням кваліфікованої медичної допомоги, наприклад викликати швидку допомогу або звернутися безпосередньо до лікаря у закладі охорони здоров'я, які повинні цілодобово здійснювати прийняття дітей і надавати їм необхідну медичну та психологічну (за наявності в закладі охорони здоров'я психолога) допомогу (Інструкція щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї, затверджена наказом Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, МВС України від 07.09.2009 № 3131/386).

У спілкуванні з неповнолітнім поліцейський має застосовувати психологічні прийоми, спрямовані на збереження психоемоційного здоров'я неповнолітнього

(наприклад, заспокоїти його; створити атмосферу надійності та впевненості в обставинах, що склалися, та у власних діях, спрямованих на їх подолання; у дружній бесіді з'ясувати обставини, в які потрапив неповнолітній), оскільки психіка неповнолітніх осіб є нестійкою, а обставини, в яких опинилася неповнолітня особа, можуть призводити до виникнення психологічних травм різної тяжкості.

Під час реалізації заходів поліцейського піклування щодо неповнолітньої особи дуже важливо проявляти ініціативу у вирішенні побутових та матеріальних питань у міру можливості поліцейського (наприклад, за необхідності надати теплі речі, харчування, ліки тощо). Крім того, у спілкуванні з неповнолітнім і забезпеченні його нагальних потреб необхідно не забувати про надання йому правової допомоги, забезпечення його прав і свобод у спілкуванні із зовнішнім середовищем (наприклад, необхідно з'ясувати причини, через які неповнолітній опинився у цій ситуації й винних у цьому осіб; повідомити відповідального поліцейського у підрозділі поліції про ситуацію, що склалася; повідомити батьків або осіб, що їх замінюють, про місце перебування неповнолітнього; повідомити органи опіки та піклування про ситуацію, що склалася, та ін.).

Сукупність зазначених заходів являє собою сутність поліцейського піклування щодо неповнолітньої особи.

Наслідком поліцейського піклування є передання неповнолітньої особи батькам (біологічним матері та батькові дитини) або усиновителям, опікунам, піклувальникам чи органам опіки та піклування.

Прийомні батьки – подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, котрі взяли на виховання та для спільного проживання дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування.

Батьки-вихователі – подружжя або окрема особа, яка не перебуває у шлюбі, котрі взяли на виховання та для спільного проживання не менше п'яти дітей-сиріт та/або дітей, позбавлених батьківського піклування, та яким за рішенням органів опіки та піклування надано статус батьків-вихователів.

Усиновлювачі – подружжя або окрема особа, які прийняли у свою сім'ю дитину на правах дочки чи сина, що було здійснено на підставі рішення суду. Усиновлення дитини здійснюється в її інтересах для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя.

Заклади для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, – медичні, навчальні, виховні й інші заклади та установи, в яких проживають діти-сироти й діти, позбавлені батьківського піклування.

Опікуни та піклувальники є законними представниками інтересів дитини, які без спеціальних на те повноважень несуть відповідальність за життя, здоров'я, фізичний і психічний розвиток дитини, яка перебуває під їх опікою чи піклуванням. Опікуни та піклувальники зобов'язані виховувати дитину, піклуватися про її здоров'я, фізичний, психічний і духовний розвиток, забезпечувати одержання дитиною повної загальної середньої освіти, двічі на рік здійснювати повне медичне обстеження підопічного. Опікуном чи піклувальником може бути повнолітня дієздатна особа (ст. 244 СК України). Не може бути опікуном чи піклувальником

особа, яка зловживає алкоголем або наркотичними засобами була позбавлена батьківських прав, а також інтереси якої суперечать інтересам дитини.

Опіка встановлюється над дітьми, які не досягли 14 років, а піклування – над дітьми віком від 14 до 18 років. Орган опіки та піклування встановлює опіку над малолітніми особами, які є сиротами або були позбавлені батьківського піклування, та піклування над неповнолітньою особою.

Набуття дитиною статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, визначається ст. 1–12 закону України від 13.01.2005 № 2342-IV «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

Якщо дитина постійно проживає в дитячому закладі або закладі охорони здоров'я, то відповідно до ст. 245 СК України функції опікуна та піклувальника щодо неї здійснюються адміністрацією закладу.

Порядок провадження органами опіки та піклування діяльності, пов'язаної із соціальним захистом прав дитини (яка перебуває у складних життєвих обставинах, або переміщеної з тимчасово окупованої території чи району проведення антитерористичної операції), встановлюється постановою Кабміну України від 24.09.2008 № 866 «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом прав дитини» та постановою Кабміну України від 22.10.2014 № 624 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 року № 866».

Відповідно до ст. 11 закону України від 13.01.2005 № 2342-IV «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» органами опіки та піклування є районні, районні у містах Києві та Севастополі держадміністрації, виконавчі органи міських, районних у містах, сільських і селищних рад, які відповідно до законодавства забезпечують вирішення питань щодо спеціального захисту і захисту особистих, майнових та житлових прав та інтересів дітей.

3. Поліцейське піклування здійснюється стосовно особи, яка підозрюється у втечі з психіатричного закладу чи спеціалізованого лікувального закладу, де вона утримувалася на підставі судового рішення, а також стосовно особи, яка має ознаки вираженого психічного розладу й створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Стаття 1 закону України від 22.02.2000 № 1489-III «Про психіатричну допомогу» вказує, що психічний розлад (тяжкий психічний розлад) – це розлад психічної діяльності (затямарення свідомості, порушення сприйняття, мислення, волі, емоцій, інтелекту чи пам'яті), який позбавляє особу здатності адекватно усвідомлювати навколишню дійсність, свій психічний стан і поведінку. Діагноз психічного розладу встановлюється відповідно до загальноновизнаних міжнародних стандартів діагностики та згідно з чинною в Україні Міжнародною статистичною класифікацією хвороб, травм і причин смерті, що прийнята центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я для застосування в Україні (ст. 7 Закону).

Для тлумачення терміна «психічний розлад» використовується визначення способом неогоці – його визначають як відсутність психічного здоров'я або ж як комплекс характеристик і моделей поведінки, які не є частиною нормального розвитку особистості чи культури. Всесвітня організація охорони здоров'я (World Health Organization (WHO) – спеціалізована установа ООН, створена у 1945 році) визначає психічне здоров'я як стан благополуччя, за якого кожна людина може реалізувати свій власний потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, продуктивно та плідно працювати, а також здійснювати внесок у життя своєї спільноти.

У Статуті Всесвітньої організації охорони здоров'я, ухваленому 07.04.1948, сформульовано критерії психічного здоров'я, відхилення від яких можуть розглядатися як ознака психічного розладу.

Особа, яка страждає на психічний розлад, може бути госпіталізована до психіатричного закладу без її згоди або без згоди її законного представника, якщо її обстеження чи лікування можливі лише в стаціонарних умовах, та в разі встановлення в особи тяжкого психічного розладу, внаслідок чого вона: а) вчиняє чи виявляє реальні наміри вчинити дії, що являють собою безпосередню небезпеку для неї чи оточуючих; б) неспроможна самостійно задовольняти свої основні життєві потреби на рівні, який забезпечує її життєдіяльність (ст. 14 закону України «Про психіатричну допомогу»).

Стаття 8 закону «Про психіатричну допомогу» зобов'язує поліцейського надавати допомогу медичним працівникам за їх зверненням у разі надання психіатричної допомоги в примусовому порядку та забезпечувати безпечні умови доступу до особи для її психіатричного огляду. Органи поліції повинні запобігати діям з боку особи, якій надається психіатрична допомога в примусовому порядку, що загрожують життю та здоров'ю оточуючих та інших осіб, і вживати заходів щодо забезпечення схоронності залишеного без нагляду майна та житла особи, яка госпіталізується в примусовому порядку, а в разі необхідності – проводити розшук особи, якій психіатрична допомога повинна надаватися в примусовому порядку.

Примусові заходи медичного характеру застосовуються за рішенням суду у випадках та в порядку, встановлених КК, КПК України та іншими законами.

Так, згідно зі ст. 19 закону України «Про психіатричну допомогу» за рішенням суду застосовуються такі примусові заходи медичного характеру:

- надання амбулаторної психіатричної допомоги в примусовому порядку;
- госпіталізація до психіатричного закладу із звичайним наглядом;
- госпіталізація до психіатричного закладу з посиленням наглядом;
- госпіталізація до психіатричного закладу із суворим наглядом.

Примусова психіатрична допомога надається лише за рішенням суду. Поліцейське піклування має наслідком передання осіб, які втекли з психіатричного чи лікувального закладу, до відповідного закладу.

Згідно зі ст. 1 закону України «Про психіатричну допомогу» до психіатричних закладів належать психоневрологічний, наркологічний чи інший спеціалізований заклад, центр, відділення тощо всіх форм власності, діяльність яких пов'язана з наданням психіатричної допомоги.

Наказом МОЗ України від 28.10.2002 № 385 затверджено Перелік закладів охорони здоров'я, яким також визначені спеціалізовані лікувальні заклади.

4. Поліцейське піклування застосовується до особи, яка перебуває в публічному місці і внаслідок сп'яніння втратила здатність самостійно пересуватися чи створює реальну небезпеку оточуючим або собі.

Згідно з ч. 1 ст. 178 КУпАП особа може перебувати в стані сп'яніння та втратити здатність самостійно пересуватися внаслідок розпивання пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв на вулицях, у закритих спортивних спорудах, у скверах, парках, у всіх видах громадського транспорту (включно з транспортом міжнародного сполучення) та в інших заборонених законом місцях, крім підприємств торгівлі та громадського харчування, в яких продаж пива, алкогольних і слабоалкогольних напоїв на розлив дозволений відповідним органом місцевого самоврядування.

У ч. 2 ст. 178 КУпАП йдеться про таке правопорушення, як появ особи в громадських місцях у п'яному вигляді, що ображає людську гідність і громадську мораль, під чим слід розуміти: а) поведінку особи у стані сп'яніння, яка явно порушує загальновизнані норми (непристойні висловлювання або жести, брутальні вигуки, нав'язливе чіпляння до громадян тощо); б) непристойний зовнішній вигляд порушника, що викликає відразу (брудний, мокрий, розстебнутий одяг тощо); в) стан, коли через сп'яніння особа повністю чи значною мірою втратила орієнтування (безцільно стоїть чи безцільно пересувається з місця на місце, у неї порушена координація рухів, звідси – нестійкість, хитка хода); перебування п'яного повністю безпорадним (у непритомному стані).

У законодавстві України поняття «громадське місце» визначено як частина (частини) будь-якої будівлі чи споруди, доступна або відкрита для населення вільно, за запрошенням або за плату, постійно, періодично або час від часу, в тому числі під'їзди, а також підземні переходи й стадіони (ст. 1 закону України від 22.09.2005 № 2899-IV «Про заходи щодо попередження та зменшення вживання тютюнових виробів і їх шкідливого впливу на здоров'я населення»).

До таких місць належать: під'їзди житлових будинків, підземні переходи, ліфти, таксофони, заклади охорони здоров'я, навчальні та освітньо-виховні заклади, дитячі майданчики, спортивні майданчики та приміщення закритих спортивних споруд, громадський транспорт, стадіони, приміщення відкритих та закритих спортивних споруд, заклади громадського харчування, приміщення закладів культури, приміщення органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших державних установ; приміщення підприємств, установ та організацій всіх форм власності.

Крім того, в Положенні про Національну поліцію, затвердженому постановою Кабміну України від 28.10.2015 № 877, вказано, що для виконання завдань, покладених на Національну поліцію, поліцейський вживає заходів із забезпечення публічної безпеки та порядку на вулицях, площах, у парках, скверах, на стадіонах, вокзалах, в аеропортах, морських та річкових портах і в інших публічних місцях.

Згідно зі спільним наказом МВС та МОЗ України від 09.11.2015 № 1452/735 «Про затвердження Інструкції про порядок виявлення у водіїв транспортних засобів ознак алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння або перебування під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції» ознаками алкогольного сп'яніння є:

- запах алкоголю з порожнини рота;
- порушення координації рухів;
- порушення мовлення;
- виражене тремтіння пальців рук;
- різка зміна забарвлення шкірного покриву обличчя;
- поведінка, що не відповідає обстановці.

Застосування поліцейського піклування тягне за собою наслідки передання осіб, які внаслідок сп'яніння втратили здатність самостійного пересування, у спеціальний лікувальний заклад чи до місця проживання.

Питання визначення місця проживання особи регулює ч. 1 ст. 29 ЦК України, згідно з якою місцем проживання фізичної особи є житловий будинок, квартира чи інше приміщення, придатне для проживання в ньому (гуртожиток, готель тощо), у відповідному населеному пункті, в якому фізична особа проживає постійно, переважно або тимчасово. Слід зазначити, що ця норма ґрунтується на положенні ст. 33 Конституції України, згідно з якою кожний, хто законно перебуває на території України, має право вільно пересуватися, обирати місце перебування й проживання. Загалом ст. 33 Конституції України розрізняє місце перебування громадянина та місце його проживання.

Стаття 1 закону України від 11.12.2003 № 1382-IV «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» визначає місце проживання як «житло, розташоване на території адміністративно-територіальної одиниці, в якому особа проживає постійно або тимчасово».

Наказ МВС України від 22.11.2012 № 1077 «Про затвердження Порядку реєстрації місця проживання та місця перебування фізичних осіб в Україні та зразків необхідних для цього документів» установлює процедуру реєстрації місця проживання та місця перебування осіб в Україні, зразки документів, необхідних для реєстрації та зняття з реєстрації місця проживання та місця перебування.

5. Щодо процесуального оформлення застосування поліцейського піклування слід відзначити, що про його застосування необхідно скласти протокол, в якому зазначаються: місце, дата, точний час (година, хвилини) застосування заходу; підстави застосування; опис вилученої зброї та інших предметів; клопотання, заяви чи скарги особи; інформація про наявність чи відсутність видимих тілесних ушкоджень.

Протокол підписується особою та поліцейським. Копія протоколу негайно вручається під підпис особі. Закон надає поліцейському право не роз'яснювати особі права, не надавати протокол на підпис і не вручати копію протоколу, коли є достатні підстави вважати, що особа, стосовно якої здійснюється поліцейське піклування, перебуває у стані, коли вона не може усвідомлювати свої дії й керувати ними.

Але в такому разі протокол надається особі чи органу, передбаченому абз. 2 ч. 1 ст. 41 закону України «Про Національну поліцію».

Про кожне застосування поліцейського заходу поліцейський одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідального поліцейського в підрозділі поліції.

Відповідно до п. 20 ч. 4 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабмін України від 28.10.2015 № 877, поліцейський вживає заходів для визначення осіб, які не здатні через стан здоров'я, вік або інші обставини повідомити інформацію про себе.

У разі застосування цього поліцейського заходу поліцейський повинен також негайно повідомити інших осіб про місце перебування особи, щодо якої здійснено поліцейське піклування. Цей обов'язок реалізується шляхом надання особі можливості негайно повідомити про своє місце перебування близьких родичів, членів сім'ї чи інших осіб за її вибором.

Якщо поліцейське піклування застосовується щодо неповнолітньої особи, то поліцейський зобов'язаний негайно повідомити батьків або усиновителів, опікунів, піклувальників чи орган опіки та піклування про місце перебування неповнолітньої особи (шляхом здійснення виклику по телефону, надіслання повідомлення поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком).

Стаття 42. Поліцейські заходи примусу

1. Поліція під час виконання повноважень, визначених цим Законом, уповноважена застосовувати такі заходи примусу:

- 1) фізичний вплив (сила);
- 2) застосування спеціальних засобів;
- 3) застосування вогнепальної зброї.

2. Фізичним впливом є застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

3. Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

4. Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- 1) гумові та пластикові кийки;
- 2) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;
- 3) засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);
- 4) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- 5) засоби примусової зупинки транспорту;

- 6) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
 - 7) службові собаки та службові коні;
 - 8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії;
 - 9) засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
 - 10) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
 - 11) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
 - 12) засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
 - 13) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.
5. Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені цим Законом.
6. Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронешитів та іншого спеціального екіпування).
7. Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату.
8. Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

1. У виняткових випадках, коли необхідно припинити протиправні дії, небезпечні для життя та здоров'я поліцейського або інших осіб, у тому числі й тоді, коли були використані й не дали бажаних результатів усі інші форми попереднього впливу на поведінку правопорушника, поліція може застосовувати примусові заходи. Заходи примусу характеризуються насамперед тим, що їх застосування зумовлюється реальною протиправною ситуацією й починається в момент, коли вона досягла певного розвитку, тобто коли використання превентивних заходів стає неефективним або зовсім марним.

Примус традиційно розглядають із позицій захисту сформованих державою правовідносин і забезпечення неухильного й точного виконання норм права.

Застосування примусу не є самоціллю, він є наслідком певної поведінки різних соціальних суб'єктів, яка відхиляється від вимог правових норм, становить загрозу відносинам, що цими нормами регулюються й охороняються, і застосовується з метою усунення («зняття») такої поведінки. Відповідно, головне призначення заходів примусу полягає в тому, щоби вчасно відреагувати на ті чи інші антисуспільні діяння, спонукати, змусити певних осіб виконувати вимоги правових норм, припинити чи перервати правопорушення й тим самим не допустити настання їх шкідливих наслідків.

Водночас примус завжди є правовим, оскільки він регулюється різними галузями права (адміністративним, кримінально-процесуальним, цивільно-правовим, дисциплінарним). Поліцейські примусові заходи є винятковими заходами адміністративного примусу, що безпосередньо припиняють наявні правопорушення або об'єктивно протиправні діяння.

Отже, за допомогою примусових заходів поліцейський під час виконання повноважень, визначених ст. 23 цього Закону, здатен самостійно та оперативно вирішити конфлікт ситуацію й примусово припинити правопорушення.

До заходів примусу, які уповноважені застосовувати виключно поліцейські, Закон відносить такі: 1) фізичний вплив (силу); 2) застосування спеціальних засобів; 3) застосування вогнепальної зброї.

Фізичний вплив передбачає застосування будь-якої фізичної сили, а також спеціальних прийомів боротьби з метою припинення протиправних дій правопорушників.

Спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи на предмети, що її оточують, із чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів і службових тварин. Підстави, порядок застосування, а також види спеціальних засобів встановлено ст. 45 закону України «Про Національну поліцію», а також Правилами застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку, затвердженими постановою Ради Міністрів УРСР від 27.02.1991 № 49.

Вогнепальна зброя може застосовуватися поліцейськими як крайній захід у чітко визначених випадках і межах, передбачених ст. 46 цього Закону.

Вогнепальна зброя – це зброя, призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металюного заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на визначеній відстані (п. 8.2 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металюними снарядами несмертельної дії, та зазначених патронів, а також боєприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 № 622; дія Інструкції поширюється також на бойові припаси до зазначених видів зброї та пневматичну зброю калібру понад 4,5 мм із швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду).

2. Коментар щодо видів та характеристики спеціальних засобів, порядку їх застосування поліцейськими під час виконання своїх повноважень надано у ст. 45 закону України «Про Національну поліцію».

3. Особливістю застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї фактично є те, що вони спрямовані безпосередньо на особу правопорушника, здатні завдати певної фізичної шкоди і навіть позбавити його життя, на підставі чого забороняється застосування поліцейським примусових заходів, не визначених цим Законом. Можливість заподіяння шкоди здоров'ю порушника має бути мінімальною.

Поліцейський, який застосував фізичний вплив, спеціальні засоби або вогнепальну зброю, не несе за свої дії відповідальності навіть у разі заподіяння громадянам шкоди, якщо він діяв відповідно до Закону. Перевищення повноважень щодо застосування примусових заходів тягне за собою відповідальність, встановлену законодавством України. Так, кримінальна відповідальність поліцейського настає у випадках, коли він:

- використовував фізичний вплив, спеціальні засоби чи вогнепальну зброю для скоєння злочину (за відповідними статтями КК України);
- порушив вимоги кримінального законодавства про необхідну оборону (ст. 36 КК України) та крайню необхідність (ст. 39 КК України).

Якщо дії поліцейського не підпадають під жодну статтю КК України, але під час застосування фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї він порушив вимоги ст. 42–46 закону України «Про Національну поліцію», його має бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності. Перевищення повноважень щодо застосування сили встановлюється під час службового розслідування.

4. До примусових заходів, які використовуються поліцейськими під час виконання повноважень, визначених цим Законом, не належать засоби індивідуального захисту.

До засобів індивідуального захисту працівника поліції належать: шоломи, бронежилети, протиударні та броньові щити, інше спеціальне екіпірування тощо.

Засоби індивідуального захисту призначаються для захисту життєво важливих органів людини від можливих поранень холодною та вогнепальною зброєю й від хімічного ураження.

У загальному розумінні засіб індивідуального захисту – це засіб захисту, що одягається на тіло працівника (або його частину) або використовується під час праці на роботах зі шкідливими та небезпечними умовами праці (закон України від 14.10.1992 № 2694-XII «Про охорону праці»).

Засоби індивідуального захисту залежно від призначення або частини тіла, яку потрібно захистити, поділяють на такі класи: засоби захисту голови, обличчя, органів слуху, очей, щитки для захисту рук та ніг, засоби захисту органів дихання, ізолювальні костюми, спеціальний одяг, спеціальне взуття, захисні дерматологічні засоби, запобіжні засоби та пристосування, комплексні засоби захисту.

Шолом – головний убір, призначений для періодичного використання з метою захисту голови від ушкоджень. В органах поліції найбільш широко застосовуються:

- шоломи армійські СШ-68 (вважаються такими, що перебувають на озброєнні органів поліції до повної заміни їх на протиударні шоломи);
- каска захисна пластмасова із забралом та амортизуючим пристроєм КП-80, що захищає від ударів палицями, камінням осколками та ін.;
- протиударні захисні шоломи із забралом «ШПУ-1», «Ш-307», «Маска-2», призначені для використання поліцейськими з метою припинення протиправних дій громадян (забезпечують захист голови від ударів палицями, камінням, металевими прутами та іншими предметами);

– спеціальний титановий шолом СТШ-81 «Сфера» (4 титанові пластини у чолі), призначений для захисту від куль ПМ, ТТ з відстані 25 м (1-й клас захисту), від свинцевих куль АКМ з відстані 400 м (час безперервного носіння – до 4 годин);

– кулезахисні шоломи із забралом, що знімається, «Маска-І», «ЗШМ-2», «Каска-1 (1М)», «Сокіл-1», «Сокіл-2 (2С)», призначені для використання під час проведення заходів щодо затримання озброєних злочинців, забезпечують захист голови від куль пістолетів усіх типів (2-й клас захисту).

Бронежилети (БЖ) – засоби індивідуального захисту тіла людини від ударів, ураження вогнепальною та холодною зброєю, осколками ручної гранати.

Захисний елемент бронежилета – це жорсткий або м'який елемент конструкції бронежилета, який поглинає та розсіює енергію засобів ураження.

Захисна структура бронежилета – це сукупність захисних та амортизуючих елементів, об'єднаних у загальне конструктивно-технологічне рішення.

В Україні класи бронежилетів (тобто показник стійкості захисної структури бронежилета до дії конкретного засобу ураження) визначаються згідно із ДСТУ В 4103-2002, затвердженим Державним комітетом України з питань технічного регулювання та споживчої політики й розробленим Інститутом проблем матеріалознавства Національної академії наук України.

Бронежилети згідно з конструктивним виконанням умовно поділяються на три типи:

– тип А – м'які (гнучкі) бронежилети із захисною структурою на основі спеціальних тканин;

– тип Б – напівжорсткі бронежилети диференційного класу захисту з базовою захисною структурою на основі спеціальних тканин та з додатковими жорсткими захисними елементами;

– тип В – жорсткі (або напівжорсткі) бронежилети із захисною структурою на основі жорстких захисних та амортизуючих елементів.

Класи захисту 1 та 1А у бронежилетах забезпечуються гнучкими захисними елементами з арамідних тканин Kevlar, Twaron, тканини ТСВМ, матеріалів Дупеета та Spectra. Жорсткі оболонки шоломів цього рівня захисту виготовляють з арамідних тканин і матеріалів Дупеета та Spectra з використанням полімерного з'єднувача.

У бронежилетах 2 класу захисту застосовуються бронеелементи зі сталі високої міцності разом із демпферними елементами зі спіненої пластмаси. Використовують також металеві (сталеві, з алюмінієвих або титанових сплавів) чи композиційні (пресовані з матеріалу Дупеета) бронеелементи спільно із захисним елементом 1 або 1А класу. Є досить гнучкими та легкими й можуть застосовуватися для прихованого носіння бронежилети, захисні елементи яких виготовлено лише з арамідних тканин.

Примітки:

1) засоби індивідуального бронезахисту класів 1, 1А, 2, 2А, 3, 4, 5 забезпечують захист від вогнепальної зброї, зазначеної у нижчих класах захисту;

2) вироби спеціального класу захищають від холодної зброї, а також предметів (киків, каміння тощо), які можуть бути використані правопорушниками під час масових заворушень;

3) засоби індивідуального бронезахисту 1 класу забезпечують захист від спортивних пістолетів, револьверів, гвинтівок та обрізів гвинтівок під патрон калібру 5,6 мм зі свинцевою кулею, пістолетів і револьверів західного виробництва під боеприпаси різноманітних калібрів, у тому числі під патрон 9x19 Парабелум, споряджений кулею зі сферичною вершиною, свинцевим осердям і сталеву оболонку;

4) бронезилети класів 1 та 1А за відсутності жорстких вставок не захищають від ударів холодною зброєю;

5) бронезилети 2 класу витримують картечні заряди гладкоствольної мисливської зброї та свинцеві кулі, випущені з обрізів цієї зброї, а бронезилети 3 класу захисту – кулі зі свинцевим осердям мисливської нарізної зброї під патрон 7,62x39;

6) бронезилети 4, 5 класів захисту захищають від мисливської нарізної зброї під гвинтівкові патрони (кулі зі свинцевим осердям).

Згідно з Переліком засобів індивідуального бронезахисту, що приймаються на оснащення органів і підрозділів МВС України, затвердженим наказом МВС України від 30.06.2004 № 729, на озброєнні підрозділів поліції перебувають такі типи бронезилетів:

- спеціальний клас захисту – «Кора-3», «Модуль-ВВ», «Панцир-3-95М-Сп»;
- 1, 1А клас захисту – «Бізон-1», «Корсар-1», «Корсар М-1», «Охоронець-1», «Охоронець М-1», «Лотос-2», «Модуль-ПМ», «Страж».
- 2, 2А клас захисту – «Панцир-3-95», «Панцир-3-95М», «Корсар-2», «Корсар М2», «Охоронець-2», «Охоронець М-2», «Модуль-ТТ», «Модуль-Охорона», «Страж-ТТ», «Страж-М», «Ескорт-1», «Ескорт-2», «Модуль-2», «Модуль-3М», «Барс-2», «Бізон-1М», «Бізон-2», «Шанс-2М»;
- 3–6 клас захисту – «Бронекорсар-4», «Бронекорсар-5», «Корсар-4», «Корсар-5», «Корсар М-4», «Корсар-М», «Ескорт-3», «Ескорт-3К», «Бізон-4», «Бізон-5», «Бізон-6», «Бізон-М», «Модуль-4», «Модуль-4С», «Модуль-5».

Протиударні та броньові щити призначаються для захисту життєво важливих органів від ударів та поранення вогнепальною зброєю.

В органах поліції використовуються:

- протиударні пластикові та металеві щити «Вітраж М», «Вітраж АТ», «Форт-щп», «Форт-щпа», «Мат-щит», які захищають від ударів камінням, палками, металевими прутами та іншими предметами;
- броньовий захисний титановий щит БЗС-75 (БЗТ-75), що захищає від куль пістолетів, револьверів та гладкоствольних рушниць (час безперервного носіння – до 4 годин);
- бронещити «Комплекс-82», «Сокіл-2-75Щ», «Сокіл-2-50Щ», які захищають від куль пістолетів, револьверів, мисливської гладкоствольної рушниці й АКМ; площа захисту – 57 дм², маса – 18 кг (час безперервного носіння – до 2 годин);

– протикульові щити «Забор», «Забор-М», які захищають від куль пістолетів, револьверів, рушниць, АКМ і гвинтівки М-16 (США), площа захисту – 80 дм², маса – 35 кг (час безперервного носіння – 1 година).

Використовуються також комплекти для захисту рук та ніг «Ш-308», «Ш-309», «КЗРН-П-ХЗ», «Форт-ЗПП», «Форт-ЗППА».

Крім указанного, засоби індивідуального захисту поділяються на засоби індивідуального захисту органів дихання та засоби індивідуального захисту шкіри. Порядком видачі, зберігання та використання цих засобів визначається Положенням про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту.

Засоби індивідуального захисту органів дихання (ЗІЗ ОД) – це пристрої, що забезпечують захист органів дихання людини від небезпечних і шкідливих чинників, котрі діють інгаляційно. Такі пристрої повинні забезпечувати ефективний захист органів дихання не лише від різноманітних забруднень (парів, газів, аерозолів, суміші парів й аерозолів та пилу), котрі перебувають у повітрі робочої зони, але й у разі браку кисню.

За принципом захисної дії засоби індивідуального захисту органів дихання поділяються на фільтрувальні (Ф) та ізолювальні (І). Перші подають у зону дихання очищене повітря з робочої зони, а другі – повітря зі спеціальних резервуарів або чистого середовища, що перебуває поза робочою зоною.

До засобів індивідуального захисту органів дихання фільтрувального типу належать фільтрувальні протигази «ГП-5», «ГП-7», респіратори, ватно-марлеві пов'язки.

Фільтрувальні протигази призначаються для захисту органів дихання, очей та обличчя від отруйних і радіоактивних речовин та бактеріальних засобів. Принцип дії фільтрувального протигаза ґрунтується на ізоляції органів дихання від забрудненого навколишнього середовища й очищення вдихнутого повітря від токсичних аерозолів і пари у фільтрувально-поглинальній системі.

Протигаз складається з шолом-маски та фільтрувально-поглинальної коробки, з'єднаних між собою безпосередньо або за допомогою з'єднувальної трубки. До комплексу протигаза також входять сумка й незапітніваючі плівки.

Респіратори використовуються для захисту органів дихання від радіоактивного пилу (Р-2), від парів і газів. Респіратор Р-2 – це фільтрувальна гумова напівмаска, яка складається із фільтрувально-поглинальних патронів, пластмасових манжетів із двома вдихальними клапанами, одним видихальним і носовим кріпленням.

Засоби захисту шкіри призначаються для захисту тіла людини в умовах зараження місцевості отруйними й радіоактивними речовинами та біологічними засобами. Вони також використовуються під час здійснення дегазаційних або дезінфекційних робіт.

До засобів захисту шкіри належать: загальновійськовий захисний комплект, легкий захисний костюм, інші засоби.

5. Застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів або зброї – крайні заходи, які допускаються у виняткових випадках і в порядку, визначеному Законом. Тому поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного

виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату. Згідно з ч. 7 ст. 29 закону України «Про Національну поліцію» поліцейський захід припиняється, якщо досягнуто мету його застосування, якщо неможливість досягнення мети заходу є очевидною або якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу.

Мету застосування заходів примусу, передбачених цим Законом, можна вважати досягнутою якщо:

- перервано, припинено протиправне діяння, яке має ознаки адміністративно-го чи кримінального правопорушення;
- створено умови для подальшого притягнення винних осіб до відповідальності;
- усунуто шкідливі наслідки правопорушення;
- унеможливлено вчинення нових правопорушень;
- відновлено попередній правовий стан суспільних відносин.

Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються міністром внутрішніх справ і визначаються в наказі МВС України від 23.11.2010 № 582 «Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів тилового забезпечення». У свою чергу, правила поводження зі спеціальними засобами та вогнепальною зброєю та їх застосування встановлені в наказах МВС України від 07.09.2011 № 657 «Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю», від 07.09.2011 № 658 «Про затвердження Курсу стрільб із стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України та норм витрат боєприпасів МВС, ГУМВС, УМВС, відомчими навчальними закладами» та від 11.09.2014 № 934 «Про затвердження порядку організації та проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту».

Стаття 43. Порядок застосування поліцейських заходів примусу

1. Поліцейський зобов'язаний заздалегідь попередити особу про застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї і надати їй достатню часу для виконання законної вимоги поліцейського, крім випадку, коли зволікання може спричинити посягання на життя і здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки, або в ситуації, що склалася, таке попередження є невиправданим або неможливим.

2. Попередження може бути зроблено голосом, а за значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку.

3. Вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

4. Поліцейські зобов'язані надавати невідкладну медичну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

5. Заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків учинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю і здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

1. Застосуванню фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї має передувати попередження про намір їх застосувати. Поліцейський попереджує особу, проти якої збирається застосувати примусовий захід, коли вважає, що обстановка дозволяє це зробити без шкоди для досягнення мети його застосування. Попередження має бути зроблено голосом, а за значної відстані або в разі звернення до великої групи людей – через гучномовні установки, підсилювачі звуку й у кожному випадку бажано рідною мовою осіб, проти яких ці засоби застосовуватимуть, та українською й російською мовами не менше 2 разів з наданням часу, достатнього для припинення правопорушення. Тобто, попереджуючи про застосування фізичної сили, спеціальних засобів або вогнепальної зброї, поліцейський повинен, якщо дозволяють обставини, дати особі час для виконання його вимог. Попередження поліцейського починається зі слів: «Поліція! Іменем Закону!». Кількість часу, яку можна визнати достатньою для виконання особою законної вимоги поліцейського, він визначає самостійно, виходячи з оцінки складності ситуації, що склалася, особи правопорушника (його фізичного та емоційного стану, намірів, поведінки) та характеру правопорушення.

Без попередження фізичну силу, спеціальні засоби та зброю поліцейські можуть застосовувати тільки у випадках, коли зволікання може спричинити посягання на життя та здоров'я особи чи та/або поліцейського або інші тяжкі наслідки (загибель людей, вибух, пожежу, катастрофу на залізничному транспорті тощо), або коли в ситуації, що склалася, таке попередження є невинуватим чи неможливим. У таких випадках особа (порушник) не може усвідомлювати, що її протиправні дії можуть бути припинені з нанесенням їй шкоди аж до заподіяння смерті.

Вид, час початку та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються поліцейським особисто з урахуванням конкретної ситуації (ускладнення оперативної обстановки, наявності великого скупчення людей, ДТП тощо), характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення. Рішення про застосування заходу примусу ухвалює посадова особа (поліцейський), відповідальна за забезпечення публічної безпеки і порядку, або керівник конкретної операції. Поліцейські, які діють індивідуально, ухвалюють такі рішення самостійно.

2. Із метою індивідуалізації відповідальності закон (ч. 2 ст. 33 КУпАП) вимагає від органу (посадової особи) поліції під час використання примусових заходів (застосуванні того чи іншого адміністративного стягнення) враховувати низку факторів: характер учиненого правопорушення, особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність.

Характер правопорушення визначають його об'єкт, тобто суспільні відносини, на які посягає правопорушення (наприклад, права і свободи громадян, їх законні інтереси, власність тощо), а також ознаки, що характеризують об'єктивну сторону правопорушення (дія чи бездіяльність, характер і розмір заподіяної шкоди, час, місце, спосіб, засоби вчинення правопорушення тощо).

Зрозуміло, що вчинення правопорушення є наслідком таких обставин, як умови формування особистості, її інтереси, погляди на життя та ін. Тому не менш важливим є встановлення особи правопорушника. Так, особу правопорушника характеризують перш за все ознаки, властиві суб'єктові проступку (вік, стать, соціальний стан, протиправна поведінка в минулому тощо), а також поведінка в побути, ставлення до сім'ї, інших людей та ін. Усі ці обставини має встановити поліцейський, щоб мати повне уявлення про особу правопорушника.

3. У разі, коли з якихось причин у результаті застосування фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї уникнути заподіяння тілесних ушкоджень не вдалося, ст. 18 закону України «Про Національну поліцію» зобов'язує поліцейського надавати невідкладну допомогу особам, які постраждали в результаті застосування заходів примусу.

У разі необхідності поліцейський зобов'язаний ужити всіх можливих заходів для надання невідкладної, зокрема домедичної та медичної, допомоги особам, які постраждали внаслідок кримінальних чи адміністративних правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в ситуації, небезпечній для їх життя чи здоров'я (п. 19 Положення про Національну поліцію, затвердженої постановою Кабміну України від 28.10.2015 № 877).

Така допомога має надаватися всім особам, які постраждали від застосування фізичної сили, спеціальних засобів чи зброї (тим, котрі посягають чи затримуються, стороннім особам), незалежно від того, правомірно чи неправомірно було застосовано заходи примусу щодо них.

Стаття 12 закону України від 05.07.2012 № 5081-VI «Про екстрену медичну допомогу» відносить поліцейських до переліку осіб, які хоч і не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні надавати домедичну допомогу людині у невідкладному стані. Це зобов'язує поліцейських проходити спеціальну підготовку щодо оволодіння необхідними знаннями та практичними навичками надання домедичної допомоги особам, які перебувають у невідкладному стані, відповідно до Порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу, затвердженого постановою Кабміну України від 21.11.2012 № 1115, а також періодичну перевірку на здатність до дій, пов'язаних із застосуванням фізичної сили, спеціальних засобів, вогнепальної зброї та надання домедичної допомоги.

Невідкладний стан людини – раптове погіршення фізичного або психічного здоров'я, яке становить пряму та невідворотну загрозу життю і здоров'ю людини або оточуючих її людей і виникає внаслідок хвороби, травми, отруєння або інших внутрішніх чи зовнішніх причин.

Домедична допомога являє собою невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти, але за своїми службовими обов'язками повинні володіти основними практичними навичками з рятування та збереження життя людини, яка перебуває у невідкладному стані, та відповідно до закону зобов'язані здійснювати такі дії та заходи. Така допомога може бути виражена в припиненні впливу пошкоджуючих факторів на потерпілого, в зупинці кровотечі, перенесенні потерпілого з небезпечної зони, виклику бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги для надання екстреної медичної допомоги відповідно до положень закону України «Про екстрену медичну допомогу». За потреби поліцейський повинен особисто (транспортно) доставити постраждалу особу до найближчого закладу охорони здоров'я (незалежно від форми власності та підпорядкування), де їй може бути надано необхідну (професійну) медичну допомогу відповідно до її стану.

Екстрена медична допомога – це медична допомога, яка полягає у здійсненні медичними працівниками відповідно до закону невідкладних організаційних, діагностичних та лікувальних заходів, спрямованих на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані та мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я. Надання екстреної медичної допомоги людині у невідкладному стані здійснюється на місці події, під час перевезення та у закладі охорони здоров'я – у центрах, відділеннях екстреної (невідкладної) медичної допомоги – відповідно до медичних показань на основі клінічних протоколів і стандартів екстреної медичної допомоги.

Поліція забезпечує надання необхідної (домедичної та медичної) допомоги потерпілим у найкоротший термін. Разом із тим, надаючи необхідну допомогу особам, поліцейський повинен дотримуватися заходів особистої безпеки, щоб мати можливість попередити раптовий напад із боку цих осіб (необхідно оглянути їх одяг і речі, вилучити зброю та предмети, що можуть бути використані як зброя).

Ненадання поліцейським допомоги зазначеним особам тягне за собою дисциплінарну або кримінальну відповідальність відповідно до ст. 112 КК України. Задля ефективності дій працівники Національної поліції України зобов'язані проходити спеціальну підготовку, а також періодичну перевірку на здатність до дій, пов'язаних із застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, та на вміння надавати домедичну допомогу потерпілим.

4. Закон забороняє застосовувати фізичну силу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю до певних категорій осіб, зокрема:

- до жінок з явними ознаками вагітності;
- малолітніх осіб (чітко роз'яснення щодо визнання особи малолітньою надано у коментарі до ст. 41);
- осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості.

Жінками з явними ознаками вагітності вважаються особи, які візуально можуть бути визнані вагітними (за об'єктивними ознаками сприймаються поліцейським як вагітні).

Особами з явними ознаками обмежених можливостей і старості та малолітніми можуть бути особи як чоловічої, так і жіночої статі.

Поняття «малолітня особа» тісно взаємопов'язане із проблемою осудності. Так, у ст. 3 КПК України визначено, що малолітня особа – це дитина до досягнення нею 14 років (п. 11); неповнолітня особа – це малолітня особа, а також дитина у віці від 14 до 18 років (п. 12). У ст. 34 ЦК України вказано, що повною цивільною дієздатністю володіє особа, «яка досягла вісімнадцяти років (повноліття)». Відповідно, неповна цивільна дієздатність є у «фізичної особи у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років (неповнолітня особа)» (ст. 32 ЦК), а часткова цивільна дієздатність – у «фізичної особи, яка не досягла чотирнадцяти років (малолітня особа)» (ст. 31 ЦК). На відміну від цивільного законодавства. Сімейний кодекс України у ч. 2 ст. 6 використовує термін «малолітня особа» – це дитина до досягнення нею чотирнадцяти років».

Чинним законодавством України не розкривається поняття «особа з явними ознаками обмежених можливостей». Найчастіше в нормативних і законодавчих актах, у тому числі в офіційних матеріалах ООН, уживається термін «інвалід».

Ознаками обмежених можливостей можуть бути виражені ознаки інвалідності, якими визнаються такі каліцтва чи вроджені вади, з огляду на які особа не може створювати безпеку життю чи здоров'ю поліцейського або інших осіб.

Згідно зі ст. 2 закону України від 21.03.1991 № 875-XII «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» інвалідом є особа, яка має порушення здоров'я зі стійким розладом функцій організму, зумовленим захворюванням чи наслідком травм, або з уродженими дефектами, що призводять до обмеження життєдіяльності й до необхідності в соціальній допомозі та захисті.

Існує багато класифікацій відхилень у здоров'ї та розвитку. Однією з найпоширеніших є британська тризрівкова шкала обмежених можливостей:

- недуга – втрата чи аномалія психічних або фізіологічних функцій, елементів анатомічної структури, що утруднює певну діяльність;
- обмежена можливість – втрата здатності (через наявність дефекту) виконувати певну діяльність у межах того, що вважається нормою для людини;
- недієздатність – наслідок дефекту або обмежена можливість конкретної людини, що перешкоджає чи обмежує виконання нею певної нормативної ролі, виходячи з вікових, статевих або соціальних факторів.

Виділяють такі види відхилень у здоров'ї:

- фізичні: тимчасові або постійні відхилення у розвитку та/або функціонуванні органу (органів) людини, хронічні соматичні захворювання, інфекційні захворювання;

- психічні: тимчасові або постійні відхилення у психічному розвитку людини (порушення мови, пошкодження мозку, порушення розумового розвитку, затримка психічного розвитку, психопатії);

- складні: поєднання фізичних і психічних відхилень (дитячий церебральний параліч тощо);

- тяжкі: поєднання фізичних і психічних відхилень, за яких оволодіння освітою в обсязі державних стандартів є неможливим (ідіотія, аутизм тощо).

До осіб з ознаками старості можна віднести осіб, яких поліцейський може сприймати як неспроможних внаслідок вікових змін створювати небезпеку для життя та здоров'я поліцейського або інших осіб.

Загалом у суспільній практиці старість – це соціальна ознака людини, однопорядкова з такими ознаками як дитинство і повноліття, які свідчать про досягнення індивідом визначеного законом віку, й у зв'язку з цим віднесення його до певної вікової категорії.

Віковій категорії старості відповідають типові ознаки стану здоров'я людини, які визнаються соціальною нормою. Із досягненням визначеного законом віку пов'язуються певні права та обов'язки особи (право на працю й на особливі умови праці, право на укладення шлюбу, право обирати й бути обраними, військовий обов'язок тощо).

Синонімічним поняттю старості є поняття похилого віку, вживане як у національному законодавстві України, так і в міжнародному праві. Так, у ст. 10 закону України від 16.12.1993 № 3721-XII «Про основні засади соціального захисту ветеранів праці та інших громадян похилого віку в Україні» зазначено, що громадянами похилого віку визнаються особи, які досягли пенсійного віку – 60 років, який встановлено ст. 26 закону України від 09.07.2003 № 1058-IV «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», а також особи, яким до досягнення зазначеного пенсійного віку залишилося не більше як півтора року.

Стосовно перелічених категорій осіб закон України «Про Національну поліцію» дозволяє застосовувати заходи примусу лише у випадках:

- учинення ними збройного (із застосуванням зброї) або групового (тобто якщо нападників двоє й більше) нападу;

- учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю та здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами і засобами неможливо.

Зі змісту ч. 5 ст. 43 Закону випливає, що фізична сила, спеціальні засоби та вогнепальна зброя можуть бути застосовані для відбиття не будь-якого нападу на поліцейського, а лише такого, що вчиняється із застосуванням зброї (збройного) або двома й більше особами (групового) й загрожує (створює небезпеку) життю або здоров'ю інших осіб чи поліцейських. Усі критерії, які визначають наявність загрози (небезпеки) для життя та здоров'я громадян, розповсюджуються на поліцейських без винятків.

Мотиви нападу на поліцейського (хуліганські спонукання, бажання уникнути затримання та ін.) не впливають на право застосовувати заходи примусу.

У судовій практиці загрозовим для життя або здоров'я визнається напад, який призвів чи міг призвести до смерті, тяжких, середньої тяжкості або легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я або короточасну втрату працездатності. Обставинами, що свідчать про загрозу для життя та здоров'я людини, слід визнати такі: застосування холодної та вогнепальної зброї, нанесення ударів у життєво важливі органи, нанесення ударів одній людині (поліцейському) з боку групи правопорушників, нанесення ударів, після яких особа не в

зможі піднятися й не подає ознак життя, застосування під час нападу різноманітних технічних засобів, спроба нанести удар пляшкою, кидання каміння, спробу здійснити підпал або вибух об'єкта, де перебувають поліцейські чи інші особи, вчинення інших дій, які можуть становити загрозу для життя осіб.

Збройний опір поліцейському, що загрожує життю та здоров'ю інших осіб або поліцейських, є самостійною підставою для застосування поліцейським вогнепальної зброї (ст. 46 Закону).

Збройний опір – це активна протидія будь-якої особи здійсненню поліцейським своїх повноважень, встановлених законом України «Про Національну поліцію», поєднаних із застосуванням чи загрозою застосування вогнепальної або холодної зброї, а також інших речей і предметів як зброї. Характер та види озброєння у більшості випадків не мають значення.

Зброя – це предмети та пристрої, призначені для ураження живої цілі, що не мають іншого призначення. Законодавством України до видів зброї віднесено вогнепальну зброю (нарізну воєнних зразків, несучасну стрілецьку, спортивну, навчальну, охолощену, мисливську нарізну та гладкоствольну), бойові припаси до неї, холодну зброю (арбалети, мисливські ножі тощо), пневматичну зброю калібру понад 4,5 міліметра і швидкістю польоту кулі понад 100 метрів за секунду, пристрої вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначені патрони.

Вогнепальна зброя – це зброя, призначена для ураження цілей снарядами, що одержують спрямований рух у стволі (за допомогою сили тиску газів, які утворюються в результаті згоряння металевго заряду) та мають достатню кінетичну енергію для ураження цілі, що знаходиться на певній відстані (п. 8.2 Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної і холодної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та зазначених патронів, а також боеприпасів до зброї та вибухових матеріалів, затвердженої наказом МВС України від 21.08.1998 № 622).

До предметів, які правопорушники під час здійснення опору використовують як зброю, відносять ті, якими можна нанести тілесні ушкодження, небезпечні для життя та здоров'я людини. Як показує практика, ними можуть бути каміння, палиця, пляшка, кухонний ніж, вила, лом, сокира, лопата, молоток, шило, велосипедний ланцюг, лезо, газовий пістолет, сильнодіючі шкідливі хімічні речовини, інші предмети та механізми. Водночас не можуть розглядатися як предмети, застосовані за зброю: взуття, книга, сумка тощо, навіть у тому разі, коли ними були нанесені удари поліцейському.

Збройним слід вважати і такий опір, який здійснюється із застосуванням завідома непридатної зброї або її імітатора, якщо в обстановці, що склалася, поліцейський не міг і не повинен був сприймати їх як непридатну або імітаційну зброю.

Стаття 44. Застосування фізичної сили

1. Поліцейський може застосовувати фізичну силу, у тому числі спеціальні прийоми боротьби (рукопашного бою), для забезпечення особи безпеки або/та безпеки інших осіб, припинення правопорушення, затримання особи, яка вчинила правопорушення, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього законом.

2. Поліцейський зобов'язаний письмово повідомити свого керівника, а той зобов'язаний повідомити прокурора про завдання особі тілесних ушкоджень унаслідок застосування фізичної сили.

1. Особливі повноваження на застосування поліцією сили (в тому числі і фізичної) знайшли відображення в Європейському кодексі поліцейської етики. У Кодексі зазначено, що серед основних характеристик завдань, покладених на всі існуючі в Європі поліцейські органи, передбачається можливість застосовувати силу для забезпечення громадського порядку в громадянському суспільстві».

Також у ст. 3 Кодексу поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку, ухваленого резолюцією Генеральної Асамблеї ООН № 34/169 від 17.12.1979, визначено, що посадові особи з підтримання правопорядку, включно з усіма посадовими особами, пов'язаними з застосуванням права, у тому числі і тими, які мають поліцейські повноваження, особливо повноваження із затримання правопорушників, можуть застосовувати силу з метою: 1) попередження правопорушень; 2) проведення правомірного затримання правопорушників або осіб, запідозрених у скоєнні правопорушення, або допомоги в такому затриманні.

У свою чергу, ст. 3 закону України від 23.12.1993 № 3781-XII «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» указує, що працівники суду і правоохоронних органів (у тому числі й Національної поліції) мають право застосовувати заходи фізичного впливу, спеціальні засоби і зброю з метою забезпечення виконання правомірних наказів та усних вимог, що добровільно не виконуються, для захисту особистої безпеки, безпеки близьких родичів, а також свого житла і майна.

Під заходами застосування фізичної сили слід розуміти дії поліцейського, що виявляються в застосуванні мускульної сили та механічного впливу на будь-який орган, частину тіла або весь організм правопорушника без допомоги спеціальних засобів і вогнепальної зброї, щоб припинити правопорушення, затримати порушника та відвести небезпеку, що загрожує життю і здоров'ю громадян.

До прийомів рукопашного бою слід віднести кидки, удари, захвати, прийоми звільнення від них, прийоми обшуку та конвоювання, блоки, відходи з лінії атаки тощо. Вид засобу фізичного впливу та інтенсивність його застосування кожний поліцейський визначає самостійно, виходячи з оцінки обстановки, що склалася.

2. Тіло людини складається з багатьох м'язів, суглобів, м'язових та суглобних з'єднань, що дозволяє здійснювати найрізноманітніші за траєкторією, напрямком і амплітудою рухи. Разом із тим амплітуда та напрямок рухів у кожному суглобі

обумовлюються, зокрема, його анатомічною будовою та мають певні природні обмеження. Спроба подолати такі обмеження за допомогою зовнішніх сил призводить до гострого болю й навіть травмування. Крім того, на окремих ділянках тіла людини розташовані больові точки, вплив на які викликає різкий біль і нездатність чинити активний опір.

Виходячи з того, больові прийоми – це дії, спрямовані на тимчасове обмеження (і навіть припинення) рухомості людини за допомогою больових впливів на чутливі ділянки тіла. До таких ділянок слід віднести больові точки на окремих м'язових з'єднаннях і сухожиллях, суглобні зчеплення, нервові сплетіння та окремі органи людини. Власне больовий вплив здійснюється за допомогою ударів, стискання, натискання на больову точку або певний орган, згинання, розгинання або скручування у суглобному з'єднанні у природному напрямку, але з перебільшенням граничної амплітуди руху, згинання, розгинання або скручування у суглобному з'єднанні у неприродному напрямку.

Природні слабини (зони) структурного характеру тіла людини можна класифікувати, поділивши на загальні, підвищеної чутливості та небезпечні.

Під загальними зонами слід розуміти такі ділянки тіла людини, вплив на які не призводить до травмування.

Зони підвищеної чутливості – зони, вплив на які призводить до травмування людини без смертельних наслідків.

Небезпечні зони – зони, вплив на які може призвести до смерті.

Загальні зони не є життєво важливими, і їх ураження не може призвести до смерті, однак точне влучення в ці зони збільшує ефективність впливу за рахунок значної болючості.

Вплив на зони підвищеної чутливості можна класифікувати як жорсткий – він застосовується, коли необхідно миттєво припинити активні спроби опору. Точне влучення, наприклад по ліктю, повністю виводить з ладу руку противника на деякий час.

Вплив на небезпечні зони розраховано на безумовне приведення противника у стан нерухомості й може призвести до смертельних наслідків. Слід особливо обережно використовувати ці зони як уразливі й тільки у випадках безпосередньої загрози життю або здоров'ю громадян або працівника міліції.

В умовах фізичного протистояння вдале застосування больових прийомів змушує противника припинити опір, до того ж важливою особливістю цієї групи прийомів є можливість дозувати інтенсивність впливу залежно від поведінки противника, його фізичного та емоційного стану, тактики двоюбою тощо.

3. Фізична сила застосовується у разі крайньої необхідності, коли вичерпано інші заходи впливу на правопорушника, якщо застосування інших поліцейських заходів не забезпечує виконання поліцейським повноважень, покладених на нього, а також з метою:

- забезпечення особистої безпеки або/та безпеки інших осіб;
- припинення адміністративного правопорушення – протиправної, винної (умисної або необережної) дії чи бездіяльності, яка посягає на громадський порядок,

власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законодавством передбачено відповідальність (ст. 9 КУпАП), або кримінального правопорушення – вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину (ст. 2 КК України);

– затримання особи, яка вчинила правопорушення.

Особливості застосування фізичної сили (вид прийому, тактика його застосування, інтенсивність впливу) залежать від ряду низки, які необхідно оцінювати під час будь-якого контакту з правопорушником або особою, яка, за припущенням, може ним виявитися. Це характер правопорушення, обставини, що склалися під час правопорушення (кількість правопорушників або можливість збільшення їх кількості, наявність у порушників зброї або підручних засобів, особливості місцевості з огляду на можливість втечі правопорушників), фізичний стан правопорушника (вік, стать, стан здоров'я, наявність ознак інвалідності, вагітності, антропометричні дані: зріст, вага, розвиток мускулатури; ступінь володіння навичками рукопашного бою; психічний стан та особливості поведінки (апатичний чи збуджений, агресивний чи ні, у стані афекту чи депресії тощо).

У разі неможливості уникнути застосування сили вона не повинна перевищувати міри, необхідної для виконання покладених на поліцію обов'язків (ст. 143 КПК України) і має зводитися до мінімального впливу на особу (завдання мінімально можливої шкоди здоров'ю правопорушників та іншим громадян). Силою, що перевищує необхідну для виконання завдань поліції міру, слід визнати таку, що завдала особі, яку затримують, шкоду, явно не співрозмірну з небезпечністю посягання та обстановкою захисту.

Про підстави, обставини та наслідки застосування фізичної сили поліцейський повинен негайно довести до відома безпосереднього керівника письмовим рапортом. У рапорті працівник поліції вказує, коли, де, за яких обставин, щодо кого було застосовано фізичну силу, до яких наслідків це призвело, яку необхідну, зокрема домедичну, допомогу надано потерпілому, де перебуває потерпілий (або транспортний засіб), наявність свідків та їх дані, а також зазначає дату складання рапорту й ставить особистий підпис. На підставі цього рапорту проводиться службове розслідування стосовно правомірності дій поліцейського.

У разі завдання особі тілесних ушкоджень або смерті, що сталися внаслідок застосування фізичної сили, керівник підрозділу поліції зобов'язаний негайно сповістити про це прокурора. На підставі ст. 26 закону України від 14.10.2014 № 1697-VII «Про прокуратуру» прокурор здійснює нагляд за додержанням законів при застосуванні заходів примусового характеру, тим самим він встановлює правомірність і законність їх застосування. У випадку допущеного порушення з боку поліцейського прокурор має право вимагати від посадових чи службових осіб надання пояснень щодо порушення, вимагати усунення порушень та причин і умов, що їм сприяли, та притягнення винних до передбаченої законом відповідальності.

4. Щоб застосування сили було правомірним, потрібна сукупність правової та фактичної підстав.

Правова підстава – це наявність складу правопорушення у діях особи, а фактична – необхідність негайного припинення цього правопорушення із застосуванням сили.

Поліцейський не нестиме відповідальності, передбаченої кримінальним законодавством, за нанесення шкоди особі, якщо його дії щодо застосування сили відповідали вимогам законодавства, що регламентує дії в стані необхідної оборони.

Стаття 36 Кримінального кодексу України визначає поняття необхідної оборони як дію, вчинену з метою захисту охоронюваних законом прав та інтересів особи, яка захищається, або іншої особи, а також суспільних інтересів та інтересів держави від суспільно небезпечного посягання шляхом заподіяння тому, хто посягає, шкоди, необхідної і достатньої в цій обстановці для негайного відвернення чи припинення посягання, якщо при цьому не було допущено перевищення меж необхідної оборони. Для цього мають бути дотримані певні умови:

– посягання має бути суспільно небезпечним, тобто таким, що стосується інтересів, які охороняються законом;

– посягання повинно відбуватися в межах якогось часу; воно починається з безпосередньої реальної загрози його виконання і закінчується в ту хвилину, коли його переривають захистом, або припиняється самою особою, яка посягає;

– посягання має бути справжнім, тобто існуючим об'єктивно, а не лише в уяві того, хто захищається;

– шкода повинна завдаватися тільки тому, хто посягає або затримується, а не стороннім особам;

– оборона допускається лише у випадках, коли треба захистити інтереси громадян, суспільства або держави; захист не повинен перевищувати меж необхідної оборони.

Стаття 45. Застосування спеціальних засобів

1. Поліцейський для забезпечення публічної безпеки і порядку застосовує спеціальні засоби, визначені цим Законом.

2. Поліцейський уповноважений застосовувати спеціальні засоби тільки у разі, якщо він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

3. Загальні правила застосування спеціальних засобів:

1) кайданки та інші засоби обмеження рухомості застосовуються:

а) до особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення та чинить опір поліцейському або намагається втекти;

б) під час затримання особи;

в) під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого;

г) якщо особа своїми небезпечними діями може завдати шкоду собі і оточуючим;

г) проведення процесуальних дій з особами у випадках, коли вони можуть створити реальну небезпеку оточуючим або собі;

2) гумові та пластикові кийки застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка вчинила правопорушення і чинить злісну непокору законній вимозі поліцейського;

в) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

3) засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії, застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

4) засоби примусової зупинки транспорту застосовуються для примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського щодо зупинки транспортного засобу, або якщо дії водія транспортного засобу створюють загрозу життю чи здоров'ю людини;

5) пристрої, гранати, боєприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень застосовуються для:

а) затримання особи;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

б) електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) відбиття нападу тварини, що загрожує життю і здоров'ю особи чи поліцейського;

7) спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби застосовуються для:

а) маркування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

б) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень з метою подальшого виявлення осіб та затримання, а також контролю за переміщенням речей;

8) пристрої, гранати та боєприпаси світлозвукової дії, засоби акустичного та мікрохвильового впливу застосовуються для:

а) відбиття нападу на поліцейського, іншу особу та/або об'єкт, що перебуває під охороною;

б) затримання особи, яка чинить збройний опір, або з метою примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), де перебуває така особа;

в) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи, яка знаходиться у приміщенні;

9) водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби застосовуються для:

а) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

б) відбиття групового нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей;
в) примусової зупинки транспортного засобу, водій якого не виконав законні вимоги поліцейського зупинитися;

г) затримання озброєної особи, яка підозрюється у вчиненні злочину;

10) пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, застосовуються для:

а) захисту від нападу, що загрожує життю та здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

б) відбиття збройного нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також для звільнення їх у разі захоплення;

в) затримання особи, яка підозрюється у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

г) затримання особи, яка чинить збройний опір або намагається втекти з-під варти;

г) затримання озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

д) подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил;

е) знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю людей, у тому числі поліцейського;

є) припинення групового порушення громадського порядку чи масових заворушень;

ж) відбиття групового нападу, що загрожує життю чи здоров'ю людей;

11) засоби, споряджені безпечними димоутворювальними препаратами, застосовуються для:

а) забезпечення маскуванню дій поліцейських, спрямованих на затримання особи, яка чинить збройний опір, або для того, щоб примусити таку особу залишити територію (транспортний засіб, будівлю, споруду, земельну ділянку), на якій вона перебуває;

б) звільнення особи, незаконно позбавленої свободи;

12) службовий собака застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;

в) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;

г) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського;

13) службовий кінь застосовується під час:

а) патрулювання;

б) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення.

4. Поліції (поліцейському) заборонено:

1) наносити удари гумовими (пластиковими) кийками по голові, шиї, ключичній ділянці, статевих органах, попереку (куприку) і в живіт;

2) під час застосування засобів, споряджених речовинами сльозогінної та дратівної дії, здійснювати прицільну стрільбу по людях, розкидання і відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин;

3) відстрілювати патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії, з порушенням визначених технічними характеристиками вимог щодо відстані від особи та стрільби в окремі частини голови і тіла людини;

4) застосовувати водомети при температурі повітря нижче +10°C;

5) застосовувати засоби примусової зупинки транспорту для примусової зупинки мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, транспортного засобу, що здійснює пасажирські перевезення, а також застосовувати такі засоби на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, у тунелях;

6) застосовувати кайданки більше ніж 2 години безперервного використання або без послаблення їх тиску.

5. Застосування малогабаритного підривного пристрою для відкриття приміщень є виправданим, якщо шкода, заподіяна охоронюваним законом правам та інтересам, є меншою, ніж шкода, яку вдалося відвернути.

6. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомити свого керівника про застосування до особи спеціального засобу.

Якщо поліцейський заподіяв особі поранення або каліцтво внаслідок застосування до неї спеціального засобу, керівник такого поліцейського зобов'язаний негайно повідомити про це відповідного прокурора.

7. Допустимі параметри спеціальних засобів у частині їх фізичного, хімічного та іншого впливу на організм людини визначаються уповноваженими установами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я.

8. Правила зберігання, носіння та застосування спеціальних засобів, що є на озброєнні поліції, визначаються нормативними актами Міністерства внутрішніх справ України.

1. Відповідно до ч. 3 ст. 42 закону України «Про Національну поліцію», спеціальні засоби як поліцейські заходи примусу – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин.

Для виконання своїх повноважень поліцейські можуть використовувати такі спеціальні засоби:

- гумові та пластикові кийки;
- електрошокові пристрої контактної та контактнo-дистанційної дії;
- засоби обмеження рухомості (кайданки, сітки для зв'язування тощо);

- засоби, споряджені речовинами сльозогінної та дратівної дії;
- засоби примусової зупинки транспорту;
- спеціальні маркувальні та фарбувальні засоби;
- службові собаки та службові коні;
- пристрої, гранати та боеприпаси світлозвучової дії;
- засоби акустичного та мікрохвильового впливу;
- пристрої, гранати, боеприпаси та малогабаритні підривні пристрої для руйнування перешкод і примусового відчинення приміщень;
- пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами несмертельної дії;
- засоби, споряджені безпечними димоутворюючими препаратами;
- водомети, бронемашини та інші спеціальні транспортні засоби.

Поліцейський за жодних обставин не може застосовувати заходи примусу, не визначені цим Законом. Не є заходом примусу використання поліцейським засобів індивідуального захисту (шоломів, бронезилетів та іншого спеціального екіпування). Поліцейський зобов'язаний негайно зупинити застосування певного виду заходу примусу в момент досягнення очікуваного результату. Норми забезпечення підрозділів поліції спеціальними засобами та вогнепальною зброєю встановлюються міністром внутрішніх справ України.

2. Згідно з постановою Ради Міністрів Української РСР від 27.02.1991 № 49 «Про затвердження Правил застосування спеціальних засобів при охороні громадського порядку» забороняється застосування спеціальних засобів:

- до жінок з явними ознаками вагітності, осіб похилого віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків учинення ними групового нападу, що реально загрожує життю і здоров'ю людей, працівників поліції, або збройного нападу чи збройного опору;
- у приміщеннях і на земельних ділянках, які закріплено за дипломатичними, консульськими та іншими представництвами іноземних держав, за винятком випадків, коли від глави дипломатичного або глави іншого відповідного представництва надійде прохання застосувати вказані засоби проти правопорушників;
- у приміщеннях або на виробництвах, пов'язаних з виготовленням вибухових чи легкозаймистих речовин, у дитячих і лікувальних закладах.

Використанню спеціальних засобів, за винятком необхідності відбиття раптового нападу на працівника поліції та звільнення заложників, має передувати попередження про намір їх застосувати. Попередження може бути зроблено голосом, а в разі значної відстані або звернення до великої групи людей – через гучномовні установки й підсилювачі, і в кожному випадку бажано говорити рідною мовою осіб, проти яких ці засоби застосовуватимуться, та українською і російською мовами не менше 2 разів з наданням часу, достатнього для припинення правопорушення.

Вид спеціального засобу, час початку та інтенсивність його застосування визначаються з урахуванням обстановки, що склалася, характеру правопорушення й особи правопорушника.

Рішення про застосування спеціальних засобів ухвалює службова особа, відповідальна за забезпечення громадського порядку, або керівник конкретної операції. Працівники поліції, які діють індивідуально, ухвалюють такі рішення самостійно. Про застосування цих засобів вони у письмовій формі доповідають безпосередньому начальнику із зазначенням, коли, де, проти кого, за яких обставин застосовувалися спеціальні засоби, та про наслідки їх застосування. Про поранення або смерть, що сталися внаслідок застосування спеціальних засобів, працівник поліції зобов'язаний негайно і письмово повідомити безпосередньому начальникові для сповіщення прокуророві.

У кожному випадку застосування спеціальних засобів працівники поліції зобов'язані в найкоротші строки забезпечити надання потерпілим необхідної допомоги, повідомляючи лікарям і медичним закладам, який засіб застосовано в кожному конкретному випадку.

Після застосування спеціальних засобів здійснює огляд приміщень і місцевості з метою виявлення потерпілих, можливих вогнищ, пошкодження об'єктів життєзабезпечення, а також збору спеціальних засобів, що не спрацювали, а в разі необхідності – дегазація.

Начальники органів поліції, командири з'єднань і частин Національної гвардії повинні систематично проводити роботу із забезпечення законності застосування спеціальних засобів, притягати згідно з чинним законодавством до відповідальності осіб, які допустили їх неправомірне використання, організувати навчання особового складу застосування спеціальних засобів і підготовку кваліфікованих спеціалістів-інструкторів за затвердженою програмою, видавати особовому складу спеціальні засоби тільки після складання кожним із них заліків з правил та порядку їх застосування.

3. Спеціальними засобами, що застосовуються під час охорони громадського порядку, є:

а) засоби індивідуального захисту: шоломи (сталеві армійські, композитні бойові, «Сфера», каска захисна пластмасова), бронежилети протиударні та броньові щити;

б) засоби активної оборони: гумові кийки, кийки пластикові типу «Тонфа»;

в) наручники, електрошокові пристрої, патрони і пристрої для їх вітчизняного виробництва, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, ручні газові гранати, а також патрони з газовими гранатами («Черемуха-1», «Черемуха-4», «Черемуха-5», «Черемуха-6», «Черемуха-7», «Черемуха-10», «Черемуха-12», «Сирень-1», «Сирень-2», «Сирень-3»), балончики, патрони, гранати та інші спецзасоби з препаратами сльозогінної та дратівної дії на основі природних капсаїциноідів, морфоліду пералгонової кислоти (МПК), ортохлорбензальмалонітрилу (CS) і речовини «Алгоген»;

г) засоби забезпечення спеціальних операцій, такі, як ранцеві апарати «Облако»;

г) світлошумова граната «Заря» та світлошумовий пристрій «Пламя», патрони з гумовою кулею «Волна-р», водомети, бронемашини та інші транспортні засоби, пристрій для примусової зупинки автотранспорту «Еж-М»;

д) пристрої для відкриття приміщень, захоплених правопорушниками: малогабаритні підірвні пристрої «Ключ», «Імпульс».

У разі застосування наручників потрібна періодична (не рідше ніж через 2 години) перевірка стану фіксації замків.

Забороняється нанесення ударів кийком:

- гумовим – по голові, шиї, ключичній ділянці, животу, статевих органах;
- пластиковим типу «Тонфа» – по голові, шиї, сонячному сплетінні, ключичній ділянці, низу живота, статевих органах, нирках, копчику.

Світлошумові засоби відволікаючої дії (світлошумова граната «Заря», світлошумовий пристрій «Пламя») застосовуються на відстані не ближче двох метрів від людини.

Згідно з наказом МВС України від 21.08.1998 № 622 «Про затвердження Інструкції про порядок виготовлення, придбання, зберігання, обліку, перевезення та використання вогнепальної, пневматичної, холодної і вихолощеної зброї, пристроїв вітчизняного виробництва для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та патронів до них, а також боєприпасів до зброї, основних частин зброї та вибухових матеріалів» до вказаних пристроїв належать такі пістолети і револьвери вітчизняного виробництва, які конструктивно призначені тільки для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, і технічно не придатні для стрільби бойовими патронами. При цьому їх конструкція має забезпечувати неможливість взаємозаміни основних частин бойової і спортивної вогнепальної зброї, а також здійснення пострілів в автоматичному режимі чергами.

Патрони до пристроїв – це патрони, споряджені гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, призначені для відстрілу їх тільки пристроями вітчизняного виробництва й допущені в установленому порядку до використання.

4. Відповідно до наказу МВС України від 13.02.1998 № 101 «Про затвердження Інструкції про порядок застосування електрошокерів (електрошокерів)» електрошокери є засобами активної оборони працівників органів внутрішніх справ під час охорони громадського порядку і призначається для стримування агресивності правопорушника, припинення опору з його боку під час затримання та відбиття нападу, а також для захисту від агресивних тварин. Для приведення в дію електрошокера необхідно зняти його із запобіжника, направити електродами на правопорушника і натиснути на пускову кнопку. В деяких випадках вигляд працюючого розрядника знижує агресивність правопорушника без безпосереднього ураження електрошокером. У разі необхідності припинення опору або відбиття я нападу з його боку необхідно працюючим електрошокером доторкнутися на 2–3 секунди до обраної точки на тілі правопорушника.

Категорично забороняється:

- застосовувати електрошокери в районі голови, шиї та статевих органів;

- перевищувати допустимий час впливу електророзряду на правопорушника, встановлений Інструкцією по експлуатації на кожний тип електрошокера;
- використовувати електрошокери, що мають зовнішні пошкодження та несправні запобіжну чи пускову кнопки;
- користуватися електрошокером у приміщеннях, де є легкозаймисті або вибухонебезпечні речовини.

Після здійснення ураження правопорушника йому в разі необхідності надається медична допомога.

5. Водомети застосовуються для розосередження учасників масових заворушень й температури атмосферного повітря не нижче +10°C.

У разі застосування сльозогінних речовин забороняється прицільна стрільба по правопорушниках, розкидання й відстрілювання гранат у натовп, повторне застосування їх у межах зони ураження в період дії цих речовин. «Черемуха-1», «Черемуха-4», «Черемуха-12», «Сирень-3» та «Облако» застосовуються тільки на відкритій місцевості.

Забороняється застосовувати пристрій на кшталт «Еж-М» для примусової зупинки автотранспорту, в тому числі вантажних автомобілів, що здійснюють перевезення людей, зупинка автотранспорту, що належить дипломатичним, консульським та іншим представництвам іноземних держав; мотоциклів, мотоколясок, моторолерів, мопедів, а також на гірських шляхах або ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах та тунелях.

Патрони з гумовою кулею ударної непроникливої дії «Волна-р» відстрілюються з допомогою спеціального карабіна на відстані не ближче 40 метрів від людини і тільки по нижній частині ніг.

Забороняється застосовувати малогабаритні підривні пристрої «Ключ» та «Імпульс» для відкриття приміщень, захоплених правопорушниками, де перебувають заручники.

Під час охорони громадського порядку використовуються службові собаки, які пройшли відповідний курс дресирування, визнані придатними для службового користування, що перебувають у штатах підрозділів службового собаківництва. Право застосування службових собак надається працівникам поліції, які несуть із ними службу. Службові собаки застосовуються на довгому і короткому поводках, без повідка, в наморднику і без нього, виходячи з конкретної ситуації, що склалася.

У міру розробки нових спеціальних засобів активної оборони та забезпечення спеціальних операцій їх перелік доповнюється Кабміном України за поданням МВС і висновком МОЗ і Генеральної прокуратури України.

Стаття 46. Застосування вогнепальної зброї

1. Застосування вогнепальної зброї є найбільш суворим заходом примусу.

2. Поліцейський уповноважений на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови що він пройшов відповідну спеціальну підготовку.

3. Порядок зберігання і носіння вогнепальної зброї, що знаходиться в розпорядженні поліцейського, перелік вогнепальної зброї та боеприпасів, що використовуються в діяльності поліції, та норми їх належності встановлюються Міністром внутрішніх справ України.

4. Поліцейський уповноважений у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю:

1) для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю;

2) для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю;

3) для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі;

4) для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення;

5) для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти;

6) для затримання особи, яка чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського;

7) для зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження, якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського.

5. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки після попередження про необхідність припинення протиправних дій і намір використання заходу примусу, визначеного цією статтею.

6. Застосування вогнепальної зброї без попередження допускається: 1) при спробі особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену ним відстань, чи доторкнутися до зброї;

2) у разі збройного нападу, а також у разі раптового нападу із застосуванням бойової техніки, транспортних засобів або інших засобів, що загрожують життю чи здоров'ю людей;

3) якщо особа, затримана або заарештована за вчинення особливо тяжкого чи тяжкого злочину, втікає із застосуванням транспортного засобу;

4) якщо особа чинить збройний опір;

5) для припинення спроби заволодіти вогнепальною зброєю.

7. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці, для негайного відвернення чи припинення збройного нападу.

8. Поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами.

9. Поліцейському заборонено застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнєнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.

10. Поліцейський зобов'язаний у письмовій формі повідомляти свого керівника про застосування вогнепальної зброї, а також негайно повідомити свого керівника про активне застосування вогнепальної зброї, який, у свою чергу, зобов'язаний поінформувати центральний орган управління поліції та відповідного прокурора.

11. Поліцейський може взяти до рук вогнепальну зброю і привести її у готовність, якщо вважає, що в обстановці, що склалася, можуть виникнути підстави для її застосування.

12. Під час затримання осіб, щодо яких у поліцейського виникла підозра у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також під час перевірки документів у таких осіб поліцейський може привести в готовність вогнепальну зброю та попередити особу про можливість її застосування.

Спроба особи, яку затримує поліцейський із вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.

13. Поліцейський може використати вогнепальну зброю для подання сигналу тривоги або виклику допоміжних сил, або для знешкодження тварини, яка загрожує життю чи здоров'ю поліцейського та інших осіб.

1. Об'єктивна сторона реалізації права співробітника органів поліції на застосування вогнепальної зброї виражається в трьох формах, а саме: дотримання норм законодавства на використанні вогнепальної зброї, виконання цього права і застосування його норм у визначених ситуаціях.

Відповідно до Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, затвердженої наказом МВС України від 17.02.2016 № 70, вогнепальна зброя закріплюється за поліцейським, який склав Присягу на вірність Українському народові, завершив навчання у закладі (установі) та/або пройшов первинну професійну підготовку і направлений для подальшого проходження служби, а також склав заліки із знання матеріальної частини зброї, порядку і правил її застосування, заходів безпеки при поводженні з нею, виконав норматив з вогневої підготовки та вправу зі стрільби.

Поліцейський уповноважується у виняткових випадках застосовувати вогнепальну зброю.

Пункт 1. ч. 4 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію» надає право застосовувати зброю для відбиття нападу на поліцейського або членів його сім'ї, у випадку загрози їхньому життю чи здоров'ю.

Напад на працівника поліції та членів його сім'ї не обов'язково повинен бути груповим чи озброєним. Правопорушники можуть нападати, створюючи небезпеку

для життя чи здоров'я, використовуючи для цього транспортні засоби, натренованих собак чи інших тварин, будівельні споруди (влаштувавши завал) тощо.

У законі України від 14.10.2014 № 1700-VII «Про запобігання корупції» перелічуються особи, які належать до членів сім'ї, – це особи, які перебувають у шлюбі, а також їхні діти, у тому числі повнолітні, батьки, особи, які перебувають під опікою і піклуванням, інші особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки (крім осіб, взаємні права та обов'язки яких не мають характеру сімейних), у тому числі особи, які спільно проживають, але не перебувають у шлюбі.

Отже, згідно з п. 1 ч. 4 ст. 46 Закону зброя може бути застосована для відбиття нападу на членів сім'ї працівника поліції, а в разі нападу на родичів, котрі не є членами сім'ї, слід керуватися п. 2 ч. 4 ст. 46, де йдеться про захист особи від нападу. Зі змісту цієї статті випливає, що вогнепальна зброя може бути використана для відбиття не будь-якого нападу на працівників поліції, а лише такого, що створює небезпеку для їхнього життя і здоров'я, а також життя і здоров'я членів їхніх сімей. Критерії, які визначають наявність небезпеки для життя та здоров'я громадян, розповсюджуються на працівників поліції без винятків.

Кримінальний кодекс України закріплює відповідальність осіб за створення загрози життю працівників поліції. Існують такі склади злочинів, як ст. 345 «Погроза або насильство щодо працівника правоохоронного органу», ст. 348 «Посагання на життя працівника правоохоронного органу, члена громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовця», ст. 349 «Захоплення представника влади або працівника правоохоронного органу як заручника», ст. 350 «Погроза або насильство щодо службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок».

Мотиви нападу на працівників поліції (хуліганські, для уникнення затримання, для заволодіння зброєю та ін.) не впливають на право застосовувати зброю.

Зброя може бути використана тільки для припинення нападу на працівників поліції, а не інших правопорушень проти працівників поліції (у разі злісної непокори законним вимогам, ненасильницького опору та ін.).

2. Пункт 2 ч. 4 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію» надає право застосовувати вогнепальну зброю для захисту осіб від нападу, що загрожує їхньому життю чи здоров'ю.

Озброєному захисту працівника поліції підлягає будь-яка особа незалежно від її моральних якостей, політичних поглядів, громадянства, кольору шкіри та інших критеріїв.

Обставинами, що свідчать про загрозу для життя та здоров'я особи, слід визнати застосування холодної та вогнепальної зброї, здійснення ударів у життєво важливі органи, нанесення ударів одній особі з боку групи правопорушників, завдання ударів, після яких особа не може піднятися і не подає ознак життя, наїзд або спробу наїзду автотранспортом, застосування різноманітних технічних засобів, обливання паливною або хімічною рідиною, спробу завдати удар пляшкою, кидання каміння у громадян, спробу скинути громадянина з висоти, виштовхування

особи з транспортного засобу, що рухається, спробу здійснити підпал або вибух об'єкта, де перебувають люди.

3. Пункт 3 ч. 4 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію» закріплює право працівника поліції застосувати вогнепальну зброю для звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі.

Захоплення заручників має міжнародну актуальність. Увага на необхідність протидіяти цьому небезпечному явищу звертається в багатьох правових актах, зокрема в Міжнародній конвенції про захоплення заручників, ухваленій Генеральною Асамблеєю ООН у 1979 р.

Кримінальний кодекс України закріпив захоплення заручників як злочин у ст. 147, визнавши заручником особу, яка захоплюється та (або) примусово поза її волю та всупереч її бажанню утримується як засіб добитися задоволення вимог, висунених винними.

У більшості випадків захоплення заручників здійснюється шляхом нападу на потерпілого із застосуванням насильства або з погрозою його застосування. За ознаками вчиненого діяння захоплення особи як заручника виражається у формі викрадення людини з подальшим позбавленням її свободи пересування та можливості вільно залишати місце примусового утримання.

Як захоплення заручників повинні кваліфікуватись і дії щодо осіб, які обманом були зведені до місця їх подальшого примусового тримання або, перебуваючи в таких місцях, були позбавлені можливості самостійно їх залишити через безпорадний стан (хворі в лікувальних установах або особи, які перебувають у місцях відбування покарання).

Заручник може фізично утримуватися особою, яка здійснила захоплення (правопорушник ховається за заручником, висуває свої вимоги, а в разі їх невиконання погрожує застосуванням проти заручника зброї), в будь-якому приміщенні, транспортному засобі, контейнері, на ділянці землі тощо до виконання висунутих злочинцем вимог.

Застосування вогнепальної зброї допускається тільки проти тих осіб, які безпосередньо беруть участь у захопленні заручників або своїми діями у будь-який спосіб негативно впливають на стан здоров'я заручників.

4. Пункт 4 ч. 4 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію» надає право поліцейському застосувати вогнепальну зброю для відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення.

Особи, які вчиняють напад на житлові та нежитлові приміщення громадян, приміщення державних і громадських установ, підприємств та організацій, своїми діями ставлять під загрозу нормальний ритм роботи установ, підприємств та організацій, іноді – цілих галузей народного господарства, населених пунктів і регіонів, завдають шкоди майну, загрожують життю та здоров'ю громадян.

Під нападом слід розуміти насильницькі дії, які виражаються у вторгненні, тобто відкритому проникненні у приміщення всупереч установленому режиму роботи

об'єкта, діючим правилам пропускового режиму, вимогам посадових осіб або волі осіб, які в цих приміщеннях мешкають.

Для вирішення питання про застосування зброї за умов, указаних у п. 4 ч. 4 цієї статті, не мають значення мета, з якою було здійснено напад, та інші кваліфікуючі обставини (озброєність нападників, їх кількість та ін.). Зі змісту статті випливає, що напад може як поєднуватись із заволодінням майном, так і відбуватись без нього.

Працівник поліції, який застосовує зброю для відбиття нападу, має не тільки передбачити неминучість, але й усвідомлювати необхідність ужиття захисних дій.

Суб'єктивне уявлення працівника поліції про початок нападу має ґрунтуватись на врахуванні фактичних обставин конкретного випадку. Під час оцінювання небезпечного стану особи, яка відбиває напад, слід ураховувати реальність негайного переходу загрози в напад.

Право на відбиття нападу виникає не лише в момент суспільно-небезпечного посягання, але й за наявності реальної загрози нападу.

Напад не перестає бути наявним, якщо він був лише зупинений і кожної миті може розпочатися знову. Напад вважається закінченим лише тоді, коли він переривається захистом або припиняється особою, яка здійснює посягання.

5. Пункт 5 ч. 4 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію» встановлює дозвіл на використання вогнепальної зброї працівником поліції для затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти.

Відповідно до Кримінального кодексу України тяжким злочином є злочин, за який передбачається основне покарання у вигляді штрафу в розмірі не більше 25 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше 10 років, а особливо тяжким злочином визнається злочин, за який передбачається основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад 25 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад 10 років або довічне позбавлення волі.

Закон не вимагає від працівника поліції, який застав особу під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину, вичерпної юридичної кваліфікації цього злочину, але в усіх випадках необхідно, щоб працівник поліції, приймаючи рішення про застосування зброї проти особи, яку він застав під час вчинення злочину, був упевнений, що в діях особи, котра затримується, містяться ознаки будь-якого тяжкого злочину.

Виходячи з дефініції п. 5 ч. 4 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію» для правомірного застосування вогнепальної зброї потрібно, щоб працівник поліції особисто застав особу під час вчинення злочину. Застосування зброї працівником поліції на підставі свідчень потерпілих та свідків (навіть у тому разі, коли вони прямо вказали на особу як на ту, що вчинила злочин) не може бути визнано правомірним.

Зброя може застосовуватись проти особи, яка вчинила або вчиняла тяжкий злочин і на очах працівника поліції намагається втекти, тобто залишити місце події, в тому числі і за допомогою транспортного засобу, ще до затримання

працівником міліції або, будучи затриманою, здійснює спробу втекти під час доставлення в органи поліції чи перебування там на період, необхідний для ухвалення рішення в установленому порядку про її затримання.

6. Законодавством для працівників поліції передбачається і така підстава застосування зброї, як затримання особи, що чинить збройний опір, намагається втекти з-під варти, а також озброєної особи, яка погрожує застосуванням зброї та інших предметів, що загрожують життю і здоров'ю людей та/або поліцейського.

Збройний опір – це активна протидія будь-якої особи здійсненню поліцейським своїх службових повноважень, поєднана із застосуванням вогнепальної чи холодної зброї або інших речей та предметів, що можуть бути застосовані як зброя, а також опір, що здійснюється із застосуванням явно непридатної зброї або її імітатора, якщо в обстановці, що склалася, поліцейський не міг і не повинен був сприймати їх як непридатну або імітаційну зброю.

Зброя – це предмети та пристрої, призначені для влучення в живу ціль, що не мають іншого призначення. Вогнепальна зброя – зброя, в якій для викидання снаряду (міни, кулі) з каналу ствола використовується сила тиску газів, що утворюються під час згоряння металеві вибухової речовини (пороху) або спеціальних горючих сумішей. Вона поєднує в собі засоби безпосереднього ураження (снаряд, міна, куля) і засоби метання їх до цілі (гармата, міномет, кулемет, гвинтівка, пістолет тощо). Сучасна вогнепальна зброя поділяється на артилерійську та стрілецьку зброю й гранатомети.

До предметів, що використовують правопорушники під час здійснення опору як зброя, відносять ті, якими можна завдати тілесних ушкоджень, небезпечних для життя та здоров'я людини. Як показує практика, ними можуть бути камінь, палиця, пляшка, кухонний ніж, вила, лом, сокира, лопата, молоток, шило, велосипедний ланцюг, хімічні речовини, інші предмети та механізми. Водночас не можуть розглядатися як предмети, застосовані як зброя, відро, сумка, взуття, книга та ін., навіть у тому разі, коли ними були завдані удари працівнику поліції.

Утеча з-під варти є злочином, який передбачається ст. 393 Кримінального кодексу України. За змістом цієї статті не має значення вид злочину, у зв'язку з яким особа перебуває, під вартою.

Під особою, яка намагається втекти з-під варти, слід розуміти особу, яка відбуває покарання у вигляді позбавлення волі або арешту чи перебуває в попередньому ув'язненні. Установами для тримання осіб, щодо яких як запобіжний захід обрано тримання під вартою або до яких застосовано тимчасовий чи екстрадиційний арешт, є слідчі ізолятори Державної кримінально-виконавчої служби України та гауптвахти Військової служби правопорядку у Збройних силах України. В окремих випадках, що визначаються потребою у проведенні слідчих дій, ці особи можуть перебувати в ізоляторах тимчасового тримання (ст. 4 закону України від 30.06.1993 № 3352-XII «Про попереднє ув'язнення»).

Втеча – це самовільне залишення особою, яка відбуває покарання у вигляді позбавлення волі чи арешту або перебуває під вартою як підозрюваний, обвинувачений чи підсудний, місця, де вона була, з метою постійного чи тимчасового

ухилення від подальшого перебування у ньому. Цей злочин є тривалим. Самовільним визнається залишення, здійснене без належного дозволу чи за відсутності законних підстав. Сама ж утеча може бути вчинена з виправних установ, з установ для попереднього ув'язнення, з кабінету прокурора, слідчого або органу досудового розслідування, із залу судового засідання, місця проведення слідчих дій, з транспортного засобу для конвоювання, з гауптвахти чи ізолятора тимчасового тримання. Способи вчинення втечі можуть бути різними: обман, відкрите залишення місця позбавлення волі чи арешту, підкуп охорони тощо.

Ураховуючи рекомендації МВС України від 06.03.1995 щодо застосування вогнепальної зброї працівниками поліції під час припинення втечі осіб, узятих під варту, відбиття групових нападів злочинців та звільнення заручників, лінією охорони вважається:

- в ізоляторі тимчасового тримання – стеля, вікна, двері камер і приміщень, огорожа двору для прогулянок і контрольно-пропускного пункту;
- у залі судового засідання – стіни, підлога, стеля, двері та вікна зали (кімнати) судового засідання;
- у камері для утримання підсудних (засуджених) – стіни, стеля, підлога, вікна та двері камери;
- у приміщенні органів досудового розслідування або в іншому приміщенні – стіни, стеля, підлога, вікна та двері;
- під час конвоювання в легковому автомобілі – салон автомобіля;
- під час конвоювання у вантажному автомобілі – борти і підлога кузова;
- під час конвоювання у спеціальному автомобілі – стіни, стеля, підлога та двері камер;
- під час конвоювання у залізничному, пасажирському вагоні – стіни, стеля, підлога, вікно, двері купе;
- під час конвоювання літаком (вертольотом) – салон, двері (люки);
- під час конвоювання на гужовому транспорті або пішки – умовна лінія розміщення найближчих до колони конвоїрів.

Якщо втеча супроводжується нападом на працівника поліції, що загрожує його життю або здоров'ю, він застосовує вогнепальну зброю згідно з п. 1 ч. 4 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію».

Зброя для припинення втечі з-під варту може застосовуватись лише в тому випадку, коли особі, яка здійснює втечу, відомо про взяття її під варту в передбаченому законом порядку. Зброя не може бути застосована проти особи, якщо їй не оголошувались постанова, протокол або інші документи, в яких зафіксовано рішення уповноважених на те органів чи посадових осіб про її затримання або взяття під варту, якщо для цього немає інших підстав.

Закон надає працівникам поліції право застосовувати зброю для припинення тільки такої втечі, яка відбувається в них на очах. Зброя може застосовуватись з початку втечі до того моменту, коли особа буде затримана або, навпаки, буде втрачена з поля зору працівника поліції (на це прямо вказано в нормі Закону).

7. У разі створення загрози життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського водієм, який керує транспортним засобом, зброю можна застосовувати для примусової зупинки транспортного засобу шляхом його пошкодження. Особливістю цієї підстави, передбаченої п. 7 ч. 4 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію» є те, що водій може і ненавмисно створювати таку загрозу.

Відповідно до п. 1.10 Правил дорожнього руху транспортним засобом визнається пристрій, призначений для перевезення людей і (або) вантажу, а також встановленого на ньому спеціального обладнання чи механізмів.

У разі застосування спеціальних засобів та зброї за умов, викладених у цій нормі, існує дуже високий ризик виникнення тяжких наслідків, тому працівникам поліції, виходячи з принципу спричинення найменшої шкоди, слід діяти максимально уважно.

У законі прямо вказано, що зброя для зупинки транспортного засобу може бути застосована тільки шляхом його пошкодження, тобто працівник поліції не повинен застосовувати зброю, якщо він не впевнений, що не зможе це зробити без ризику завдання вогнепального поранення людям, які перебувають у транспортному засобі, що переслідується, та оточенню.

Разом із тим працівник поліції, який правомірно застосував зброю для зупинки транспортного засобу, не повинен, на наш погляд, нести відповідальність за смерть та тілесні ушкодження водія, майнову шкоду, що настала внаслідок перекидання чи наїзду транспортного засобу, який вийшов з-під контролю цього водія.

8. Законом у ч. 6 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію» закріплюються випадки, за яких працівник поліції має право не попереджати про намір застосування вогнепальної зброї, цей перелік є вичерпним.

У разі спричинення шкоди явно незрівнянної з небезпекою нападу або обставинами захисту (наприклад, застосування вогнепальної зброї у випадках нападу на працівника поліції з боку старої тяжкохворої людини або особи, яка перебуває в стані сильного алкогольного сп'яніння, що робить нереальним здійснення загрози), треба вирішувати службові завдання ненасильницьким шляхом або використовувати фізичний вплив та спеціальні засоби.

Застосовуючи вогнепальну зброю, спеціальні засоби або заходи фізичного впливу, працівники поліції виконують службові обов'язки. Через це вони зобов'язані діяти в рамках службових повноважень.

На користь цього свідчить і вказівка Пленуму ВСУ в постанові від 26.04.2002 № 1 «Про судову практику у справах про необхідну оборону», де в п. 6 зазначається, що «представники влади, працівники правоохоронних органів, члени громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону або військовослужбовці не підлягають кримінальній відповідальності за шкоду, заподіяну при виконанні службових обов'язків по запобіганню суспільно небезпечним посяганням і затриманню правопорушників, якщо вони не допустили перевищення заходів, необхідних для правомірного затримання злочинця». Правомірним затримання працівниками поліції особи, яка вчинила злочин, буде за умови виконання службових обов'язків відповідно до вимог закону України «Про Національну

поліцію», тобто поліцейський уповноважений застосовувати вогнепальну зброю у разі збройного нападу, якщо його відвернення чи припинення неможливо досягти іншими засобами (ч. 8 ст. 46)

9. Частина 9 ст. 46 закону України «Про Національну поліцію» забороняє застосовувати вогнепальну зброю в місцях, де може бути завдано шкоди іншим особам, а також у вогнебезпечних та вибухонебезпечних місцях, крім випадків необхідності відбиття нападу або крайньої необхідності.

Закон не надає визначення місць, де може бути завдано шкоди іншим особам, тому в практичній діяльності працівник поліції повинен керуватися правилом «Необхідно утримуватися від застосування вогнепальної зброї, якщо від нього можуть постраждати сторонні особи».

10. У ч. 13 ст. 46 Закон надає право працівникам поліції використовувати зброю для подання сигналу тривоги або виклику допомоги, а також для знешкодження тварини, яка загрожує життю і здоров'ю особи або працівника поліції. Закон не називає випадків, в яких допомога може викликатися пострілом із зброї. Виклик допомоги може здійснюватися на законних підставах у випадках, коли кому-небудь загрожує небезпека, під час припинення злочинних дій та затримання злочинців.

Використовуючи зброю для виклику допомоги, працівник поліції, зрозуміло, розраховує не тільки на допомогу громадян та інших працівників поліції, але й на те, що злочинці або правопорушники припинять свої дії.

Постріли з вогнепальної зброї для подання сигналу тривоги здійснюються в безпечному для оточуючих напрямі.

Закон дає право застосовувати зброю для знищення небезпечних тварин, які завдають громадянам та працівникам поліції тілесні ушкодження, або коли є загроза заподіяння таких ушкоджень. Немає значення, де виникли підстави застосування зброї, є тварина чиясь власністю чи ні, занесена вона до Червоної книги чи ні. Правові підстави застосування зброї виникають уже тоді, коли тварина (найчастіше собака без повідка та намордника) кидається на людей, незалежно від того, перебуває хазяїн тварини поруч чи ні. У випадках, коли хазяїн дає команду тварині, після якої вона атакує працівника поліції та людей, ніякого сумніву в правомірності застосування зброї бути не може.

Розділ VI

ДОБІР НА ПОСАДУ ПОЛІЦЕЙСЬКОГО

Стаття 47. Призначення на посади поліцейських

1. Призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції відповідно до номенклатури посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

2. У разі проведення конкурсу для визначення кандидата для призначення на відповідну посаду призначення на посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції згідно з номенклатурою посад, яку затверджує Міністерство внутрішніх справ України, та відповідно до результатів конкурсу.

3. Призначення на посади курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, здійснюють керівники таких закладів.

1. Частина 1 цієї статті містить загальну норму щодо того, хто має право призначати на посади поліцейських. Таким правом, за загальним правилом, володіють керівник поліції, керівники територіальних органів, закладів та установ поліції.

Закон України «Про Національну поліцію» чітко визначає, ким здійснюється призначення на посади керівника поліції, першого заступника та заступників керівника поліції, керівників територіальних органів поліції та їх заступників. Так, керівник поліції призначається на посаду Кабміном України за поданням Прем'єр-міністра України відповідно до пропозицій міністра внутрішніх справ України. Перший заступник та заступники керівника поліції призначаються на посаду міністром внутрішніх справ України за поданням керівника поліції (ч. 2 та ч. 4 ст. 21 закону України «Про Національну поліцію»). Керівники територіальних органів поліції призначаються на посади керівником поліції за погодженням з міністром внутрішніх справ України. Заступників керівників територіальних органів поліції призначає на посади керівник територіального органу поліції (ч. 5 та ч. 6 ст. 15 закону України «Про Національну поліцію»).

2. Частина 2 цієї статті визначає тих хто буде призначати на посади поліцейських осіб, які пройшли конкурсний відбір до поліції. Конкурс на службу в поліції обов'язково проводиться серед осіб, які вперше приймаються на службу в поліції з призначенням на посади молодшого складу поліції (ч. 3 ст. 52 закону України «Про Національну поліцію»). Проведення конкурсу також може передувати комплектуванню в порядку просування по службі посад молодшого, середнього та вищого складу поліції, крім вищезазначеного випадку, – за рішенням керівника, уповноваженого призначати на такі посади (ч. 4 ст. 52 закону України «Про Національну поліцію»). Порядок конкурсного відбору передбачається у ст. 52–55 закону

України «Про Національну поліцію». Частина 1 ст. 56 цього закону передбачає, що на вакантну посаду поліцейського призначається переможець конкурсу в разі його проведення. Отже, переможців конкурсів призначають на посади поліцейських посадові особи органів (закладів, установ) поліції згідно з номенклатурою посад, яку затверджує МВС України.

3. Частина 3 ст. 47 закону України «Про Національну поліцію» присвячено призначенню на посади курсантів (слухачів) ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

Відповідно до п. 6 ст. 1 закону України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту» вищий військовий навчальний заклад (ВНЗ із специфічними умовами навчання) – це ВНЗ державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів) та ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб МВС України, Національної поліції, Збройних сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, СБУ, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Частина 3 ст. 47 закону України «Про Національну поліцію» чітко визначає посадову особу, яка здійснює призначення на посади курсантів та слухачів, – це керівник ВНЗ із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських.

Стаття 48. Порядок призначення на посади поліцейських

1. Призначення та звільнення з посад поліцейських здійснюються наказами посадових осіб, зазначених у статті 47 цього Закону.

2. Накази про зарахування поліцейських курсантами, слухачами денної форми навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, є підставою для звільнення таких осіб зі штатних посад, які вони займають в органах (закладах, установах) поліції.

3. Випускники вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, після закінчення навчання призначаються на посади в органах (закладах, установах) поліції наказами посадових осіб поліції, зазначених у статті 47 цього Закону.

4. Перед вибуттям до нового місця служби поліцейський має здати посаду: здати всю службову документацію, спеціальні засоби, зброю, матеріальні цінності, закріплені за поліцейським, не пізніше ніж через місяць від дня одержання органом (закладом, установою) витягу з наказу про переміщення по службі.

До зазначеного строку не зараховується час перебування поліцейського у відпустці, відрядженні, на лікарняному.

1. Слід звернути увагу на те, що зміст ч. 1 статті, що коментується, виходить за межі відповідної статті. Так, виходячи з назви ст. 48, у ній має йтися про порядок призначення на посади поліцейських, однак ч. 1 цієї статті містить норму, призначену як призначенню, так і звільненню з посад поліцейських.

Частина 1 ст. 48 Закону передбачає, що призначення та звільнення з посад поліцейських здійснюються наказами. Наказ про призначення або звільнення є одностороннім правовим актом роботодавця, який виступає правоутворюючим юридичним фактом. У наказі про призначення на посаду поліцейського вказуються посада, на яку особа призначається, спеціальне звання поліцейського, розмір посадового окладу та інших складових грошового забезпечення. У наказі про звільнення з посади поліцейського вказується підстава звільнення, а саме певний пункт ч. 1 ст. 77 закону України «Про Національну поліцію». Видання наказу про призначення або звільнення з посад поліцейських, з огляду на зміст статті, що коментується, є обов'язковим. Такі накази можуть видавати посадові особи, зазначені у ст. 47 закону України «Про Національну поліцію».

2. Частина 2 статті, що коментується, передбачає специфічне значення наказу про зарахування поліцейських курсантами або слухачами денної форми навчання до ВНЗ із специфічними умовами навчання. Такий наказ, з одного боку, є підставою для виникнення правовідносин з приводу навчання поліцейських, які вступили у відповідні ВНЗ, з іншого – підставою для звільнення відповідних поліцейських зі штатних посад, які вони обіймали в органах (закладах, установах) поліції. Слід звернути увагу на те, що у цьому випадку не йдеться про звільнення з поліції. Поліцейський лише звільняється з посади, яку він обіймав в органах поліції до моменту вступу до ВНЗ із специфічними умовами навчання, та призначається на посаду курсанта або слухача денної форми навчання відповідного навчального закладу із залишенням у кадрах поліції.

3. Частина 3 ст. 48 закону України «Про Національну поліцію» передбачає обов'язкове призначення на посади в органах (закладах, установах) поліції випускників ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, після закінчення ними навчання. Таке призначення здійснюється наказами посадових осіб поліції, зазначеними у ст. 47 закону України «Про Національну поліцію».

4. Частина 4 статті, що коментується, запроваджує правову конструкцію «зда-ти посаду». Виходячи зі смислу цієї норми під цим розуміється здання всієї службової документації, спеціальних засобів, зброї та матеріальних цінностей, закріплених за поліцейським. Таке здання пов'язується з переміщенням поліцейського по службі і має здійснюватися не пізніше ніж через місяць від дня одержання органом (закладом, установою) витягу з наказу про переміщення поліцейського по службі. До зазначеного строку не зараховується час перебування поліцейського у відпустці, відраженні або на лікарняному.

Слід висловити певне застереження з приводу зазначеної норми. Так, виходячи з ч. 1 ст. 32 КЗпП України та п. 31 постанови Пленуму ВСУ від 06.11.1992 № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів», передбачене у ч. 4 статті, що

коментується, переміщення по службі є по суті переведенням по службі, оскільки при цьому змінюється посада. Про переміщення можна говорити у випадку переміщення поліцейського у тому ж самому органі поліції на інше робоче місце або в інший структурний підрозділ у тій само місцевості у межах спеціальності, кваліфікації чи посади, обумовлених наказом про прийняття на службу.

Стаття 49. Вимоги до кандидатів на службу в поліції

1. На службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, які володіють українською мовою.

2. Вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліції, затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

3. Незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я на службу в поліції не можуть бути прийняті особи у випадках, визначених частиною другою статті 61 цього Закону, а також особи які:

1) відмовляються від взяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом;

2) особи, які звільнені або мали бути звільнені з посад на підставі Закону України «Про очищення влади».

1. Частина 1 статті, що коментується, закріплює загальні вимоги до кандидатів на службу в поліції. Передусім це належність до громадянства України. Виходячи з цього, іноземці та особи без громадянства не можуть бути прийняті на службу в поліцію.

Для кандидатів на службу в поліції встановлено підвищений віковий критерій трудової правосуб'єктності. Так, за загальним правилом ч. 1 ст. 188 КЗпП України не допускається прийняття на роботу осіб молодше 16 років. У випадку з поліцейськими, виходячи зі смислу ч. 1 статті, що коментується, не допускається прийняття на службу в поліції осіб молодше 18 років. Слід звернути увагу на те, що національний законодавець, передбачивши нижній віковий критерій прийняття на службу в поліцію, не передбачив верхню вікову межу.

Ще однією вимогою до кандидатів на службу в поліції є наявність повної загальної середньої освіти. Конституція України проголошує, що повна загальна середня освіта є обов'язковою. Держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти та різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам (ч. 2 та ч. 3 ст. 53). Національний законодавець установив певні строки навчання

для здобуття повної загальної середньої освіти: 1) у загальноосвітніх навчальних закладах I–III ступенів тривалість навчання становить 11 років: у загальноосвітніх навчальних закладах I ступеня – 4 роки, у загальноосвітніх навчальних закладах II ступеня – 5 років, у загальноосвітніх навчальних закладах III ступеня – 2 роки (термін навчання у загальноосвітніх навчальних закладах для дітей, які потребують корекції фізичного та/або розумового розвитку, встановлюється Кабміном України); 2) у професійно-технічних та вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації термін здобуття повної загальної середньої освіти встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері освіти (ст. 12 закону України «Про загальну середню освіту»).

Частина 1 статті, що коментується, також закріплює антидискримінаційні засади комплектування поліції. Так, за смыслом цієї норми не може бути ані прямих або непрямих переваг, ні прямих або непрямих обмежень під час прийняття на службу в поліцію за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану та місця проживання. Це відповідним чином перегукується з нормами Конституції України, КЗпП України та закону України «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні».

Останньою вимогою до кандидатів на службу в поліції, яку встановлює ч. 1 статті, що коментується, є володіння українською мовою. Конституція України визнає українську мову державною (ч. 1 ст. 10). Українська мова як державна мова обов'язково застосовується на всій території України під час здійснення повноважень органами законодавчої, виконавчої та судової влади, у міжнародних договорах, у навчальному процесі в навчальних закладах у межах і порядку, визначених ч. 2 ст. 6 закону України «Про засади державної мовної політики».

2. Частина 2 статті, що коментується, містить відсылну норму про те, що вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліції, затверджує МВС України. Сьогодні відповідні вимоги містяться у наказі МВС України від 09.02.2016 № 90 «Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України». Відповідно до наказу рівень фізичної підготовленості кандидатів визначається шляхом проведення тестування їх основних фізичних якостей і навичок (сили, витривалості, швидкості, гнучкості, спритності).

Для чоловіків та жінок умови тестування однакові. Кандидати виконують вправи виключно у спортивній формі одягу та взутті за сезоном. Тестування проводиться за сприятливих погодних умов. Несприятливими погодними умовами є сильні опади і температура повітря нижче -10 °С або вище +30 °С.

Рівень фізичної підготовленості кандидатів визначається за результатами виконання таких контрольних вправ: 1) згинання та розгинання рук в упорі лежачи (для жінок); 2) комплексної силової вправи (для чоловіків); 3) бігу на 100 метрів (для жінок та чоловіків); 4) бігу на 1000 метрів (для жінок та чоловіків). Рівень фізичної підготовленості кандидатів на службу до підрозділів поліції особливого призначення незалежно від статі визначається за результатами виконання таких

контрольних вправ: 1) підтягування на перекладині; 2) комплексної силової вправи; 3) бігу на 100 метрів; 4) бігу на 3000 метрів.

При температурі повітря від -1 °С до -10 °С: 1) замість контрольної вправи з бігу на 100 метрів виконується вправа човниковий біг 10х10 метрів; 2) діє полегшення нормативу для контрольної вправи з бігу на 1000 метрів (10 секунд) і з бігу на 3000 метрів (30 секунд).

З метою об'єктивного вивчення рівня фізичної підготовленості кандидатів здійснюється їх розподіл на вікові групи, а саме: перша група – чоловіки та жінки віком від 18 до 25 років включно; друга група – чоловіки та жінки віком від 26 до 30 років включно; третя група – чоловіки та жінки віком від 31 до 35 років включно; четверта група – чоловіки та жінки віком понад 35 років.

3. Частина 3 статті, що коментується, передбачає, що за жодних умов на службу в поліції не може бути прийнята:

- особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною;
- особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, в тому числі особа, судимість якої була погашена чи знята у визначеному законом порядку;
- особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої;
- особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з nereабілітуючих підстав;
- особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;
- особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується МВС України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
- особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;
- особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції;
- особа, яка відмовляється від узяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом;
- особа, яка була звільнена або мала бути звільнена з посади на підставі закону України «Про очищення влади».

Стаття 50. Перевірка кандидата на службу в поліції

1. Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, з метою визначення стану їхнього здоров'я зобов'язані пройти медичні обстеження, а також перевірку рівня фізичної підготовки, психофізіологічне обстеження, обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

2. Громадяни України, які виявили бажання вступити на службу в поліції, за їхньою згодою проходять тестування на поліграфі.

3. Відповідно до порядку, встановленого законом, щодо осіб, які претендують на службу в поліції, проводиться спеціальна перевірка, порядок проведення якої визначається законом та іншими нормативно-правовими актами.

1. Стаття, що коментується, передбачає різні види перевірок кандидата на службу в поліції. Так, ч. 1 цієї статті передбачає обов'язковість проходження кандидатом на службу в поліції медичного обстеження, перевірки рівня фізичної підготовки, психофізіологічного обстеження та обстеження на предмет виявлення алкогольної, наркотичної та токсичної залежності.

Вимоги до стану здоров'я кандидатів на службу встановлюються наказом МВС України від 06.02.2001 № 85 «Про затвердження Положення про діяльність військово-лікарської комісії та Порядку проведення військово-лікарської експертизи і медичного огляду військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу в системі МВС». Медичний огляд здійснюється військово-лікарською комісією з обов'язковим обстеженням лікарями-спеціалістами – терапевтом, хірургом, невропатологом, отоларингологом, офтальмологом, дерматологом, стоматологом, фахівцями Центру психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору, які мають досвід роботи в лікувально-профілактичних установах і, як правило, кваліфікаційну категорію за відповідним фахом. Крім того, здійснюється рентгенологічне (флюорографічне) обстеження органів грудної клітки, аналіз крові, загальний аналіз сечі, обстеження на сифіліс (реакція Вассермана), вимірювання внутрішньоочного тиску особам у віці понад 40 років, електрокардіографія, психологічне обстеження, а в разі потреби – інші функціональні та лабораторні обстеження (на ВІЛ-інфікованість та інше).

Перевірка рівня фізичної підготовки кандидатів на службу в підрозділи Національної поліції України здійснюється відповідно до наказу МВС України від 09.02.2016 № 90 «Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України». Відповідно до наказу організація роботи щодо проведення перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів покладається на керівників органів поліції всіх рівнів. Тестування рівня фізичної підготовленості кандидатів проводиться комісією, склад та порядок роботи якої затверджується наказом керівника центрального органу управління Національної поліції України, територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції України в Автономній

Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, закладів та установ, у тому числі навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. До складу комісії, крім працівників органів (закладів, установ) поліції, дозволяється залучати фахівців з фізичної підготовки інших закладів, установ та організацій (за згодою).

МВС України від 09.02.2016 № 90 «Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України» закріплює нормативи з фізичної підготовки, виконання яких уможливорює призначення кандидата на посаду поліцейського. Фізично підготовленим до служби є кандидат, який під час тестування виконав усі передбачені вправи на оцінку не нижче ніж «задовільно».

2. Частина 2 статті, що коментується, передбачає новий захід для національної практики прийняття до правоохоронних органів, а саме застосування поліграфа. Поліграф – це комп'ютерний технічний засіб, що відповідно до його технічних характеристик здійснює реєстрацію змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною методикою певних психологічних стимулів, і не завдаючи шкоди життю і здоров'ю людини та навколишньому середовищу (п. 2 Інструкції щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі Міністерства доходів і зборів України, затвердженої наказом Міністерства доходів і зборів України від 02.08.2013 № 329). Аналіз даних, отриманих у процесі тестування на поліграфі, дозволяє одержувати орієнтувальну інформацію про кандидата і виявляти ту, яку він приховує.

Виходячи зі змісту норми, що коментується, тестування на поліграфі є обов'язковим перевірочним заходом для кандидата на службу в поліції, який здійснюється тільки за його бажанням. Необов'язковий характер зазначеного заходу впливає також і з норм ч. 2 ст. 61 закону України «Про Національну поліцію», яка містить перелік тих, хто не може бути поліцейським. Так, зазначена частина не містить такої категорії осіб, як ті, що не пройшли або відмовилися від тестування на поліграфі під час прийняття на службу в поліції.

3. Частина 3 статті, що коментується, передбачає обов'язковість проведення спеціальної перевірки осіб, які претендують на службу в поліції. Обов'язковість проведення цього виду перевірки впливає також і з інших норм закону України «Про Національну поліцію». Так, ст. 54 Закону серед документів, які особа, котра бажає взяти участь у конкурсі на посаду поліцейського, подає до поліцейської комісії, передбачає письмову заяву про участь у конкурсі, в якій також зазначається про надання особою згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до закону України «Про запобігання корупції» і на обробку персональних даних відповідно до закону України «Про захист персональних даних». Стаття 61 закону України «Про Національну поліцію» встановлює, що не може бути поліцейським особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції.

Спеціальній перевірці підлягають відомості щодо: 1) наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної

відповідальності, в тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її зняття, погашення; 2) факту, що особа піддана, піддавалася раніше адміністративним стягненням за пов'язані з корупцією правопорушення; 3) достовірності відомостей, зазначених у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; 4) наявності в особи корпоративних прав; 5) стану здоров'я (стосовно перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я), освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання; 6) відношення особи до військового обов'язку; 7) наявності в особи допуску до державної таємниці (якщо такий допуск необхідний згідно з кваліфікаційними вимогами до певної посади); 8) поширення на особу передбаченої законом України «Про очищення влади» заборони обіймати відповідну посаду. Спеціальна перевірка проводиться у строк, що не перевищує 25 календарних днів із дати надання згоди на її проведення (п. 5 та п. 7 Порядку проведення спеціальної перевірки стосовно осіб, які претендують на зайняття посад, які передбачають зайняття відповідального або особливо відповідального становища, та посад з підвищеним корупційним ризиком, затвердженого постановою Кабміну України від 25.03.2015 № 171).

Стаття 51. Поліцейські комісії

1. Для забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських на підставі об'єктивного оцінювання професійного рівня та особистих якостей кожного поліцейського, відповідності їх посаді, визначення перспективи службового використання в органах поліції утворюються постійні поліцейські комісії.

2. До складу поліцейської комісії апарату центрального органу управління поліції входять п'ять осіб:

1) два представники, визначені Міністром внутрішніх справ України, не з числа поліцейських;

2) один представник, визначений керівником поліції;

3) два представники громадськості, рекомендовані Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет.

3. До складу поліцейської комісії територіальних органів поліції входять п'ять осіб:

1) один представник, визначений Міністром внутрішніх справ України, не з числа поліцейських;

2) один представник, визначений керівником поліції;

3) один представник, визначений керівником відповідного територіального органу (закладу, установи) поліції;

4) два представники громадськості, обрані відповідною обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Київською міською радою, Севастопольською міською радою з числа осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет.

4. Основними повноваженнями поліцейської комісії є:

- 1) проведення відбору (конкурсу) на службу в органи (заклади, установи) поліції, крім прийому на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських;
- 2) проведення конкурсу для призначення на вакантну посаду.

5. Поліцейські комісії територіальних органів поліції діють на постійній основі.

6. Максимальний строк повноважень члена поліцейської комісії становить три роки.

Одна і та сама особа може здійснювати повноваження члена поліцейської комісії лише протягом одного трирічного строку. Повторне призначення на посаду члена поліцейської комісії забороняється.

Члени поліцейських комісій можуть не припиняти виконання своїх основних службових обов'язків за місцем основної роботи (служби).

7. Забезпечення діяльності і проведення засідань поліцейських комісій здійснює апарат відповідного підрозділу поліції.

8. Повноваження члена поліцейської комісії припиняються:

- 1) у разі закінчення строку, на який призначено члена поліцейської комісії;

- 2) якщо член поліцейської комісії подав заяву про припинення повноважень за власним бажанням;

- 3) якщо член поліцейської комісії не може виконувати свої повноваження за станом здоров'я;

- 4) якщо обвинувальний вирок щодо члена поліцейської комісії набрав законної сили;

- 5) якщо член поліцейської комісії припинив громадянство або набув громадянства іншої держави;

- 6) якщо члена поліцейської комісії визнано безвісно відсутнім або оголошено померлим;

- 7) у разі смерті члена поліцейської комісії;

- 8) у разі обмеження цивільної дієздатності члена поліцейської комісії або визнання його недієздатним;

- 9) у разі застосування до члена поліцейської комісії заходів адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією.

Рішення про припинення повноважень члена поліцейської комісії приймає посадова особа або орган, що призначив (обрав) відповідного члена поліцейської комісії.

9. Поліцейська комісія обирає таємним голосуванням більшістю голосів від загального складу голову поліцейської комісії і секретаря поліцейської комісії.

Голова поліцейської комісії організовує роботу комісії, визначає обов'язки секретаря комісії, веде засідання комісії. Обов'язки голови поліцейської комісії в разі його відсутності виконує секретар комісії.

Засідання поліцейської комісії проводяться відкрито і гласно, крім випадків, визначених законом.

Голова поліцейської комісії визначає дату, час і місце проведення засідання комісії, перелік питань, що виносяться на засідання, та оприлюднює цю інформацію на офіційному веб-порталі комісії не пізніше ніж за два дні до засідання.

10. Член поліцейської комісії уповноважений:

- 1) знайомитися з матеріалами, поданими на розгляд комісії, брати участь у їх дослідженні та перевірці;
- 2) зазначати свої мотиви та міркування, а також надавати додаткові документи з питань, що розглядаються;
- 3) вносити пропозиції щодо проекту рішення поліцейської комісії з будь-яких питань та голосувати «за» або «проти» того чи іншого рішення;
- 4) висловлювати письмово окрему думку щодо рішення поліцейської комісії;
- 5) здійснювати інші повноваження, визначені законом.

11. Член поліцейської комісії повинен бути відведений, якщо є інформація про конфлікт інтересів або обставини, що викликають сумнів у його безсторонності. Якщо такі обставини існують, член поліцейської комісії повинен заявити самовідвід. Із тих самих підстав відвід члену комісії можуть заявити особи, щодо яких або за зверненням яких поліцейська комісія може прийняти рішення.

Відвід має бути вмотивованим і поданим до початку розгляду питання у формі письмової заяви на ім'я голови поліцейської комісії. Головуючий на засіданні зобов'язаний ознайомити із заявою про відвід члена комісії, якому заявлено відвід.

Рішення про відвід (самовідвід) приймає поліцейська комісія більшістю голосів членів, які беруть участь у засіданні. Член комісії, щодо якого приймається рішення про відвід (самовідвід), не бере участі в голосуванні.

12. Поліцейська комісія проводить голосування за відсутності особи, щодо якої приймається рішення, і запрошених осіб.

Рішення поліцейської комісії викладаються в письмовій формі. У рішенні зазначаються дата і місце прийняття рішення, склад комісії, питання, що розглядалося, мотиви прийнятого рішення. Рішення підписує головуючий і члени комісії, які брали участь у прийнятті рішення.

Окрема думка члена поліцейської комісії викладається в письмовій формі і додається до справи, про що головуючий повідомляє на засіданні.

13. Порядок діяльності поліцейських комісій визначається Міністром внутрішніх справ України з урахуванням положень цього Закону.

14. Для виконання покладених на поліцейську комісію повноважень її члени користуються правом доступу до публічної інформації поліції, в тому числі з обмеженим доступом, крім таємної інформації.

1. Частина 1 статті, що коментується, містить норму, яка передбачає мету створення поліцейських комісій, – постійні комісії утворюються з метою забезпечення прозорого добору (конкурсу) та просування по службі поліцейських. Закріплюється, що поліцейські комісії є постійно діючим органом.

Із частини 1 випливають основні завдання постійних поліцейських комісій: а) об'єктивне оцінювання професійного рівня; б) об'єктивне оцінювання особистих

якостей кожного поліцейського; в) оцінювання на відповідність поліцейського його посаді; г) визначення перспективи службового використання поліцейського в органах поліції.

2. Частина 2 цієї статті визначає кількість осіб, які входитимуть до складу поліцейської комісії апарату центрального органу управління (про систему поліції та центральний орган управління поліції див. у ст. 13, 14 закону України «Про Національну поліцію»). Таких осіб лише п'ятеро, з них двоє – представники, визначені міністром внутрішніх справ України, не з поліцейських; один представник, визначений керівником поліції; два представники громадськості, рекомендовані Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини, з осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет.

3. Частина 3 статті, що коментується, визначає кількість осіб, які входитимуть до поліцейської комісії територіальних органів поліції (про систему поліції та територіальні органи поліції див. у ст. 13, 15 закону України «Про Національну поліцію»). Таких осіб лише п'ятеро, а саме: один представник, визначений міністром внутрішніх справ України, не з поліцейських; один представник, визначений керівником поліції; один представник, визначений керівником відповідного територіального органу (закладу, установи) поліції; два представники громадськості, обрані відповідною обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Київською міською радою, Севастопольською міською радою з осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет. Отже, поліцейські комісії – спеціальний орган, до складу якого входять як представники МВС та поліції, так і громадськість.

4. Частина 4 цієї статті передбачає основні повноваження поліцейської комісії. До основних повноважень поліцейської комісії законодавець відносить такі: 1) проведення відбору (конкурсу) на службу в органи (заклади, установи) поліції, крім прийому на навчання до ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, тобто поліцейські комісії не беруть участі у прийомі на навчання до ВНЗ, які здійснюють підготовку поліцейських; 2) проведення конкурсу для призначення на вакантну посаду (про конкурс див. детальніше у ст. 52 закону України «Про Національну поліцію»).

5. Частина 5 ст. 51 закону України «Про Національну поліцію» передбачає безперервність функціонування поліцейських комісій територіальних органів поліції.

6. Частина 6 статті, що коментується, встановлює максимальний строк повноважень члена будь-якої поліцейської комісії. Він становить 3 роки. Особі дозволяється здійснювати повноваження члена поліцейської комісії лише протягом одного 3-річного строку. Повторне призначення на посаду члена поліцейської комісії законодавцем забороняється.

Членам поліцейських комісій дозволяється не припиняти своїх основних службових обов'язків за місцем основної роботи чи служби, тобто роботу в поліцейській комісії законодавець дозволяє поєднувати з основною роботою чи службою, визнаючи тим самим цей вид роботи (служби) не основним.

7. Частина 7 ст. 51 закону України «Про Національну поліцію» закріплює (покладає) обов'язок забезпечення діяльності та проведення засідань поліцейських комісій за апаратом відповідного підрозділу поліції (про систему поліції див. у ст. 13–15 закону України «Про Національну поліцію»).

8. Частина 8 статті, що коментується, закріплює вичерпний перелік підстав припинення повноважень члена поліцейської комісії та визначає, хто має право ухвалювати відповідне рішення про припинення повноважень члена поліцейської комісії. Такі повноваження законодавець покладає на посадову особу або орган, що призначив чи обрав відповідного члена комісії.

Законом передбачається такі дев'ять підстав припинення повноважень члена поліцейської комісії, а саме:

– закінчення строку, на який призначено члена поліцейської комісії, тобто коли спливає 3-річний термін;

– у випадку, коли член поліцейської комісії за власним бажанням виявляє намір щодо звільнення і подає заяву про припинення повноважень. Звільнення, якщо законом не передбачено іншого, відбувається на таких загальних засадах, передбачених КЗпП України;

– у випадку, коли член поліцейської комісії не може виконувати свої повноваження за станом здоров'я (тривала хвороба тощо);

– у випадку, коли обвинувальний вирок щодо члена поліцейської комісії набрав законної сили;

– у випадку, коли член поліцейської комісії припинив громадянство або набув громадянства іншої держави. Підстави припинення громадянства України детально регулюються розділом III закону України «Про громадянство України»;

– у випадку, коли члена поліцейської комісії визнано безвісно відсутнім або оголошено померлим. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою здійснюється за наявності умов, передбачених ст. 43 ЦК України; оголошення фізичної особи померлою детально регулюється ст. 46 ЦК України;

– у разі смерті члена поліцейської комісії;

– у разі обмеження цивільної дієздатності члена поліцейської комісії або визнання його недієздатним. Випадки та підстави для обмеження цивільної дієздатності особи врегульовано ст. 36 та 37 ЦК України; визнання фізичної особи недієздатною передбачає ст. 39 ЦК України;

– у випадку застосування до члена поліцейської комісії заходів адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією. Означені заходи регулюються КУпАП та законом України «Про запобігання корупції».

9. Частина 9 статті, що коментується, визначає процедуру обрання голови поліцейської комісії і секретаря поліцейської комісії. Зазначається, що обрання голови та секретаря поліцейської комісії відбувається таємним голосуванням більшістю голосів від загального складу поліцейської комісії, тобто не менше 3 чоловік.

Засідання поліцейської комісії проводяться відкрито і гласно, крім окремих випадків, визначених законом. Голова поліцейської комісії визначає дату, час і місце

проведення засідання комісії, перелік питань, що виносяться на порядок денний засідання, та оприлюднює цю інформацію на офіційному веб-порталі комісії не пізніше ніж за 2 дні до засідання.

10. Частина 10–11 статті, що коментується, закріплюють повноваження членів поліцейської комісії та випадки, коли член комісії повинен заявити самовідвід чи йому може бути заявлено відвід іншими особами, щодо яких або за зверненням яких поліцейська комісія може ухвалити рішення. Зазначаються умови відводу та процедура його проведення.

11. Частина 12 статті, що коментується, передбачає порядок проведення госування поліцейською комісією та ухвалення нею рішення щодо особи, яка проходить конкурсний відбір (добір). Рішення повинно викладатись у письмовій формі з обов'язковим зазначенням дати і місця ухвалення рішення, складу комісії, питання, яке розглядалося, та мотивів ухваленого рішення. Рішення підписують головуєчий і члени комісії, які брали участь в ухваленні рішення. У випадку, якщо у члена комісії є інше бачення, він викладає окрему думку в письмовій формі, що додається до справи. Про останнє головуєчий повідомляє на засіданні.

Стаття 52. Конкурс на посаду поліцейського

1. З метою добору осіб, здатних професійно виконувати повноваження поліції та посадові обов'язки за відповідною вакантною посадою, у випадках, передбачених цим Законом, проводиться конкурс на службу в поліції та/або на зайняття вакантної посади (далі – конкурс).

2. Проведення конкурсу здійснюється з урахуванням рівня професійної компетентності, особистих якостей і досягнень кандидатів на прийняття на службу та зайняття вакантної посади.

3. Конкурс на службу в поліції обов'язково проводиться серед осіб, які вперше приймаються на службу в поліції з призначенням на посади молодшого складу поліції.

4. Комплектуванню в порядку просування по службі посад молодшого, середнього та вищого складу поліції, крім випадку, передбаченого частиною третьою цієї статті, за рішенням керівника, уповноваженого призначати на такі посади, може передувати або проведення конкурсу, або проведення атестації.

5. Конкурс проводиться відповідно до Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади (далі – Типовий порядок проведення конкурсу), що затверджується Міністром внутрішніх справ України.

Типовий порядок проведення конкурсу визначає:

- 1) умови проведення конкурсу;
- 2) вимоги щодо оприлюднення інформації про вакантну посаду державної служби та оголошення про проведення конкурсу;
- 3) повноваження поліцейської комісії при проведенні конкурсу;
- 4) порядок прийняття та розгляду документів для участі в конкурсі;

5) порядок проведення тестування, співбесіди, інших видів оцінювання кандидатів на службу в поліції та/або зайняття вакантних посад;

6) методи оцінювання кандидатів на службу в поліції та/або на зайняття вакантних посад державної служби.

6. Рішення про оголошення конкурсу приймає керівник органу поліції, якому надано право приймати громадян на службу в поліції та/або призначати на відповідну вакантну посаду.

7. Конкурс проводиться відповідною поліцейською комісією.

1. Стаття, що коментується, закріплює загальні вимоги до проведення конкурсу на посаду поліцейського. Традиційно конкурсом вважається процес визначення найкращого претендента на перемогу (конкурсанта) або найкращих претендентів на перемогу (конкурсантів) згідно з правилами, визначеними перед початком проведення процедури відбору конкурсанти. Визначення переможців здійснюється шляхом «якісного дослідження» (експертизи) та/або «кількісного дослідження» (голосування), а також іншими методами.

Частина 1 цієї статті передбачає мету конкурсу на службу в поліції, яка полягає в доборі осіб, здатних професійно виконувати повноваження поліції та посадові обов'язки на відповідній вакантній посаді.

2. Частина 2 статті, що коментується, передбачає, що переможець конкурсу визначається з урахуванням рівня професійної компетентності, особистих якостей і досягнень кандидатів на прийняття на службу та зайняття вакантної посади. Професійна компетентність – це здатність особи в межах визначених за посадою повноважень застосовувати спеціальні знання, уміння та навички, виявляти відповідні моральні та ділові якості для належного виконання встановлених завдань та обов'язків, навчання, професійного й особистісного розвитку (ст. 2 закону України від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу»). Набір особистих якостей, якими має володіти кандидат, багато в чому залежить від специфіки того робочого місця, на яке він претендує. Так, фахівцю з будівництва вміння гарно та багато говорити не потрібно – від нього потрібна конкретна справа, а от продавець-консультант без таких навичок працювати не зможе. Тому затребуваними в кожному конкретному випадку будуть ті якості, які максимальною мірою відповідають тій посаді, на яку особа претендує. У деяких випадках навіть моральні цінності співвідносять з вимогами конкретної компанії.

3. Окрему увагу необхідно звернути на те, що не на всі посади поліцейські обираються за конкурсом. Частина 3 статті, що коментується, передбачає, що конкурс на службу в поліції обов'язково проводиться серед осіб, які вперше приймаються на службу в поліції з призначенням на посади молодшого складу поліції, тобто для призначення на посади середнього та вищого складу поліції проведення конкурсу не є обов'язковим. Тут усе залишається на розсуд керівництва поліції.

Останньому знаходимо підтвердження у ч. 4 статті, що коментується. Так, комплектуванню в порядку просування по службі посад молодшого, середнього та

вищого складу поліції, крім випадку, передбаченого ч. 3 цієї статті, за рішенням керівника, уповноваженого призначати на такі посади, може передувати проведення або конкурсу, або атестації.

4. Із ч. 5 статті, що коментується, випливає, що закон України «Про Національну поліцію» не передбачає детального механізму проведення конкурсу, а посилається на Типовий порядок проведення конкурсу на службу до Національної поліції України, який затверджується міністром внутрішніх справ України. Разом із тим ч. 5 цієї статті передбачає, що Типовий порядок проведення конкурсу повинен визначати: 1) умови проведення конкурсу; 2) вимоги щодо оприлюднення інформації про вакантну посаду державної служби та оголошення про проведення конкурсу; 3) повноваження поліцейської комісії при проведенні конкурсу; 4) порядок прийняття та розгляду документів для участі в конкурсі; 5) порядок проведення тестування, співбесіди, інших видів оцінювання кандидатів на службу в поліції та/або зайняття вакантних посад; 6) методи оцінювання кандидатів на службу в поліції та/або на зайняття вакантних посад державної служби.

5. Частина 6 цієї ст. 52 закону України «Про Національну поліцію» визначає, що рішення про оголошення конкурсу ухвалює керівник органу поліції, якому надано право приймати громадян на службу в поліції та/або призначати на відповідну вакантну посаду (див. ст. 21, 22 цього Закону).

6. Частина 7 статті, що коментується, передбачає, що конкурс проводиться відповідною поліцейською комісією (див. ст. 51 закону України «Про Національну поліцію»).

Стаття 53. Оприлюднення інформації про проведення конкурсу

1. Інформація (оголошення) про вакантні посади в поліції і про проведення конкурсу оприлюднюється відповідно до цього Закону і Типового порядку проведення конкурсу на офіційному веб-порталі центрального органу управління поліції, відповідного територіального органу (закладу, установи) поліції.

2. В оголошенні про проведення конкурсу зазначаються:

1) місцезнаходження поліцейської комісії, яка проводить конкурс;

2) назва вакантної посади;

3) стислий зміст службових обов'язків;

4) умови грошового забезпечення;

5) вимоги до освітньо-кваліфікаційного рівня, напряму підготовки (спеціальності), досвіду роботи, у тому числі в поліції, та інші вимоги до рівня професійної компетентності кандидата на посаду відповідно до кваліфікаційних вимог до цієї посади, а також вимог до осіб, що приймаються на службу в поліції;

6) інформація щодо строковості чи безстроковості призначення на посаду;

- 7) перелік документів, необхідних для участі в конкурсі, та строк їх подання;
 - 8) дата і місце проведення конкурсу;
 - 9) прізвище, номер телефону та адреса електронної пошти особи, яка надає додаткову інформацію з питань проведення конкурсу.
3. Строк подання документів для участі в конкурсі не може становити менше 10 та більше 30 календарних днів з дня опублікування оголошення про проведення конкурсу.

1. Частина 1 статті, що коментується, містить норми, які закріплюють загальні вимоги до оприлюднення інформації про проведення конкурсу. Процедура оприлюднення інформації про проведення конкурсу детально регулюється Типовим порядком проведення конкурсу на службу до Національної поліції. Так, інформація про проведення конкурсу оприлюднюється на офіційному веб-порталі центрального органу управління поліції або відповідного територіального органу (закладу, установи) поліції.

2. Частина 2 ст. 53 закону України «Про Національну поліцію» передбачає, яка інформація повинна міститися в оголошенні про проведення конкурсу на службу в поліції. Якщо перелік відомостей, викладених в оголошенні, не відповідає наведеним вимогам, то відповідно, такий конкурс не може вважатися проведеним на законних підставах.

Стаття 54. Документи, які подають для участі в конкурсі

1. Особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, подає у визначеному порядку до поліцейської комісії такі документи:

1) письмову заяву про участь у конкурсі, у якій також зазначається про надання особою згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» і на обробку персональних даних відповідно до Закону України «Про захист персональних даних»;

2) копію паспорта громадянина України;

3) копії документів про освіту;

4) особову картку визначеного зразка, автобіографію та фотографії розміром і в кількості, визначених Типовим порядком проведення конкурсу;

5) декларацію, визначену Законом України «Про запобігання корупції»;

6) копію трудової книжки (за наявності);

7) медичну довідку про стан здоров'я, форму і порядок надання якої визначають спільно центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері державної служби та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовозобов'язаних або військовослужбовців).

Особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, перед складанням кваліфікаційного іспиту пред'являє поліцейській комісії паспорт громадянина України.

2. Заборонено вимагати від особи, яка претендує на зайняття вакантної посади в поліції, документи, не визначені цією статтею, якщо надання інших документів не визначено законом.

3. Особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, має право додати до заяви про участь у конкурсі інші документи, крім зазначених у частині першій цієї статті.

1. Частина 1 ст. 54 містить норму, яка закріплює вичерпний перелік необхідних документів для участі в конкурсі. Це питання регулюється також Типовим порядком проведення конкурсу на службу до Національної поліції. Так, особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, подає у визначеному порядку до поліцейської комісії такі документи:

а) заяву про участь у конкурсі на ім'я керівника, наказом якого оголошено конкурс;

б) автобіографію, особовий листок з обліку кадрів визначеного зразка та 2 фотографії розміром 4x6 см;

в) декларацію (за минулий рік), визначену законом України «Про запобігання корупції», ст. 46 якого передбачає інформацію, що відображається в декларації;

г) копії паспорта громадянина України, документів про освіту та трудової книжки (за наявності);

г) медичну довідку про стан здоров'я встановленого зразка; зразок та інформація про медичну довідку регулюються наказом МОЗ України від 30.07.2012 № 578 «Про порядок проведення медичного огляду та спеціальної перевірки особи, яка претендує на зайняття посади, пов'язаної з виконанням функцій державного або місцевого самоврядування»;

д) копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовозобов'язаних або військовослужбовців); копії документів, які подаються претендентом (крім копії паспорта), можуть бути засвідчені підрозділом кадрового забезпечення або нотаріально.

Особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, перед складанням кваліфікаційного іспиту пред'являє поліцейській комісії паспорт громадянина України.

У заяві зазначається надання особою згоди на проходження військово-лікарської комісії та проведення спеціальної перевірки, а також на обробку персональних даних відповідно до закону «Про захист персональних даних».

Згідно з ч. 3 ст. 56 Закону України «Про запобігання корупції» спеціальній перевірці підлягають відомості про особу, яка претендує на зайняття посади, зазначеної в ч. 1 цієї статті, зокрема щодо:

– наявності судового рішення, що набрало законної сили, згідно з яким особу притягнуто до кримінальної відповідальності, в тому числі за корупційні правопорушення, а також наявності судимості, її зняття та погашення;

- факту, що особа була піддана або піддавалася раніше адміністративним стягненням за пов'язані з корупцією правопорушення;
- достовірності відомостей, зазначених у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;
- наявності в особи корпоративних прав;
- стану здоров'я (стосовно перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я), освіти, наявності наукового ступеня, вченого звання;
- категорія військового обов'язку;
- наявності в особи допуску до державної таємниці, якщо такий допуск необхідний згідно з кваліфікаційними вимогами до певної посади;
- поширення на особу заборони обіймати відповідну посаду, передбаченої положеннями закону України «Про очищення влади».

Для проведення спеціальної перевірки особа, яка претендує на зайняття посади, подає до відповідного органу письмову згоду на проведення спеціальної перевірки, автобіографію, копію паспорта громадянина України, копії документів про освіту, вчені звання та наукові ступені, медичну довідку про стан здоров'я за формою, затвердженою МОЗ України, щодо перебування особи на обліку в психоневрологічних або наркологічних закладах охорони здоров'я, копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовослужбовців або військовозобов'язаних) і довідку про допуск до державної таємниці (у разі його наявності).

Особа, яка претендує на зайняття посади, також подає до Національного агентства декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

2. Частина 2 статті, що коментується, забороняє вимагати в особи, яка претендує на зайняття вакантної посади в поліції, документи, не визначені цією статтею, якщо надання інших документів не визначено законом.

3. Зміст ч. 3 ст. 54 закону України «Про Національну поліцію» свідчить про наявність в особи, яка претендує на зайняття вакантної посади в поліції, права додати до заяви про участь у конкурсі інші документи, крім зазначених у ч. 1 цієї статті. Це можуть бути дипломи про призові місця у різних конкурсах, резюме, авторські свідоцтва тощо, тобто все те, що свідчить про рівень професійної компетентності та ділові якості претендента.

Стаття 55. Порядок проведення конкурсної процедури

1. Служба персоналу (кадрового забезпечення) органу поліції, де проходить конкурс, проводить перевірку документів, поданих кандидатами, на відповідність загальним вимогам та інформує про це поліцейську комісію.

2. Кандидати, які пройшли перевірку, передбачену частиною першою цієї статті, проходять тестування, співбесіду та інші види оцінювання відповідно до Типового порядку проведення конкурсу.

3. У разі подання заяви про участь у конкурсі лише однією особою така особа проходить у встановленому порядку конкурсний відбір, за результатами якого приймається рішення про її прийняття на службу до поліції та/або призначення на посаду або про відмову в такому прийнятті та/або призначенні.

4. Засідання поліцейської комісії при проведенні конкурсу є правомочним, якщо на ньому присутні не менш як дві третини її членів.

5. Під час засідання поліцейської комісії при проведенні конкурсу її члени:

1) вивчають результати проведеної перевірки документів кандидатів;
2) проводять відбір кандидатів з використанням видів оцінювання відповідно до Типового порядку проведення конкурсу;

3) проводять співбесіду з кандидатами з урахуванням результатів тестування;

4) особисто оцінюють рівень професійної компетентності претендентів, які відповідають умовам конкурсу, та визначають в особистому порядку їхній загальний рейтинг;

5) за результатами складення загального рейтингу претендентів, які відповідають умовам конкурсу, визначають переможця конкурсу.

6. Рішення поліцейської комісії за результатами конкурсу вважається прийнятним, якщо за нього проголосувала більшість від її складу.

7. Рішення поліцейської комісії оформлюється протоколом, який присутні на її засіданні члени комісії підписують не пізніше наступного дня після проведення засідання.

8. Інформація про переможців конкурсу оприлюднюється не пізніше наступного дня після підписання протоколу засідання поліцейської комісії відповідно до Типового порядку проведення конкурсу.

1. Стаття 55 регламентує порядок проведення конкурсу. Так, проведення конкурсу та ухвалення рішення за його результатами здійснюється поліцейською комісією відповідного рівня, а діяльність таких комісій регламентується ст. 51 закону України «Про Національну поліцію» та Типовим порядком проведення конкурсу на службу до Національної поліції.

Проведенню конкурсу передую оголошення конкурсу (див. коментар до ст. 52, 53 закону України «Про Національну поліцію») та подання на розгляд документів для участі в конкурсі (див. коментар до ст. 54 цього Закону). Відтак служба персоналу (кадрового забезпечення) органу поліції, де проходить конкурс, здійснює перевірку документів, поданих кандидатами, на відповідність загальним вимогам та інформує про це поліцейську комісію.

2. Частина 4 цієї статті передбачає, в якому випадку засідання поліцейської комісії під час проведення конкурсу є правомочним. Така правомочність залежить від присутності членів комісії на засіданні. Так, якщо на засіданні присутні не менше двох третин членів комісії, воно є правомочним.

3. Частина 5 ст. 55 закону України «Про Національну поліцію» закріплює основні обов'язки членів комісії під час її засідання.

4. Частина 6, 7 статті, що коментується, вказують на те, як ухвалюється та оформлюється рішення поліцейської комісії.

5. Частина 8 статті, що коментується, передбачає порядок оприлюднення інформації про переможців конкурсу.

Стаття 56. Призначення на посаду поліцейського

1. На вакантну посаду поліцейського призначається переможець конкурсу в разі його проведення.

2. Службові відносини особи, яка вступає на службу в поліції, розпочинаються з дня видання наказу про призначення на посаду поліцейського.

1. Частина 1 статті, що коментується, передбачає обов'язок керівника органу поліції призначити на вакантну посаду поліцейського переможця конкурсу в разі його проведення. Виходячи з цього, у керівника органу поліції у випадку проведення конкурсу немає можливості призначити на вакантну посаду поліцейського кандидата, який посів у конкурсі друге місце, третє місце тощо.

Конкурс на службу в поліції обов'язково проводиться серед осіб, які вперше приймаються на службу в поліції з призначенням на посади молодшого складу поліції (ч. 3 ст. 52 закону України «Про Національну поліцію»). Також проведення конкурсу може передувати комплектуванню в порядку просування по службі посад молодшого, середнього та вищого складу поліції, крім вищезазначеного випадку, за рішенням керівника, уповноваженого призначати на такі посади (ч. 4 ст. 52 закону України «Про Національну поліцію»). Порядок конкурсного відбору передбачається ст. 52–55 закону України «Про Національну поліцію».

2. Частина 2 статті, що коментується, визначає день, з якого виникають службові відносини поліцейського, тобто починається служба в поліції. Таким днем є день видання наказу про призначення на посаду поліцейського. Таким чином, наказ про призначення на посаду поліцейського виступає правовстановлюючим юридичним фактом. За загальним правилом наказ про призначення на посаду повинен бути доведеним до відома поліцейського під розписку.

Стаття 57. Атестація поліцейських

1. Атестація поліцейських проводиться з метою оцінки їхніх ділових, професійних, особистих якостей, освітнього та кваліфікаційного рівнів, фізичної підготовки на підставі глибокого і всебічного вивчення, визначення відповідності посадам, а також перспектив їхньої службової кар'єри.

2. Атестація поліцейських проводиться:

1) при призначенні на вищу посаду, якщо заміщення цієї посади здійснюється без проведення конкурсу;

2) для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службу невідповідність;

3) для вирішення питання про звільнення зі служби в поліції через службову невідповідність.

3. Атестація проводиться атестаційними комісіями органів (закладів, установ) поліції, що створюються їх керівниками.

4. Рішення про проведення атестації приймає керівник поліції, керівники органів (закладів, установ) поліції стосовно осіб, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади їхніми наказами.

5. Порядок проведення атестації поліцейських затверджується Міністром внутрішніх справ України.

1. Частина 1 статті, що коментується, визначає мету проведення атестації поліцейських. Такою метою є оцінка ділових, професійних та особистих якостей, освітнього й кваліфікаційного рівнів і фізичної підготовки поліцейських. Зазначена мета досягається шляхом глибокого і усебічного вивчення з визначенням відповідності поліцейських посадам, а також перспектив їхньої службової кар'єри. Всі питання щодо процедури атестації поліцейських детально регулюються Інструкцією про порядок проведення атестації поліцейських, затвердженою наказом МВС України від 17.11.2015 № 1465.

2. Частина 2 статті, що коментується, закріплює вичерпний перелік випадків, за яких має проводитися атестація поліцейських.

3. Частина 3 цієї статті визначає, хто має проводити атестації поліцейських. Таке атестації здійснюється тільки атестаційними комісіями органів (закладів, установ) поліції, що створюються їх керівниками. Повноваження атестаційних комісій, порядок створення та їх склад передбачаються Інструкцією про порядок проведення атестації поліцейських.

Так, у Національній поліції України створюються такі атестаційні комісії:

а) центральні атестаційні комісії, персональний склад яких затверджується наказом Національної поліції України. До повноважень центральних атестаційних комісій належить проведення атестації всіх поліцейських;

б) атестаційні комісії органів поліції, персональний склад яких затверджується наказом керівника відповідного органу за погодженням із Національною поліцією України. До повноважень атестаційної комісії органу поліції належить проведення атестації поліцейських відповідних органів поліції.

До складу атестаційних комісій входять:

а) у центральних атестаційних комісіях: голова комісії – голова Національної поліції України або його перший заступник, чи заступник; секретар комісії – особа, яку визначає голова Національної поліції України. У разі відсутності голови (секретаря) атестаційної комісії його обов'язки виконує член атестаційної комісії, обраний більшістю голосів присутніх на засіданні членів атестаційної комісії;

б) в атестаційних комісіях органів поліції: голова комісії та секретар комісії визначаються керівником органу поліції за погодженням із головою Національної поліції України. У разі відсутності голови (секретаря) атестаційної комісії його

обов'язки виконує член атестаційної комісії, обраний більшістю голосів присутніх на засіданні членів атестаційної комісії.

До зазначених вище атестаційних комісій можуть бути включені працівники підрозділів кадрового забезпечення, Департаменту внутрішньої безпеки Національної поліції України, практичної психології та інші працівники апарату Національної поліції України чи органу поліції, а також за згодою народні депутати України, працівники МВС, громадських і правозахисних організацій, представники проектів міжнародної технічної допомоги, громадськості та засобів масової інформації. Кандидати з народних депутатів України, працівників МВС, громадських, правозахисних організацій, проектів міжнародної технічної допомоги, громадськості та засобів масової інформації включаються до складу атестаційних комісій за пропозиціями, отриманими після розміщення відповідних оголошень на офіційних сайтах МВС чи органів поліції, та за наявності їхньої згоди.

4. Частина 5 статті, що коментується, відсилає до нормативного акта МВС України, який затверджує порядок проведення атестації поліцейських. Так, відповідно до норм Інструкції про порядок проведення атестації поліцейських, затвердженої наказом МВС України від 17.11.2015 № 1465, організаційні заходи з підготовки та проведення атестації оголошуються наказами відповідних керівників і передбачають: 1) створення атестаційних комісій; 2) складання списків поліцейських, які підлягають атестації; 3) визначення дати, часу і місця проведення засідання комісії; 4) розміщення на офіційному веб-сайті МВС, Національної поліції України чи відповідних органів поліції оголошень про набір до атестаційної комісії; 5) доведення до відома поліцейських інформації про проведення атестації, у тому числі шляхом розміщення на офіційному веб-сайті МВС, Національної поліції України чи відповідного органу поліції інформації про час та місце проведення атестації.

Атестаційні листи на поліцейських складають безпосередні керівники. Безпосередній керівник складає атестаційний лист на підлеглого за умови спільної служби в одному підрозділі з ним не менше 3 місяців. Якщо на час складання атестаційного листа керівник не має 3-місячного строку спільної служби з поліцейським, який атестується, то такий лист складається заступником керівника або прямим керівником, який має строк спільної служби понад 3 місяці.

На поліцейських, які отримали нове призначення з вибуттям з підлеглих попередньому керівнику за 3 місяці і менше до початку атестації, атестаційні листи складаються за новим місцем служби з урахуванням матеріалів-характеристик, отриманих під час прийняття його на нову посаду, та з особових справ.

В атестаційному листі зазначаються такі відомості про поліцейського, який атестується: 1) результати службової діяльності згідно з функціональними обов'язками; 2) дисциплінованість, принциповість у вирішенні службових питань, уміння будувати свої стосунки з громадянами та колегами по службі, здатність працювати над усуненням особистих недоліків, авторитет у колективі та серед населення; 3) прагнення до вдосконалення службової діяльності, почуття особистої відповідальності, стійкість моральних принципів, сміливість, рішучість,

організованість, здатність контролювати власні емоції, поведінка поза службою; 4) володіння іноземними мовами; 5) культура в службі та ставлення до підвищення свого освітнього та культурного рівнів; 6) стан здоров'я та фізична підготовленість, уміння володіти табельною вогнепальною зброєю, прийомами рукопашного бою, спеціальними засобами індивідуального захисту та активної оборони, здатність переносити психофізичні навантаження та труднощі служби; 7) основні найбільш характерні та істотні недоліки в службовій діяльності та особистій поведінці; 8) інші дані, які, на думку керівника, заслуговують на увагу для більш повної характеристики підлеглого; 9) результати проходження підвищення кваліфікації.

Прямі керівники зобов'язані всебічно розглянути зміст атестаційного листа, з'ясувати відповідність викладених у ньому даних справжньому стану справ у службовій діяльності поліцейського, який атестується, та внести до відповідного розділу атестаційного листа один із таких висновків:

- займаній посаді відповідає;
- займаній посаді відповідає, заслуговує призначення на вищу посаду;
- займаній посаді не відповідає, підлягає переміщенню на нижчу посаду через службову невідповідність;
- займаній посаді не відповідає, підлягає звільненню зі служби в поліції через службову невідповідність.

Атестаційний лист після розгляду прямими керівниками передається на розгляд до атестаційної комісії. Після цього атестаційна комісія проводить тестування поліцейського з метою визначення теоретичної та практичної підготовленості, компетентності, здатності якісно та ефективно реалізувати на службі свої потенційні можливості. За результатами проведеного тестування атестаційна комісія встановлює мінімальний бал, що становить 25 балів за тестом на знання законодавчої бази (далі – професійний тест), та 25 балів за тестом на загальні здібності та навички, який в обов'язковому порядку враховується атестаційною комісією під час ухвалення рішення.

Атестаційна комісія під час ухвалення рішення розглядає атестаційний лист та інші матеріали, зібрані на поліцейського, який проходить атестування.

За рішенням атестаційної комісії поліцейські, які проходять атестування, мають співбесіду з відповідною атестаційною комісією. Якщо поліцейський, який атестується, не з'явився на співбесіду з атестаційною комісією, то комісія ухвалює рішення без проведення співбесіди, про що робиться відповідний запис у протоколі засідання атестаційної комісії.

Поліцейські, яких атестують, за їхньою згодою проходять тестування на поліграфі.

Засідання атестаційної комісії вважається правомочним за умови участі в її роботі не менше половини її складу.

Атестаційні комісії на підставі всебічного розгляду всіх матеріалів, зібраних на поліцейського, під час проведення атестування шляхом відкритого голосування ухвалюють один з таких висновків:

- займаній посаді відповідає;

- займаній посаді відповідає, заслуговує призначення на вищу посаду;
- займаній посаді не відповідає, підлягає переміщенню на нижчу посаду через службу невідповідність;
- займаній посаді не відповідає, підлягає звільненню зі служби в поліції через службу невідповідність.

Голосування проводиться за відсутності особи, щодо якої ухвалюється рішення, і запрошених осіб.

Рішення атестаційної комісії ухвалюються більшістю голосів присутніх на засіданні членів атестаційної комісії. У разі рівного розподілу голосів вирішальним є голос голови атестаційної комісії.

Усі рішення атестаційної комісії оформлюються протоколом. У протоколі зазначаються дата й місце ухвалення рішення, склад комісії, питання, що розглядалися, та ухвалене рішення. Окрема думка члена атестаційної комісії викладається в письмовій формі і додається до протоколу, про що голова комісії повідомляє на засіданні. Протоколи засідань атестаційної комісії підписуються головою, секретарем і присутніми на її засіданні членами комісії.

За результатами атестації висновки, зазначені в протоколі атестаційної комісії, заносяться до атестаційного листа, який підписується головою та секретарем комісії та в місячний строк направляється до керівника, якому надано право на призначення поліцейського на посаду та звільнення з посади або зі служби в поліції.

Поліцейський, який атестувався, ознайомлюється з висновком атестації, зазначає дату і ставить підпис. Якщо протягом 5 робочих днів поліцейський, який проходив атестацію, не ознайомлюється без поважних причин, що підтверджується документально, з висновком атестації, його результати оприлюднюються на офіційному веб-сайті МВС, Національної поліції України чи відповідного органу поліції.

Стаття 58. Безстроковість призначення на посаду поліцейського

1. Призначення на посаду поліцейського здійснюється безстроково (до виходу на пенсію або у відставку), за умови успішного виконання службових обов'язків.

2. Строкове призначення здійснюється в разі заміщення посади поліцейського на період відсутності особи, за якою відповідно до закону зберігається посада поліцейського, та посад, призначенню на які передувало укладення контракту.

1. Назва статті та зміст ч. 1 статті, що коментується, свідчать про те, що відносно привиду проходження служби у поліції мають безстроковий характер. Національний законодавець встановлює лише одну умову для дотримання вищезначеного загального правила – успішне виконання поліцейським своїх службових обов'язків, тобто якщо поліцейський буде просто виконувати свої службові обо-

в'язки або не успішно їх виконувати, то його можна буде звільнити у будь-який час за логікою ч. 1 цієї статті. Виходячи з цього, важливого значення набувають категорія «успішне виконання службових обов'язків», критерії успішності та якості оцінювання діяльності поліцейського.

2. Частина 2 статті, що коментується, встановлює два випадки, коли є можливим установа строків відносин із приводу проходження служби у поліції: 1) заміщення посади поліцейського на період відсутності особи, за якою відповідно до закону зберігається посада поліцейського; 2) заміщення посад, призначенню на які передують укладення контракту.

Так, відповідно до ч. 6 ст. 20 закону України «Про статус народного депутата України» народний депутат, який є військовослужбовцем, поліцейським, атестованим працівником органів СБУ, органів та установ виконання покарань і слідчих ізоляторів та інших правоохоронних органів, на строк виконання депутатських повноважень прикомандировується до ВР України із залишенням на строк виконання депутатських повноважень на службі в зазначених органах і установах. Після закінчення повноважень народного депутата він направляється в установленому порядку в розпорядження відповідних органів та установ для подальшого проходження служби на попередній або, за його згодою, на іншій, не нижчій ніж попередня, посаді. Виходячи з цього, з громадянином України, якого в порядку заміщення взято на посаду поліцейського, яку раніше обіймала особа, що була обрана народним депутатом України, устанавлюються строкові відносини.

Випадки укладення контракту та його строк передбачаються ст. 63 закону України «Про Національну поліцію» (див. коментар до неї).

Розділ VII

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ПРОХОДЖЕННЯ СЛУЖБИ В ПОЛІЦІЇ

Стаття 59. Служба в поліції

1. Служба в поліції є державною службою особливого характеру, яка є професійною діяльністю поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень.

2. Час проходження служби в поліції зараховується до страхового стажу, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

3. Рішення з питань проходження служби оформлюються письмовими наказами по особовому складу на підставі відповідних документів, перелік та форма яких устанавлюються Міністерством внутрішніх справ України.

4. Видавати накази по особовому складу можуть керівники органів, підрозділів, закладів та установ поліції відповідно до повноважень, визначених законом та іншими нормативно-правовими актами, та номенклатурою посад, затвердженою Міністерством внутрішніх справ України.

5. Порядок підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції встановлює Міністерство внутрішніх справ України.

6. Поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти вищих навчальних закладів із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських, та які перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних, на час служби в поліції знімаються з такого обліку і перебувають у кадрах поліції.

1. Частина 1 статті, що коментується, відносить службу в поліції до державної служби. Державна служба – це публічна, професійна, політично неупереджена діяльність із практичного виконання завдань і функцій держави, зокрема щодо: 1) аналізу державної політики на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях і підготовки пропозицій стосовно її формування, у тому числі розроблення та проведення експертизи проектів програм, концепцій, стратегій, проектів законів та інших нормативно-правових актів, проектів міжнародних договорів; 2) забезпечення реалізації державної політики, виконання загальнодержавних, галузевих і регіональних програм, виконання законів та інших нормативно-правових актів; 3) забезпечення надання доступних і якісних адміністративних послуг; 4) здійснення державного нагляду та контролю за дотриманням законодавства; 5) управління державними фінансовими ресурсами, майном та контролю за їх використанням; 6) управління персоналом державних органів; 7) реалізації інших повноважень державного органу, визначених законодавством (ст. 1 закону України від 10.12.2015 № 889-VIII «Про державну службу»).

У частині 1 статті, що коментується, також вказано на особливий характер такої державної служби. Суть її полягає у професійній діяльності поліцейських з виконання покладених на поліцію повноважень. Повноваження поліції див. у розділі IV «Повноваження поліції» закону України «Про Національну поліцію».

2. Частина 2 статті, що коментується, передбачає, що служба в поліції зараховується до таких видів стажу: 1) страхового стажу; 2) стажу роботи за спеціальністю; 3) стажу державної служби. Цією нормою передусім установлюються гарантії поліцейським на отримання всіх видів пенсійного забезпечення.

Страховий стаж – це період (строк), протягом якого особа підлягала державному соціальному страхуванню, якою або за яку сплачувався збір на обов'язкове державне пенсійне страхування згідно із законодавством, що діяло раніше, та/або підлягає загальнообов'язковому державному пенсійному страхуванню згідно із законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», за яке сплачено страхові внески (ч. 1 ст. 1 закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування»).

Зарахування служби в поліції до стажу роботи за спеціальністю встановлює умови та гарантії розвитку поліцейського в рамках певної спеціальності. Враховуючи різноманітні сфери суспільного життя, в яких поліцейські виконують свої функції, до служби в поліції можуть залучатися особи, які мають професійні знання в певній сфері (правознавці, економісти, інженери тощо), тому в разі необхідності залучення на певну посаду фахівців відповідної спеціальності така служба в поліції одночасно зараховується в стаж роботи за спеціальністю. У подальшому після звільнення зі служби особа має право посилатись на службу в поліції для підтвердження стажу роботи за спеціальністю.

Найчастіше таке зарахування вимагається за умови продовження особою професійної діяльності за спеціальністю та проходження різних атестацій після звільнення зі служби. Так, відповідно до ч. 1 ст. 6 закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокатом може бути фізична особа, яка має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше 2 років, склала кваліфікаційний іспит, пройшла стажування (крім випадків, установлених цим Законом), склала присягу адвоката України й отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю. Таким чином, законодавство вимагає для отримання статусу адвоката підтвердження стажу роботи в галузі права. Поліцейські, які обіймали посади, заміщення яких відбувалося особами з вищою юридичною освітою, а виконувані ними функції були пов'язані з роботою в галузі права (наприклад слідчі) можуть посилатись на таку службу як стаж роботи за спеціальністю.

Зарахування служби в поліції до стажу державної служби є логічним, виходячи зі змісту ч. 1 статті, що коментується, та вимог ч. 1 ст. 1 закону України «Про державну службу».

3. Частина 3 статті, що коментується, встановлює загальний порядок ухвалення та оформлення рішень щодо кадрового супроводження служби в поліції. До рішень з питань проходження служби, які мають оформлюватися письмовими

наказами, належать рішення про прийняття на службу, призначення та звільнення з посад в поліції (переміщення по службі), присвоєння спеціальних звань поліції, зарахування поліцейських у розпорядження органів поліції, відрядження (прикомандирування) поліцейського до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, інших органів державної влади (закладів, установ) або органів місцевого самоврядування на час виконання відповідних повноважень на постійній основі із залишенням їх на службі в поліції, застосування заохочень та накладення дисциплінарних стягнень, відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади), проведення атестації поліцейських і звільнення зі служби в поліції.

Для кожного з вищезгаданих наказів по особовому складу МВС України має затверджувати перелік та форми документів, які передують оформленню відповідного наказу і є підставою для нього.

4. Частина 4 статті, що коментується, визначає компетенцію керівників, які мають право видавати накази по особовому складу. Повноваження щодо видання наказів по особовому складу за загальним правилом мають посадові особи, наділені правом прийняття на службу відповідно до ст. 47 закону України «Про Національну поліцію».

5. Частина 5 статті, що коментується, встановлює компетенцію МВС України з питань визначення порядку підготовки та видання наказів щодо проходження служби в поліції.

6. За логікою ч. 6 статті, що коментується, поліцейські проходять службу аналогічну військовій, тому на час служби в поліції вони знімаються з військового обліку військовозобов'язаних і перебувають у кадрах поліції. Це також стосується і слухачів та курсантів ВНЗ із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських.

Таке положення статті, що коментується, кореспондується положенням п. 2 ч. 5 ст. 37 закону України «Про військовий обов'язок і військову службу», згідно з яким зняття з військового обліку військовозобов'язаних у військових комісаріатах (військовозобов'язаних СБУ в Центральному управлінні або регіональних органах СБУ) підлягають громадяни України, які після проходження строкової військової служби були прийняті на військову службу до інших військових формувань або на службу до Національної поліції, податкової міліції, в органи і підрозділи цивільного захисту, в Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України та в Державну кримінально-виконавчу службу України.

Стаття 60. Правове регулювання служби в поліції

1. Проходження служби в поліції регулюється цим Законом та іншими нормативно-правовими актами.

1. Стаття, що коментується, передбачає, що відносини з проходження служби в поліції регулюються законом України «Про Національну поліцію» та іншими

нормативно-правовими актами. Це визначає необхідність розробки та ухвалення нормативно-правових актів, які регламентували б проходження служби в поліції.

Нормативно-правові акти в цій сфері умовно можливо поділити на дві групи: акти, що стосуються всіх видів державної служби, у тому числі і служби в поліції, та акти, що встановлюють особливості проходження служби саме в поліції. До першої групи необхідно віднести закони України «Про державну службу» та «Про запобігання корупції», а також ухвалені на їх виконання підзаконні нормативні акти. До другої групи належать Закон, що коментується, а також ті нормативні акти, що ухвалюються на його виконання, наприклад, постанови Кабміну України від 11.11.2015 № 988 «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції», від 28.10.2015 № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію».

Значна роль у регулюванні служби в поліції відводиться наказам МВС України як міністерства, через яке діяльність поліції спрямовується та координується Кабміном України. Наприклад, наказом МВС України від 17.11.2015 № 1465 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» було врегульовано порядок атестування поліцейських, яке проводиться в апараті Національної поліції України, територіальних (міжрегіональних) органах (закладах, установах) Національної поліції України з метою оцінки ділових, професійних та особистих якостей поліцейських, їх освітнього та кваліфікаційного рівнів, на підставі глибокого й усебічного вивчення та визначення відповідності посадам, а також перспектив їхньої службової кар'єри.

Стаття 61. Обмеження, пов'язані зі службою в поліції

1. На поліцейських поширюються обмеження, визначені Законом України «Про запобігання корупції», цим та іншими законами України.

2. Не може бути поліцейським:

- 1) особа, визнана недієздатною або обмежено дієздатною особою;
- 2) особа, засуджена за умисне вчинення тяжкого та особливо тяжкого злочину, у тому числі судимість якої погашена чи знята у визначеному законом порядку;
- 3) особа, яка має непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованої;
- 4) особа, щодо якої було припинено кримінальне провадження з не реабілітуючих підстав;
- 5) особа, до якої були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- 6) особа, яка відмовляється від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання нею службових обов'язків потрібен такий допуск;
- 7) особа, яка має захворювання, що перешкоджає проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується Міністерством внутрішніх справ

України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) особа, яка втратила громадянство України та/або має громадянство (підданство) іноземної держави, або особа без громадянства;

9) особа, яка надала завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції.

3. За поліцейськими зберігаються всі права, визначені для громадян України Конституцією та законами України, крім обмежень, встановлених цим та іншими законами України.

4. Поліцейський не може бути членом політичної партії.

5. Поліцейський не може організовувати страйки та брати участь у страйках.

1. Частина 1 статті, що коментується, поширює на поліцейських обмеження, встановлені законом України «Про запобігання корупції», законом України «Про Національну поліцію» та іншими законами України.

Закон України «Про запобігання корупції» встановлює обмеження задля запобігання проявам корупції, усунення причин та умов, які сприяють виникненню корупційних проявів у діяльності поліцейського. Такі обмеження встановлюються передусім розділом VI закону України «Про запобігання корупції», а саме до них належать:

– заборона використовувати свої службові повноваження або своє становище та пов'язані з цим можливості з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб, у тому числі використовувати будь-яке державне чи комунальне майно або кошти в приватних інтересах;

– заборона безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких їм осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку зі здійсненням такими особами діяльності, пов'язаної із виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, або якщо особа, яка дарує, перебуває в підпорядкуванні такої особи;

– заборона займатися іншою оплачуваною (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської та суддівської практики із спорту) або підприємницькою діяльністю;

– заборона входити до складу правління, інших виконавчих чи контрольних органів, наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку;

– заборона протягом року з дня звільнення зі служби укладати трудові договори (контракти) або вчиняти правочини у сфері підприємницької діяльності з юридичними особами приватного права або фізичними особами – підприємцями, якщо поліцейські протягом року до дня звільнення здійснювали повноваження з контролю, нагляду або підготовки чи прийняття відповідних рішень щодо діяльності цих юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців;

– заборона розголошувати або використовувати в інший спосіб у своїх інтересах інформацію, яка стала поліцейському відома у зв'язку з виконанням службових повноважень;

– заборона протягом року з дня звільнення зі служби представляти інтереси будь-якої особи у справах (у тому числі в тих, що розглядаються в судах), в яких іншою стороною є орган поліції, в якому (яких) вони працювали на момент звільнення.

Слід зазначити, що правочини та трудові договори (контракти), які були укладені всупереч указаним заборонам, можуть бути в судовому порядку визнані недійсними, як такі, що порушують вимоги закону на момент укладення.

Поліцейські можуть приймати подарунки, які відповідають загально визнаним уявленням про гостинність (крім випадків, коли подарунок здійснюється у зв'язку з виконанням службових обов'язків або від підлеглих), якщо вартість таких подарунків одноразово не перевищує одну мінімальну заробітну плату, встановлену на день прийняття подарунка, а сукупна вартість таких подарунків, отриманих від однієї особи (групи осіб) протягом року, не перевищує 2 прожиткових мінімумів, установлених для працездатної особи на 1 січня того року, в якому прийнято подарунки.

Обмеження щодо вартості подарунків не поширюється на подарунки, які: 1) даруються близькими особами; 2) одержуються як загальнодоступні знижки на товари, послуги, загальнодоступні виграші, призи, премії, бонуси.

Подарунки, одержані поліцейським як подарунки державі або територіальному підрозділу поліції, є відповідно державною власністю і передаються органу в порядку, визначеному постановою Кабміну України від 16.11.2011 № 1195 «Про затвердження Порядку передачі дарунків, одержаних як подарунки державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді, державним або комунальним установам чи організаціям».

Крім названих вище заборон, поліцейські не можуть мати у прямому підпорядкуванні близьких їм осіб або бути прямо підпорядкованими у зв'язку з виконанням повноважень близьким їм особам. Особи, які претендують на зайняття посад поліцейських, зобов'язані повідомити керівництво органу, на посаду в якому вони претендують, про працюючих у цьому органі близьких їм осіб. Однак такі вимоги не поширюються на осіб, які працюють у сільських населених пунктах (крім тих, що є районними центрами), а також у гірських населених пунктах. У разі виникнення обставин, що порушують вимоги щодо заборони підпорядкування близьких осіб, поліцейські або близькі їм особи вживають заходів щодо усунення таких обставин у 15-денний строк. Якщо в зазначений строк ці обставини добровільно не усунуто, поліцейські або близькі їм особи в місячний строк з моменту виникнення обставин підлягають переведенню в установленому порядку на іншу посаду, що виключає пряме підпорядкування. У разі неможливості такого переведення особа, яка перебуває у підпорядкуванні, підлягає звільненню із займаної посади.

Окрім усього переліченого, на поліцейських поширюються вимоги закону України «Про запобігання корупції» щодо недопущення або усунення конфлікту інтересів, під яким розуміється суперечність між приватним інтересом поліцейського та його службовими повноваженнями, що впливає на об'єктивність чи неупередженість ухвалення рішень або на вчинення чи невчинення дій під час виконання службових повноважень.

Обмеження, передбачені законом України «Про Національну поліцію», містяться переважно в ст. 61 цього Закону і будуть розглянуті нижче.

Окремі закони можуть містити спеціальні обмеження для поліцейських. Так, Цивільний процесуальний кодекс України в ч. 2 ст. 41 містить таку норму: «Судді, прокурори, слідчі, працівники підрозділів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, не можуть бути представниками в суді, крім випадків, коли вони діють як представники відповідного органу, що є стороною або третьою особою в справі, чи як законні представники». Представництво в суді може мати неоплачуваний характер та не порушувати заборони, визначеної в законі України «Про запобігання корупції», а тому не підпадає під заборону займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю. Водночас процесуальний закон для окремих категорій поліцейських (слідчі та оперативні працівники) встановив спеціальну заборону здійснювати представництво інтересів сторони в суді.

2. Частина 2 цієї статті встановлює, хто не може бути поліцейським, тобто кого не можна прийняти на службу в поліцію або необхідно звільнити зі служби в поліції.

Звільнення зі служби в поліції може і не відбутися у випадку відмови поліцейського від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання ним службових обов'язків потрібен такий допуск. Так, якщо особа, обіймає посаду в поліції, яка не потребує допуску до державної таємниці, але була висунута на посаду, яка такого допуску потребує, вона не може бути призначена на таку посаду, але це не може тягнути за собою звільнення з поліції, крім випадків, коли посада, яка не потребувала допуску до державної таємниці, відповідним рішенням (наказом) була віднесена до посад, які потребують допуску до державної таємниці. За таких умов поліцейського слід бути перевести на іншу посаду або звільнити зі служби.

3. Частина 3 статті, що коментується, закріплює гарантію для поліцейського на здійснення всіх прав, передбачених для громадян України, крім тих, які обмежуються законодавством у зв'язку з його службою в поліції. Основу таких обмежень становлять вимоги закону України «Про Національну поліцію» та закону України «Про запобігання корупції», які розглядалися вище. Таке положення дозволяє уникати порушень прав поліцейського як громадянина. У рамках цього коментаря не доцільно перелічувати всі права громадян України, притаманні і поліцейському, закріплені Конституцією та законами України.

4. Вимога частини 4 цієї статті, що поліцейський не може бути членом політичної партії, впливає також із загальної вимоги служби поліції – політичної нейтральності. Поліцейські мають здійснювати свої повноваження та бути незалежними від впливу політичних партій. Крім того, під час виконання службових обов'язків поліцейські можуть здійснювати контроль за діяльністю політичних партій, безпосередньо впливати на їх діяльність або здійснювати функції, які впливають на партійну роботу. Наприклад, під час охорони громадського порядку та охорони дільниць під час підготовки та проведення виборів поліцейські безпосередньо мають виявляти та вживати усіх необхідних заходів для припинення політичної агітації в день виборів. У разі перебування поліцейського в членстві політичної

партії виникатимуть умови конфлікту інтересів, що, у свою чергу, є порушенням вимог законодавства про запобігання корупції.

5. Частина 5 статті, що коментується, забороняє поліцейським організувати страйки та брати в них участь. Відповідно до ст. 17 закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» страйк – це тимчасове колективне добровільне припинення роботи (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) працівниками підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту).

Відмова поліцейського від служби є порушенням базового принципу діяльності поліції – безперервності, за якого поліція забезпечує безперервне та цілодобове виконання своїх завдань. Оголошення страйку в поліції створює небезпеку завдання шкоди людині, суспільству та державі від невиконання правоохоронної функції держави. Слід зазначити, що обмеження права на страйк поліції та екстерних служб є світовою практикою.

Стаття 62. Гарантії професійної діяльності поліцейського

1. Поліцейський під час виконання покладених на поліцію повноважень є представником держави.

2. Законні вимоги поліцейського є обов'язковими для виконання всіма фізичними та юридичними особами.

3. Поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику.

Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги, доручення поліцейському або іншим способом втручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

4. Поліцейський надає пояснення з приводу справ та матеріалів, які перебувають у нього в провадженні, а також надає їх для ознайомлення лише у випадках та в порядку, визначених законом.

5. Ніхто не має права покласти на поліцейського виконання обов'язків, не визначених законом.

6. Втручання в діяльність поліцейського, перешкоджання виконанню ним відповідних повноважень, невиконання законних вимог поліцейського, будь-які інші протиправні дії стосовно поліцейського мають наслідком відповідальність відповідно до закону.

7. Правопорушення щодо поліцейського або особи, звільненої зі служби в поліції, її близьких родичів, вчинені у зв'язку з його попередньою службовою діяльністю, мають наслідком відповідальність відповідно до закону.

8. У разі затримання поліцейського за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу його тримають у призначених для цього установах окремо від інших категорій осіб.

9. Поліцейські, а також особи, звільнені зі служби в поліції на підставі пунктів 1–4, 7, 8 частини першої статті 77 цього Закону, для забезпечення власної безпеки мають право придбавати у власність пристрої для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металними снарядами несмертельної дії, використовуючи їх виключно з підстав, визначених цим Законом.

Умови та порядок придбання зазначеними особами таких спеціальних засобів визначає Міністерство внутрішніх справ України.

10. Поліцейський:

1) забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків;

2) отримує в органах поліції в установленому порядку інформацію, у тому числі з обмеженим доступом, та матеріали, необхідні для належного виконання покладених на нього обов'язків;

3) користується повноваженнями, передбаченими цим Законом, незалежно від посади, яку він займає, місцезнаходження і часу;

4) своєчасно і в повному обсязі отримує грошове забезпечення та інші компенсаційні виплати відповідно до закону та інших нормативно-правових актів України;

5) у повному обсязі користується гарантіями соціального та правового захисту, передбаченими цим Законом та іншими актами законодавства;

6) захищає свої права, свободи та законні інтереси всіма способами, що передбачені законом;

7) під час виконання поліцейських повноважень користується безоплатно всіма видами громадського транспорту міського, приміського і місцевого сполучення (крім таксі), а також попутним транспортом. Поліцейські, які виконують повноваження поліції на транспортних засобах, крім того, мають право на безоплатний проїзд у поїздах, на річкових і морських судах. Під час службових відряджень поліцейські мають право на позачергове придбання квитків на всі види транспорту і розміщення в готелях при пред'явленні службового посвідчення та посвідчення про відрядження;

8) може бути переміщений по службі залежно від результатів виконання покладених на нього обов'язків та своїх професійних, особистих якостей.

11. В органах (закладах, установах) поліції з метою захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів поліцейських відповідно до вимог законодавства можуть утворюватися професійні спілки. Обмеження прав професійних спілок поліцейських порівняно з іншими професійними спілками не допускається.

1. Частина 1 статті, що коментується, встановлює правовий зв'язок між поліцейським на службі та державою. Поліцейський, здійснюючи свої службові обов'язки, користується всіма заходами впливу на поведінку суб'єктів, у тому числі державним примусом. Водночас, як зазначено в ст. 18 цього Закону, поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження

і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний ужити необхідних заходів з метою рятування людей, надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

Крім того, положення цієї статті є важливим із точки зору відповідальності за дії поліцейського на службі. Так, у разі завдання шкоди життю, здоров'ю та майну інших осіб саме на державу покладається обов'язок компенсації такої шкоди незалежно від того, законним чи незаконним було таке спричинення. Відповідальність поліцейського за таку шкоду перед державою не впливає на обов'язок держави компенсувати таку шкоду.

2. Частина 2 статті, що коментується, встановлює умови в діяльності поліцейського – законність його вимог. По-перше, вимоги поліцейських мають бути тільки законними, тобто такими, що висуваються відповідно до чинного законодавства та належать до компетенції поліції. Вимоги поліцейського, які є за своєю внутрішньою суттю законними, тобто такими, що відповідають змісту закону, але висунуті поліцейським поза межами його компетенції, не можуть вважатися законними. Наприклад, вимога поліцейського повернути майно власнику на підставі рішення суду є незаконною, адже відповідно до вимог закону України «Про виконавче провадження» виконання рішень судів є компетенцією державних виконавців. Працівник поліції може тільки забезпечувати громадський порядок та особисту безпеку осіб, які здійснюють примусове виконання рішень.

Інша умова, закладена в цій частині статті, – обов'язковість виконання вимог поліцейського. Якщо фізична особа або представник юридичної особи встановили законність вимог поліцейського, вони мають їх виконати. У невиконання законних вимог поліцейського він має право застосовувати примус (на підставі та в порядку, визначених законодавством) для виконання своїх обов'язків, а особи, які не виконують вимоги, можуть притягатися до відповідальності за таке невиконання.

3. Частина 3 статті, що коментується, створює умови для незалежності поліцейського у своїй діяльності від впливу інших осіб і водночас закріплює гарантії цілісності та керованості всією системою Національної поліції відповідними керівниками. Так, поліцейський під час виконання покладених на нього обов'язків підпорядковується тільки своєму безпосередньому та прямому керівнику. Ніхто, крім безпосереднього і прямого керівника (за винятком випадків, прямо передбачених законом), не може надавати будь-які письмові чи усні вказівки, вимоги чи доручення поліцейському або в інший спосіб утручатися в законну діяльність поліцейського, у тому числі діяльність, пов'язану з кримінальним провадженням або провадженням у справах про адміністративні правопорушення.

Керівником вважається особа, яка має право віддавати накази та розпорядження, застосовувати заохочення і накладати дисциплінарні стягнення або порушувати клопотання про це перед старшим прямим керівником. Керівники, яким поліцейські підпорядковуються по службі хоча б тимчасово, якщо про це оголошено

наказом, вважаються прямими. Найближчий до підлеглого прямий керівник є його безпосереднім керівником.

Слід звернути увагу на те, що ч. 1 ст. 62 Закону залишає можливість установалення випадків надання вказівок іншими особами як іншим поліцейським, так і особам, які не належать до структури поліції. Так, ст. 40 КПК України надає право слідчому доручати проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій відповідним оперативним підрозділам, працівники яких не є підлеглими слідчого по службі. Стаття 36 КПК України надає таке саме право прокурору, який не належить до поліції.

4. Частина ст. 62 закону України «Про Національну поліцію» встановлює гарантію забезпечення збереження в таємниці службової інформації, а також невтручання в діяльність поліцейського інших осіб з метою отримання інформації. Так, поліцейський надає пояснення з приводу справ і матеріалів, які перебувають у нього в провадженні, а також надає їх для ознайомлення лише у випадках та в порядку, визначених законом.

Відмова поліцейського давати пояснення або надавати для ознайомлення матеріали, які перебувають у нього в провадженні, не може розглядатися як правопорушення, зокрема як умисне перешкодження законній професійній діяльності журналістів.

Законодавством передбачаються випадки надання інформації органами поліції. Так, усі процесуальні кодекси передбачають можливість за ухвалою суду вилучити, в тому числі в поліцейського, матеріали, які перебувають у його провадженні. Порядок їх надання визначається ухвалою суду з особливостями, встановленими законодавством про охорону державної таємниці. Крім того, ст. 24 закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» надає право адвокату запитувати інформацію та копії документів, а поліцейський буде зобов'язаний їх надати, крім випадків наявності в цих документах інформації з обмеженим доступом.

5. Частина 5 статті, що коментується, створює умови для забезпечення поліцейських від виконання обов'язків, не визначених законом. Передусім йдеться про закон України «Про Національну поліцію». Норма ч. 5 цієї статті, у свою чергу, має забезпечити як незалежність поліцейських, так і недопущення використання поліції для виконання завдань, які суперечать меті її діяльності.

6. Частина 6 статті, що коментується, вказує на відповідальність осіб, які втручаються або перешкоджають діяльності поліцейського. Законодавець вважає таке втручання та перешкодження досить серйозним правопорушенням і передбачає кримінальну відповідальність за такі дії. Зокрема, КК України у ст. 342 передбачає опір працівникові правоохоронного органу, у ст. 343 встановлює відповідальність за втручання в діяльність працівника правоохоронного органу. Законодавством України також передбачається адміністративна відповідальність за невиконання законних вимог поліцейського, зокрема у ст. 185 КУпАП. Втручання в діяльність поліцейського з боку посадових осіб держави з використання свого службового становища може кваліфікуватися як зловживання владою або правопорушення, пов'язане з корупцією.

7. У ч. 7 статті, що коментується, закріплюється положення про особливий захист поліцейського від протиправних посягань. Зокрема, окремі статті КК України як кваліфіковані склади злочину передбачають посягання на працівника поліції, наприклад, п. 8 ч. 2 ст. 115 передбачає як кваліфікований склад убивство особи чи її близького родича у зв'язку з виконанням цією особою службового обов'язку. Крім того, у ст. 67 КК України зазначається, що в разі вчинення будь-яких злочинів стосовно поліцейського під час призначення покарання як обставина, що обтяжує покарання, має оцінюватися вчинення злочину у зв'язку з виконанням потерпілим службового обов'язку. Крім того, КК України встановлює відповідальність за правопорушення щодо поліцейського або особи, звільненої зі служби в поліції, та її близьких родичів, вчинені у зв'язку з його попередньою службовою діяльністю.

8. Вимога ч. 8 статті, що коментується, є гарантією особистої безпеки поліцейського у разі його затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення або обрання щодо нього тримання під вартою як запобіжного заходу від будь-яких насильницьких дій або іншого впливу з боку осіб, які перебувають в місцях тимчасового утримання затриманих чи у слідчих ізоляторах. Таке утримання має виключати будь-які форми фізичного контакту поліцейського з іншими затриманими.

9. Частина 9 цієї статті поліцейським та особам, які звільнилися з поліції, у зв'язку із закінченням строку контракту, через хворобу, за віком, у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, за власним бажанням, у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій), надає право на придбання у власність пристроїв для відстрілу патронів, споряджених гумовими чи аналогічними за своїми властивостями металевими снарядами не смертельної дії, та на їх використання виключно з підстав, визначених законом України «Про Національну поліцію». Умови та порядок придбання зазначеними особами таких спеціальних засобів визначає МВС України, на сьогодні це наказ МВС України від 13.06.2000 № 379-дск.

10. Частина 10 статті, що коментується, коментованої встановлює перелік гарантій професійної діяльності поліцейських, назва яких повною мірою розкриває їх внутрішній зміст. Водночас окремі положення доцільно розглянути детальніше.

Поліцейський забезпечується належними умовами для виконання покладених на нього службових обов'язків, які мають відповідати повною мірою вимогам закону України «Про охорону праці», а також галузевого законодавства. Зокрема, поліцейські мають бути забезпечені всіма необхідними засобами індивідуального захисту, які унеможливають або мінімізують ризик нанесення шкоди життю та здоров'ю поліцейського у зв'язку з виконання ним службових обов'язків. Крім того, належні умови охоплюють і матеріально-технічне забезпечення, детально розглянуте в коментарі до ст. 105 цього Закону.

Поліцейському надається право користуватися повноваженнями, передбаченими цим Законом, незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження і часу, що є гарантією своєчасного постійного і безперервного здійснення функцій поліції на всій території України. Громадяни або інші особи не можуть відмовлятися від виконання законних вимог поліцейського через те, що поліцейський перебуває

поза межами діяльності свого підрозділу. У таких випадках громадяни мають виконати вимоги поліцейського, але можуть звертатися з інформацією до територіального підрозділу поліції.

11. Частина 11 ст. 62 закону України «Про Національну поліцію» надає поліцейським право створювати професійні спілки та вступати до них. Відповідно до ст. 1 закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» професійна спілка (профспілка) – це добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання).

Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» вказує, що особливості застосування цього Закону у Збройних силах України (для військовослужбовців), органах внутрішніх справ, Державній кримінально-виконавчій службі України, СБУ та Службі зовнішньої розвідки України встановлюються відповідними законами. Однак закон України «Про Національну поліцію» надає можливість працівникам поліції в повному обсязі використовувати можливості профспілок для захисту своїх трудових, соціально-економічних прав та інтересів. Більше того, значення діяльності профспілок зростає в умовах заборони поліцейських організувати страйки та брати в них участь.

Стаття 63. Контракт про проходження служби в поліції

1. Контракт про проходження служби в поліції – це письмовий договір, що укладається між громадянином України та державою, від імені якої виступає поліція, для визначення правових відносин між сторонами.

2. Контракт про проходження служби в поліції укладається:

1) з особами молодшого складу поліції, які вперше прийняті на службу в поліції, – одноразово строком на два роки без права продовження;

2) з громадянами, які зараховані до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, – на час навчання;

3) із заступниками керівників територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, науково-дослідних установах, вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та керівниками структурних підрозділів зазначених органів, закладів та установ – на термін три роки з правом продовження контракту на той самий термін;

4) із заступниками керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установах, ректорами (керівниками) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняних до них керівниками – строком на чотири роки з правом продовження контракту одноразово строком до чотирьох років;

5) з керівником поліції – строком на п'ять років з правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років.

3. Право на укладення від імені поліції контракту про проходження служби надається:

1) Міністрові внутрішніх справ України – з керівником поліції та його заступниками;

2) керівнику поліції – з особами, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади його наказами, крім осіб, право на підписання контракту з якими належить Міністру внутрішніх справ України;

3) керівнику вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, – з курсантами та слухачами цих навчальних закладів про навчання;

4) керівникам територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректорам (керівникам) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняним до них керівникам – з особами, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади їхніми наказами.

4. Право на продовження контракту, якщо це допускається цим Законом, надається посадовим особам, зазначеним у частині третій цієї статті.

5. Контракт є підставою для видання наказу про прийняття особи на службу в поліції та/або призначення її на відповідну посаду.

6. Після закінчення строку контракту, укладеного згідно з пунктом 1 частини другої цієї статті, поліцейський, який був стороною в цьому контракті, за рішенням керівника, якому надано право приймати на службу, може продовжити службу в поліції на підставі наказу відповідно до цього Закону.

7. Контракт про навчання укладається з громадянами, які зараховані до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, за умови досягнення такими особами 18-річного віку.

Визначення правових відносин між курсантами вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, яким не виповнилося 18 років, і державою здійснюється відповідно до вимог Цивільного кодексу України.

8. Контракт про проходження служби в поліції укладається на підставах і в порядку, визначених Міністерством внутрішніх справ України.

9. Типову форму контракту затверджує Міністерство внутрішніх справ України.

1. Частина 1 статті, що коментується, містить законодавче визначення поняття «контракт про проходження служби в поліції». Передусім передбачається, що контракт укладається виключно у письмовій формі. Контракт визначається як двосторонній договір, сторонами якого є громадянин України та держава, від імені якої виступає поліція. Визначення поняття «контракт про проходження служби в поліції» закінчується метою його укладення, яка полягає у визначенні правових відносин між сторонами.

Отже, слід констатувати, що це доволі загальне визначення, яке не містить чітких ознак цієї правової категорії, вироблених наукою трудового права та закріплених у національному законодавстві, зокрема немає чіткого визначення змісту цього договору.

2. Частина 2 статті, що коментується, встановлює строки укладення контракту про проходження служби в поліції для різних категорій поліцейських. Так, п. 1 ч. 2 статті, що коментується, передбачає, що з особами молодшого складу поліції, вперше прийнятими на службу в поліцію, контракт про проходження служби в поліції укладається одноразово строком на 2 роки без права продовження. Частина 6 цієї статті, передбачає правило, згідно з яким після закінчення 2-річного строку контракту поліцейський, який був стороною в цьому контракті, за рішенням керівника, якому надано право приймати на службу, може продовжити службу в поліції на підставі наказу відповідно до цього Закону. Таким чином, по закінченні строку контракту з особою молодшого складу поліції, яку вперше прийнято на службу в поліції, її керівник, якому надано право приймати на службу, повинен ухвалити рішення про можливість продовження служби цією особою. Якщо буде ухвалено позитивне рішення, видається наказ про призначення на відповідну посаду поліції, і служба продовжується на безстроковій основі; якщо ні, то поліцейський звільняється за п. 1 ч. 1 ст. 77 цього Закону (у зв'язку із закінченням строку контракту). Служба зазначеної особи у поліції на строковій основі також є можливою у випадках, передбачених ч. 2 ст. 58 закону України «Про Національну поліцію».

Пункт 2 ч. 2 статті, що коментується, встановлює, що контракт про проходження служби в поліції з громадянами, зарахованими до ВНЗ із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, укладається на час навчання. Отже, строк зазначеного контракту обмежується строком навчання у відповідному навчальному закладі. Відповідно до ч. 3 ст. 48 закону України «Про Національну поліцію» випускники ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, після закінчення навчання призначаються на посади в органах (зкладах, установах) поліції наказами посадових осіб поліції, зазначених у ст. 47 цього Закону. За загальним правилом ч. 1 ст. 58 закону України «Про Національну поліцію» випускники призначаються на посади безстроково, за винятком випадків строкового призначення, встановленого цим Законом.

Пункт 3 ч. 2 статті, що коментується, передбачає, що контракт про проходження служби в поліції із заступниками керівників територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах, науково-дослідних установах, ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та керівниками структурних підрозділів зазначених органів, закладів та установ укладається на термін 3 роки з правом продовження контракту на той самий термін. Зміст цієї норми свідчить про те, що призначення на вищевказані посади є неможливим без укладення контракту. При цьому національний законодавець не обмежує кількість переукладань контракту. Строк другого та кожного з наступних контрактів може становити лише 3 роки.

Пункт 4 ч. 2 статті, що коментується, передбачає, що із заступниками керівника поліції та керівниками територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректорами (керівниками) ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняними до них керівниками контракт укладається строком на 4 роки з правом продовження контракту одноразово строком до 4 років. Виходячи зі змісту цієї норми, слід констатувати, що призначення на вищевказані посади є неможливим без укладення контракту. Перший контракт у разі призначення на відповідну посаду укладається строком на 4 роки. Другий контракт може встановлюватись на будь-який строк у межах 4 років за рішенням керівника, якому надано право приймати на службу. Подальша можливість переукладення контракту не передбачається, а тому поліцейський повинен бути звільнений із займаної посади по закінченні другого контракту. Це не виключає можливості його працевлаштування на інші посади в поліції.

Пункт 5 ч. 2 статті, що коментується, встановлює, що з керівником поліції контракт укладається строком на п'ять років із правом продовження контракту одноразово строком до п'яти років. Коментар зазначеної норми – аналогічний попередньому.

3. Частина 3 ст. 63 закону України «Про Національну поліцію» визначає посадових осіб, які мають право на укладення від імені поліції контракту про проходження служби. Таким чином, лише міністр внутрішніх справ України, керівник поліції, керівник ВНЗ із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, а також керівники територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректори (керівники) ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняні до них керівники можуть укладати контракти про проходження служби з чітко визначеними особами.

4. Частина 4 статті, що коментується, визначає посадових осіб, яким надається право на продовження контракту, у випадку, якщо продовження контракту допускається законом України «Про Національну поліцію». Так, міністр внутрішніх справ України має право продовжити контракт з керівником поліції та його заступниками; керівник поліції – з особами, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади його наказами, крім осіб, право на підписання контракту з якими належить міністру внутрішніх справ України; керівник ВНЗ із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, – з курсантами та слухачами цих навчальних закладів контракт про навчання; керівники територіальних органів поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректори (керівники) ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняні до них керівники – з особами, які згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначаються на посади їхніми наказами.

5. Частина 5 статті, що коментується, передбачає, що контракт є підставою для видання наказу про прийняття особи на службу в поліції та/або призначення її

на відповідну посаду. Таким чином, у випадках, коли закон України «Про Національну поліцію» передбачає необхідність укладення контракту про проходження служби в поліції, виникатиме складний фактичний склад, який являє собою сукупність юридичних фактів, що відбуваються у певній послідовності (контракт і наказ). Останнім у ланцюжку юридичних фактів є наказ про прийняття особи на службу в поліції та/або призначення її на відповідну посаду, з виданням якого завершується формування складного фактичного складу, що породжує правовідносини з приводу проходження служби в поліції.

6. Частина 6 статті, що коментується, передбачає, що після закінчення 2-річного строку контракту з особами молодшого складу поліції, вперше прийнятими на службу в поліції, поліцейський, який був стороною в цьому контракті, може продовжити службу в поліції на підставі наказу, тобто за загальним правилом безстроково. Строкові відносини із цим поліцейським устанавлюються у випадках, передбачених ч. 2 ст. 58 закону України «Про Національну поліцію». Рішення про продовження або неперодовження служби в поліції таким поліцейським ухвалює керівник, якому надано право приймати на службу.

7. Частина 7 статті, що коментується, встановлює загальне правило, що контракт про навчання укладається лише з 18-річними громадянами України, зарахованими до ВНЗ із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських.

Другий абзац ч. 7 цієї статті відсилає до ЦК України щодо визначення правових відносин між курсантами ВНЗ із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, яким не виповнилося 18 років, та державою.

ЦК України передбачає певні вимоги щодо цивільної дієздатності неповнолітньої особи. Зокрема, фізична особа у віці від 14 до 18 років (неповнолітня особа) має право: 1) самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією або іншими доходами; 2) самостійно здійснювати права на результати інтелектуальної, творчої діяльності, що охороняються законом; 3) бути учасником (засновником) юридичних осіб, якщо це не заборонено законом або установчими документами юридичної особи; 4) самостійно укласти договір банківського вкладу (рахунку) та розпоряджатися вкладом, внесеним нею на своє ім'я (грошовими коштами на рахунок). Інші правочини неповнолітня особа вчиняє за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальників. Згода на вчинення неповнолітньою особою правочину має бути одержана від батьків (усиновлювачів) або піклувальника та органу опіки та піклування відповідно до закону. За наявності достатніх підстав суд за заявою батьків (усиновлювачів), піклувальника або органу опіки та піклування може обмежити право неповнолітньої особи самостійно розпоряджатися своїм заробітком, стипендією чи іншими доходами або позбавити її цього права. Суд скасовує своє рішення про обмеження або позбавлення цього права, якщо відпали обставини, які були підставою для його ухвалення (ст. 32). Неповнолітня особа особисто несе відповідальність за порушення договору, укладеного нею самостійно відповідно до закону. Неповнолітня особа особисто несе відповідальність за порушення договору, укладеного за згодою батьків (усиновлювачів) або піклувальника. Якщо у

неповнолітньої особи недостатньо майна для відшкодування збитків, додаткову відповідальність несуть її батьки (усиновлювачі) або піклувальник (ст. 33). Неповнолітня особа відповідає за завдану нею шкоду самостійно на загальних підставах. У разі відсутності у неповнолітньої особи майна, достатнього для відшкодування завданої нею шкоди, ця шкода відшкодовується в частці, якої не вистачає, або в повному обсязі її батьками (усиновлювачами) або піклувальником, якщо вони не доведуть, що шкоди було завдано не з їхньої вини (ст. 1179).

8. Нормативний акт МВС України, який визначає підстави і порядок укладення контракту про проходження служби в поліції, що передбачено ч. 8 статті, що коментується, повинен відповідати нормам цієї статті, зокрема ч. 2 та 3, які закріплюють випадки укладення контракту про проходження служби в поліції та тих, хто має право на укладення від імені поліції такого контракту. Також необхідно звернути увагу на порядок переукладання контракту. За загальним правилом контракт про проходження служби за 2 місяці до закінчення строку його чинності за угодою сторін може бути продовжено або укладено на новий строк (п. 24 Положення про порядок укладання контрактів при прийнятті (найманні) на роботу працівників, затвердженого постановою Кабміну України від 19.03.1994 № 170). Якщо цього зроблено не буде, то працівник звільняється у зв'язку із закінченням строку контракту.

9. Частина 9 статті, що коментується, містить відсильну норму до нормативного акта МВС України, який затверджує Типову форму контракту про проходження служби в поліції. На основі Типової форми контракту розробляються та укладаються індивідуальні контракти. Крім умов, передбачених у Типовій формі контракту, індивідуальний контракт повинен обов'язково містити назву посади, на яку призначається громадянин України, спеціальне звання поліцейського, яке йому присвоюється, та розмір його грошового забезпечення.

Стаття 64. Присяга працівника поліції

1. Особа, яка вступає на службу в поліції, складає Присягу на вірність Українському народові такого змісту:

«Я, (прізвище, ім'я та по батькові), усвідомлюючи свою високу відповідальність, урочисто присягаю вірно служити Українському народові, дотримуватися Конституції та законів України, втілювати їх у життя, поважати та охороняти права і свободи людини, честь держави, з гідністю нести високе звання поліцейського та сумлінно виконувати свої службові обов'язки».

2. Порядок складання Присяги працівника поліції встановлює Міністерство внутрішніх справ України.

1. Частина 1 статті, що коментується, передбачає, що Присягу складають особи, які вперше призначаються на посади в органи поліції. Присягою є урочиста офіційна обіцянка додержуватися певних зобов'язань, клятва вірності відповідній справі. Складення Присяги є умовою набуття статусу поліцейського. Інакше кажучи без складення Присяги кандидат на службу в поліції ніколи не стане поліцейським.

У ч. 1 цієї статті міститься текст Присяги. Його аналіз свідчить про те, що поряд із зобов'язаннями дотримуватися Конституції та законів України Присяга містить і моральні зобов'язання (вірно служити Українському народові, з гідністю нести високе звання поліцейського, сумлінно виконувати свої службові обов'язки). Поліцейський, склавши присягу, бере на себе вказані моральні зобов'язання, які для нього набувають юридичного значення, тобто недотримання таких зобов'язань вважається порушенням Присяги, що призводить до звільнення зі служби.

2. Частина 2 статті, що коментується, містить відсильну норму до нормативного акта МВС України, який затверджує порядок складання Присяги працівника поліції. Таким нормативним актом є наказ МВС України від 09.11.2015 № 1453 «Про затвердження Порядку складання Присяги працівниками Національної поліції».

Присягу складають: 1) особи, вперше прийняті на службу в поліцію; 2) курсанти (слухачі) ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі – ВНЗ); 3) особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, які пройшли відбір (конкурс) на службу в органи, підрозділи, заклади та установи поліції (далі – органи поліції). Особи, вперше прийняті на службу в поліцію, складають Присягу після закінчення первинної професійної підготовки. Курсанти (слухачі) ВНЗ складають Присягу після зарахування на навчання до ВНЗ в терміни, визначені головою Національної поліції відповідно до пропозицій, наданих ректорами (начальниками) ВНЗ. Особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ складають Присягу після проходження відбору (конкурсу) на службу в органи поліції за місцем проходження служби в терміни, визначені керівником органу поліції.

На урочистості з нагоди складання Присяги особовий склад органу поліції прибуває в парадному однострої. У визначений час особовий склад органу поліції шикується в лінію ротних (взводних) колон у встановленому місці. Працівники, які складають Присягу, стоять в окремих взводних колонах. Під урочистий марш виноситься Державний Прапор України або прапор органу поліції (далі – Прапор). Після винесення Прапора керівник строю під звуки маршу зустрічає керівника органу поліції і доповідає про готовність особового складу до проведення урочистих заходів. Приймавши доповідь керівника строю, керівник органу поліції вітається з усім особовим складом, а потім у короткій промові роз'яснює значення Присяги та того чесного і відповідального обов'язку, що покладається на працівників поліції, які складатимуть Присягу. Після промови керівник органу поліції дає команду щодо початку складання Присяги особовим складом. Перед строем виставляються завчасно заготовлені атрибути, необхідні для проведення процедури складання Присяги (стіл, накритий скатертиною, папка з текстом Присяги, ручка). Посадові особи, що приводять до Присяги, за алфавітним списком викликають зі строю осіб, які складають Присягу. При цьому працівник, почувши своє прізвище, найкоротшим шляхом стройовим кроком підходить до особи, яка приводить до Присяги, і доповідає про прибуття та готовність до її складання. Після цього він бере текст Присяги й повертається обличчям до строю, зачитує її зміст і ставить під текстом

підпис, по чому посадова особа, яка приводить до Присяги, вітає працівника зі складанням Присяги та подає команду щодо повернення його до строю.

Після закінчення складання Присяги всіма працівниками поліції керуючий строєм доповідає керівнику органу поліції про закінчення її складання особовим складом та передає йому підписані тексти Присяги. У свою чергу, керівник органу поліції вітає працівників зі складанням Присяги, після чого виконується Державний Гімн України. Підписаний текст Присяги долучається до особової справи працівника поліції, який її склав.

Стаття 65. Переміщення поліцейських в органах, закладах та установах поліції

1. Переміщення поліцейських здійснюється:

1) на вищу посаду – у порядку просування по службі;

2) на рівнозначні посади:

для більш ефективної служби, виходячи з інтересів служби;

за ініціативою поліцейського;

у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням реорганізації;

у разі необхідності проведення кадрової заміни в місцевостях з особливими природними, географічними, геологічними, кліматичними, екологічними умовами (далі – місцевості з визначеним строком служби);

за станом здоров'я – на підставі рішення медичної комісії;

з меншим обсягом роботи з урахуванням професійних і особистих якостей – на підставі висновку атестації;

у разі звільнення з посади на підставі рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри відповідно до статті 87 цього Закону;

3) на посади, нижчі ніж та, на якій перебував поліцейський:

у зв'язку зі скороченням штатів або реорганізацією в разі неможливості призначення на рівнозначну посаду;

за станом здоров'я – на підставі рішення медичної комісії;

через службову невідповідність – на підставі висновку атестації з урахуванням професійних і особистих якостей;

за ініціативою поліцейського;

як виконання накладеного дисциплінарного стягнення – звільнення з посади відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;

у разі звільнення з посади на підставі рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри, відповідно до статті 87 цього Закону;

4) у зв'язку із зарахуванням на навчання до вищого навчального закладу із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, на денну форму навчання, а також у разі призначення на посаду після закінчення навчання.

2. Посада вважається вищою, якщо за цією посадою штатом (штатним розписом) передбачене вище спеціальне звання поліції.

3. Випускники вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, призначаються на

відповідні вакантні посади безпосередньо після закінчення навчання в цих навчальних закладах.

4. Поліцейський, переміщений з вищої посади на посаду, нижчу ніж та, яку він займав, у подальшому просувається по службі з дотриманням вимог, визначених цим Законом, а звільнений з посади в дисциплінарному порядку, – після зняття дисциплінарного стягнення.

5. Не допускається переміщення поліцейських жіночої статі за ініціативою керівника відповідного органу (установи, закладу) поліції на посади, нижчі ніж та, яку вони займали, з мотивів, пов'язаних із вагітністю, наявністю дітей віком до трьох років (до шести років – за медичними показниками), або у зв'язку з тим, що вони є одинокими матерями та мають дітей віком до чотирнадцяти років чи дітей-інвалідів.

6. Якщо законом визначено додаткові вимоги до кандидатів на призначення на окремі посади в органах (закладах, установах) поліції, призначення на такі посади здійснюється за умови відповідності особи, яка призначається на таку посаду, додатковим вимогам.

7. Переведення поліцейських здійснюється у разі, якщо звільнення їх із посад або призначення на інші посади належить до номенклатури призначення різних керівників.

8. Переведення поліцейського може здійснюватися за його ініціативою, ініціативою прямих керівників (начальників), керівників інших органів (закладів, установ) поліції, які порушили питання про переміщення.

9. Переведення поліцейського здійснюється на підставі єдиного наказу про звільнення із займаної посади та направлення для подальшого проходження служби до іншого органу (закладу, установи) поліції та про призначення на посаду в органі (закладі, установі) поліції, до якого переміщується поліцейський.

10. У разі якщо згідно із законом та іншими нормативно-правовими актами призначенню поліцейського на посаду повинно передувати погодження відповідних органів державної влади або органів місцевого самоврядування чи їх посадових осіб, призначення на посаду здійснюється після отримання такого погодження.

11. Не допускається переміщення поліцейських на вищі посади протягом шести місяців з дня притягнення до адміністративної чи дисциплінарної відповідальності.

1. Насамперед необхідно відзначити, що порядок переміщення поліцейських в органах, закладах та установах поліції суттєво відрізняється від переміщення працівників за трудовим законодавством. Згідно з ч. 2 ст. 32 КЗпП України не вважається переведенням на іншу роботу і не потребує згоди працівника переміщення його на тому ж самому підприємстві, в установі чи організації на інше робоче місце, в інший структурний підрозділ у тій самій місцевості, доручення роботи на іншому механізмі або агрегаті у межах спеціальності, кваліфікації чи посади, обумовленої трудовим договором. Водночас Пленум ВСУ в постанові від 06.11.1992 № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» розуміє під переведенням

доручення працівникові роботи, що не відповідає спеціальності, кваліфікації чи посаді, визначеній трудовим договором.

Нормою статті, що коментується, передбачено переміщення поліцейського на вищі, рівнозначні та нижчі посади.

Положення про Національну поліцію, затверджене постановою Кабміну України від 28.10.2015 № 877, також не дає чіткої відповіді щодо розмежування вказаних понять.

Ураховуючи вищевикладене й керуючись нормами загального трудового законодавства, розглянемо переміщення працівників поліції на інше робоче місце саме з позиції норм трудового права.

Наголосимо ще раз, що в нормі закону, що коментується, термін «переміщення» не зовсім відповідає своєму загальноприйнятому змістові, тобто він уживається для окреслення самого процесу переходу, перестановки, «просування» персоналу з однієї роботи на іншу. Натомість, у трудовому праві, у разі переміщення працівникові вказується лише нове робоче місце, тобто переміщенням, на відміну від переведення, вважається зміна робочого місця в межах підприємства, пов'язана з організацією виробництва. Саме тому головною помилкою, яку зараз в умовах дії чинного спеціального законодавства допускає керівництво, є те, що переведення на іншу роботу працівників поліції називають переміщенням на інше робоче місце.

2. Процедура переміщення працівників поліції передбачає їх звільнення з попередньої посади та призначення на іншу. Відбір і вивчення особистостей працівників поліції – кандидатів на посади проводяться згідно з Положенням про Національну поліцію та наказами МВС України, які регламентують порядок цієї роботи.

3. Однією з підстав переміщення поліцейських в органах, закладах та установах поліції на рівнозначні посади є необхідність проведення кадрової заміни в місцевостях з особливими природними, географічними, геологічними, кліматичними й екологічними умовами (п. 2 ч. 1 ст. 65 Закону). Зокрема, до таких місцевостей належать:

- гора Ай-Петрі, м. Ялта, Автономна Республіка Крим (висота 1320 метрів над рівнем моря);

- гора Полонина-Руна, с. Геча Березівського району Закарпатської області (висота 1479 метрів над рівнем моря);

- острів Зміїний, Одеська область;

- острів Тузла, Автономна Республіка Крим;

- населені пункти, визначені в додатку до постанови Кабміну України від 11.08.1995 № 647 «Про перелік населених пунктів, яким надається статус гірських»;

- населені пункти, визначені у додатку 1 до постанови Кабінету Міністрів УРСР від 23.07.1991 № 106 «Про організацію виконання постанов Верховної Ради Української РСР про порядок введення в дію Законів Української РСР “Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи” та “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”».

4. Відповідно до п. 2 ч. 1 статті, що коментується, переміщення поліцейських на рівнозначні посади здійснюється на підставі висновку атестації. У свою чергу, атестування поліцейських проводиться:

- у разі призначення на вищу посаду, якщо заміщення цієї посади здійснюється без проведення конкурсу;
- для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службову невідповідність;
- для вирішення питання про звільнення зі служби в поліції через службову невідповідність.

Створення атестаційних комісій, їх компетенція та повноваження визначаються Інструкцією про порядок проведення атестування поліцейських, затвердженою наказом МВС України від 17.11.2015 № 1465. Ця Інструкція, розроблена відповідно до Закону, що коментується, та на його виконання, визначає порядок атестування поліцейських, яке здійснюється в апараті Національної поліції України, територіальних (міжрегіональних) органах (закладах, установах) Національної поліції України з метою оцінки ділових, професійних та особистих якостей поліцейських, їх освітнього та кваліфікаційного рівнів на підставі глибокого й усебічного вивчення, визначення відповідності посадам, а також перспектив їхньої службової кар'єри.

Стаття 66. Службове сумісництво поліцейських

1. Поліцейський не може під час проходження служби займатися іншою оплачуваною діяльністю, крім науково-педагогічної, наукової або творчої.

1. Слід одразу звернути увагу, що назва статті, яка коментується, не зовсім правильно віддзеркалює її зміст. Із назви статті випливає, що службове сумісництво поліцейських є можливим, проте з певними особливостями, а насправді службове сумісництво поліцейських цим Законом забороняється, окрім виконання роботи, що не вважається сумісництвом, про що йтиметься далі.

2. Відповідно до п. 1 Положення про умови роботи за сумісництвом працівників державних підприємств, установ і організацій, затвердженого наказом Міністерства праці України, Мініюсту України, Мінфіну України від 28.06.1993 № 43, сумісництвом вважається виконання працівником, крім своєї основної, іншої регулярної оплачуваної роботи на умовах трудового договору у вільний від основної роботи час на тому ж самому або іншому підприємстві, в установі чи організації або у громадянина (підприємця, приватної особи) за наймом.

Для роботи за сумісництвом згоди власника або уповноваженого ним органу за місцем основної роботи не потрібно.

Усі працівники, крім основної роботи та роботи за сумісництвом, мають право виконувати роботи, які відповідно до чинного законодавства не є сумісництвом, зокрема такі:

- літературна робота, в тому числі робота з редагування, перекладу та рецензування окремих творів, яка оплачується з фонду авторського гонорару;
- технічна, медична, бухгалтерська та інша експертиза з разовою оплатою праці;
- педагогічна робота з погодинною оплатою праці в обсязі не більше 240 годин на рік;
- виконання обов'язків медичних консультантів установ охорони здоров'я в обсязі не більш як 12 годин на місяць з разовою оплатою праці;
- керівництво аспірантами в науково-дослідних установах і ВНЗ науковців та висококваліфікованих спеціалістів, які не перебувають у штаті цих установ та навчальних закладів, з оплатою їх праці в розрахунку 50 годин на рік за керівництво кожним аспірантом; завідування кафедрою висококваліфікованими спеціалістами, у тому числі тими, що обіймають керівні посади в навчальних закладах і науково-дослідних установах, з оплатою в розрахунку 100 годин за навчальний рік;
- проведення консультацій науковими працівниками науково-дослідних інститутів, викладачами ВНЗ та інститутів удосконалення лікарів, головними спеціалістами органів охорони здоров'я в лікувально-профілактичних установах в обсязі до 240 годин на рік з погодинною оплатою праці;
- робота за договорами провідних наукових, науково-педагогічних і практичних працівників з короткострокового навчання кадрів на підприємствах і в організаціях;
- робота без зайняття штатної посади на тому самому підприємстві, в установі чи організації, виконання учителями середніх загальноосвітніх та викладачами професійних навчально-освітніх, а також вищих навчальних закладів обов'язків щодо завідування кабінетами, лабораторіями і відділеннями, педагогічна робота керівних та інших працівників навчальних закладів, керівництво предметними та цикловими комісіями, керівництво виробничим навчанням та практикою учнів і студентів, чергування медичних працівників понад місячну норму робочого часу і т. ін.;
- робота учителів і викладачів середніх загальноосвітніх, професійних та інших навчально-виховних закладів, а також ВНЗ, прирівняних до них за оплатою праці працівників, концертмейстерів і акомпаніаторів навчальних закладів з підготовки працівників мистецтв та музичних відділень (факультетів) інших ВНЗ, у тому самому навчальному закладі понад установлену норму навчального навантаження, педагогічна робота та керівництво гуртками в тому самому навчальному закладі, дошкільному виховному чи позашкільному навчально-виховному закладі;
- переписування нот, яке виконується за завданнями підприємств;
- організація та проведення екскурсій на умовах погодинної або відрядної оплати праці, а також супроводження туристських груп у системі туристично-екскурсійних установ профспілок;
- інша робота, яка виконується у тому випадку, коли на основній роботі працівник працює неповний робочий день і відповідно до цього отримує неповний оклад (ставку), якщо оплата його праці по основній та іншій роботі не перевищує повного окладу (ставки) за основним місцем роботи;

– виконання обов'язків, за які встановлено доплату до окладу (ставки) в процентах або в гривнях.

Необхідно додати, що виконання робіт, зазначених у п. 1, 9, 10, у робочий час не допускається. Виконання робіт, зазначених у п. 8, здійснюється залежно від характеру робіт як в основний робочий час, так і за його межами. Виконання робіт, зазначених у п. 2–7, допускається в робочий час із дозволу керівника державного підприємства, установи чи організації без утримання заробітної плати.

3. Що стосується прямої вказівки законодавця про можливість заняття поліцейськими, крім основної роботи, виключно науково-педагогічною, науковою або творчою діяльністю – ймовірно, сполучник «або» вжито в розумінні «і».

Відповідно до закону України від 26.11.2015 № 848-VIII «Про наукову і науково-технічну діяльність» наукова діяльність – це інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження, а науково-педагогічна діяльність – педагогічна діяльність в університетах, академіях, інститутах та закладах післядипломної освіти, пов'язана з науковою та (або) науково-технічною діяльністю.

Згідно із законом України від 07.10.1997 № 554/97-ВР «Про професійних творчих працівників та творчі спілки» творча діяльність – це індивідуальна чи колективна творчість, результатом якої є створення або інтерпретація творів, що мають культурну цінність.

Одне з найбільш вдалих визначень творчої діяльності запропонував видатний український цивіліст та основоположник наукових розробок права інтелектуальної власності в незалежній Україні О. А. Підпригора: «Творча діяльність, або просто творчість, – це цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю». У свою чергу, творчість умовно можна поділити на духовну творчість, тобто творчість переважно гуманітарного спрямування (література, мистецтво, архітектура, фотографія, наукові твори тощо) і науково-технічну творчість (винаходи, корисні моделі, промислові зразки тощо).

Стаття 67. Перебування поліцейських у розпорядженні

1. Зарахування поліцейських наказами по особовому складу в розпорядження органів поліції для подальшого проходження служби під керівництвом посадових осіб, уповноважених призначати на посади поліцейських, допускається у разі:

1) звільнення поліцейського з посади у зв'язку з виконанням дисциплінарного стягнення або виконанням висновку поліцейської комісії про невідповідність займаній посаді, якщо до кінця визначеного строку виконання дисциплінарного стягнення або протягом десяти днів з дня ухвалення висновку про службову невідповідність не вирішено питання про подальше проходження ним служби;

2) повернення поліцейських, які відповідно до закону були відряджені (прикомандировані) до Верховної Ради України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим, інших органів державної влади (закладів, установ) або органів місцевого самоврядування на час виконання відповідних повноважень на постійній основі із залишенням їх на службі в поліції;

3) застосування до поліцейського тримання під вартою як запобіжного заходу;

4) якщо поліцейський відсутній за місцем проходження служби та за місцем проживання і більше десяти днів близьким родичам невідомо, де він перебуває, – до повернення поліцейського (у разі неприйняття іншого рішення про подальше проходження ним служби в поліції) або до дня набрання законної сили рішенням суду про визнання його безвісно відсутнім чи оголошення померлим;

5) скорочення штатних посад, що займають поліцейські, які перебувають у відпустці по догляді за дитиною до досягнення нею трирічного віку (шестирічного віку – за медичними показниками), якщо немає можливості перемістити таких осіб на вакантні посади, – до закінчення відпустки по догляді за дитиною.

2. Поліцейські звільняються з посад та зараховуються в розпорядження наказами керівників, уповноважених призначати на такі посади.

3. Поліцейські, які зараховані в розпорядження відповідно до пунктів 1–2 частини першої цієї статті, продовжують проходити службу згідно із законом, виконуючи обов'язки служби відповідно до тимчасових функціональних обов'язків, визначених керівником відповідного органу (закладу, установи) поліції, з урахуванням попередніх посад, які обіймав поліцейський, рівня його знань та професійного досвіду.

4. Призначення на посади поліцейських, які перебувають у розпорядженні, проводиться в якомога коротший строк, але не пізніше ніж через два місяці з дня звільнення з попередньої посади і зарахування в розпорядження, крім випадків, визначених пунктами 3–5 частини першої цієї статті.

5. До строку, зазначеного в частині четвертій цієї статті, не входить час перебування поліцейських на стаціонарному лікуванні. Сукупний строк призначення на посади поліцейських, які перебувають у розпорядженні, не повинен перевищувати 120 календарних днів.

6. Поліцейський, якого звільнено з посади і зараховано в розпорядження, вважається таким, що перебуває в розпорядженні відповідного органу (установи, закладу), з дня, що настає за днем звільнення з посади, до дня, з якого він почав виконувати обов'язки за новою посадою, на яку його призначено, або до дня зарахування в розпорядження іншого органу (закладу, установи) поліції для подальшого проходження там служби.

7. Грошове забезпечення поліцейських, зарахованих у розпорядження, здійснюється в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

1. Необхідно вказати, що термінологічне визначення терміна «розпорядження» щодо зарахування поліцейських наказами по особовому складу в

розпорядження органів поліції для подальшого проходження служби відсутнє, і це потребує негайного усунення й, відповідно, законодавчого роз'яснення, оскільки, керуючись нормами цивільного законодавства, цей термін можна тлумачити таким чином: «Розпорядження (також право розпоряджання, лат. *ius abutendi* – див.: https://uk.wikipedia.org/wiki/Розпорядження#cite_note-1) – одна з правомочностей власника (нарівні з володінням і користуванням). Можливість визначати фактичну і юридичну долю речі», що, відповідно, є не зовсім доречним.

2. Стосовно п. 3 ч. 1 статті, що коментується, маємо вказати, що в цьому разі йдеться про відсторонення від роботи, яке й тягне за собою відповідні правові наслідки.

Згідно зі ст. 46 КЗпП України відсторонення працівників від роботи власником або уповноваженим ним органом допускається у разі появи на роботі в нетверезому стані, у стані наркотичного або токсичного сп'яніння, відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони, а також в інших випадках, передбачених законодавством, що й має місце у нашому випадку.

3. Щодо ч. 7 статті, що коментується, – проект постанови Кабміну України «Про затвердження Порядку виплати грошового забезпечення поліцейських, зарахованих у розпорядження», розроблений Міністерством соціальної політики України на виконання п. 3 доручення Прем'єр-міністра України А. Яценюка від 21.08.2015 № 32884/1/1-15 та ч. 7 ст. 67 Закону, який коментується, – перебуває на розгляді. Окремі питання коментованої частини врегульовано наказом МВС України від 06.04.2016 № 260 «Про затвердження Порядку та умов виплати грошового забезпечення поліцейським Національної поліції та курсантам вищих навчальних закладів МВС із специфічними умовами навчання».

Стаття 68. Порядок призначення поліцейських на посади під час здійснення реорганізації

1. У разі здійснення реорганізації, внаслідок якої на підставі відповідного наказу скорочуються посади в органі чи окремому підрозділі органу (закладу, установи) поліції, поліцейський, посада якого буде скорочена, має бути персонально письмово попереджений про можливе наступне звільнення зі служби в поліції за два місяці до такого звільнення.

2. Поліцейський, посада якого скорочена, може бути призначений за його згодою з урахуванням досвіду роботи, освітнього рівня, стану здоров'я, ставлення до виконання службових обов'язків на іншу посаду в будь-якому органі (закладі, установі) поліції до закінчення двомісячного строку з дня його персонального попередження про можливе подальше звільнення зі служби в поліції відповідно до частини першої цієї статті.

3. Поліцейський, посада якого була скорочена і якого не призначено на іншу посаду в поліції відповідно до частини другої цієї статті, після закінчення двомісячного строку з дня попередження про можливе подальше звільнення зі служби в поліції має бути звільнений зі служби в поліції на підставі пункту 4 частини першої статті 77 цього Закону.

4. Перебування поліцейського, посада якого скорочена, на лікарняному, у відрядженні чи у відпустці не є перешкодою для його призначення на іншу посаду або звільнення зі служби в поліції відповідно до положень цієї статті, за умови його персонального у письмовій формі попередження у встановлений законом строк.

5. Переважне право на залишення на службі в поліції при реорганізації надається поліцейським з більш високими кваліфікацією та досягненнями у службовій діяльності. За рівних умов щодо кваліфікації та досягнень у службовій діяльності перевага в залишенні на службі надається особам, які мають таке право відповідно до вимог законодавства.

6. Поліцейський, посада якого була скорочена, до дня його призначення на іншу посаду в поліції або звільнення зі служби в поліції зобов'язаний виконувати обов'язки за останньою посадою, яку він займав, якщо керівник органу (закладу, установи) поліції не покладе на нього інші обов'язки.

7. Якщо поліцейський, посада якого була скорочена, звернувся до керівника відповідного органу (закладу, установи) з клопотанням про надання йому відпустки, така відпустка може бути надана на підставах та в порядку, визначених цим Законом. Тривалість наданої відпустки у такому разі не може перевищувати загальну кількість днів, що залишилися до передостаннього дня двомісячного строку з дня персонального попередження поліцейського про можливе наступне звільнення зі служби в поліції.

8. Поліцейському, посада якого скорочена, грошове забезпечення виплачується включно до дня призначення на іншу посаду або до дня звільнення зі служби в поліції в розмірі, визначеному за останньою штатною посадою, яку він займав на момент її скорочення. Розмір щомісячної премії встановлюється рішенням керівника органу (закладу, установи) поліції.

1. Вивчаючи цю статтю, слід звернути увагу на те, що безпосередньо порядок призначення поліцейських на посади визначається ст. 48 Закону, що коментується, тому доцільно приділити увагу саме розгляду «реорганізації» як такої.

Питання, пов'язані з розірванням трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу, вирішуються відповідно до положень Кодексу законів про працю України. Зокрема, пунктом 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП України визначено, що трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом у випадку змін в організації виробництва і праці, в тому числі ліквідації, реорганізації, банкрутства або перепрофілювання підприємства, установи чи організації, а також скорочення чисельності або штату працівників.

2. У разі реорганізації юридична особа змінюється або ліквідується. Водночас можливість звільнення працівників у разі реорганізації підприємства допускається тільки за умови скорочення штату або чисельності працівників. Право визначати чисельність і штат працівників належить тільки власникові або уповноваженому ним органу.

Відповідно до ч. 3 ст. 36 КЗпП України у разі зміни власника підприємства, а також у разі його реорганізації (злиття, приєднання, поділу, виділення, перетворення) дія трудового договору працівника продовжується. Припинення трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу є можливим лише у разі скорочення чисельності або штату працівників (п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП). При цьому розірвання власником або уповноваженим ним органом трудового договору з працівником відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП передбачає дотримання певних гарантій для працівника.

3. За загальним правилом, установленим ч. 1 ст. 49-2 КЗпП України, про подальше вивільнення працівників персонально попереджають не пізніше ніж за 2 місяці.

Власнику або уповноваженому ним органу слід пам'ятати, що працівники в будь-який час вправі змінити своє рішення: скасувати раніше дану згоду на продовження роботи чи раніше заявлену відмову від продовження роботи.

Звільнення може відбуватися не раніше закінчення 2-місячного строку з моменту попередження.

Водночас, якщо сам працівник виявить бажання звільнитись раніше, ніж закінчиться зазначений строк попередження про звільнення, власник повинен провести звільнення у строк, про який просить працівник. При цьому працівник може подати заяву з відповідним проханням власнику або уповноваженому ним органу скоротити строк попередження про звільнення та зазначити дату, з якої він бажає бути звільненим. У трудовій книжці робиться запис про звільнення за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП.

Працівники, яких попереджено про подальше вивільнення й посади яких відсутні в новому штатному розписі, продовжують працювати ще не менше 2 місяців й отримують заробітну плату. Виплата заробітної плати у цьому випадку здійснюється на підставі положень чинного трудового договору, дію якого не припинено, тобто трудовий договір продовжується.

4. Частиною 2 ст. 49-2 КЗпП України передбачено, що в разі вивільнення працівників у випадках змін в організації виробництва і праці має враховуватися переважне право на залишення їх на роботі, передбачене законодавством.

Власник або уповноважений ним орган під час звільнення працівників у випадках змін в організації виробництва і праці повинен дотримуватися вимог ст. 42 КЗпП, якою встановлено, що в разі скорочення чисельності чи штату працівників у зв'язку зі змінами в організації виробництва і праці переважне право на залишення на роботі надається працівникам з більш високою кваліфікацією і продуктивністю праці. За рівних умов продуктивності праці та кваліфікації перевага в залишенні на роботі надається:

- сімейним – за наявності 2 і більше утриманців;
- особам, в сім'ї яких немає інших працівників із самостійним заробітком;
- працівникам із тривалим безперервним стажем роботи на цьому підприємстві, в установі чи організації;
- працівникам, які навчаються у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах без відриву від виробництва;

– учасникам бойових дій, інвалідам війни та особам, на яких поширюється чинність закону України від 22.10.1993 № 3551-XII «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;

– авторам винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій;

– працівникам, які отримали на цьому підприємстві, в установі чи організації трудове каліцтво або професійне захворювання;

– особам з депортованих з України – протягом 5 років з часу повернення на постійне місце проживання до України;

– працівникам з колишніх військовослужбовців строкової служби та осіб, які проходили альтернативну (невійськову) службу, – протягом 2 років з дня звільнення їх зі служби.

Перевага в залишенні на роботі може надаватися й іншим категоріям працівників, якщо це передбачено законодавством України.

У разі звільнення працівників за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП діють обмеження щодо звільнення окремих категорій працівників, установлені ст. 184, 186-1 КЗпП, а саме не можна звільняти вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 3 років (до 6 років – у випадках, передбачених ч. 2 ст. 179 КЗпП), одиноких матерів за наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда, батьків, які виховують дітей без матері (в тому числі в разі тривалого перебування матері в лікувальному закладі), а також опікунів (піклувальників) і прийомних батьків.

5. За відсутності роботи за відповідною професією чи спеціальністю, а також у разі відмови працівника від переведення на іншу роботу на тому ж підприємстві, в установі чи організації працівник на свій розсуд звертається за допомогою до державної служби зайнятості або працевлаштовується самостійно. Водночас власник або уповноважений ним орган доводить до відома державної служби зайнятості про очікуване вивільнення працівника із зазначенням його професії, спеціальності, кваліфікації та розміру оплати праці (ч. 3 ст. 49-2 КЗпП України).

Огляд практики розгляду трудових спорів, пов'язаних зі звільненням за п. 1 ч. 1 ст. 40 КЗпП, детально викладено у п. 19 постанови Пленуму ВСУ від 06.11.1992 № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів».

Стаття 69. Порядок тимчасового виконання обов'язків поліцейським

1. У зв'язку зі службовою необхідністю на поліцейського, який займає штатну посаду, може бути покладено тимчасове виконання обов'язків за іншою посадою, а саме:

1) вакантною – за його згодою;

2) невакантною – у разі тимчасової відсутності або внаслідок усунення чи відсторонення від посади поліцейського, який займає таку посаду, незалежно від його згоди.

2. Безперервний строк тимчасового виконання обов'язків не повинен перевищувати чотирьох місяців.

3. Тимчасове виконання обов'язків покладається на поліцейських письмовим наказом керівника органу (закладу, установи) поліції, який уповноважений призначати на відповідну посаду згідно з цим Законом.

Керівники органів (закладів, установ) поліції можуть уповноважувати керівників структурних підрозділів таких органів (закладів, установ) самостійно приймати рішення про тимчасове покладення обов'язків за іншою невакантною посадою цього підрозділу на поліцейських, які їм підпорядковані.

4. Для тимчасового заміщення посад, що займають поліцейські, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку (шестирічного віку – за медичними показниками), на період перебування в таких відпустках керівники органів поліції можуть призначати на ці посади інших поліцейських, а також приймати на роботу з призначенням на посади, що займають поліцейські в підрозділах забезпечення, цивільних осіб, у тому числі державних службовців, які мають споріднені спеціальності, з укладенням з ними на цей період строкового трудового договору відповідно до вимог закону.

1. Відповідно до п. 1 ч. 1 статті, що коментується, у зв'язку зі службовою необхідністю на поліцейського, який обіймає штатну посаду, може бути покладено тимчасове виконання обов'язків за іншою посадою, зокрема: вакантною – за його згодою, тобто йдеться про тимчасове виконання поліцейським, який обіймає штатну посаду, обов'язків за іншою посадою – вакантною. У такому разі має місце суміщення посад. Суміщення посад означає інтенсифікацію праці (виконання додаткових трудових обов'язків) за незмінної тривалості робочого часу. Суміщення можливе лише на одному підприємстві, тобто в межах одного органу поліції.

Суміщення професій (посад) дозволяється тільки за наявності вакансії в штатному розписі. У цьому випадку з працівником узгоджується доручення йому додаткової роботи в порядку суміщення і розмір доплати за неї. Якщо працівник згоден виконувати додаткові обов'язки в порядку суміщення, то керівник підприємства видає відповідний наказ.

У наказі повинні вказувати: 1) посада, що суміщається; 2) розмір доплати за суміщення. Строк, на який устанавлюється суміщення, може не зазначатися.

Робота на таких умовах не вплине на право працівника на відпустку, адже вона виконується одночасно з основною роботою, водночас доплата за суміщення враховуватиметься під час нарахування відпусткових.

Відповідно до постанови Ради Міністрів СРСР від 04.12.1981 № 1145 «Про порядок та умови суміщення професій (посад)», яка є чинною на підставі постанови ВР України від 12.09.1991 № 1545-XII «Про порядок тимчасової дії на території України окремих актів законодавства Союзу РСР», суміщення посад не дозволяється керівникам підприємства, установ та організацій, їх заступникам і помічникам, головним спеціалістам, керівникам структурних підрозділів, відділів, цехів, служб та їх заступникам.

2. У п. 2 ч. 1 ст. 69 закону України «Про Національну поліцію» йдеться про посаду невакантну – у разі тимчасової відсутності або внаслідок усунення чи відсторонення від посади поліцейського, який обіймає таку посаду. В такому разі йтиметься про виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника.

Оплата праці в разі суміщення професій (посад) та виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника здійснюється на підставі ст. 105 КЗпП України, нормами якої передбачено, що працівникам, які виконують на тому ж самому підприємстві, в установі чи організації поряд зі своєю основною роботою, обумовленою трудовим договором, додаткову роботу за іншою професією (посадою) або обов'язки тимчасово відсутнього працівника без звільнення від своєї основної роботи, здійснюється доплата за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника.

Розміри доплат за суміщення професій (посад) або виконання обов'язків тимчасово відсутнього працівника встановлюються на умовах, передбачених у колективному договорі.

3. Що стосується безперервного строку тимчасового виконання обов'язків, який не повинен перевищувати 4 місяців (ч. 2 ст. 69 закону України «Про Національну поліцію»), то, ймовірно, саме такий строк визначено законодавцем, керуючись Указом Президії Верховної Ради СРСР від 24.09.1974 № 311-09 «Про умови праці тимчасових робітників і службовців», де встановлено, що тимчасовими робітниками і службовцями вважаються робітники й службовці, прийняті на роботу на строк до 2 місяців, а для заміщення тимчасово відсутніх працівників, за якими зберігається їх місце роботи (посада), – до 4 місяців.

У цьому випадку необхідно звернути увагу правозастосовувача на те, що в такій ситуації є тимчасове виконання обов'язків, але аж ніяк немає тимчасового працівника, що має неабияке практичне значення.

4. Коментуючи ч. 4 ст. 69 закону України «Про Національну поліцію», варто вказати, що нерідко на практиці зустрічаються ситуації, пов'язані з тимчасовою відсутністю певного працівника на роботі. Підстави можуть бути різними – відпустка, відрядження, тимчасова непрацездатність та ін., але саме такі випадки зумовлюють необхідність пошуку іншого кандидата для виконання обов'язків відсутнього працівника. Розглянемо, як правильно оформлювати такі трудові відносини.

Для початку визначимось із формулюванням. Тимчасове замісництво – це виконання певних службових обов'язків за більш відповідальною посадою працівником, що працює на тому ж самому підприємстві, в установі чи організації на підставі тимчасової відсутності працівника у зв'язку з виробничою необхідністю.

Працівник, який заміщає тимчасово відсутнього працівника, на період замісництва в обов'язковому порядку звільняється від виконання обов'язків, покладених трудовим договором за основним місцем роботи. Тимчасове замісництво допускається лише за згодою працівника (згідно зі ст. 33 КЗпП України).

Не допускається тимчасове замісництво за вакантною посадою. У свою чергу, тимчасове замісництво можна віднести до одного зі способів перевірки наявних можливостей таких працівників з метою включення їх до внутрішнього кадрового

резерву компанії. Оформлення таких трудових відносин, як тимчасове замісництво, відбувається шляхом видання відповідного наказу (розпорядження) підприємством про покладання додаткових обов'язків у порядку тимчасового замісництва.

Порядок оформлення, а також оплати тимчасового замісництва регулюються роз'ясненням Держкомпраці СРСР і Секретаріату ВЦРПС від 29.12.1965 № 30/39 «Про порядок оплати тимчасового замісництва» (зі змінами від 11.12.1986). Зазначені нормативні акти законодавства СРСР діють на території України відповідно до постанови ВР України від 12.09.1991 № 1545-XII «Про порядок тимчасової дії на території України деяких актів законодавства Союзу РСР», якщо не суперечать Конституції України та чинному законодавству України.

Отже, можна зробити висновок, що особі, яка приступає до роботи за тимчасовим замісництвом, виплачується різниця між її посадовим окладом та окладом працівника, якого вона заміщає, але без урахування персональних надбавок у випадку, якщо такі передбачені.

Що стосується штатних заступників і помічників відсутніх працівників, то в цьому випадку виплата різниці в окладах для них не передбачається, натомість чинним законодавством надано право самостійно вирішувати питання оплати праці працівникам на підприємствах, в установах, та організаціях. Тому, виходячи з вищевикладеного, можна передбачити додаткові гарантії у Колективному договорі, використовуючи фінансові можливості підприємства, зокрема передбачити виплату різниці в окладах і штатним замісникам (заступникам, помічникам) на період виконання обов'язків (згідно зі ст. 7 закону України від 01.07.1993 № 3356-XII «Про колективні договори і угоди»).

Отже, у випадку передбаченому ч. 4 ст. 69 закону України «Про Національну поліцію», має місце укладення з працівником строкового трудового договору, проте відсутнє тимчасове замісництво як таке.

Стаття 70. Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків (посади)

1. Поліцейський, щодо якого проводиться службове розслідування, може бути відсторонений від виконання службових обов'язків у порядку, визначеному Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

2. Поліцейський, який є керівником органу (підрозділу) поліції, відстороняється від виконання службових обов'язків у разі прийняття відповідною місцевою радою резолюції недовіри згідно з положеннями статті 87 цього Закону.

3. Поліцейський, щодо якого здійснюється кримінальне провадження, може бути відсторонений від посади в порядку, визначеному Кримінальним процесуальним кодексом України.

4. Відсторонення поліцейського від виконання службових обов'язків є тимчасовим недопущенням поліцейського до виконання обов'язків за займаною посадою.

5. За особою, відстороненою від виконання службових обов'язків (посади), зберігаються всі види грошового забезпечення, які були їй визначені до відсторонення, крім премії.

6. Поліцейський вважається відстороненим від виконання службових обов'язків з дня видання відповідного наказу до дня видання наказу про допуск до виконання службових обов'язків за займаною посадою.

У разі якщо поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), звільнено зі служби в поліції до дня видання наказу про допуск до виконання службових обов'язків за займаною посадою, він вважається таким, що був відсторонений від виконання службових обов'язків за посадою до дня звільнення зі служби в поліції. Протягом періоду, коли поліцейського відсторонено від виконання службових обов'язків (посади), призначення такої особи на будь-яку іншу посаду заборонено.

7. Якщо поліцейського відсторонено від виконання службових обов'язків (посади), його можуть допустити до виконання службових обов'язків за займаною посадою або призначити на іншу посаду лише після скасування підстави відсторонення та видання відповідного наказу.

8. На період відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) у поліцейського вилучається службове посвідчення, спеціальний нагрудний знак і табельна вогнепальна зброя. Службове посвідчення та спеціальний нагрудний знак поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), зберігаються в його безпосереднього керівника. Табельна вогнепальна зброя поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), зберігається в черговій частині органу (закладу, установи), де проходить службу поліцейський.

1. Частина 1 статті, що коментується, містить відсылку на норму, яка передбачає загальну підставу для відсторонення від посади поліцейського, щодо якого проводиться службове розслідування, у порядку, визначеному Дисциплінарним статутом Національної поліції України. На цей момент такого нормативного акта немає, але відповідно до закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» до набрання чинності законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції» на поліцейських поширюється дія Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України.

Рішення про відсторонення поліцейського від посади можуть ухвалювати начальники, яким надано право прийняття на службу або призначення цієї особи на посаду, шляхом видання письмового наказу. Тривалість відсторонення від виконання службових обов'язків за посадою не повинна перевищувати часу, передбаченого для проведення службового розслідування.

Відсторонення від виконання службових обов'язків поліцейського в разі його появи на службі в стані сп'яніння, відмови або ухилення від обов'язкових медичних оглядів, навчання, інструктажу і перевірки знань з охорони праці та протипожежної охорони також може здійснювати безпосередній або старший прямиий начальник без видання письмового наказу, але тільки на строк до 1 доби.

Поліцейський, стосовно якого складено протокол про корупційне адміністративне правопорушення, може відсторонитися керівником відповідного органу поліції від виконання службових повноважень до закінчення розгляду справи судом.

2. Частина 2 статті, що коментується, містить бланкетну норму з посиланням на підстави та порядок відсторонення керівників територіальних підрозділів поліції у разі винесення відповідною місцевою радою резолюції недовіри. Детальний аналіз цієї підстави відсторонення розглянуто в коментарі до ст. 87 цього Закону.

3. Частина 3 статті, що коментується, посилається на спеціальний вид відсторонення від виконання службових обов'язків – поліцейського, щодо якого здійснюється кримінальне провадження.

Відповідно до ст. 154 КПК України «відсторонення від посади може бути здійснено щодо особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину – щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу». Таким чином, стосовно поліцейського відсторонення від посади може бути застосовано незалежно від виду злочину. Це пояснюється реальною можливістю поліцейського впливати на перебіг слідства та його учасників.

Із клопотанням про відсторонення поліцейського від посади до слідчого судді під час досудового розслідування або суду під час судового провадження мають право звертатися прокурор та слідчий за погодженням з прокурором. Клопотання про відсторонення особи від посади розглядається слідчим суддею або судом не пізніше з днів із дня його надходження до суду за участю слідчого та/або прокурора та підозрюваного чи обвинуваченого, його захисника.

Відсторонення від посади здійснюється на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження на строк не більше 2 місяців. Строк відсторонення від посади може бути продовжено, якщо прокурор доведе, що: 1) обставини, які стали підставою для відсторонення від посади, продовжують існувати; 2) сторона обвинувачення не мала можливості забезпечити досягнення цілей, заради яких було здійснено відсторонення від посади, в інші способи протягом дії попередньої ухвали. Інших підстав для продовження строку відсторонення не має бути.

4. Частина 4 статті, що коментується, пояснює в чому саме полягає відсторонення поліцейського від виконання обов'язків. Це є тимчасовим недопущенням поліцейського до виконання обов'язків за займаною посадою. Крім того, виходячи зі змісту ч. 8 цієї статті, відсторонення поліцейського від виконання обов'язків (посади) вказує на те, що жодних функцій поліцейського така особа здійснювати не може.

5. Частина 5 статті, що коментується, надає гарантії матеріального забезпечення поліцейського та його сім'ї на період відсторонення. Слід зазначити, що вимоги ст. 46 КЗпП України, яка передбачає відсторонення від роботи, дозволяють роботодавцю відсторонювати особу від роботи без збереження заробітної плати в окремих випадках, наприклад у разі появи в нетверезому стані. За поліцейськими зберігається грошове забезпечення, крім премії, в усіх випадках.

6. Частина 6 ст. 70 закону України «Про Національну поліцію» встановлює загальний порядок оформлення відсторонення та обчислення терміну такого заходу. Закон вимагає щодо всіх дій з відсторонення від посади або допуску до виконання службових обов'язків видавати письмові накази. Усні розпорядження не можуть бути підставою для відсторонення. Наказ про відсторонення від посади або про допуск до виконання службових обов'язків має надаватись для ознайомлення поліцейському під підпис.

Заборона призначення на іншу посаду є прямою гарантією незавдання шкоди інтересам служби особою, яка з різних причин була відсторонена від посади. Крім того, наприклад, у разі відсторонення поліцейського від посади у зв'язку з кримінальним провадженням таке призначення буде, по суті, прямим порушенням мети відсторонення, адже на будь-якій посаді поліцейського він може здійснювати вплив на перебіг розслідування або учасників процесу.

7. Частина 7 статті, що коментується, встановлює умову допуску до виконання обов'язків поліцейським та порядок оформлення такого допуску. Скасуванню як підстави для відсторонення підлягають тільки ухвали слідчого судді (суду) в рамках кримінального провадження щодо поліцейського. Зі змісту ст. 87 цього Закону не випливає необхідність скасування рішення місцевої ради для допуску до виконання службових обов'язків, достатньо факту відсутності ухвалення наступного рішення (3/4 складу ради) або невнесення на розгляд ради цього питання протягом установленого строку. Якщо поліцейського відсторонювали від служби на період службового розслідування, скасуванням підстав для відсторонення має вважатися закінчення такого розслідування та затвердження висновків за його результатами.

8. Частина 8 статті, що коментується, передбачає порядок здійснення організаційних заходів щодо відсторонення від виконання службових обов'язків поліцейських та позбавлення їх зовнішніх атрибутів поліцейського для унеможливлення використання ними звання поліцейського всупереч інтересам служби. Так, на період відсторонення від виконання службових обов'язків (посади) у поліцейського вилучаються службове посвідчення, спеціальний нагрудний знак і табельна вогнепальна зброя. Службове посвідчення та спеціальний нагрудний знак поліцейського, відстороненого від виконання службових обов'язків (посади), зберігаються в його безпосереднього керівника. Табельна вогнепальна зброя такого поліцейського зберігається в черговій частині органу (закладу, установи), де він проходить службу. Слід звернути увагу на те, що вилучення вогнепальної зброї є заходом забезпечення безпеки як самого поліцейського, так і інших осіб, а також умовою збереження самої зброї.

Стаття 71. Відрядження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції

1. Поліцейські за їхньою згодою можуть бути відряджені до органів державної влади, установ та організацій із залишенням на службі в поліції, але зі звільненням із займаної посади з подальшим призначенням на посади відповідно до переліку посад, які можуть бути заміщені поліцейськими в державних органах, установах та організаціях, що затверджується Президентом України.

2. У разі потреби в поліцейських для заміщення вакантних посад у державних органах, установах та організаціях керівники таких органів державної влади, установ та організацій надсилають до поліції письмовий запит про основні характеристики зазначених посад та професійні, освітні і кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття таких посад.

3. Рішення про відрядження поліцейських приймає керівник поліції.

4. Відрядження оформлюється на підставі запиту керівника державного органу, установи, організації, рапорту поліцейського та відповідного подання його прямого керівника.

5. Про призначення відряджених поліцейських на посади керівники відповідних органів державної влади, установ та організацій мають письмово повідомити поліцію.

6. Звільнення з посад відряджених поліцейських здійснюється за рішенням керівника державного органу, установи, організації з подальшим направленням їх у розпорядження поліції.

7. За службової потреби керівник поліції може в будь-який час відкликати з державного органу, установи чи організації відряджених поліцейських, повідомивши за місяць про таке відкликання керівника відповідного державного органу, установи чи організації з наданням відповідної заміни.

8. Звільнені з посади відряджені поліцейські мають бути направлені в місячний строк у розпорядження поліції з приписом, службовою характеристикою та наказом про звільнення з посади.

До зазначеного строку не включається час перебування поліцейського у відпустці, відрядженні, на лікарняному.

9. Після повернення в розпорядження поліції поліцейський має бути призначений на попередню посаду або іншу рівнозначну посаду з урахуванням рівня його освіти, фізичної підготовки та стану здоров'я.

10. За відрядженими до органів державної влади, установ та організацій поліцейськими та членами їхніх сімей зберігаються всі гарантії та пільги, визначені законом для такої категорії осіб.

11. Нагородження (заохочення) поліцейських, відряджених до органів державної влади, установ і організацій, державними нагородами та відомчими відзнаками здійснюється на загальних підставах за поданням керівника державного органу, установи, організації, до яких вони відряджені.

1. Відповідно до п. 1 Інструкції про службові відрядження в межах України та за кордон, затвердженої наказом Мінфіну України від 13.03.1998 № 59 (у редакції наказу Мінфіну України від 17.03.2011 № 362), службовим відрядженням вважається поїздка працівника за розпорядженням керівника органу державної влади, підприємства, установи та організації, що повністю або частково утримується (фінансується) за рахунок бюджетних коштів, на певний строк до іншого населеного пункту для виконання службового доручення поза місцем його постійної роботи (за наявності документів, що підтверджують зв'язок службового відрядження з основною діяльністю підприємства).

Документами, що підтверджують зв'язок такого відрядження з основною діяльністю підприємства, є, зокрема (але не виключно): запрошення сторони, що приймає особу і діяльність якої збігається з діяльністю підприємства, що направляє працівника у відрядження; укладений договір чи контракт; інші документи, які встановлюють або засвідчують бажання встановити цивільно-правові відносини; документи, що засвідчують участь відрядженої особи в переговорах, конференціях, симпозиумах або інших заходах, які проводяться за тематикою, що збігається з діяльністю підприємства, яке відряджає працівника.

Не вважаються відрядженнями (якщо інше не передбачено законодавством, колективним договором, трудовим договором (контрактом) між працівником і роботодавцем) службові поїздки працівників, постійна робота яких проходить у доорозі або має роз'їзний (пересувний) характер.

Днем вибуття у відрядження вважається день відправлення поїзда, літака, автобуса або іншого транспортного засобу з місця постійної роботи відрядженого працівника, а днем прибуття з відрядження – день прибуття транспортного засобу до місця постійної роботи відрядженого працівника. У разі відправлення транспортного засобу до 24-ї години включно днем вибуття у відрядження вважається поточна доба, а з 0-ї години і пізніше – наступна доба. Якщо станція, пристань, аеропорт розташовані за межами населеного пункту, де працює відряджений працівник, до строку відрядження зараховується час, потрібний для проїзду до них. Аналогічно визначається день прибуття відрядженого працівника до місця постійної роботи.

Дата на транспортному квитку (вибуття транспортного засобу з місця/прибуття транспортного засобу до місця постійної роботи відрядженого працівника) має збігатися з датою вибуття/прибуття працівника у/з відрядження згідно з наказом про відрядження.

2. Відповідно до ст. 121 КЗпП України працівники, у тому числі поліцейські, мають право на відшкодування витрат та одержання інших компенсацій у зв'язку зі службовими відрядженнями. Працівникам, які направляються у відрядження, виплачуються: добові за час перебування у відрядженні, вартість проїзду до місця призначення і назад та витрати для найму жилого приміщення в порядку й розмірах, установлених законодавством. За відрядженими працівниками зберігається протягом усього часу відрядження місце роботи (посада). Працівникам, направленим у службове відрядження, оплата праці за виконану роботу здійснюється

відповідно до умов, визначених трудовим або колективним договором, і розмір такої оплати праці не може бути нижчим за середній заробіток.

3. Суми витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів, затверджуються згідно з додатком 1 до постанови Кабміну України від 02.02.2011 № 98 «Про суми та склад витрат на відрядження державних службовців, а також інших осіб, що направляються у відрядження підприємствами, установами та організаціями, які повністю або частково утримуються (фінансуються) за рахунок бюджетних коштів».

Стаття 72. Професійне навчання поліцейських

1. Професійне навчання поліцейських складається з:

- 1) первинної професійної підготовки;
- 2) підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання;
- 3) післядипломної освіти;
- 4) службової підготовки – системи заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням оперативної обстановки, специфіки та профілю його оперативно-службової діяльності.

2. Порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання визначає Міністерство внутрішніх справ України.

1. У ч. 1 статті, що коментується, визначається, з чого складається професійне навчання поліцейських, а саме з: первинної професійної підготовки, підготовки у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, післядипломної освіти та службової підготовки. Поліцейські, яких уперше прийнято на службу в поліції, проходять професійну підготовку з метою набуття ними спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, у тому числі відповідну спеціальну підготовку щодо зберігання, носіння, застосування і використання вогнепальної зброї. Підготовка у ВНЗ із специфічними умовами навчання – отримання сукупності систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей та інших компетентностей, здобутих у відповідному ВНЗ у відповідній галузі знань за певною кваліфікацією на рівнях вищої освіти, що за складністю є вищими, ніж рівень повної загальної середньої освіти. Метою післядипломної освіти є задоволення індивідуальних потреб працівників поліції в особистому професійному зростанні, забезпечення потреб держави у кваліфікованих кадрах високого рівня професіоналізму та культури, здатних компетентно і відповідально виконувати свої функції. Службова підготовка – система заходів, спрямованих на закріплення та оновлення необхідних знань, умінь та навичок працівника поліції з урахуванням специфіки та профілю його службової діяльності.

2. Частина 2 статті, що коментується, відсилає до нормативних актів МВС України, що затверджують порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання. Так, сьогодні чинними є накази МВС України від 16.02.2016 № 105 «Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції», від 14.02.2008 № 62 «Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС», від 24.12.2015 № 1625 «Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції», від 14.02.2008 № 69 «Про затвердження Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах МВС України», від 26.01.2016 № 50 «Про затвердження Положення про організацію службової підготовки працівників Національної поліції України». Більш змістовно порядок, організацію та терміни проведення професійного навчання буде прокоментовано під час розгляду ст. 73–75 закону України «Про Національну поліцію».

Стаття 73. Первинна професійна підготовка

1. Поліцейські, які вперше прийняті на службу в поліції, з метою набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції, зобов'язані пройти первинну професійну підготовку за відповідними навчальними програмами (планами), затвердженими Міністерством внутрішніх справ України.

2. Положення цієї статті не поширюються на тих, хто здобуває вищу освіту на денній формі навчання за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських.

3. Порядок і умови проходження первинної професійної підготовки визначає Міністерство внутрішніх справ України.

4. Поліцейські після успішного закінчення курсу первинної професійної підготовки повертаються до органів (закладів, установ) поліції, з яких вони були направлені для проходження первинної підготовки, для подальшого проходження служби в поліції відповідно до цього Закону.

5. Поліцейські, відрahовані з навчальних закладів, де вони проходили первинну професійну підготовку, до закінчення навчання, а також поліцейські, які після закінчення курсу первинної професійної підготовки отримали незадовільні оцінки за результатами іспитів, повертаються до органів (закладів, установ) поліції, з яких вони прибули на навчання, з подальшим звільненням зі служби в поліції.

6. Поліцейські, достроково відрahовані з навчальних закладів, де вони проходили первинну професійну підготовку, за станом здоров'я, мають бути звільнені зі служби в поліції на підставі пункту 2 частини першої статті 77 цього Закону.

Поліцейські, які достроково відрahовані з навчальних закладів, де вони проходили первинну професійну підготовку, через недисциплінованість, невиконання навчального плану, небажання продовжувати або проходити навчання, а також поліцейські, які після закінчення курсу первинної професійної підготовки склали іспити і отримали незадовільні

оцінки, підлягають звільненню зі служби в поліції на підставі пунктів 5 або 6 частини першої статті 77 цього Закону.

7. Заборонено залучати поліцейських, які не пройшли первинну професійну підготовку, до виконання повноважень поліції, допускати до роботи з інформацією з обмеженим доступом або до будь-якої діяльності, пов'язаної з використанням зброї та спеціальних засобів (крім навчальних та тренувальних занять під час проходження первинної підготовки).

1. Частина 1 цієї статті встановлює обов'язок для поліцейських, уперше прийнятих на службу в поліцію, пройти первинну професійну підготовку. Метою цієї підготовки є набуття спеціальних навичок, необхідних для виконання повноважень поліції. Первинна професійна підготовка здійснюється за відповідними навчальними програмами (планами), затвердженими МВС України.

2. Зі змісту ч. 2 статті, що коментується, випливає, що особи, які здобувають вищу освіту на денній формі навчання за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, не повинні проходити первинну професійну підготовку.

3. Порядок і умови проходження первинної професійної підготовки визначаються наказом МВС України від 16.02.2016 № 105 «Про затвердження Положення про організацію первинної професійної підготовки поліцейських, яких вперше прийнято на службу в поліції». Відповідно до наказу кадрові підрозділи органів (закладів, установ) поліції ведуть облік поліцейських, яким необхідно пройти первинну професійну підготовку, та організують їх направлення до закладів професійної підготовки у строки, визначені рознарядкою. Рознарядка розробляється кадровим підрозділом апарату Національної поліції на підставі заявок органів (закладів, установ) поліції про необхідну кількість навчальних місць для проходження поліцейськими первинної професійної підготовки. Рознарядка затверджується керівництвом Національної поліції та може коригуватися залежно від службової необхідності.

Поліцейський направляється на первинну професійну підготовку не пізніше ніж через 14 календарних днів після його призначення на посаду. Перед направленням поліцейського на первинну професійну підготовку безпосередній керівник зобов'язаний провести його інструктаж щодо дотримання правил службової дисципліни, перевірити наявність однострою за сезоном та службового посвідчення. Кадрові підрозділи органів (закладів, установ) поліції не пізніше ніж за 5 календарних днів до початку первинної професійної підготовки надсилають до закладів професійної підготовки навчальну справу поліцейського.

Поліцейські не зараховуються до закладів професійної підготовки у таких випадках: 1) прибуття до закладу професійної підготовки після видання наказу про зарахування; 2) незадовільного стану здоров'я, що підтверджено в установленому порядку; 3) подання поліцейським на ім'я керівника закладу професійної підготовки письмового рапорту про відмову від проходження професійної підготовки; 4) надходження навчальної справи поліцейського пізніше зазначеного строку;

5) відсутність однострою. Про незарахування поліцейських повідомляється кадровий підрозділ органу (закладу, установи) поліції, яким їх було направлено для проходження первинної професійної підготовки, не пізніше ніж на наступний календарний день, а навчальні справи незарахованих поліцейських повертаються до відповідних комплектуючих підрозділів.

Поліцейські, які прибули для проходження первинної професійної підготовки у визначені розрядкою строки, наказом керівника закладу професійної підготовки зараховуються слухачами. Звіт про зарахування поліцейських на первинну професійну підготовку протягом 3 календарних днів надсилається до кадрового підрозділу апарату Національної поліції.

Під час первинної професійної підготовки слухачі розподіляються на навчальні групи, що складаються не більше ніж із 30 осіб, з числа яких призначається командир (керівник) навчальної групи. У закладах професійної підготовки створюються належні умови для проживання і харчування слухачів.

Слухачі достроково відраховуються із закладів професійної підготовки: 1) через небажання продовжувати або проходити первинну професійну підготовку; 2) за станом здоров'я; 3) через недисциплінованість; 4) за невиконання навчального плану (отримання незадовільної оцінки під час повторного проходження проміжного контролю з навчальних дисциплін (предметів), непроходження навчальної практики або ненадання матеріалів за результатами її проходження). Повторне проходження проміжного контролю проводиться протягом 10 робочих днів після отримання незадовільної оцінки; 5) за отримання незадовільної оцінки за результатами підсумкового (вихідного) контролю; 6) у разі відсутності на заняттях більше 14 календарних днів через хворобу або за сімейними обставинами, що підтверджується відповідним документом; 7) за вироком суду, який набрав законної сили, на підставі надісланого до закладу професійної підготовки наказу про звільнення поліцейського.

Відрахування слухача здійснюється наказом керівника закладу професійної підготовки. Про відрахування слухача заклад професійної підготовки повідомляє кадровий підрозділ органу (закладу, установи) поліції, яким він був направлений для проходження первинної професійної підготовки, не пізніше ніж на наступний календарний день. У випадку відрахування слухача з причин його відсутності на заняттях більше 14 календарних днів через хворобу або за сімейними обставинами, що підтверджується відповідним документом, поліцейський повертається до органу (закладу, установи) поліції, з якого він був направлений.

4. У ч. 4 статті, що коментується, визначено, що ті особи, які успішно закінчили курси первинної професійної підготовки, повертаються до органів (закладів, установ) поліції, з яких вони були направлені для проходження первинної підготовки, для подальшого проходження служби в поліції. Вони повинні мати при собі свідоцтво про закінчення курсів первинної професійної підготовки встановленого зразка, яке долучається до їх особової справи. Завершення навчання на курсах оформлюється відповідним наказом ректора (начальника) ВНЗ МВС України. Виходячи зі смислу норми ч. 4 статті, що коментується, керівники відповідних органів

поліції зобов'язані призначати осіб, які успішно закінчили курси первинної професійної підготовки, на відповідні посади.

5. У ч. 5 цієї статті передбачаються наслідки для поліцейських у разі відрахування їх з навчальних закладів, де вони проходили первинну професійну підготовку, до закінчення навчання, а також для поліцейських, які після закінчення курсу первинної професійної підготовки отримали незадовільні оцінки за результатами іспитів. Вищезазначені поліцейські повертаються до органів (закладів, установ) поліції, з яких вони прибули на навчання, з подальшим звільненням зі служби в поліції.

6. У ч. 6 статті, що коментується, передбачаються підстави для звільнення з поліції в окремих випадках дострокового відрахування з навчальних закладів, де поліцейські проходили первинну професійну підготовку (за станом здоров'я, через недисциплінованість, невиконання навчального плану, небажання продовжувати або проходити навчання), а також у випадку отримання поліцейськими незадовільних оцінок під час складання іспитів після закінчення курсу первинної професійної підготовки. Зазначені поліцейські звільняються зі служби, відповідно, через хворобу – за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції (п. 2 ч. 1 ст. 77 закону України «Про Національну поліцію»), через службову невідповідність (п. 5 ч. 1 ст. 77 закону України «Про Національну поліцію»), у зв'язку з реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України (п. 6 ч. 1 ст. 77 закону України «Про Національну поліцію»).

7. Частина 7 ст. 73 закону України «Про Національну поліцію» забороняє залучати поліцейських, які не пройшли первинну професійну підготовку, до виконання повноважень поліції, допускати до роботи з інформацією з обмеженим доступом або до будь-якої діяльності, пов'язаної з використанням зброї та спеціальних засобів. Ця заборона не стосується навчальних і тренувальних занять під час проходження первинної професійної підготовки.

Стаття 74. Підготовка поліцейських у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання

1. До вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, можуть бути зараховані громадяни України, яким станом на 31 грудня року вступу виповниться 17 років.

2. Підготовка фахівців за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, проводиться на підставі контракту про здобуття освіти, який укладається між навчальним закладом, відповідним органом поліції та особою, яка навчається.

3. Розподіл випускників вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, які навчаються на денній формі навчання за державним замовленням, здійснюється комісіями з персонального розподілу з урахуванням інтересів

служби відповідно до набутої випусником кваліфікації, спеціальності та спеціалізації.

4. Особи, які навчаються за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, у разі дострокового розірвання контракту про здобуття освіти з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77 цього Закону, а також поліцейські, звільнені зі служби в поліції протягом трьох років після закінчення вищезазначених навчальних закладів з будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції на підставі підпунктів 2, 4 частини першої статті 77 цього Закону, відшкодовують Міністерству внутрішніх справ України витрати, пов'язані з їх утриманням у вищому навчальному закладі, в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

5. У разі відмови від добровільного відшкодування витрат, зазначених у частині четвертій цієї статті, таке відшкодування здійснюється в судовому порядку.

6. Порядок добору, направлення та зарахування на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, встановлює Міністерство внутрішніх справ України.

1. Частина 1 цієї статті визначає вік громадян України, по досягненні якого вони мають право бути зараховані до ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Таке право мають громадяни України, яким станом на 31 грудня року вступу до відповідних навчальних закладів виповниться 17 років. Отже, зазначена норма встановлює нижню вікову межу зарахування до ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Верхню вікову межу, як можна побачити, національним законодавцем не встановлено.

2. Частина 2 статті, що коментується, передбачає виключно контрактну форму підготовки фахівців за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Контракт про здобуття освіти укладається між навчальним закладом, відповідним органом поліції та особою, яка навчається. Частина 7 ст. 63 закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що контракт про навчання укладається з громадянами, зарахованими до ВНЗ із специфічними умовами навчання, який здійснює підготовку поліцейських, за умови досягнення такими особами 18-річного віку. Визначення правових відносин між курсантами ВНЗ із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, яким не виповнилося 18 років, і державою здійснюється відповідно до вимог ЦК України.

3. У ч. 3 статті, що коментується, визначено, що розподіл випусників ВНЗ із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, які навчаються на денній формі навчання за державним замовленням, здійснюється комісіями з персонального розподілу.

Наказом МВС України від 15.04.2015 № 315 затверджено Порядок добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України. Відповідно до п. 16 розділу I зазначеного Порядку персональний розподіл випускників ВНЗ, які здобувають освіту на денній формі навчання, здійснюється комісіями з персонального розподілу з урахуванням інтересів служби, відповідно до набутої кваліфікації, спеціальності та спеціалізації. Розподіл і призначення випускників ВНЗ на посади нижчі, ніж ті, які вони обіймали до вступу на навчання, забороняються. Протоколи засідання комісії з розподілу випускників ВНЗ (крім Національної гвардії України) затверджуються МВС України відповідно до пропозицій, наданих Національною поліцією України.

4. У ч. 4 ст. 74 закону України «Про Національну поліцію» передбачається необхідність відшкодування Міністерству внутрішніх справ України витрат, пов'язаних з утриманням поліцейських у вищому навчальному закладі, особами, які навчаються за державним замовленням у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, у разі дострокового розірвання контракту про здобуття освіти і будь-яких підстав. Виняток становить звільнення зі служби в поліції через хворобу за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції (п. 2 ч. 1 ст. 77 закону України «Про Національну поліцію») або у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів (п. 4 ч. 1 ст. 77 Закону). Також відшкодувати вказані вище витрати повинні поліцейські, звільнені зі служби в поліції протягом 3 років після закінчення вищезазначених навчальних закладів із будь-яких підстав, крім звільнення зі служби в поліції через хворобу за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції або у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів.

5. У ч. 5 статті, що коментується, передбачено виключно судовий порядок відшкодування витрат, зазначених у ч. 4 цієї статті, у разі відмови відповідної особи від добровільного відшкодування таких витрат. Так, з відповідним позовом до суду звертається або ВНЗ із специфічними умовами навчання, що здійснює підготовку поліцейських, у разі дострокового розірвання контракту про здобуття освіти, або територіальний орган поліції у разі звільнення зі служби в поліції протягом 3 років після закінчення вищезазначених навчальних закладів.

6. Частина 6 ст. 74 закону України «Про Національну поліцію» відсилає до нормативного акта МВС України, який встановлює порядок добору, направлення та зарахування на навчання до ВНЗ із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських. Це питання зараз регламентується наказом МВС України від 15.04.2016 № 315, яким затверджено Порядок добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України. Цей Порядок визначає відповідну процедуру щодо ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку за державним замовленням.

Стаття 75. Післядипломна освіта поліцейських

1. Післядипломна освіта поліцейських здійснюється на загальних засадах, визначених Законом України «Про вищу освіту», з урахуванням особливостей, визначених цим Законом, і складається з:

- 1) спеціалізації;
- 2) перепідготовки;
- 3) підвищення кваліфікації;
- 4) стажування.

2. Післядипломна освіта поліцейських може здійснюватися безпосередньо в підрозділах поліції або в навчальних закладах, у тому числі на договірних умовах.

3. Поліцейські зобов'язані проходити підвищення кваліфікації за відповідним напрямом службової діяльності:

- 1) не рідше одного разу на три роки;
- 2) перед призначенням на керівну посаду, у тому числі вищу керівну посаду, ніж займана.

4. Поліцейські, які не пройшли підвищення кваліфікації відповідно до цієї статті або не виконали відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками), не можуть бути призначені на вищу посаду.

5. Поліцейські, які не виконали під час проходження підвищення кваліфікації відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками), можуть бути знову направлені для проходження підвищення кваліфікації не раніше ніж через рік.

6. Підвищення кваліфікації поліцейських здійснюється у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання за відповідними програмами, погодженими Міністерством внутрішніх справ України.

7. Порядок організації післядипломної освіти поліцейських установлює Міністерство внутрішніх справ України з урахуванням положень цього та інших законів.

8. За результатами успішного проходження спеціалізації, перепідготовки та підвищення кваліфікації поліцейському видається документ за зразком, визначеним Міністерством внутрішніх справ України.

1. Згідно з ч. 1 цієї статті післядипломна освіта поліцейських складається зі спеціалізації, перепідготовки, підвищення кваліфікації та стажування. Спеціалізація – складова спеціальності, що передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції; перепідготовка – професійне навчання, спрямоване на оволодіння працівниками поліції іншою професією; підвищення кваліфікації – підвищення рівня готовності працівника поліції до виконання її професійних завдань та обов'язків або набуття особою здатності виконувати додаткові завдання та обов'язки шляхом набуття нових знань і вмінь у межах професійної діяльності або галузі знань; стажування – набуття працівником поліції досвіду виконання завдань і обов'язків певної професійної діяльності або галузі знань.

2. Виходячи з ч. 2 статті, що коментується, післядипломна освіта поліцейських здійснюється як у підрозділах поліції, так і в навчальних закладах, у тому числі на договірних умовах. Відповідно до п. 7 розділу I наказу МВС України від 24.12.2015 № 1625 «Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції» фінансування післядипломної освіти працівників поліції здійснюється за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, а також інших джерел, не заборонених законодавством.

3. Частина 3 ст. 75 закону України «Про Національну поліцію» передбачає випадки обов'язкового проходження поліцейськими підвищення кваліфікації: 1) не рідше 1 разу на 3 роки; 2) перед призначенням на керівну посаду, у тому числі керівну посаду вищу, ніж займана.

4. У ч. 4 статті, що коментується, передбачено негативні наслідки непроходження підвищення кваліфікації, так само як і невиконання відповідної навчальної програми (отримання незадовільних оцінок за її підсумками). Так, поліцейські, які не пройшли підвищення кваліфікації або не виконали навчальну програму, не можуть бути призначені на вищі посади. Відповідно до п. 7 розділу VIII наказу МВС України від 24.12.2015 № 1625 «Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції» працівникам поліції, які не виконали навчальний план, не пройшли підсумкового контролю, видається довідка в довільній формі про те, що вони прослухали навчальну програму підвищення кваліфікації.

5. У ч. 5 ст. 75 закону України «Про Національну поліцію» передбачено можливість повторного направлення на підвищення кваліфікації поліцейських, які не виконали під час проходження підвищення кваліфікації відповідну навчальну програму (отримали незадовільні оцінки за її підсумками). Така можливість може виникнути не раніше ніж через рік. Вважаємо, якщо поліцейський проходив планове підвищення кваліфікації (п. 1 ч. 3 ст. 75) і не пройшов його, то керівник органу поліції зобов'язаний відправляти такого поліцейського на повторне підвищення кваліфікації через рік, в іншому випадку (п. 2 ч. 3 ст. 75) у керівника органу поліції такого обов'язку немає.

6. Частина 6 статті, що коментується, передбачає, що підвищення кваліфікації поліцейських здійснюється у ВНЗ із специфічними умовами навчання за відповідними програмами, погодженими МВС України. Згідно з наказом МВС України від 14.02.2008 № 62 «Про затвердження Положення про вищі навчальні заклади МВС» вищі навчальні заклади МВС України є державними навчальними закладами, підпорядкованими МВС, які були засновані й діють згідно із законодавством України, реалізують відповідно до наданої ліцензії (ліцензій) освітньо-професійні програми підготовки фахівців за певними освітньо-кваліфікаційними рівнями, забезпечують навчання, виховання та професійну підготовку осіб з урахуванням нормативних вимог у галузі вищої освіти з метою задоволення освітніх потреб особи, суспільства та держави, а також здійснюють наукову і науково-технічну діяльність.

7. Порядок організації післядипломної освіти поліцейських установлює наказ МВС України від 24.12.2015 № 1625 «Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції». Так, післядипломна освіта здійснюється за державним замовленням у межах виділених бюджетних коштів на фінансування цього виду освітньої діяльності.

Відповідно до затверджених планів-графіків керівники структурних підрозділів центрального органу управління Національної поліції України, територіальних (міжрегіональних) органів Національної поліції України: затверджують списки працівників поліції, які будуть направлені на навчання, і доводять їх до відомих керівників відповідних органів і підрозділів та кандидатів на навчання; організовують завчасне планування відпусток працівників поліції, які підлягають направленню на навчання, перевірку їх зовнішнього вигляду, дотримання ними правил носіння однострою, а також проведення інструктажу щодо дотримання правил поведінки на шляху прямування до навчальних закладів (установ), що здійснюють післядипломну освіту працівників поліції, і у зворотному напрямку та під час навчання; контролюють забезпеченість працівників поліції, які направляються на навчання, довідками про допуск до державної таємниці (у разі необхідності), грошовим забезпеченням, коштами на відрядження та речовим майном за нормами, передбаченими відповідними нормативно-правовими актами.

Працівники поліції, направлені на навчання, зобов'язані прибути до навчальних закладів (установ), що здійснюють післядипломну освіту працівників поліції, напередодні дня занять в однострої за сезоном, без зброї і мати при собі: направлення; службове посвідчення; довідку про допуск до державної таємниці (якщо це передбачено номенклатурою посад); документ про відрядження та кошти на відрядження (у разі направлення на навчання поза межі гарнізону). Керівники навчальних закладів (установ), що здійснюють післядипломну освіту працівників поліції, для осіб, які перебувають на навчання в системі післядипломної освіти, створюють належні умови для їх проживання і харчування в підпорядкованому закладі (установі). У разі неможливості забезпечити проживання – сприяють поселенню в готелях та гуртожитках у межах витрат, передбачених відповідними нормативно-правовими актами.

8. У ч. 8 цієї статті передбачено видання поліцейському документа за результатами успішного проходження ним спеціалізації, перепідготовки та підвищення кваліфікації. Зразок такого документа визначається МВС України. Копія виданого поліцейському документа про проходження ним спеціалізації, перепідготовки та підвищення кваліфікації добувається до його особової справи.

Стаття 76. Граничний вік перебування на службі в поліції

1. Поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, перебувають на службі до досягнення ними 55-річного віку.

2. Особи, які мають спеціальні звання середнього і вищого складу поліції, залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку:

- 1) до підполковників поліції включно – 55 років;
- 2) полковники, генерали поліції – 60 років.
3. Поліцейські, які досягли граничного віку перебування на службі в поліції, мають бути звільнені зі служби.
4. У разі необхідності керівники, уповноважені призначати на посади поліцейських, можуть залишити на службі поліцейських за їхнім клопотанням понад граничний вік перебування на службі в поліції, але не більше ніж на 5 років, виключно у разі, якщо такий поліцейський має високу професійну підготовку і досвід практичної роботи на займаній посаді та визнаний придатним за станом здоров'я для проходження служби.
5. У виняткових випадках керівник поліції може повторно продовжити таким особам строк служби до п'яти років.
6. Поліцейські, які перебувають на службі понад граничний вік перебування на службі в поліції, за їхнім клопотанням або за ініціативою керівника, уповноваженого призначати їх на посаду, можуть бути звільнені зі служби до закінчення строку, на який їм продовжено службу, з підстав, визначених цим Законом.

1. Відповідно до закону України «Про пенсійне забезпечення» право на пенсію за віком мають: чоловіки – після досягнення 60 років і за наявності стажу роботи не менше 25 років, жінки – після досягнення 55 років і зі стажем роботи не менше 20 років. Ураховуючи значне фізичне та психологічне навантаження на поліцейського, пунктом, що коментується, встановлено менший віковий ценз, із настанням якого виникає право на пенсію.

2. Поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, перебувають на службі до досягнення ними 55-річного віку. До таких належать: рядові, капрала, сержанти, старші сержанти поліції.

Особи, які мають спеціальні звання середнього і вищого складу поліції, залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку:

1) лейтенанти, старші лейтенанти, капітани, майори, підполковники поліції – 55 років;

2) полковники поліції, генерали поліції третього, другого, першого рангів – 60 років.

У разі необхідності керівники, уповноважені призначати на посади поліцейських, можуть залишити на службі поліцейських за їхнім клопотанням понад граничний вік перебування на службі в поліції, але не більше ніж на 5 років, виключно у тому разі, якщо такий поліцейський має високу професійну підготовку і досвід практичної роботи на займаній посаді та визнаний придатним за станом здоров'я для проходження служби.

У виняткових випадках (не передбачених законодавством) керівник поліції може повторно продовжити таким особам строк служби до 5 років.

Стаття 77. Звільнення зі служби в поліції

1. Поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

- 1) у зв'язку із закінченням строку контракту;
 - 2) через хворобу – за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;
 - 3) за віком – у разі досягнення встановленого для нього цим Законом граничного віку перебування на службі в поліції;
 - 4) у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів;
 - 5) через службову невідповідність;
 - 6) у зв'язку із реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України;
 - 7) за власним бажанням;
 - 8) у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій);
 - 9) у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі;
 - 10) у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення;
 - 11) у зв'язку з набуттям громадянства або підданства іншої держави.
2. Днем звільнення зі служби в поліції вважається день видання наказу про звільнення або дата, зазначена в наказі про звільнення.
3. День звільнення вважається останнім днем служби.

1. Під процедурою звільнення варто розуміти врегульовану нормативними правовими актами МВС України діяльність уповноважених посадових осіб органів поліції, спрямовану на припинення служби, пов'язане із втратою прав та обов'язків сторін правовідносин. Процедура звільнення зі служби в поліції складається з кількох етапів: ухвалення рішення про звільнення, оформлення й узгодження документів на звільнення, оформлення факту припинення відносин зі служби в поліції. Загальним завданням розглянутої процедури є припинення службових відносин між поліцейським та органом поліції.

Призначення і звільнення з посади поліцейських здійснюють посадові особи органів (закладів, установ) поліції відповідно до номенклатури посад, яку затверджує МВС України. Посадові особи органів поліції залежно від їх рівня наділені певною компетенцією щодо прийому і звільнення поліцейських, тому юридичні акти, що тягнуть за собою припинення служби, можуть видаватися не всіма рядовими особами, а лише тими, на яких законодавчо покладено ці обов'язки. Голова Національної поліції призначає на посаду та звільняє з посади за погодженням з міністром внутрішніх справ керівників і заступників керівників структурних підрозділів центрального органу управління Національної поліції, призначає на посаду та звільняє з посади державних службовців та інших працівників центрального органу управління Національної поліції, приймає на службу та звільняє зі служби,

призначає на посаду та звільняє з посади поліцейських відповідно до закону, призначає на посаду та звільняє з посади керівників територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів Національної поліції за погодженням з міністром внутрішніх справ.

2. Відповідно до ст. 24 КЗпП України контракт є особливою формою трудового договору, в якому поряд з іншими положеннями має зазначатися строк контракту. Пункт 2 ст. 36 КЗпП передбачає можливість припинення трудового договору у зв'язку із закінченням його строку. На цей підставі може бути припинений тільки такий трудовий договір (контракт), який був укладений як строковий відповідно до закону. Припинення трудового договору після закінчення строку не вимагає заяви або якогось волевиявлення працівника. Свою волю на укладення строкового трудового договору він уже виявив, коли писав заяву про прийняття на роботу за строковим трудовим договором, водночас виразивши і волю на припинення такого трудового договору після закінчення строку, на який його було укладено. Власник також не зобов'язаний попереджати або в інший спосіб інформувати працівника про майбутнє звільнення за п. 2 ст. 36 КЗпП. Припинення трудового договору після закінчення строку трудового договору може відбуватись тільки протягом 1 дня. Треба враховувати, що відповідно до ст. 3 закону України «Про відпустки» у разі звільнення працівника у зв'язку із закінченням строку трудового договору невикористана відпустка може за його бажанням надаватися й тоді, коли час відпустки повністю або частково перевищує строк трудового договору. В цьому випадку чинність трудового договору продовжується до закінчення відпустки, а датою звільнення є останній день відпустки.

Якщо в останній день строку дії трудового договору працівник не був звільнений, трудові відносини вважаються продовженими на невизначений строк за умови, що жодна зі сторін не вимагає припинення трудових відносин (ст. 39 КЗпП). Пропуск строку на звільнення працівника, прийнятого на роботу за строковим трудовим договором, надалі означає необхідність його звільнення у зв'язку зі змінами в організації виробництва та праці (через скорочення чисельності працівників), а це означає необхідність значних додаткових виплат на користь працівника. У разі звільнення після закінчення строку трудового договору варто враховувати, що звільнення жінок, зазначених у ч. 3 ст. 184 КЗпП України, здійснюється з обов'язковим працевлаштуванням.

3. Звільнення зі служби через хворобу здійснюється у разі визнання працівників непридатними до військової служби в мирний час (у військовий час – обмежено придатними 2-го ступеня) за рішенням військово-лікарської комісії. Наказом МВС України від 06.02.2001 № 85 затверджено Порядок проведення військово-лікарської експертизи і медичного огляду військовослужбовців та осіб рядового і начальницького складу в системі МВС України, який (тимчасово) вирішує питання про придатність за станом здоров'я до служби.

Відповідно до КЗпП України невідповідність працівника посаді, яку він обіймає, або виконуваній роботі може виявлятися також у стані здоров'я, що перешкоджає продовженню роботи. Про невідповідність працівника може свідчити і виступати

підставою для розірвання трудового договору висновок медико-соціальної експертної комісії, якщо працівника визнано інвалідом і йому рекомендовано роботу іншу, ніж виконувана (або якщо трудова рекомендація МСЕК взагалі не давалася).

Підставою для звільнення за п. 2 ст. 40 КЗпП є також медичний висновок про невідповідність виконуваній роботі за станом здоров'я працівника, зобов'язаного відповідно до законодавства проходити періодичні медичні огляди. Ухилення від обов'язкового медичного огляду, яке триває після відсторонення від роботи з цієї підстави, не дає права власникові звільнити працівника за п. 2 ст. 40 КЗпП. До такого працівника повинні бути застосовані дисциплінарні заходи аж до звільнення. Для правильного застосування п. 2 ст. 40 КЗпП у разі звільнення за станом здоров'я, який перешкоджає продовженню роботи, важливо правильно зрозуміти співвідношення правила ч. 2 ст. 40 КЗпП, яка допускає звільнення з цієї підстави лише в разі неможливості переведення працівника на іншу роботу, і ст. 170 КЗпП, яка ставить в обов'язок власникові перевести працівника, що потребує надання легшої роботи, за його згодою на таку роботу відповідно до медичного висновку тимчасово або на необмежений строк.

Стаття 170 КЗпП виключає можливість звільнення працівника з роботи у зв'язку з невідповідністю займаній посаді внаслідок стану здоров'я, який перешкоджає продовженню роботи, якщо працівник згоден перейти на легшу роботу, яку власник зобов'язаний запропонувати працівникові відповідно до медичного висновку. За п. 5 ст. 40 КЗпП звільнення здійснюється у разі нез'явлення на роботу впродовж більше 4 місяців поспіль унаслідок тимчасової непрацездатності, не враховуючи відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами. Вихід на роботу хоча б на один день перериває цей строк, і надалі 4-місячний строк повинен обчислюватися з початку. Підсумовуватися періоди нез'явлення на роботу тривалістю менше 4 місяців не можуть.

Що стосується осіб працездатного віку, в яких уперше виявлено захворювання на туберкульоз або трапився його рецидив, лікарняний листок для проведення безперервного лікування й оздоровлення може бути виданий на строк до 10 місяців. Протягом цього строку за ними зберігається місце роботи (ст. 25 закону України «Про захист населення від інфекційних хвороб»). Після закінчення зазначеного строку безперервного невиходу на роботу такий працівник може бути звільнений з роботи на підставі п. 5 ст. 40 КЗпП України. Не можуть бути звільнені за п. 5 ст. 40 КЗпП працівники, які втратили працездатність у зв'язку з трудовим каліцтвом або професійним захворюванням. За ними робоче місце (посада) має зберігатися до відновлення працездатності або встановлення інвалідності.

4. Звільнення зі служби за віком відбувається у разі досягнення встановленого для працівника законом України «Про Національну поліцію» граничного віку перебування на службі в поліції й може бути ініційовано як за ініціативою поліцейського, так і за ініціативою керівника відповідного органу поліції. Подання рапорту про звільнення поліцейського, який досягнув граничного віку перебування на службі, не є обов'язковою умовою для звільнення зі служби на цій підставі. Поліцейські, які мають спеціальні звання молодшого складу поліції, перебувають на службі до

досягнення ними 55-річного віку. Особи, які мають спеціальні звання середнього й вищого складу поліції, залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку:

- до підполковників поліції включно – 55 років;
- полковники, генерали поліції – 60 років.

5. Звільнення у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів здійснюється за таких умов. Пунктом 1 ст. 40 КЗпП України передбачається можливість розірвати трудовий договір за ініціативою роботодавця в разі змін в організації виробництва та праці. Під змінами в організації виробництва та праці треба розуміти ліквідацію, реорганізацію або перепрофілювання підприємства, установи чи організації, скорочення чисельності або штату працівників. Ліквідація пов'язується зі скороченням чисельності й штату працівників. У разі ліквідації вся чисельність працівників скорочується (на 100 відсотків), увесь штат працівників ліквідується. Ліквідація – це така форма припинення юридичної особи, за якої припиняються всі її права та обов'язки. Ліквідація дає власникові право на звільнення працівників.

Реорганізація – це інша форма припинення юридичної особи, яка відрізняється від попередньої тим, що всі права та обов'язки юридичної особи в порядку правонаступництва переходять до нової (іншої) юридичної особи.

Власник або уповноважений ним орган мають право визначати чисельність працівників і штатний розпис щодо підприємств та їх об'єднань (ч. 3 ст. 64 ГК України). Попередити працівників про майбутнє звільнення власник повинен за 2 місяці і в разі звільнення повинен врахувати переваги на залишення на роботі, передбачені ст. 42 КЗпП України. У разі звільнення працівників за п. 1 ст. 40 КЗпП діють обмеження на звільнення окремих працівників, установлені ст. 184 КЗпП (жінок вагітних і тих, що мають дітей віком до 3 років (до 6 – у випадках, передбачених ч. 2 ст. 179 КЗпП; одиноких матерів за наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда), ст. 186, ч. 1 ст. 197 КЗпП, законами України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» та «Про забезпечення молоді, яка отримала вищу або професійно-технічну освіту, першим робочим місцем з наданням дотації роботодавцю» (молодих працівників віком від 14 до 28 років, прийнятих після закінчення чи припинення навчання протягом 2 років після вступу на роботу).

Пряма заборона на звільнення перелічених працівників протягом установленних строків означає, що вони взагалі не можуть бути кандидатами на звільнення. Вони мають суб'єктивне право залишитися на роботі (крім випадків ліквідації підприємства), і питання про їх звільнення, якщо підприємство не ліквідується, не може порушуватись взагалі. Дотримуючись цих правил, звільнення у зв'язку з організаційно-штатними заходами може здійснюватись лише в разі неможливості подальшого використання вивільненого працівника, за його відмови від переміщення по службі або переміщення по службі в іншу місцевість.

У разі здійснення реорганізації, внаслідок якої на підставі відповідного наказу скорочуються посади в органі чи окремому підрозділі органу (закладу, установи)

поліції, поліцейський, посада якого буде скорочена, має бути персонально письмово попереджений про можливе подальше звільнення зі служби в поліції за 2 місяці до такого звільнення.

Поліцейський, посада якого скорочена, може бути призначений за його згодою з урахуванням досвіду роботи, освітнього рівня, стану здоров'я та можливості виконання службових обов'язків на іншу посаду в будь-якому органі (закладі, установі) поліції до закінчення 2-місячного строку з дня його персонального попередження про можливе подальше звільнення зі служби в поліції відповідно до ч. 1 статті, що коментується.

Поліцейський, посада якого була скорочена і якого не призначено на іншу посаду в поліції відповідно до ч. 2 цієї статті, після закінчення 2-місячного строку з дня попередження про можливе подальше звільнення зі служби в поліції має бути звільнений зі служби в поліції на підставі п. 4 ст. 77 закону «Про Національну поліцію».

Перебування поліцейського, посада якого скорочена, на лікарняному, у відраженні чи у відпустці не є перешкодою для його призначення на іншу посаду або звільнення зі служби в поліції відповідно до положень цієї статті за умови його персонального попередження у письмовій формі у встановлений законом строк.

Переважне право на залишення на службі в поліції в разі реорганізації надається поліцейським із більш високою кваліфікацією. За рівних умов щодо кваліфікації та досягнень у службовій діяльності перевага в залишенні на службі надається особам, які мають таке право відповідно до вимог законодавства (були зазначені вище).

Поліцейський, посада якого була скорочена, до дня його призначення на іншу посаду в поліції зобов'язаний виконувати обов'язки за останньою посадою, яку він обіймав, якщо керівник органу (закладу, установи) поліції не покладе на нього інші обов'язки.

Якщо поліцейський, посада якого була скорочена, звернувся до керівника відповідного органу (закладу, установи) з клопотанням про надання йому відпустки, така відпустка може бути надана на підставах та в порядку, визначених законом України «Про Національну поліцію». Тривалість наданої відпустки в такому разі не може перевищувати загальну кількість днів, що залишилися до передостаннього дня 2-місячного строку з дня персонального попередження поліцейського про можливе подальше звільнення зі служби в поліції.

Поліцейському, посада якого була скорочена, грошове забезпечення виплачується включно до дня призначення на іншу посаду або до дня звільнення зі служби в поліції в розмірі, визначеному за останньою штатною посадою, яку він обіймав на момент її скорочення. Розмір щомісячної премії встановлюється рішенням керівника органу (закладу, установи) поліції.

6. Звільнення зі служби в поліції на підставі службової невідповідності здійснюється за таких умов. Пункт 2 ст. 40 КЗпП України передбачає розірвання трудового договору в разі виявленої невідповідності працівника займаній посаді внаслідок недостатньої кваліфікації або стану здоров'я, які перешкоджають продовженню цієї роботи, а так само в разі скасування допуску до державної таємниці, якщо

виконання покладених на нього обов'язків вимагає доступу до державної таємниці. Цю підставу неможливо застосовувати до молодих спеціалістів, які не мають достатнього досвіду роботи у зв'язку з нетривалістю трудового стажу, а застосовується вона, наприклад, у разі негативного результату атестації. Якщо позитивні результати (задовільні або відмінні) повинні враховуватися для просування по службі чи зарахування до кадрового резерву, то негативний результат є підставою звільнення зі служби поліцейського, бо вказує на його невідповідність займаній посаді. Якщо виникає суперечка, то висновок атестаційної комісії є доказом у сукупності з іншими доказами. У цьому випадку суд може і не погодитися з оцінкою, якщо інші достовірні докази щодо роботи працівників підтверджують помилковість висновків атестаційної комісії.

Нормативне закріплення така підстава звільнення знайшла у ст. 57 закону України «Про Національну поліцію». Цей пункт звільнення може застосовуватися, коли за результатами атестації поліцейський визнається таким, що не відповідає займаній посаді, тобто не виконував чи не належно виконував службові обов'язки, перевищував свої повноваження, а також за вчинок, який компрометує його як поліцейського або дискредитує поліцію.

До певних посад поліцейських, мабуть, варто було б урахувати і вимоги, які містяться в п. 1 ст. 41 КЗпП України, зокрема, там встановлено, що розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу допускається у випадку одноразового грубого порушення трудових обов'язків певними категоріями працівників, до яких належать керівники та їх заступники. Навіть одноразове brutальне порушення трудових обов'язків такими особами завдає шкоди авторитету держави, підриває довіру до державних інститутів і, як правило, порушує конституційні права та свободи громадян. Грубе порушення трудових обов'язків є оціночним поняттям, визначення якого залежить від суб'єктивного бачення власника або уповноваженого ним органу.

7. Звільнення зі служби в поліції може також здійснюватись у зв'язку з реалізацією дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, накладеного відповідно до Дисциплінарного статуту Національної поліції України.

Підстави та порядок притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності, в тому числі щодо накладення дисциплінарного стягнення у вигляді звільнення зі служби, мають визначатися Дисциплінарним статутом Національної поліції України (який треба розробити й ухвалити) або норми закону України «Про Дисциплінарний статут ОВС» треба розповсюдити і на поліцейських.

8. Порядок звільнення зі служби в поліції за власним бажанням поліцейського має певні особливості.

Відповідно до ст. 38, 39 КЗпП України працівник має право розірвати трудові відносини в будь-який час за власним бажанням. За загальним правилом працівник зобов'язаний попередити про це власника або уповноважений ним орган письмово за 2 тижні до звільнення. Відповідно до Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29.07.1991 № 114 (у чинній редакції),

особи рядового і начальницького складу, які виявили бажання звільнитися зі служби за особистим проханням, попереджають прямого начальника органу внутрішніх справ про своє рішення не пізніше ніж за 3 місяці до дня звільнення, про що подають рапорт за командою. Така вимога обумовлюється особливим правовим становищем працівника поліції, що стосується, наприклад, здійснення ним оперативно-розшукової роботи. Щодо поліцейського, який виявив бажання звільнитися зі служби в поліції за власним бажанням, строк попередження не визначено.

9. Окремою підставою для звільнення зі служби є перехід у встановленому порядку на роботу до інших міністерств і відомств (організацій).

Слід враховувати, що поліцейські за їхньою згодою можуть бути відряджені до органів державної влади, установ та організацій із залишенням на службі в поліції, але зі звільненням із займаної посади з подальшим призначенням на посади відповідно до переліку посад, які можуть бути заміщені поліцейськими в державних органах, установах та організаціях, що затверджується Президентом України.

У разі потреби в поліцейських для заміщення вакантних посад у державних органах, установах та організаціях керівники таких органів державної влади, установ та організацій надсилають до поліції письмовий запит про основні характеристики зазначених посад та професійні, освітні й кваліфікаційні вимоги, яким повинні відповідати поліцейські для зайняття таких посад.

Рішення про відрядження поліцейських ухвалює керівник поліції. Відрядження оформляється на підставі запиту керівника державного органу, установи чи організації, рапорту поліцейського та відповідного подання його прямого керівника.

Про призначення відряджених поліцейських на посади керівники відповідних органів державної влади, установ та організацій мають письмово повідомити поліцію. Звільнення з посад відряджених поліцейських здійснюється за рішенням керівника державного органу, установи чи організації з подальшим направленням їх у розпорядження поліції.

За службової потреби керівник поліції може в будь-який час відкликати з державного органу, установи чи організації відряджених поліцейських, повідомивши за місяць про таке відкликання керівника відповідного державного органу, установи чи організації з наданням відповідної заміни.

Звільнені з посади відряджені поліцейські повинні направлятися в місячний строк у розпорядження поліції з приписом, службовою характеристикою та наказом про звільнення з посади. До зазначеного строку не включається час перебування поліцейського у відпустці, відрядженні чи на лікарняному.

Після повернення в розпорядження поліції поліцейський має бути призначений на попередню посаду або іншу рівнозначну посаду з урахуванням рівня його освіти, фізичної підготовки та стану здоров'я. За відрядженими до органів державної влади, установ та організацій поліцейськими й членами їхніх сімей зберігаються всі гарантії та пільги, визначені законом для такої категорії осіб.

10. Обмеження щодо безпосереднього підпорядкування близькій особі, у зв'язку з чим виникає підстава для звільнення зі служби в поліції, мають такі особливості:

– обмеження стосуються тільки близьких рідних чи свояків (батьки, подружжя, брати, сестри, а також батьки, брати, сестри і діти подружжя) (законом України «Про відпустки» (ст. 25) запроваджено термін «рідні по крові або по шлюбу»);

– обмеження діють лише тоді, коли близькі родичі та свояки у зв'язку з виконанням трудових обов'язків безпосередньо підпорядковуються або стають підконтрольними один одному. Треба звернути увагу, що йдеться тільки про безпосередню підлеглість або підконтрольність.

Пряме підпорядкування передбачає відносини прямої організаційної або правової залежності підлеглої особи від її керівника, в тому числі через вирішення (участь у вирішенні) питань прийняття на роботу, звільнення з роботи, застосування заохочень, дисциплінарних стягнень, надання вказівок, доручень тощо й контролю за їх виконанням.

11. Стосовно звільнення зі служби у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, або кримінального правопорушення слід підкреслити, що підставою для звільнення зі служби є саме набрання вироком суду законної сили. Саме по собі винесення обвинувального вироку, яким призначається покарання, що перешкоджає продовженню роботи, не є підставою для звільнення. Не може бути підставою для звільнення зі служби застосування до поліцейського, обвинувачуваного у скоєнні злочину, запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою.

Адміністративним правопорушенням (проступком) визнається протиправна, винна (умисна або необережна) дія чи бездіяльність, яка посягає на громадський порядок, власність, права і свободи громадян, на встановлений порядок управління і за яку законом передбачено адміністративну відповідальність. Адміністративна відповідальність за порушення, передбачені КУпАП, настає, якщо ці порушення за своїм характером не тягнуть за собою відповідно до закону кримінальної відповідальності.

12. Такій підставі звільнення зі служби, як набуття громадянства або підданства іншої держави, відповідає ст. 49 закону, що коментується, адже на службу в поліції можуть бути прийняті лише громадяни України. Громадянин України – особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України (ст. 1 закону України «Про громадянство України»).

Громадянство України припиняється:

- внаслідок виходу з громадянства України;
- внаслідок втрати громадянства України;
- за підставами, передбаченими міжнародними договорами України.

Вихід із громадянства України не допускається, якщо особі, яка клопоче про вихід з громадянства України, в Україні повідомлено про підозру у вчиненні кримінального правопорушення або стосовно неї в Україні є обвинувальний вирок суду, що набрав законної сили й підлягає виконанню.

Підставами для втрати громадянства України є:

- добровільне набуття громадянством України громадянства іншої держави, якщо на момент такого набуття він досяг повноліття;
- набуття особою громадянства України внаслідок обману, свідомого подання неправдивих відомостей або фальшивих документів;
- добровільний вступ на військову службу іншої держави, яка відповідно до законодавства цієї держави не є військовим обов'язком чи альтернативною (невійськовою) службою.

Датою припинення громадянства України в указаних випадках є дата видання відповідного указу Президента України.

13. Оформлення документів на звільнення складається з етапів підготовки документів на звільнення та їх узгодження. Звільнення здійснюється на підставі наказів, проекти яких готуються працівниками кадрових апаратів. На поліцейських, які підлягають звільненню, відповідними прямими начальниками на ім'я керівника, який має право їх звільнення, направляються подання на звільнення з органів поліції.

Подання складається з двох частин – послужної, що характеризує працівника, й резолюційної. У послужній частині спочатку відображаються основні анкетні дані співробітника, періоди його служби, стаж і ступінь придатності до військової служби. Потім коротко викладаються відомості, що характеризують працівника за весь період його служби в органах поліції, зазначаються мотиви звільнення й відомості, що підтверджують необхідність звільнення, коли й ким проводилася бесіда щодо звільнення, дата останньої атестації й висновки по ній, а також пропозиції про заохочення у зв'язку зі звільненням. Як правило, послужну частину підписує безпосередній керівник працівника, який звільняється. У резолюційній частині за підписом відповідної посадової особи вказується рішення старших начальників.

До подання додаються: рапорт працівника, якщо звільнення здійснюється з його ініціативи, із вказівкою причин звільнення; повідомлення про майбутнє звільнення, підписане працівником, або прикладений до нього акт у випадку відмови працівника від підпису, якщо звільнення здійснюється з ініціативи адміністрації; висновок за матеріалами службових перевірок, затверджений відповідним керівником (на працівників, яких представляють до звільнення за порушення дисципліни); атестація, затверджена керівником, який має право призначення та звільнення з посади; копії вироків суду, що надійшли до органу поліції (у випадку притягнення працівника до кримінальної відповідальності); висновок військово-лікарської комісії про непридатність або обмежену придатність працівника до служби в органах поліції (у разі звільнення у зв'язку з хворобою або обмеженим станом здоров'я); рапорт працівника у випадку відмови від проходження військово-лікарської комісії або висновок, підписаний працівниками кадрового підрозділу, у випадку ухвалення працівника від зазначеного огляду; розрахунок вислуги років, затверджений працівниками пенсійного відділу; інші документи, що мають істотне значення для ухвалення рішення про звільнення працівника. Після підготовки пакета документів працівником кадрового апарату готується проект наказу про звільнення –

розпорядчого документа з питань регулювання трудових (службових) відносин працівників з адміністрацією.

У тексті наказу вказуються причини звільнення, відповідний пункт закону України «Про Національну поліцію», ім'я, по батькові, особистий номер, посада, структурний підрозділ, де працює поліцейський.

Під час підготовки проекту наказу варто звертати увагу на дату звільнення. Вона є другим за значенням елементом після підстави звільнення, тому що день звільнення вважається останнім днем роботи. Проект наказу візується у керівника структурного підрозділу, представника фінансового відділу, заступника керівника, що курує роботу цього підрозділу, а також у юридичній службі, працівники якої перевіряють наявність необхідних документів й відповідність установленим вимогам, визначають обґрунтованість звільнення, наявність чи відсутність при цьому порушень норм трудового законодавства.

По завершенні розглянутого етапу в цілому завізований проект наказу про звільнення відповідно до наданих повноважень передається на підпис керівникові органу поліції.

Після стадії оформлення документів на звільнення настає стадія оформлення факту припинення відносин з органом поліції, яка завершує підготовку документів і перебування працівника в цьому органі. Вона складається з таких етапів: виключення зі списків особового складу й одержання документів; підписання обхідного листа й здійснення фінансового розрахунку.

Днем звільнення зі служби в поліції вважається день видання наказу про звільнення або дата, зазначена в наказі про звільнення.

День звільнення вважається останнім днем служби.

Стаття 78. Стаж служби в поліції

1. Стаж служби в поліції дає право на встановлення поліцейському надбавки за вислугу років, надання додаткової оплачуваної відпустки.

2. До стажу служби в поліції зараховуються:

1) служба в поліції на посадах, що заміщуються поліцейськими, з дня призначення на відповідну посаду;

2) військова служба в Збройних Силах України, Державній прикордонній службі України, Національній гвардії України, Управлінні державної охорони, Цивільній обороні України, внутрішніх військах Міністерства внутрішніх справ України та інших військових формуваннях, утворених відповідно до закону, Службі безпеки України, Службі зовнішньої розвідки, Державній спеціальній службі транспорту;

3) служба в органах внутрішніх справ України на посадах начальницького і рядового складу з дня призначення на відповідну посаду;

4) час роботи у Верховній Раді України, місцевих радах, центральних і місцевих органах виконавчої влади із залишенням на військовій службі, на службі в органах внутрішніх справ України або на службі в поліції;

5) час роботи в органах прокуратури і суду осіб, які працювали на посадах суддів, прокурорів, слідчих;

6) дійсна військова служба в Радянській Армії та Військово-Морському Флоті, прикордонних, внутрішніх, залізничних військах, в органах державної безпеки та інших військових формуваннях колишнього СРСР, а також служба в органах внутрішніх справ колишнього СРСР.

3. Під час обчислення стажу служби в поліції враховуються тільки повні роки вислуги років без округлення фактичного розміру вислуги років у бік збільшення.

4. Порядок обчислення вислуги років у поліції встановлює Кабінет Міністрів України.

1. Трудовий стаж – це сумарна тривалість трудової та іншої суспільно корисної діяльності громадян, яка зараховується до страхового стажу, необхідного для отримання трудової пенсії. Трудовий стаж – один з юридичних фактів, що тягне за собою певні правові наслідки, він враховується під час визначення права на окремі види пенсій за державним пенсійним забезпеченням. Будь-які види діяльності на громадських засадах без оплати у трудовий стаж не зараховуються.

Реформа пенсійного законодавства внесла істотні зміни в правове регулювання трудового стажу, істотно знизивши значення трудового стажу для отримання окремих видів соціального забезпечення та ускладнивши порядок його обчислення. Інститут трудового стажу, який тривалий час був провідним (насамперед у пенсійних відносинах), втратив своє колишнє значення. Його замінив інститут страхового стажу. Але зміни запроваджуються поступово.

Поняття «страхового стажу» введено законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», який набув чинності з 01.01.2004. Із цього часу поняття «трудовий стаж» замінюється поняттям «страховий стаж» та є одним з основних факторів, що впливають на розмір майбутньої пенсії. Під страховим стажем розуміють період, протягом якого особа або її роботодавець сплачували страхові внески до Пенсійного фонду України.

Чинне законодавство виділяє кілька видів трудового (страхового) стажу: загальний, спеціальний, безперервний та вислуга років.

Загальний трудовий стаж – загальна сумарна тривалість трудової та іншої суспільно корисної діяльності незалежно від перерв. Він становить основу права на трудову пенсію і є визначальною умовою у встановленні рівня пенсійного забезпечення кожного працівника.

Спеціальний стаж – це сумарна тривалість трудової чи іншої суспільно корисної діяльності, виокремлена із загального стажу або за її змістом, або за умовами праці, в тому числі кліматичними. У свою чергу, спеціальний стаж безпосередньо пов'язується зі специфікою трудової діяльності та є підставою для призначення пенсії за вислугу років.

Безперервний стаж – це тривалість безперервної праці на тому самому підприємстві, в установі чи організації.

2. Відповідно до закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» до осіб, які мають право на пенсію за

вислугу років, належать і поліцейські. При цьому до стажу служби в поліції зараховуються час служби та роботи, визначені в ч. 2 статті, що коментується.

3. Залежно від стажу служби в поліції поліцейському виплачується відповідний розмір надбавки.

Стаж служби	Розмір надбавки, відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за спеціальним званням
Від 1 до 2 років	5
Від 2 до 4 років	10
Від 4 до 7 років	15
Від 7 до 10 років	20
Від 10 до 13 років	25
Від 13 до 16 років	30
Від 16 до 19 років	35
Від 19 до 22 років	40
Від 22 до 25 років	45
Понад 25 років	50

4. Порядок обчислення вислуги років у поліції встановлює постанова Кабміну України від 17.07.1992 № 393 «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейським та членам їхніх сімей» (назва Постанови – в редакції 2016 року).

Стаття 79. Особові справи поліцейських

1. Проходження служби поліцейським відображається в його особовій справі.

2. До особової справи вноситься автобіографічна інформація поліцейського та членів його сім'ї, інформація про проходження служби, трудову діяльність та інша інформація, що характеризує професійні, освітні та особисті якості особи, місце її проживання, а також інша необхідна інформація, визначена законом та іншими нормативно-правовими актами.

3. Порядок формування та ведення особових справ поліцейських визначає Міністр внутрішніх справ України.

1. Особова справа поліцейського є набором документів, які характеризують поліцейського та відображають проходження його служби. Документи про проходження служби мають групуватися, як правило, у хронологічному порядку за групами.

Особові справи поліцейських мають характер інформації з обмеженим доступом. Їх умовно можна поділити на дві групи: 1) ті, що можуть пред'являтися для ознайомлення поліцейському або ним готуються; 2) документи з обмеженим доступом.

2. Частина 2 статті, що коментується, містить умовний перелік інформації, яка має в обов'язковому порядку міститися в особовій справі поліцейського. Це автобіографічна інформація поліцейського та членів його сім'ї, інформація про проходження служби, трудову діяльність та інша інформація, що характеризує професійні, освітні та особисті якості особи, дані про місце її проживання, а також інша необхідна інформація, визначена законом та іншими нормативно-правовими актами.

Крім чітко переліченої у статті інформації, в особових справах містяться копії документів та інформація про освіту, наукові ступені та вчені звання, почесні звання, державні та інші нагороди, володіння іноземними мовами, проходження стажування чи перепідготовку за відповідними напрямками.

До іншої інформації належить інформація з обмеженим доступом, яка може збиратися під час прийому на службу та під час проходження служби поліцейським.

3. Частина 3 статті, що коментується, відносить до компетенції міністра внутрішніх справ України визначення порядку формування та ведення особових справ поліцейських. Відповідний наказ є документом обмеженого доступу.

Стаття 80. Види спеціальних звань поліцейських

1. Установлюються такі спеціальні звання поліцейських:

1) спеціальні звання молодшого складу:

рядовий поліції;

капрал поліції;

сержант поліції;

старший сержант поліції;

2) спеціальні звання середнього складу:

молодший лейтенант поліції;

лейтенант поліції;

старший лейтенант поліції;

капітан поліції;

майор поліції;

підполковник поліції;

полковник поліції;

3) спеціальні звання вищого складу поліції:

генерал поліції третього рангу;

генерал поліції другого рангу;

генерал поліції першого рангу.

2. Граничні спеціальні звання молодшого, середнього складу поліції за штатними посадами встановлюються керівником поліції.

3. Граничні спеціальні звання поліції вищого складу поліції за штатними посадами встановлюються Президентом України.

1. Частина 1 цієї статті встановлює вичерпний перелік спеціальних звань поліцейських. У ній передбачено поділ спеціальних звань на три категорії: молодшого, середнього та вищого складу поліції. Усі спеціальні звання кожної категорії розташовано у чіткій послідовності в порядку зростання.

Згідно з п. 12 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» закону України «Про Національну поліцію» працівникам міліції, у визначеному законом України «Про Національну поліцію» порядку прийнятим на службу до поліції, наказами про призначення на відповідні посади одночасно присвоюються відповідні спеціальні звання поліції відповідно до наведеної нижче схеми співвідношення спеціальних звань.

Спеціальне звання міліції	Спеціальне звання поліції
рядовий міліції	рядовий поліції
молодший сержант міліції	капрал поліції
сержант міліції	сержант поліції
старший сержант міліції, старшина міліції, прапорщик міліції, старший прапорщик міліції	старший сержант поліції
молодший лейтенант міліції	молодший лейтенант поліції
лейтенант міліції	лейтенант поліції
старший лейтенант міліції	старший лейтенант поліції
капітан міліції	капітан поліції
майор міліції	майор поліції
підполковник міліції	підполковник поліції
полковник міліції	полковник поліції
генерал-майор міліції	генерал поліції третього рангу
генерал-лейтенант міліції	генерал поліції другого рангу
генерал-полковник міліції	генерал поліції першого рангу

2. Частина 2 статті, що коментується, встановлює норму, відповідно до якої за штатними посадами встановлюються граничні спеціальні звання. Таким чином, поліцейський може отримувати чергові спеціальні звання лише в межах, передбачених штатною посадою. Штатна посада – це посада, визначена у штаті органу, статус якої визначається встановленим за нею найвищим спеціальним званням і посадовим окладом. Граничні спеціальні звання молодшого та середнього складу поліції за кожною штатною посадою встановлюються керівником поліції.

3. Частина 3 статті, що коментується, визначає, що лише Президент України може встановлювати граничні спеціальні звання поліції вищого складу поліції (генералів поліції) за штатними посадами.

Стаття 81. Присвоєння первинних спеціальних звань

1. Первинні звання молодшого складу поліції присвоюються керівниками органів поліції, керівниками навчальних закладів, які здійснюють підготовку поліцейських, та науково-дослідних установ поліції, які приймають рішення про прийняття на службу в поліції, одночасно з рішенням про прийняття на службу та призначення на посаду.

2. Первинні спеціальні звання середнього складу поліції присвоює керівник поліції в порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

3. Первинні спеціальні звання вищого складу поліції присвоюються Президентом України.

4. Громадянам, уперше прийнятим на службу в поліції, присвоюється звання рядового поліції, якщо відсутні визначені цим Законом підстави для присвоєння іншого спеціального звання.

5. Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр», після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, що заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції.

6. Громадянам, які мають вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче бакалавра, після прийняття на службу в поліції та призначення на посади, які заміщуються особами середнього і вищого складу поліції, присвоюється первинне спеціальне звання лейтенанта поліції.

7. Військовослужбовцям та громадянам, які мають військові або спеціальні звання, класні чини, під час прийняття на службу в поліції присвоюються первинні спеціальні звання поліції, відповідні наявним у них військовим або спеціальним званням, класним чинам, у порядку, визначеному Міністерством внутрішніх справ України.

8. Громадянам, які були звільнені зі служби в поліції, під час повторного прийняття на службу присвоюється спеціальне звання поліції, яке вони мали на момент звільнення.

1. Частина 1 цієї статті присвячено присвоєнню первинних спеціальних звань молодшого складу поліції (рядового поліції, капрала поліції, сержанта поліції, старшого сержанта поліції). У ній чітко визначено посадову особу, яка здійснює відповідне присвоєння, – це керівники органів поліції та керівники навчальних закладів, що здійснюють підготовку поліцейських, і науково-дослідних установ поліції, які ухвалюють рішення про прийняття на службу в поліції. Відповідне присвоєння відбувається одночасно з рішенням про прийняття на службу та призначення на посаду.

Первинні спеціальні звання надаються особам, уперше прийнятим або переведеним на службу в поліцію з міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та правоохоронних органів з наявним військовим або іншим спеціальним званням у порядку переатестування, за винятком осіб, які раніше проходили службу в системі МВС України й були відряджені до державних (міждержавних) органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції.

Керівниками органів поліції, зазначеними у ч. 1 статті, що коментується, є, згідно з постановою Кабміну України від 16.09.2015 № 730 «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ», керівники таких територіальних органів Національної поліції:

- Головного управління Національної поліції в Автономній Республіці Крим та м. Севастополі;
- ГУНП у Вінницькій області;
- ГУНП у Волинській області;
- ГУНП в Дніпропетровській області;
- ГУНП в Донецькій області;
- ГУНП в Житомирській області;
- ГУНП в Закарпатській області;
- ГУНП в Запорізькій області;
- ГУНП в Івано-Франківській області;
- ГУНП в Київській області;
- ГУНП в Кіровоградській області;
- ГУНП в Луганській області;
- ГУНП у Львівській області;
- ГУНП в Миколаївській області;
- ГУНП в Одеській області;
- ГУНП в Полтавській області;
- ГУНП в Рівненській області;
- ГУНП в Сумській області;
- ГУНП в Тернопільській області;
- ГУНП в Харківській області;
- ГУНП в Херсонській області;
- ГУНП в Хмельницькій області;
- ГУНП в Черкаській області;
- ГУНП в Чернівецькій області;
- ГУНП в Чернігівській області;
- ГУНП у м. Києві;
- Департаменту патрульної поліції як міжрегіонального територіального органу Національної поліції.

2. Частина 2 ст. 81 закону України «Про Національну поліцію» присвячено присвоєнню первинних спеціальних звань середнього складу поліції (молодшого лейтенанта поліції, лейтенанта поліції, старшого лейтенанта поліції, капітана поліції, майора поліції, підполковника поліції, полковника поліції). У ній визначено, що первинні спеціальні звання середнього складу поліції може надавати виключно керівник поліції. Щодо самого порядку такого присвоєння коментована стаття відсилає до нормативного акта МВС України.

3. Частина 3 цієї статті присвячено присвоєнню первинних спеціальних звань вищого складу поліції (генерала поліції третього рангу, генерала поліції другого рангу, генерала поліції першого рангу). Повноваження присвоювати первинні спеціальні звання вищого складу поліції надано виключно Президенту України.

4. Частина 4 статті, що коментується, установлює загальне правило, відповідно до якого громадянам, уперше прийнятим на службу в поліції, присвоюється звання рядового поліції. Винятки з цього загального положення можуть передба-

чатись лише законом України «Про Національну поліцію». Такі винятки визначаються, зокрема, ч. 5, 6, 7 коментованої статті.

5. Частина 5 статті, що коментується, передбачає обов'язкове присвоєння первинного спеціального звання молодшого лейтенанта поліції за таких умов: 1) наявності вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр»; 2) прийняття на службу в поліції та призначення на посади, які заміщуються особами середнього й вищого складу поліції. Молодший бакалавр – це освітньо-професійний ступінь, що здобувається на початковому рівні (короткому циклі) вищої освіти й присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 90–120 кредитів ЄКТС (ст. 5 закону України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту»).

6. Частина 6 ст. 81 закону України «Про Національну поліцію» передбачає обов'язкове присвоєння первинного спеціального звання лейтенанта поліції за таких умов: 1) наявність вищої освіти за освітньо-кваліфікаційним рівнем не нижче «бакалавр»; 2) прийняття на службу в поліції та призначення на посади, які заміщуються особами середнього і вищого складу поліції. Відповідно до ст. 5 закону України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту» здобуття вищої освіти на кожному рівні вищої освіти передбачає успішне виконання особою відповідної освітньої (освітньо-професійної чи освітньо-наукової) або наукової програми, що є підставою для присудження відповідного ступеня вищої освіти: 1) молодший бакалавр; 2) бакалавр; 3) магістр; 4) доктор філософії; 5) доктор наук. Бакалавр – це освітній ступінь, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми, обсяг якої становить 180–240 кредитів ЄКТС. Обсяг освітньо-професійної програми для здобуття ступеня бакалавра на основі ступеня молодшого бакалавра визначається вищим навчальним закладом.

7. Частина 7 статті, що коментується, передбачає норму відповідно до якої первинні спеціальні звання поліції під час прийняття на службу в поліції повинні присвоюватися не нижче наявного в особи військового чи спеціального звання або класного чину. Порядок такого присвоєння первинних спеціальних звань поліції визначається МВС України.

8. Частина 8 статті, що коментується, встановлює загальне правило, відповідно до якого спеціальне звання звільненого зі служби в поліції громадянина України присвоюється йому у разі повторного прийняття його на службу в поліції.

Стаття 82. Присвоєння чергових спеціальних звань поліції

1. Чергові спеціальні звання поліції присвоюються після закінчення строку вилуги в попередньому званні, якщо інше не визначено цим Законом, за умови відповідності спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою, відсутності незнятих дисциплінарних стягнень.

2. Чергове спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції присвоюється:

1) поліцейським з числа осіб молодшого складу, які без відриву від служби здобули вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр» та проходять службу (призначені) на посадах, що заміщуються особами середнього складу поліції;

2) поліцейським з числа осіб молодшого складу поліції, які заочно навчаються на останньому курсі вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра та вище, і проходять службу (призначені) на посадах, які заміщуються особами середнього і вищого складу.

3. Чергове спеціальне звання лейтенанта поліції присвоюється:

1) молодшим лейтенантам поліції, в яких закінчився строк вислуги в цьому званні;

2) молодшим лейтенантам поліції, які після закінчення вищого навчального закладу набули кваліфікацію бакалавра та вище;

3) курсантам і слухачам – випускникам вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та набули кваліфікацію бакалавра та вище;

4) поліцейським з числа молодшого складу поліції, які без відриву від служби закінчили вищі навчальні заклади та набули кваліфікацію бакалавра і вище та проходять службу (призначені) на посадах, що заміщуються особами середнього і вищого складу поліції.

4. Курсантам – випускникам вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку поліцейських, які набули кваліфікацію бакалавра і вище та отримали диплом з відзнакою, керівник поліції може присвоїти чергове спеціальне звання старшого лейтенанта поліції.

5. Чергові спеціальні звання поліції мають право присвоювати:

1) керівники поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректори (керівники) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняні до них керівники – спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до підполковника поліції включно поліцейським, щодо яких вони є безпосередніми або прямими керівниками (начальниками);

2) керівник поліції – спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до полковника поліції включно, у тому числі заступникам керівника поліції;

3) Міністр внутрішніх справ України – спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до полковника поліції включно, керівнику поліції;

4) Президент України – спеціальні звання поліції вищого складу поліції.

1. Частина 1 цієї статті встановлює умови, за наявності яких поліцейському присвоюється чергове спеціальне звання поліції:

– закінчення строку вислуги в попередньому званні. Відповідно до ст. 83 цього Закону встановлено такі строки вислуги в спеціальних званнях поліції: капрал

поліції – 1 рік, сержант поліції – 3 роки, молодший лейтенант поліції – 1 рік, лейтенант поліції – 2 роки, старший лейтенант поліції – 3 роки, капітан поліції – 4 роки, майор поліції – 4 роки, підполковник поліції – 5 років, строки вислуги в званнях рядового поліції, старшого сержанта поліції, полковника поліції, генерала поліції третього рангу й генерала поліції другого рангу не встановлюються. Однак необхідно зазначити, що частинами 1, 3 ст. 84 цього Закону передбачені винятки з цього правила, а саме дострокове присвоєння спеціального звання та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою;

– відповідність спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою. Таким чином чергове спеціальне звання обмежується граничним спеціальним званням для кожної штатної посади;

– відсутність незнятих дисциплінарних стягнень. Відповідно до п. 9 «Прикінцевих та перехідних положень» закону України від 23.12.2015 № 901-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію»» до набрання чинності Законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції» поширено на поліцейських дію Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України, затвердженого законом України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України».

2. Частина 2 статті, що коментується, встановлює, в яких випадках присвоюється чергове спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції. Це спеціальне звання є першим спеціальним званням середнього складу поліції, саме тому його присвоєння буде супроводжуватися переходом особи з молодшого складу поліції до середнього. Зі змісту частини, що коментується, можна зробити висновок, що перехід особи з молодшого складу поліції до середнього та надання відповідного спеціального звання пов'язуються саме зі здобуттям вищої освіти.

Так, поліцейським з осіб молодшого складу, які без відриву від служби здобули вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем «молодший бакалавр» або які заочно навчаються на останньому курсі ВНЗ, що здійснюють підготовку фахівців за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра й вище та проходять службу (призначені) на посадах, що заміщуються особами середнього та вищого складу поліції, присвоюється чергове спеціальне звання молодшого лейтенанта поліції.

Треба зазначити, що право на отримання чергового спеціального звання молодшого лейтенанта поліції має особа молодшого складу незалежно від спеціального звання, в якому вона проходить службу в поліції (від рядового поліції до старшого сержанта поліції).

3. Частина 3 ст. 82 закону України «Про Національну поліцію» визначає, в яких випадках поліцейським присвоюється чергове спеціальне звання лейтенанта поліції: 1) молодшим лейтенантам поліції, які перебувають у цьому званні понад 1 рік; 2) молодшим лейтенантам поліції, які здобули вищу освіту за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра та вище; 3) курсантам і слухачам – випускникам ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та набули кваліфікацію бакалавра й вище; 4) поліцейським з молодшого

складу поліції, які без відриву від служби закінчили ВНЗ та набули кваліфікацію бакалавра й вище та проходять службу (призначені) на посадах, що заміщуються особами середнього та вищого складу поліції.

4. Частина 4 статті, що коментується, містить норму, яка як заохочення за сумлінне навчання та отримання диплома про вищу освіту з відзнакою передбачає можливість присвоєння курсантам – випускникам ВНЗ, що здійснюють підготовку поліцейських, які набули кваліфікацію бакалавра й вище, чергового спеціального звання старшого лейтенанта поліції. Необхідно звернути увагу, що таке присвоєння може здійснювати виключно керівник поліції, а також що це є правом, а не обов'язком керівника поліції.

5. Частиною 5 статті, що коментується, визначено посадових осіб, які мають право присвоювати чергові спеціальні звання. Так, керівники поліції в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, науково-дослідних установ, ректори (керівники) ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та прирівняні до них керівники мають право присвоювати чергові спеціальні звання поліції молодшого й середнього складу поліції до підполковника поліції включно поліцейським, щодо яких вони є безпосередніми або прямими керівниками (начальниками).

Начальник – особа, яка має право віддавати накази та розпорядження, застосовувати заохочення й накладати дисциплінарні стягнення або порушувати клопотання про це перед старшим прямим начальником. Начальники, яким особи підпорядковані по службі хоча б тимчасово, якщо про це оголошено наказом, вважаються прямими. Найближчий до підлеглого прямий начальник є його безпосереднім начальником.

Керівник поліції має право присвоювати чергові спеціальні звання поліції молодшого та середнього складу поліції до полковника поліції включно, у тому числі заступникам керівника поліції; міністр внутрішніх справ України – спеціальні звання поліції молодшого, середнього складу поліції до полковника поліції включно, керівнику поліції; Президент України – спеціальні звання поліції вищого складу поліції.

Стаття 83. Строки вислуги в спеціальних званнях поліції

1. Установлюються такі строки вислуги в спеціальних званнях поліції:

- капрал поліції – 1 рік;
- сержант поліції – 3 роки;
- молодший лейтенант поліції – 1 рік;
- лейтенант поліції – 2 роки;
- старший лейтенант поліції – 3 роки;
- капітан поліції – 4 роки;
- майор поліції – 4 роки;
- підполковник поліції – 5 років.

2. Строки вислуги в званнях рядового поліції, старшого сержанта поліції та полковника поліції, генерала поліції третього рангу, генерала поліції другого рангу не встановлюються.

3. Строк вислуги в спеціальному званні обчислюється від дня підписання наказу про присвоєння звання.

4. Поліцейським, пониженим у спеціальному званні на один ступінь, строк вислуги для присвоєння чергового спеціального звання починає обраховуватися з дня видання наказу по особовому складу про пониження в попередньому спеціальному званні на один ступінь.

5. Громадянам, які були повторно прийняті на службу в поліції, до вислуги років у спеціальному званні зараховується строк вислуги у званні до звільнення зі служби.

6. Поліцейським, поновленим у спеціальному званні у зв'язку із скасуванням як незаконного наказу про присвоєння спеціального звання, до вислуги років для отримання чергового спеціального звання зараховується строк вислуги у спеціальному званні, що було їм присвоєно внаслідок видання незаконного наказу, а також строк вислуги в наявному спеціальному званні до видання незаконного наказу.

7. Чергові спеціальні звання поліції до полковника поліції включно слухачам (у тому числі аспірантам (ад'юнктам) і докторантам) вищих навчальних закладів із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських, присвоюються під час навчання після закінчення встановленого строку вислуги у спеціальному званні в разі відповідності чергового спеціального звання званню, передбаченому останньою штатною посадою, яку вони займали перед вступом до навчального закладу, аспірантури (ад'юнктури) чи докторантури без урахування наступних змін (підвищення чи пониження), внесених до штату за цією посадою.

8. Присвоєння чергових спеціальних звань поліцейським, прикомандированим або відрядженим із залишенням у кадрах поліції до інших органів державної влади (установ, організацій), органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, здійснюється за поданням керівників зазначених органів (установ, організацій) з додержанням вимог, передбачених цим Законом, за умови відповідності чергового спеціального звання спеціальному званню, передбаченому останньою займаною штатною посадою, яку поліцейський займав до відрядження.

1. Частина 1 цієї статті визначає строки вислуги в спеціальних званнях молодшого та середнього складу поліції. Слід звернути увагу, що строки вислуги устанавлюються не для всіх спеціальних звань поліції. Крім того, аналізуючи самі строки, можна дійти висновку, що вони збільшуються для кожного наступного більш високого спеціального звання. Закінчення строку вислуги у відповідному спеціальному званні надає поліцейському право на присвоєння йому чергового спеціального звання за наявності інших передбачених законом України «Про Національну поліцію» підстав.

2. Частина 2 статті, що коментується, визначає спеціальні звання поліції, для яких строки вислуги не встановлюються, а саме: рядового поліції, старшого сержанта поліції, полковника поліції, генерала поліції третього рангу та генерала поліції другого рангу. Таким чином, присвоєння поліцейському, який має вищевказане

спеціальне звання, чергового спеціального звання не залежить від строку перебування в ньому. Спеціальне звання генерала поліції першого рангу не згадується ні в першій, ні в другій частині статті, що коментується, оскільки воно є найвищим спеціальним званням у Національній поліції.

3. Частина 3 ст. 83 закону України «Про Національну поліцію» встановлює загальну норму, яка визначає порядок обчислення перебігу строку вислуги в спеціальному званні. Так, строк вислуги обчислюється від дня підписання наказу про присвоєння звання. Таким чином визначено момент початку перебігу строку вислуги в спеціальних званнях поліції, для яких він передбачений.

Крім того, відповідно до п. 13 «Прикінцевих та перехідних положень» закону України від 23.12.2015 № 901-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про Національну поліцію”» працівникам міліції, які перейшли на службу до поліції, стаж вислуги в спеціальних званнях міліції зараховується до стажу вислуги для присвоєння чергових спеціальних звань поліції.

4. Частина 4 статті, що коментується, визначає порядок обчислення строків вислуги для присвоєння чергового спеціального звання поліцейським, до яких було застосовано таке дисциплінарне стягнення, як пониження у спеціальному званні на один ступінь. Для такої категорії поліцейських строк вислуги для присвоєння чергового спеціального звання починає обраховуватися з дня видання наказу по особовому складу про пониження в попередньому спеціальному званні на один ступінь. Таким чином, строк вислуги в попередньому спеціальному званні переривається і не враховується для присвоєння чергового спеціального звання поліції. Строк вислуги в пониженому спеціальному званні починає обраховуватися з початку відповідно до ч. 1 статті, що коментується.

5. Частина 5 ст. 83 закону України «Про Національну поліцію» визначає, що у разі звільнення зі служби в поліції строк вислуги у спеціальному званні зберігається за такою особою й буде врахований для присвоєння чергового спеціального звання у разі повторного прийняття її на службу в поліції.

6. Частина 6 статті, що коментується, передбачає порядок обчислення строку вислуги в спеціальних званнях у разі скасування незаконних наказів про присвоєння спеціальних звань. Таким чином, буде зараховуватися поліцейським для отримання чергового спеціального звання строк вислуги у спеціальному званні, що було їм присвоєно внаслідок видання незаконного наказу, а також строк вислуги в наявному спеціальному званні до видання незаконного наказу.

7. Частина 7 ст. 83 закону України «Про Національну поліцію» визначає порядок обчислення строків вислуги в спеціальних званнях такої особливої категорії поліцейських, як слухачі, у тому числі аспіранти (ад'юнкти) і докторанти, ВНЗ із специфічними умовами, які здійснюють підготовку поліцейських. Так, передбачено, що чергові спеціальні звання поліції до полковника поліції включно присвоюються їм під час навчання після закінчення встановленого строку вислуги у спеціальному званні в разі відповідності чергового спеціального звання званню, передбаченому останньою штатною посадою, яку вони обіймали перед вступом до

навчального закладу, аспірантури (ад'юнктури) чи докторантури без урахування наступних змін (підвищення чи пониження), внесених до штату за цією посадою. Це є важливою гарантією захисту прав та стимулом для тих поліцейських, які вирішили підвищити свій освітньо-кваліфікаційний рівень.

8. Частина 8 статті, що коментується, визначає право на отримання чергових спеціальних звань поліцейським, прикомандированим або відрядженим із залишенням у кадрах поліції до інших органів державної влади (установ, організацій), органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування. Таке присвоєння здійснюється за поданням керівників зазначених органів (установ, організацій) з додержанням вимог, передбачених цим Законом. Отримання чергових спеціальних звань такою категорією поліцейських можливе за умови відповідності чергового спеціального звання спеціальному званню, передбаченому останньою займаною штатною посадою, яку поліцейський обіймав до відрядження. Отже, такі поліцейські можуть отримати максимальне спеціальне звання, обмежене граничним спеціальним званням для відповідної штатної посади, яку поліцейський обіймав до відрядження.

Відрядження поліцейських до державних (міждержавних) органів, установ та організацій із залишенням на службі в поліції врегульовано ст. 71 закону України «Про Національну поліцію».

Стаття 84. Присвоєння спеціальних звань достроково та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою

1. Достроково спеціальні звання можуть бути присвоєні в порядку заохочення після закінчення не менше половини визначеного строку вислуги в спеціальному званні (у разі дострокового присвоєння спеціального звання посмертно – незалежно від строку вислуги в попередньому спеціальному званні та займаній штатній посаді) у разі відповідності спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою.

2. Чергові спеціальні звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною штатною посадою, можуть присвоюватися в порядку заохочення після закінчення не менше ніж півтора строку вислуги у попередньому спеціальному званні.

Зазначене в цій частині положення не поширюється на випадки, коли спеціальним званням, передбаченим штатною посадою, є спеціальне звання старшого сержанта поліції або полковника поліції.

3. Підстави та порядок застосування заохочення у вигляді дострокового присвоєння спеціального звання та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

4. Поліцейським, які звільняються зі служби за віком або через хворобу, мають вислугу 25 років і більше в календарному обчисленні, після

закінчення визначеного строку вислуги в наявному спеціальному званні за поданням прямих начальників може бути присвоєно чергове спеціальне звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною посадою, до підполковника поліції включно.

1. Частиною 1 цієї статті регламентується можливість присвоєння спеціальних звань достроково в порядку заохочення. Передбачено дві умови для застосування такого заохочення:

– закінчення не менше половини визначеного строку вислуги в спеціальному званні;

– відповідність спеціального звання, що присвоюється, спеціальному званню, передбаченому займаною штатною посадою.

Також у цій частині передбачається можливість дострокового присвоєння спеціального звання посмертно. У такому разі воно здійснюється незалежно від строку вислуги в попередньому спеціальному званні та займаній штатній посаді.

2. Частиною 2 статті, що коментується, передбачена можливість в порядку заохочення присвоєння чергового спеціального звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною штатною посадою. Але таке заохочення може застосовуватись лише після закінчення не менше ніж півтора строку вислуги в попередньому спеціальному званні. Вищезазначене не поширюється на випадки, коли спеціальним званням, передбаченим штатною посадою, є спеціальне звання старшого сержанта поліції або полковника поліції. Таким чином, присвоєння чергового спеціального звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною штатною посадою, може відбуватися лише в межах одного складу поліції.

3. Частина 3 статті, що коментується, встановлює, що підстави та порядок застосування заохочення у вигляді дострокового присвоєння спеціального звання та присвоєння спеціального звання на один ступінь вище від звання, передбаченого займаною штатною посадою, визначаються Дисциплінарним статутом Національної поліції України. Згідно з п. 9 «Прикінцевих та перехідних положень» закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» від 23.12.2015 № 901-VIII до набрання чинності законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції» поширено на поліцейських дію Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України, затвердженого законом України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України». Заохочення оформляється наказом.

4. Частина 4 ст. 84 закону України «Про Національну поліцію» встановлює можливість присвоювати поліцейським, які звільняються зі служби за віком або через хворобу, мають вислугу 25 років і більше в календарному обчисленні, після закінчення визначеного строку вислуги в наявному спеціальному званні, чергове спеціальне звання поліції на один ступінь вище від спеціального звання, передбаченого займаною посадою, до підполковника поліції включно. Таке присвоєння здійснюється за поданням прямих начальників. Необхідно також зазначити, що це є правом, а не обов'язком начальника.

Стаття 85. Пониження та позбавлення спеціальних звань поліції

1. Поліцейський може бути понижений у спеціальному званні на один ступінь унаслідок застосування відповідного дисциплінарного стягнення на підставах і в порядку, визначених Дисциплінарним статутом Національної поліції України.

2. Поліцейським, пониженим у спеціальному званні на один ступінь, чергові спеціальні звання присвоюються в порядку, визначеному цим Законом.

3. Поліцейські можуть бути позбавлені спеціального звання за вчинення кримінального правопорушення на підставі вироку суду, що набрав законної сили.

4. Наказ про присвоєння спеціального звання поліції, виданий з порушенням вимог, установлених цим Законом, має бути скасований незалежно від часу, що пройшов з моменту його видання, наказом керівника органу поліції, який видав такий наказ (його наступника), наказом вищого керівника або на підставі рішення суду.

5. Указ Президента України про присвоєння спеціального звання поліції, виданий з порушенням вимог, визначених цим Законом, підлягає скасуванню незалежно від часу, що минув із дня його видання, указом Президента України або на підставі рішення суду.

6. Поліцейський, якому було присвоєно спеціальне звання внаслідок видання незаконного наказу, має бути поновлений у спеціальному званні, яке він мав до видання наказу, незалежно від його вини у виданні незаконного наказу та подальшого присвоєння спеціальних звань.

7. У разі якщо на момент видання наказу про скасування наказу про присвоєння спеціального звання поліцейський має повну вислугу років для присвоєння чергового спеціального звання, йому має бути присвоєно чергове спеціальне звання, за умови дотримання вимог, визначених цим Законом.

1. Частина 1 цієї статті передбачає можливість пониження у спеціальному званні на один ступінь у порядку притягнення поліцейських до дисциплінарної відповідальності. Пониження у спеціальному званні на один ступінь є різновидом дисциплінарного стягнення та застосовується в разі вчинення дисциплінарного проступку. Дисциплінарна відповідальність застосовується до поліцейських на підставах та в порядку, визначених Дисциплінарним статутом Національної поліції України, точніше згідно з п. 9 «Прикінцевих та перехідних положень» закону України від 23.12.2015 № 901-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію» до набрання чинності законом України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції» на поліцейських поширено дію Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України, затвердженого законом України «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України».

2. Частина 2 статті, що коментується, містить відсылку норму, відповідно до якої поліцейським, пониженим у спеціальному званні на один ступінь, чергові спеціальні звання присвоюються в порядку, визначеному цим Законом. Отже, поліцейським після застосування до них такого дисциплінарного стягнення, як пониження у спеціальному званні на один ступінь, чергові спеціальні звання присвоюються на загальних підставах. Згідно з ч. 4 ст. 83 цього Закону поліцейським, пониженим у спеціальному званні на один ступінь, строк вислуги для присвоєння чергового спеціального звання починає обраховуватися з дня видання наказу про особовому складу про пониження в попередньому спеціальному званні на один ступінь.

3. Позбавлення спеціального звання може здійснюватись лише за вироком суду в порядку кримінальної відповідальності. Притягнення до кримінальної відповідальності регулюється Кримінальним кодексом України та Кримінальним процесуальним кодексом України. Відповідно до п. 2 ст. 51, ст. 52, 54 КК України позбавлення військового, спеціального звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу належить до додаткових видів покарань. Засуджена за тяжкий чи особливо тяжкий злочин особа, яка має військове, спеціальне звання, ранг, чин або кваліфікаційний клас, може бути позбавлена за вироком суду цього звання, рангу, чину або кваліфікаційного класу.

Згідно зі ст. 12 КК України тяжким злочином є злочин, за який передбачається основне покарання у вигляді штрафу в розмірі не більше 25 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавлення волі на строк не більше 10 років. Особливо тяжким злочином є злочин, за який передбачається основне покарання у вигляді штрафу в розмірі понад 25 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, позбавлення волі на строк понад 10 років або довічного позбавлення волі. Ступінь тяжкості злочину, за вчинення якого передбачається основне покарання одночасно у вигляді штрафу та позбавлення волі, визначається виходячи зі строку покарання у вигляді позбавлення волі, передбаченого за відповідний злочин.

4. Частина 4 статті, що коментується, встановлює беззаперечну вказівку на обов'язковість скасування наказу про присвоєння спеціального звання поліції, виданого з порушенням вимог, установлених законом України «Про Національну поліцію». Для скасування такого наказу немає жодних строків давності. Таким чином, скасування має здійснюватися незалежно від часу, що минув із моменту його видання. У цій частині також встановлено, як повинен скасовуватись такий наказ, а саме – наказом керівника органу поліції, який видав такий наказ (його наступника), наказом вищого керівника або на підставі рішення суду.

5. Частина 5 ст. 85 закону України «Про Національну поліцію» встановлює беззаперечну вказівку на обов'язковість скасування указу Президента України про присвоєння спеціального звання поліції, виданого з порушенням вимог, установлених законом України «Про Національну поліцію». Для скасування такого указу не передбачається жодних строків давності. Скасування повинно здійснюватись указом Президента України або на підставі рішення суду.

6. Частина 6 статті, що коментується, передбачає обов'язковість поновлення у попередньому спеціальному званні поліцейського, якому було присвоєно спеціальне звання внаслідок видання незаконного наказу, і це має робитись незалежно від наявності вини такого поліцейського у виданні незаконного наказу. Крім того, за логікою коментованої норми скасовуються й інші накази про присвоєння йому наступних спеціальних звань.

7. Частина 7 статті, що коментується, передбачає обов'язок щодо присвоєння чергового спеціального звання поліцейському у випадку, якщо на момент видання наказу про скасування наказу про присвоєння спеціального звання він мав повну вислугу років для присвоєння чергового спеціального звання.

Розділ VIII

ГРОМАДСЬКИЙ КОНТРОЛЬ ПОЛІЦІЇ

Стаття 86. Звіт про поліцейську діяльність

1. З метою інформування громадськості про діяльність поліції керівник поліції та керівники територіальних органів поліції раз на рік готують та опубліковують на офіційних веб-порталах органів поліції звіт про діяльність поліції.

2. Щорічний звіт про діяльність поліції та територіальних органів поліції повинен містити аналіз ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, інформацію про заходи, які вживалися поліцією, та результати цих заходів, а також інформацію про виконання пріоритетів, поставлених перед поліцією та територіальними органами поліції відповідними поліцейськими комісіями.

3. Керівники територіальних органів поліції зобов'язані регулярно оприлюднювати статистичні та аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку на офіційних веб-порталах органів, які вони очолюють.

1. Зважаючи на те, що головним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції є рівень довіри населення до поліції, пріоритетного значення набуває налагодження тісної співпраці та взаємодії органів і підрозділів поліції з населенням, зокрема шляхом поширення в інформаційному просторі сегменту об'єктивних відомостей про діяльність органів і підрозділів поліції.

Ключовими наслідками інформування громадськості про діяльність поліції можна визначити такі:

- забезпечення безпосереднього діалогу між поліцією та громадськістю, у тому числі під час особистих зустрічей громадян із працівниками поліції, які забезпечують публічний порядок і безпеку на відповідній території;

- висвітлення об'єктивної та неупередженої інформації про діяльність поліції та її результати, що дозволить побачити як позитивні зрушення в цьому напрямі, так і прорахунки, певні проблемні моменти, шляхи вирішення яких може запропонувати громадськість;

- удосконалення стану комунікативної культури працівників поліції;

- підвищення авторитету й рівня довіри населення до поліції як на загальнодержавному, так і на регіональному рівні;

- залучення найбільш активних громадян до співпраці з поліцією (зокрема, стимулювання гласних форм співпраці), підвищення рівня їх правової свідомості, формування відчуття особистої причетності до стану протидії злочинності, підтримання публічної безпеки та порядку в регіоні;

- формування громадської думки про діяльність поліції та її результативність;

– створення інформаційного комплексу, що забезпечуватиме адекватне сприйняття населенням кримінологічної обстановки.

У ч. 2 ст. 9 закону України «Про Національну поліцію» визначено, що поліція забезпечує постійне інформування органів державної влади, органів місцевого самоврядування та громадськості про свою діяльність у сфері охорони й захисту прав і свобод людини, протидії злочинності, забезпечення публічної безпеки та порядку. Увесь механізм надання відповідної інформації повинен здійснюватися з урахуванням вимог законодавства, зокрема з урахуванням положень закону України від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації».

2. Інформування громадськості про діяльність поліції керівником поліції та керівниками територіальних органів поліції повинно здійснюватись на засадах прозорості й відкритості діяльності органів і підрозділів поліції як суб'єктів владних повноважень; вільного отримання, поширення та будь-якого іншого використання інформації, що була надана або оприлюднена відповідно до закону України «Про доступ до публічної інформації», крім обмежень, установлених на законодавчому рівні.

Основними способами забезпечення доступу до публічної інформації є такі:

- систематичне й оперативне оприлюднення інформації в офіційних друкованих виданнях, на офіційних веб-сайтах у мережі Інтернет, на єдиному державному веб-порталі відкритих даних, на інформаційних стендах та в будь-який інший спосіб;
- надання інформації за запитами на інформацію (ст. 5 закону України «Про доступ до публічної інформації»).

Отже, інформування громадськості керівниками поліції та керівниками територіальних органів поліції про діяльність поліції шляхом опублікування на офіційних веб-порталах органів поліції відповідної інформації є одним із передбачених на законодавчому рівні способів надання поліцією відомостей про свою діяльність.

Органи та підрозділи поліції як суб'єкти владних повноважень, є розпорядниками інформації, до основних обов'язків яких належать:

- оприлюднення інформації про діяльність поліції;
- систематичне ведення обліку документів, що перебувають у їхньому володінні;
- ведення обліку запитів на інформацію;
- визначення спеціальних місць для роботи запитувачів з документами чи їх копіями, а також надання права запитувачам робити виписки з них, фотографувати, копіювати, сканувати їх, записувати на будь-які носії інформації тощо;
- створення спеціальних структурних підрозділів або призначення відповідальних осіб для забезпечення доступу запитувачів до інформації та оприлюднення інформації;
- надання й оприлюднення достовірної, точної та повної інформації, а також у разі потреби перевірка правильності та об'єктивності наданої інформації й оновлення оприлюдненої інформації.

Зважаючи на те, що органи та підрозділи поліції як суб'єкти владних повноважень є розпорядниками інформації, на них поширюється відповідне коло

обов'язків. Так, відповідно до ст. 15 закону України «Про доступ до публічної інформації» відповідні органи та підрозділи поліції як розпорядники інформації зобов'язані оприлюднювати:

- інформацію про організаційну структуру, функції, повноваження, основні завдання, напрями діяльності та фінансові ресурси (структуру та обсяг бюджетних коштів, порядок і механізм їх витрачання тощо);
- нормативно-правові акти, акти індивідуальної дії (крім внутрішньоорганізаційних), ухвалені розпорядником, проекти рішень, що підлягають обговоренню, інформацію про нормативно-правові засади діяльності;
- перелік та умови отримання послуг, що надаються цими органами, форми та зразки документів, правила їх заповнення;
- порядок складання, подання запиту на інформацію, оскарження рішень розпорядників інформації, їх дій чи бездіяльності;
- інформацію про систему обліку, види інформації, яку зберігає розпорядник;
- перелік наборів даних, що оприлюднюються у формі відкритих даних;
- інформацію про механізми чи процедури, за допомогою яких громадськість може представляти свої інтереси або в інший спосіб впливати на реалізацію повноважень розпорядника інформації;
- плани проведення та порядок денний своїх відкритих засідань;
- розташування місць, де надаються необхідні запитувачам форми та бланки установи;
- загальні правила роботи установи, правила внутрішнього трудового розпорядку;
- звіти, в тому числі щодо задоволення запитів на інформацію;
- інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень;
- іншу інформацію про діяльність суб'єктів владних повноважень, порядок обов'язкового оприлюднення якої встановлений законом.

Зважаючи на специфічне коло завдань, покладених на органи та підрозділи поліції, а також на їх особливе місце в системі правоохоронних органів, до видів інформації, яка надається для ознайомлення громадськості, можна включити ще:

- інформацію про структуру й стан злочинності в Україні та її окремих регіонах;
- інформацію про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку;
- інформацію про кількість правопорушень та їх основні види;
- інформацію про осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді чи суду, ухиляються від виконання кримінального покарання або зникли безвісти, та про інших осіб (наприклад, відповідні розшукові обліки);
- інформацію про транспортні засоби, що перебувають у розшуку у зв'язку з їх незаконним заволодінням;
- інформацію про стан аварійності на автомобільних дорогах;
- інформацію про зареєстровані порушення Правил дорожнього руху;
- інформацію про викрадену, втрачену зброю тощо.

Також висвітленню підлягає інформація про діяльність органів та підрозділів поліції як суб'єктів господарювання (звіти про використання бюджетних коштів, річні плани закупівель і звіти про результати державних закупівель, інша різноманітна фінансова звітність).

3. На законодавчому рівні встановлено певні терміни для подання окремих видів інформації. Так, наведені у ч. 1 ст. 15 закону України «Про доступ до публічної інформації» види інформації підлягають обов'язковому оприлюдненню не пізніше 5 робочих днів із дня затвердження відповідного документа. На офіційному веб-сайті відповідного органу чи підрозділу поліції така інформація оприлюднюється із зазначенням дати оприлюднення документа й дати оновлення інформації. Що стосується проектів нормативно-правових актів і рішень органів місцевого самоврядування, то вони оприлюднюються не пізніше як за 20 робочих днів до дати їх розгляду з метою ухвалення. Невідкладному оприлюдненню підлягає будь-яка інформація про факти, що загрожують життю, здоров'ю та/або майну осіб, і про заходи, які застосовуються у зв'язку з цим. Отже, у законі України «Про доступ до публічної інформації» безпосередньо не передбачається обов'язок керівника поліції та керівників територіальних органів поліції щодо щорічного інформування громадськості про діяльність поліції, Проте передбачається обов'язок регулярного надання окремих видів інформації, до яких можна віднести і статистичні й аналітичні дані про вжиті заходи щодо виявлення, запобігання та припинення порушень публічного порядку тощо.

У випадку якщо керівник поліції та керівники територіальних органів своєчасно не оприлюднили (або взагалі не оприлюднили) інформацію про свою діяльність на відповідному офіційному веб-порталі, оприлюднили недостовірну, неправдиву чи неповну інформацію або приховали її, вони підлягають притягненню до відповідальності за порушення законодавства про доступ до публічної інформації.

Громадський контроль за забезпеченням розпорядниками інформації доступу до публічної інформації, до яких належать і органи та підрозділи поліції, здійснюється депутатами місцевих рад, громадськими організаціями, громадськими радами й громадянами особисто шляхом проведення відповідних громадських слухань, громадської експертизи тощо.

4. Важливим напрямом діяльності поліції є здійснення превентивної та профілактичної діяльності, спрямованої на запобігання вчиненню правопорушень, виявлення причин та умов, що сприяють вчиненню кримінальних та адміністративних правопорушень та вжиття у межах наданої компетенції заходів для їх усунення. У зв'язку з цим невід'ємною складовою інформації, що повинна щорічно висвітлюватися на офіційних веб-порталах відповідних органів та підрозділів поліції, є аналіз ситуації зі злочинністю в країні чи регіоні відповідно, інформація про заходи, які вживалися поліцією у цьому напрямі, та про результати цих заходів.

У зв'язку з цим важливого значення набуває вжиття таких заходів:

– аналіз кількості та поширеності різних видів злочинів в окремих регіонах держави та на загальнодержавному рівні, а також причин та умов, які сприяють їх учиненню;

– аналіз ефективності та своєчасності заходів, що були вжиті з метою виявлення причин та умов учинення правопорушень, а також усунення їх негативних наслідків;

– моніторинг осіб, які отримують соціальні послуги в установах органів соціального захисту населення, осіб похилого віку, самотніх, визнаних недієздатними та обмежено дієздатними внаслідок зловживання спиртними напоями чи наркотичними засобами, а також неповнолітніх, які залишилися без батьківського піклування, з метою своєчасного виявлення загрози їх життю та здоров'ю внаслідок протиправних посягань;

– проведення соціолого-кримінологічних досліджень з оцінювання ефективності діяльності органів і підрозділів поліції щодо забезпечення публічного порядку та безпеки;

– здійснення соціолого-кримінологічних досліджень щодо виявлення причин порушень правил дорожнього руху;

– розробка та поширення віктимологічних пам'яток, присвячених різноманітним питанням забезпечення безпеки осіб під час виникнення певних ситуацій та ін.

За результатами ознайомлення населення з основними результатами діяльності органів та підрозділів поліції та вжитими ними різноплановими заходами з метою забезпечення належного рівня публічного порядку та безпеки вже буде формуватися кращий рівень довіри населення до поліції, визначатися стан ефективності роботи цього органу та, можливо, шляхи оптимізації його діяльності в цілому й за окремими напрямками.

Стаття 87. Прийняття резолюції недовіри керівникам органів поліції

1. Верховна Рада Автономної Республіки Крим, Київська та Севастопольська міські ради, обласні, районні та міські ради мають право за результатами оцінки діяльності органу поліції на території відповідної Автономної Республіки Крим, міст Києва та Севастополя, відповідної області, району або міста своїм рішенням прийняти резолюцію недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції, що є підставою для звільнення його із займаної посади.

2. Рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції може бути прийнято не раніше, ніж через один рік після його призначення на посаду.

3. Рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції вважається прийнятим, якщо за нього проголосувало не менше двох третин від складу депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, Київської та Севастопольської міських рад, обласних, районних та міських рад.

4. У рішенні про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції мають бути зазначені мотиви для його прийняття з посиленням на обставини, що їх обґрунтовують.

5. Завірена належним чином копія рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції невідкладно надсилається кур'єром або поштовою кореспонденцією з повідомленням про отримання керівнику органу поліції, до повноважень якого належить право призначення та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого відповідний орган прийняв резолюцію недовіри.

6. Керівник органу поліції, до повноважень якого належить право призначення на посаду та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, з моменту надходження до очолюваного ним органу завіреної належним чином копії рішення відповідної місцевої ради про прийняття резолюції недовіри зобов'язаний невідкладно своїм наказом звільнити з посади такого керівника або відсторонити його від виконання службових обов'язків та призначити службову перевірку для вивчення обставин, що слугували мотивами для прийняття місцевою радою такого рішення. Про прийняте рішення відповідна місцева рада інформується в одноденний строк.

7. Службова перевірка для вивчення обставин, що слугували мотивами для прийняття місцевою радою резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції, проводиться в десятиденний строк.

8. За результатами проведеної службової перевірки керівник органу поліції, до повноважень якого належить право на призначення та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, зобов'язаний протягом трьох робочих днів з дня закінчення перевірки прийняти рішення про подальше перебування такого керівника на займаній посаді.

9. Про прийняте рішення стосовно подальшого перебування керівника, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, на займаній посаді письмово інформується місцева рада, яка прийняла резолюцію недовіри.

10. У разі прийняття рішення про залишення керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, на займаній посаді відповідний керівник органу поліції повинен письмово поінформувати відповідну місцеву раду про причини прийняття такого рішення та надати копії матеріалів проведеної перевірки. Матеріали, що містять інформацію з обмеженим доступом, надаються на підставах та в порядку, визначених законом.

11. Місцева рада, яка прийняла резолюцію недовіри, протягом одного місяця з дня отримання рішення про залишення на посаді керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, та копій матеріалів проведеної перевірки має право повторно розглянути питання про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції.

12. У разі якщо при повторному розгляді за рішення про прийняття резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції проголосувало не менше трьох четвертей від складу відповідної місцевої ради, таке рішення вважається остаточним і підлягає обов'язковому виконанню у триденний строк з дня прийняття.

13. У разі якщо керівник органу поліції, до повноважень якого належить право на призначення на посаду та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого прийнято резолюцію недовіри, протягом чотирнадцяти днів з дня отримання відповідного рішення очолюваним органом не видав наказу про звільнення такого керівника або не надіслав до відповідної місцевої ради інформацію щодо залишення на посаді такого керівника разом із матеріалами проведеної перевірки, рішення місцевої ради про прийняття резолюції недовіри набуває статус остаточного і підлягає обов'язковому виконанню у триденний строк.

1. Ефективність діяльності поліції щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності й підтримання публічної безпеки та порядку визначається рівнем довіри населення до поліції. Оцінка рівня довіри населення до поліції здійснюється незалежними соціологічними службами в порядку, визначеному Кабміном України.

У випадку якщо населення не задоволено роботою поліції, зокрема станом організації співпраці поліції з населенням, якістю та своєчасністю виконання працівниками поліції покладених на них обов'язків, у тому числі щодо сприяння вирішенню проблем, що стоять перед територіальними громадами, на засіданнях відповідних обласних, районних та міських рад може розглядатися питання про недостатню ефективну роботу територіального органу поліції та ухвалення резолюції недовіри його керівнику. Отже, резолюція недовіри є одним із найбільш дієвих засобів забезпечення відповідальності органів та підрозділів поліції громадянському суспільству.

Процедура висловлення недовіри керівнику відповідного органу (підрозділу) поліції складається з двох основних етапів:

- рішення ради відповідної області, району або міста, яке вважається ухваленим виключно у разі голосування за нього не менше двох третин депутатів;
- рішення керівника органу поліції, до повноважень якого належить право призначення та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого відповідний орган ухвалив резолюцію недовіри.

Розгляд відповідною місцевою радою рішення про ухвалення резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції може відбуватися не раніше, ніж через 1 рік після призначення на посаду такого керівника. Такий строк зумовлюється тим, що будь-якому працівнику (а керівнику особливо) потрібен певний час на ознайомлення з оперативною обстановкою, що склалася у регіоні, аналіз та моніторинг ситуації і ухвалення правильних та обґрунтованих управлінських рішень. Об'єктивно доведено, що 1 рік оптимальним часом, протягом якого призначений керівник органу (підрозділу) поліції здатен почати ефективно виконувати покладені на нього обов'язки та досягти позитивних результатів (або показати власну професійну непридатність).

Рішення про ухвалення резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції має містити мотиви, що слугували підставою для його ухвалення, та обставини, що їх обґрунтовують. Основними з них є такі:

– значна кількість правопорушень на території обслуговування відповідного органу (підрозділу) поліції та відсутність належних заходів щодо їх своєчасного виявлення й попередження;

– низька ефективність заходів, спрямованих на забезпечення публічного порядку та безпеки, протидії злочинності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина;

– вчинення керівником органу (підрозділу) поліції корупційних правопорушень, випадки злочинного зловживання повноваженнями із підтвердженням відповідних фактів;

– низка якість управлінських рішень керівника органу (підрозділу) поліції, неадекватність методів і засобів досягнення результатів управлінської діяльності;

– небажання співпрацювати з інституціями громадянського суспільства, некоректне спілкування з громадянами, відсутність доброзичливого ставлення до них;

– відсутність своєчасної та відповідної реакції на повідомлення про правопорушення, які були вчинені або готуються;

– систематичне надмірне та необґрунтоване застосування сили поліцейськими;

– низький рівень дисципліни та правопорядку в органі (підрозділі), який очолює відповідний керівник, тощо.

2. Керівник органу поліції, до повноважень якого належить право призначення на посаду та звільнення з посади керівника органу (підрозділу) поліції, щодо якого ухвалено резолюцію недовіри відповідною місцевою радою (після отримання у належному порядку необхідної документації) зобов'язаний невідкладно своїм наказом звільнити з посади такого керівника або відсторонити його від виконання службових обов'язків та призначити службу перевірку. Термін проведення службової перевірки не повинен перевищувати 10 днів. Керівник призначає особу, відповідальну за проведення спеціальної перевірки.

Під час службової перевірки перевіряється достовірність відомостей, що слугували підставою для ухвалення відповідною місцевою радою рішення про недовіру керівнику органу (підрозділу) поліції. За результатами службової перевірки може бути ухвалено два види рішень:

– якщо інформація, викладена в рішенні відповідної місцевої ради про ухвалення резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції, не знайшла свого підтвердження за результатами службової перевірки, керівник протягом 3 днів ухвалює рішення стосовно подальшого перебування керівника, щодо якого ухвалено резолюцію недовіри, на займаній посаді; у такому випадку всі копії матеріалів, що слугували підставою для ухвалення такого рішення й були отримані протягом спеціальної перевірки, повинні надаватися до відповідної місцевої ради одночасно з письмовим інформуванням про ухвалені рішення;

– якщо інформація, викладена в рішенні відповідної місцевої ради про ухвалення резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції, за результатами службової перевірки була підтверджена, керівник звільняє з посади особу, щодо якої проводилася перевірка, з обов'язковим інформуванням в 1-денний строк місцевої ради про таке рішення.

У разі якщо керівник відповідного органу (підрозділу) поліції за результатами службової перевірки ухвалив рішення про подальше перебування такого керівника на займаній посаді, відповідна місцева рада (після інформування про це) має право повторно протягом 1 місяця розглянути питання про ухвалення резолюції недовіри керівнику органу (підрозділу) поліції. За ухвалення такого рішення в цьому випадку вже має проголосувати не менше трьох четвертей від складу відповідної місцевої ради.

Стаття 88. Взаємодія між керівниками територіальних органів поліції та представниками органів місцевого самоврядування

1. Керівники територіальних органів поліції повинні не менше одного разу на два місяці проводити відкриті зустрічі з представниками органів місцевого самоврядування на рівнях областей, районів, міст та сіл з метою налагодження ефективної співпраці між поліцією та органами місцевого самоврядування і населенням. На таких зустрічах обговорюється діяльність поліції, визначаються поточні проблеми та обираються найефективніші способи їх вирішення.

2. Керівники територіальних органів поліції з метою підвищення авторитету та довіри населення до поліції систематично інформують громадськість про стан правопорядку, заходи, які вживаються щодо попередження правопорушень.

1. Керівники територіальних органів поліції здійснюють інформування населення та громади з метою покращення ефективності співпраці між поліцією й органами місцевого самоврядування та громадськістю. На таких зустрічах працівники інформують населення про стан правопорядку й рівень злочинності та розглядають фактори, що сприяють їх появі.

Відповідно до ст. 6 закону України «Про інформацію» передбачено, що на суб'єкт владних повноважень (у тому числі на Національну поліцію) покладено обов'язок інформувати громадськість і засоби масової інформації про свою діяльність, а також створювати можливість для вільного доступу до статистичних даних, архівних фондів, інших баз даних та інформаційних ресурсів.

Законодавець передбачив основні засади інформування населення керівниками територіальних органів поліції: гарантованість права на інформацію, відкритість і доступність інформації, свобода обміну інформацією, достовірність і повнота інформації, свобода вираження поглядів і переконань, правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя.

Керівник територіального органу поліції вповноважений обмежити доступ до інформації, пов'язаної з діяльністю поліції, в разі дотримання сукупності певних вимог.

Доступ обмежується:

- виключно в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету й неупередженості правосуддя;
- якщо розголошення інформації може завдати істотної шкоди цим інтересам;
- якщо шкода від оприлюднення такої інформації переважає суспільний інтерес в її отриманні.

Інформація, отримана або створена в процесі виконання Національною поліцією своїх обов'язків, передбачених чинним законодавством, або яка перебуває у її володінні поліції, відповідно до закону України «Про доступ громадян до публічної інформації» набуває статусу публічної.

2. Керівник територіального органу поліції для забезпечення систематичного інформування громадськості забезпечує:

- систематичне й оперативне оприлюднення інформації:
- в офіційних друкованих виданнях;
- на офіційних веб-сайтах територіального органу поліції в мережі Інтернет;
- на єдиному державному веб-порталі відкритих даних;
- на інформаційних стендах;
- у будь-який інший спосіб;
- надання інформації за запитами на інформацію.

Відповідно до закону України «Про звернення громадян» у випадку надходження звернення до керівника територіального підрозділу поліції останній зобов'язаний надати відповідь у даному зверненні протягом місяця. Проте у випадку надходження звернення без дотримання вимог, передбачених у вказаному нормативно-правовому акті, відповідний поліцейський може не розглядати його у таких випадках:

- якщо письмове звернення надійшло без зазначення місця проживання, якщо воно не підписане автором (авторами), а також таке, з якого неможливо встановити авторство, тобто яке визнається анонімним;
- у разі повторності звернення тим самим органом від того ж самого громадянина з того ж самого питання, якщо перше звернення було вирішено по суті, а також ті звернення, терміни розгляду яких передбачаються ст. 17 «Термін подання скарги» закону України «Про звернення громадян», та звернення осіб, визнаних судом недієздатними.

Рішення про припинення розгляду такого звернення ухвалює керівник органу, про що повідомляється особі, яка подала звернення.

Інформування керівниками територіальних органів поліції населення та громади з метою покращення ефективності співпраці між поліцією й органами місцевого самоврядування та громадськістю ґрунтується на таких принципах:

- прозорості та відкритості діяльності Національної поліції;

- вільного отримання, поширення та будь-якого іншого використання інформації, що була надана чи оприлюднена відповідно до закону України «Про доступ до публічної інформації», крім обмежень, установлених законом;
- рівноправності незалежно від ознак раси, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних або інших ознак.

Стаття 89. Спільні проекти з громадськістю

1. Поліція взаємодіє з громадськістю шляхом підготовки та виконання спільних проектів, програм та заходів для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань.

2. Співпраця між поліцією та громадськістю спрямована на виявлення та усунення проблем, пов'язаних із здійсненням поліцейської діяльності, і сприяння застосуванню сучасних методів для підвищення результативності та ефективності здійснення такої діяльності.

3. Поліція надає підтримку програмам правового виховання, пропагує правові знання в освітніх закладах, засобах масової інформації та у видавничій діяльності.

1. Національна поліція України для покращення ефективності виконання покладених на неї завдань здійснює спільні проекти із громадськістю. Громадяни України або їх об'єднання можуть залучатись до здійснення спільних заходів, програм і проектів, наприклад у сфері публічної безпеки. Так, закон України від 22.06.2000 № 1835-III «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» регламентує порядок створення, функціонування та взаємодію громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону з правоохоронними органами у напрямку боротьби зі злочинністю та адміністративними правопорушеннями. Ці формування залучаються до виконання покладених на Національну поліцію України правоохоронних функцій у сфері публічної безпеки.

Громадське формування з охорони громадського порядку і державного кордону здійснює свою діяльність на основі положення або статуту вказаного формування. До означеного статуту (положення) законодавець висунув низку вимог, зокрема у ньому обов'язково повинні міститись:

- назва, мета, завдання громадського формування та його юридична адреса;
- відомості про структуру формування та територію, в межах якої воно здійснюватиме свою діяльність;
- визначення порядку створення й діяльності керівних і виконавчих органів (штабів, координаційних рад, правлінь) та їх повноважень;
- вимоги та порядок прийняття інших громадян до громадського формування й вибуття з нього;
- статутні права та обов'язки членів громадського формування;

- джерела фінансування (надходження, порядок використання коштів);
- порядок відшкодування витрат на використання приватного автотранспорту або у разі завдання збитків майну члена громадського формування під час виконання ним своїх обов'язків;
- процедура внесення змін і доповнень до положення (статуту);
- порядок припинення діяльності громадського формування та вирішення питань, пов'язаних з його ліквідацією;
- порядок придбання й використанні майна громадського формування та його правовий статус.

Члени громадського формування можуть визначити самостійно й інші норми, які стосуються особливостей його створення та діяльності.

Положення (статут) узгоджується з керівництвом відповідного територіального Національної поліції, а також виконавчого органу ради, на території якої діятиме це громадське формування.

До завдань громадського формування з охорони громадського порядку і державного кордону у сфері забезпечення публічної безпеки та порядку віднесено:

- надання допомоги Національній поліції у забезпеченні публічної безпеки та порядку, попередженні адміністративних правопорушень та злочинів;
- інформування органів та підрозділів Національної поліції про злочини, вчинені або такі, що готуються, місця скупчення (концентрації) злочинних угруповань;
- сприяння Національній поліції у виявленні та розкритті злочинів, розшуку осіб, які їх вчинили, захисті інтересів держави, підприємств, установ, організацій і громадян від злочинних посягань;
- участь у забезпеченні безпеки дорожнього руху;
- боротьбу з дитячою бездоглядністю і правопорушеннями, що вчиняються дітьми.

Громадяни та інші особи, що проживають (перебувають) на території України, можуть вступати у співпрацю із Національною поліцією. Відповідно до закону України від 06.09.2015 № 2807-IV «Про благоустрій населених пунктів» окремі представники громадськості можуть взаємодіяти із Національною поліцією шляхом виявлення порушення вимог благоустрою населених пунктів. Так, члени громади можуть поінформувати поліцейського про порушення заборони встановлення технічних засобів регулювання дорожнього руху без погодження з відповідними органами Національної поліції.

2. Оцінювання якості роботи Національної поліції здійснюється на підставі показників, що характеризують рівень довіри населення до правоохоронного органу, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, відображають результати їх службової діяльності, реальний стан злочинності в державі та її окремих регіонах і спираються на об'єктивні статистичні дані.

Співпраця між поліцією та громадськістю, спрямована на виявлення й усунення проблем, пов'язаних зі здійсненням поліцейської діяльності, може відбуватись у рамках загальнодержавних та місцевих програм. Так, за програмою «Сто днів якості Національної поліції» проводились незалежні соціологічні дослідження думки населення про роботу поліції. У цих дослідженнях ключовими показниками були:

- динаміка довіри населення до територіальних управлінь Національної поліції;
- оцінка громадянами почуття власної безпеки в районі проживання;
- оцінка рівня корупції у підрозділах поліції;
- рівень задоволеності потерпілих і свідків злочинів роботою поліції під час їх виклику та первинного контакту на місці події;
- оцінка оперативності реагування поліції на повідомлення про злочини та ефективності роботи з протидії злочинності.

У рамках цієї програми населення здійснювало оцінювання діяльності роботи Національної поліції.

3. Національна поліція України в особі дільничного офіцера поліції та інших проводить індивідуальні та загальні виховні й правові бесіди, відкриті лекції на зборах міської або селищної громади. Під час означених заходів поліцейський здійснює інформування населення про стан боротьби зі злочинністю, пропагує правові знання, налагоджує живий діалог для задоволення потреб населення та покращення ефективності виконання поліцією покладених на неї завдань.

У рамках Національної програми правової освіти населення, затвердженої указом Президента України від 18.10.2001 № 992/2001, Національна поліція організовує проведення відкритих лекцій, семінарів, колоквиумів і круглих столів серед молоді у навчальних закладах.

Стаття 90. Залучення громадськості до розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських

Контроль за діяльністю поліції може здійснюватися у формі залучення представників громадськості до спільного розгляду скарг на дії чи бездіяльність поліцейських та до перевірки інформації про належне виконання покладених на них обов'язків відповідно до законів та інших нормативно-правових актів України.

1. Поліцейський у своїй діяльності зобов'язаний охороняти права та свободи людини, інтереси суспільства й держави, забезпечувати публічну безпеку та порядок, протидіяти злочинності й у межах, установлених законодавством, допомагати особам, які з особистих, економічних чи соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги.

У випадку невиконання або неналежного виконання працівниками Національної поліції означених та/або інших передбачених чинним законодавством завдань особа може оскаржити вказане у судовому порядку. Так, згідно з положеннями ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності поліцейських, працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Відповідно до ст. 40 Основного Закону всі мають право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, які зобов'язані розглянути звернення й дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом строк.

Скарга – це вид звернення громадян, у якому міститься вимога щодо поновлення прав і захисту законних інтересів громадян, порушених діями (бездіяльністю) або рішеннями поліцейських, посадовців державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій чи об'єднань громадян.

Законодавець передбачив і інші види звернень громадян, а саме:

– пропозиція (зауваження) – це висловлена порада чи рекомендація щодо діяльності Національної поліції, інших органів державної влади і місцевого самоврядування, депутатів усіх рівнів і посадових осіб, а також висловлена думка щодо врегулювання суспільних відносин та умов життя громадян, удосконалення правової основи державного і громадського життя, соціально-культурної та інших сфер діяльності держави й суспільства;

– заява (клопотання) – це прохання про сприяння реалізації законних прав та інтересів особи або повідомлення про порушення чинного законодавства, недоліки в діяльності Національної поліції, підприємств, установ чи організацій незалежно від форм власності, народних депутатів України, депутатів місцевих рад і посадових осіб, а також висловлення думки щодо поліпшення їх діяльності; клопотання – письмове звернення з проханням про визнання за особою відповідного статусу, прав чи свобод тощо.

Особа може подати скаргу на дії (бездіяльність) поліцейського або інформацію про неналежне виконання покладених на поліцейського обов'язків до суду, прокуратури, Національної поліції чи інших уповноважених органів.

Порядок розгляду скарги на дії чи бездіяльність поліцейського або перевірки інформації про неналежне виконання покладених на поліцейського обов'язків Національною поліцією регламентується Конституцією України, законом України «Про звернення громадян», наказом МВС України від 10.10.2004 № 1177 «Про затвердження Положення про порядок роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому в системі Міністерства внутрішніх справ України» та ін.

Робота зі скаргами громадян на дії чи бездіяльність поліцейських або перевірка інформації про неналежне виконання покладених на поліцейських обов'язків є важливим напрямком діяльності Національної поліції, засобом отримання інформації з питань, віднесених до їх компетенції, та однією з форм зміцнення й розширення зв'язків поліції з громадськістю. Вона містить у собі такі складові елементи:

- приймання, реєстрацію та первинний розгляд скарги;
- вирішення скарги та надання відповіді автору;
- контроль за станом роботи зі скаргою;
- узагальнення й аналіз скарг громадян;
- використання результатів аналізу в практичній діяльності.

Усі скарги, що надійшли від громадян, мають зареєстровані в підрозділах документального забезпечення Національної поліції в день їх надходження. Облік скарг та інших звернень громадян, що надійшли поштою, та скарг, що надійшли на особистому прийомі, а також контроль за термінами їх розгляду здійснюються відповідальними працівниками підрозділу документального забезпечення Національної поліції.

У разі застосування комп'ютерної реєстрації скарги чи іншого звернення, що надійшли поштою, та тих, що надійшли на особистому прийомі, такі скарги зосереджуються на виділеному сервері даних автоматизованої інформаційно-пошукової системи «Звернення». Остання забезпечує накопичення й пошук звернень за реєстраційним індексом (номером), за прізвищем автора, за кореспондентом, за тематикою, за категорією автора, за регіонами надходження, за виконавцями звернень, за результатами розгляду.

Керівник Національної поліції та їх заступники й інші уповноважені особи під час розгляду скарги громадян зобов'язані уважно розглянути її суть, у разі потреби вимагати у виконавців матеріали їх перевірки, направляти поліцейських на місця для перевірки викладених у скарзі фактів, уживати інших заходів для об'єктивного вирішення порушених авторами скарги питань, з'ясовувати й усувати причини та умови, які спонукають громадян скаржитись, якщо це не суперечить чинному законодавству.

До перевірки звернень громадян можуть залучатися за згодою представники громадськості. Вони разом із безпосередніми виконавцями під час здійснення перевірок за скаргою обов'язково спілкуються з їх авторами, з'ясовують усі порушені питання та обставини, детально доходять їх суті й уживають заходів щодо захисту конституційних прав громадян у межах своєї компетенції відповідно до чинного законодавства.

Рішення, що ухвалюється за скаргою, повинно бути вмотивованим та ґрунтуватися на нормах чинного законодавства. Поліцейський, визнавши скаргу такою, що підлягає задоволенню, зобов'язаний негайно вжити заходів до відновлення порушених прав осіб.

Термін розгляду скарги на дії чи бездіяльність поліцейських та перевірки інформації про неналежне виконання покладених на поліцейського обов'язків обчислюється з дня їх надходження та реєстрації у відповідних відділах Національної поліції до дня направлення заявнику відповіді на його скаргу. Якщо останній день терміну розгляду скарги припадає на неробочий день, то останнім днем терміну вважається перший після нього робочий день.

Відповідно до закону України «Про звернення громадян» термін розгляду скарги становить 1 місяць. У випадку неможливості своєчасного закінчення перевірки й ухвалення рішення термін розгляду скарги може бути подовжуватись. При цьому загальний термін вирішення питань, порушених у скарзі, не може перевищувати 45 днів.

По закінченню розгляду скарги на дії чи бездіяльність поліцейського або перевірки інформації про неналежне виконання покладених на поліцейського обов'язків складається мотивований висновок про результати розгляду звернення громадян. Цей висновок має містити в собі об'єктивний аналіз усіх зібраних матеріалів.

Скарги на дії чи бездіяльність поліцейських щодо серйозних недоліків і зловживань після завершення розгляду підлягають зберіганню у відповідних підрозділах Національної поліції протягом 10 років.

Розділ IX

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Стаття 91. Службовий час і час відпочинку поліцейських

1. Особливий характер служби в поліції містить такі спеціальні умови для певних категорій поліцейських:

- 1) службу у святкові та вихідні дні;
- 2) службу позмінно;
- 3) службу з нерівномірним графіком;
- 4) службу в нічний час.

2. Розподіл службового часу поліцейських визначається розпорядком дня, який затверджує керівник відповідного органу (закладу, установи) поліції.

3. Для поліцейських встановлюється п'ятиденний робочий тиждень з двома вихідними днями, а для курсантів (слухачів) вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, – шестиденний робочий тиждень з одним вихідним днем.

4. Вихідні, святкові та неробочі дні є днями відпочинку для всіх поліцейських, крім залучених до виконання службових обов'язків.

5. Поліцейським, які виконували службові обов'язки у вихідні, святкові та неробочі дні, крім поліцейських, які працюють у змінному режимі, відповідний час для відпочинку в порядку компенсації надається протягом двох наступних місяців.

1. Робочий час – це час, протягом якого працівник зобов'язаний виконувати трудову функцію відповідно до трудового договору і законодавства про працю. Із цього визначення робочого часу випливає право власника вимагати від працівника протягом робочого часу виконання трудових обов'язків і дотримання правил внутрішнього трудового розпорядку.

Частина 1 ст. 50 КЗпП України встановлює максимальну тривалість робочого часу. Вона становить 40 годин на тиждень. Ця норма не може бути збільшена ні колективними, ні трудовими договорами. Менша норма тривалості робочого часу в установах, що фінансуються з бюджетів чи інших зовнішніх джерел, узагалі не може встановлюватися. Це допускається тільки на підприємствах і в організаціях, що працюють на умовах госпрозрахунку (самофінансування), що не виключає одержання ними дотацій з бюджетів чи інших зовнішніх джерел.

2. Під робочим часом поліцейського слід розуміти проміжок часу, тривалість та інші ознаки якого встановлено законодавством чи трудовим договором (контрактом), протягом якого поліцейський повинен перебувати на місці виконання робіт і виконувати свою службово-трудова функцію або іншу доручену йому роботу з підпорядкуванням внутрішньому трудовому розпорядку та наказам начальників.

Нормативно-правове регулювання робочого часу створює його відповідний правовий режим. Режим роботи поліцейського повинен відповідати двом критеріям: щоб інтервали робочого часу та часу відпочинку змінювались найоптимальнішим чином із точки зору охорони здоров'я працівника в різних сферах суспільної діяльності та щоб це відповідало інтересам суспільства та служби.

Особливістю режиму робочого часу поліцейського є те, що зазначені працівники завжди виконують службові обов'язки, а це означає, що їх робочий час неможливо обмежити певними часовими рамками, оскільки навіть після завершення робочого дня або під час перерв вони повинні виконувати загальні обов'язки поліцейського. Так, закон України «Про Національну поліцію» в ч. 2 ст. 18 закріплює, що поліцейський на всій території України незалежно від посади, яку він обіймає, місцезнаходження і часу доби в разі звернення до нього будь-якої особи із заявою чи повідомленням про події, що загрожують особистій чи публічній безпеці, або в разі безпосереднього виявлення таких подій зобов'язаний ужити необхідних заходів з метою рятування людей і надання допомоги особам, які її потребують, і повідомити про це найближчий орган поліції.

3. Режим роботи в поліції встановлюється з урахуванням особливостей діяльності різних служб і підрозділів (служба у святкові та вихідні дні, служба позмінно, служба з нерівномірним графіком, служба в нічний час). З метою розподілу робочого часу впродовж тижня, враховуючи специфіку роботи відповідної служби, підрозділу чи органу, для поліцейських устанавлюється 5-денний робочий тиждень із двома вихідними днями, а для курсантів (слухачів) ВНЗ із специфічними умовами навчання, які готують поліцейських, – 6-денний робочий тиждень з одним вихідним днем.

4. Вихідні, святкові та неробочі дні є днями відпочинку для всіх поліцейських, крім залучених до виконання службових обов'язків. Стаття 73 КЗпП України встановлює такий перелік святкових і неробочих днів: 1 січня – Новий рік, 7 січня – Різдво Христове, 8 березня – Міжнародний жіночий день, 1 і 2 травня – День міжнародної солідарності трудящих, 9 травня – День перемоги над нацизмом у Другій світовій війні (День перемоги), 28 червня – День Конституції України, 24 серпня – День незалежності України, 14 жовтня – День захисника України, один день (неділя) – Пасха (Великдень), один день (неділя) – Трійця.

5. Поліцейським, які виконували службові обов'язки у вихідні, святкові та неробочі дні, крім поліцейських, які працюють у змінному режимі, відповідний час для відпочинку в порядку компенсації надається протягом 2 наступних місяців. Відповідно до ст. 107 КЗпП робота у вихідні, святкові та неробочі дні оплачується у подвійному розмірі або, на бажання працівника, який працював у вихідний, святковий чи неробочий день, йому може бути надаватись інший день відпочинку.

Стаття 92. Відпустки поліцейських

1. Поліцейським надаються щорічні чергові оплачувані відпустки в порядку та тривалості, визначених цим Законом.

2. Поліцейському надаються також додаткові відпустки у зв'язку з навчанням, творчі відпустки, соціальні відпустки, відпустки без збереження заробітної плати (грошового забезпечення) та інші види відпусток відповідно до законодавства про відпустки.

1. Згідно зі статтею, яка коментується, поліцейські мають право на щорічну чергову оплачувану відпустку відповідно до закону України «Про Національну поліцію». Усі інші відпустки, а саме додаткові відпустки у зв'язку з навчанням, творчі відпустки, соціальні відпустки, відпустки без збереження заробітної плати (грошового забезпечення) тощо встановлюються відповідно до закону України «Про відпустки».

Закон України «Про відпустки» встановлює порядок надання таких видів відпусток:

- щорічні відпустки: основна відпустка, додаткова відпустка за роботу із шкідливими та важкими умовами праці, додаткова відпустка за особливий характер праці й інші додаткові відпустки, передбачені законодавством;
- додаткові відпустки у зв'язку з навчанням;
- творчі відпустки;
- відпустка для підготовки та участі в змаганнях;
- соціальні відпустки: відпустка у зв'язку з вагітністю та пологами, відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку, відпустка у зв'язку з усиновленням дитини, додаткова відпустка працівникам, які мають дітей або повнолітню дитину – інваліда з дитинства підгрупи А I групи;
- відпустки без збереження заробітної плати.

Законодавством, колективним договором, угодою та трудовим договором можуть встановлюватись також інші види відпусток.

Стаття 93. Обчислення тривалості відпусток поліцейських

1. Тривалість відпусток поліцейського обчислюється подобово. Святкові та неробочі дні до тривалості відпусток не включаються.

2. Тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки поліцейського становить тридцять календарних днів, якщо законом не визначено більшої тривалості відпустки.

3. За кожний повний календарний рік служби в поліції після досягнення п'ятирічного стажу служби поліцейському надається один календарний день додаткової оплачуваної відпустки, але не більш як п'ятнадцять календарних днів.

4. Тривалість чергової відпустки у році вступу на службу в поліції обчислюється пропорційно з дня вступу до кінця року з розрахунку однієї дванадцятої частини відпустки за кожен повний місяць служби.

5. Відпустка тривалістю менше 10 діб за бажанням особи рядового або керівного складу може бути надана одночасно з черговою відпусткою в наступному році.

6. Поліцейським дозволяється, за бажанням, використовувати відпустку частинами. Одна частина відпустки має бути не менше 10 діб.

7. Чергова відпустка надається поліцейському, як правило, до кінця календарного року.

8. Поліцейським, які захворіли під час чергової відпустки, після одужання відпустка продовжується на кількість невикористаних днів. Продовження відпустки здійснюється керівником, який надав її, на підставі відповідного документа, засвідченого у визначеному законом чи іншим нормативно-правовим актом порядку.

9. Поліцейським у рік звільнення за власним бажанням, за віком, через хворобу чи скорочення штату в році звільнення, за їх бажанням, надається чергова відпустка, тривалість якої обчислюється пропорційно з розрахунку однієї дванадцятої частини відпустки за кожний повний місяць служби в році звільнення.

При звільненні поліцейського проводиться відрахування з грошового забезпечення надмірно нарахованої частини чергової відпустки за час невідпрацьованої частини календарного року.

10. За невикористану в році звільнення відпустку поліцейським, які звільняються з поліції, виплачується грошова компенсація відповідно до закону.

11. Відкликання поліцейського із чергової відпустки, як правило, забороняється. У разі крайньої необхідності відкликання із чергової відпустки може бути дозволено керівнику територіального органу поліції.

За бажанням поліцейського невикористана частина відпустки може бути приєднана до чергової відпустки на наступний рік.

1. За загальним правилом відповідно до закону України «Про відпустки», щорічна основна відпустка надається працівникам тривалістю не менше 24 календарних дні за відпрацьований робочий рік, який відлічується з дня укладення трудового договору.

Для поліцейських, зважаючи на особливі умови служби, цим законом встановлено більш тривалу відпустку: 30 календарних днів до п'яти років служби і далі за кожний повний календарний рік служби в поліції поліцейському надається 1 календарний день додаткової оплачуваної відпустки, але не більше 15 календарних днів. Максимальна тривалість щорічної основної оплачуваної відпустки складає 45 календарних днів.

Право на чергову відпустку виникає у поліцейського з моменту прийняття на службу. Тривалість чергової відпустки у році вступу на службу в поліції обчислюється пропорційно з дня вступу до кінця року з розрахунку однієї дванадцятої частини відпустки за кожен повний місяць служби.

Відпустка тривалістю менше 10 діб за бажанням особи рядового або керівного складу може бути надана одночасно з черговою відпусткою в наступному році.

Поліцейським дозволяється, за бажанням, використовувати відпустку частинами. Одна частина відпустки має становити не менше 10 діб.

Невикористана чергова відпустка або її частина мають надаватися поліцейському до кінця календарного року, за який надається відпустка.

Поліцейським, які захворіли під час чергової відпустки, після одужання відпустка продовжується на кількість невикористаних днів. Продовження відпустки здійснюється керівником, який надав її, на підставі відповідного документа, засвідченого у визначеному законом чи іншим нормативно-правовим актом порядку.

2. Поліцейським у рік звільнення за власним бажанням, за віком, через хворобу чи скорочення штату в році звільнення, за їх бажанням, надається чергова відпустка, тривалість якої обчислюється пропорційно з розрахунку однієї дванадцятої частини відпустки за кожний повний місяць служби в році звільнення.

У разі звільнення поліцейського здійснюється відрахування з грошового забезпечення надмірно нарахованої частини чергової відпустки за час невідпрацьованої частини календарного року.

За невикористану в році звільнення відпустку поліцейським, які звільняються з поліції, виплачується грошова компенсація відповідно до закону.

3. За загальним правилом відкликання поліцейського з чергової відпустки, як правило, забороняється, воно допускається лише у разі крайньої необхідності з дозволу керівника територіального органу поліції. Відповідно до ст. 12 закону України «Про відпустки» відкликання з щорічної відпустки допускається за згодою працівника лише для відвернення стихійного лиха, виробничої аварії або негайного усунення їх наслідків, для відвернення нещасних випадків, простою, загибелі або псування майна підприємства за умови, що основна безперервна частина щорічної відпустки не менше 14 календарних днів була використана працівником. У разі відкликання працівника з відпустки його працю оплачують з урахуванням тієї суми, що була нарахована на оплату невикористаної частини відпустки.

Стаття 94. Грошове забезпечення поліцейських

1. Поліцейські отримують грошове забезпечення, розмір якого визначається залежно від посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації, наявності наукового ступеня або вченого звання.

2. Порядок виплати грошового забезпечення визначає Міністр внутрішніх справ України.

3. За поліцейськими, які тимчасово проходять службу за межами України, зберігається виплата грошового забезпечення в національній валюті та виплачується винагорода в іноземній валюті за нормами і в порядку, що визначаються Кабінетом Міністрів України.

4. Поліцейські, відряджені до інших органів державної влади, установ, організацій та прикомандировані відповідно до цього Закону, отримують грошове забезпечення, враховуючи посадовий оклад за посадою, яку вони займають в органі, установі чи організації, до якої вони відряджені, а також інші види грошового забезпечення, визначені цим Законом.

5. Грошове забезпечення поліцейських індексується відповідно до закону.

1. Частина 1 статті, що коментується, встановлює залежність розміру грошового забезпечення поліцейського від посади, спеціального звання, строку служби в поліції, інтенсивності та умов служби, кваліфікації та наявності наукового ступеня або вченого звання.

Грошове забезпечення є джерелом задоволення матеріальних, моральних, інтелектуальних і духовних потреб поліцейських і служить засобом стимулювання їх праці. В юридичній літературі грошове забезпечення розглядається як щомісячна винагорода, яка надається поліцейським, особам рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ, військовослужбовцям, службовцям СБУ й іншим особам конституційних військових формувань і є альтернативою заробітній платі. З огляду на специфіку проходження служби поліцейськими, грошове забезпечення поліцейських диференціюється залежно від їх службово-правового становища, часу перебування на службі, кваліфікації, особливостей виконання покладених обов'язків та умов проходження служби й ґрунтується на встановлених державою нормативах із застосуванням різних методик.

2. Частина 2 статті, що коментується, відсилає до нормативного акта МВС України, яким затверджується порядок виплати грошового забезпечення поліцейських. Сьогодні порядок грошового забезпечення поліцейських регламентується постановою Кабміну України від 11.11.2015 № 988 «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції». Ця постанова визначає, що грошове забезпечення поліцейських складається з посадового окладу, окладу за спеціальним званням, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), премії та одноразових додаткових видів грошового забезпечення.

Кабмін України затвердив схеми окладів та надав право встановлювати їх керівникам органів, закладів та установ Національної поліції в межах, затверджених для них асигнувань на грошове забезпечення. Також керівники встановлюють надбавку за специфічні умови проходження служби в поліції в розмірі до 100 відсотків посадового окладу з урахуванням окладу за спеціальним званням та надбавки за стаж служби.

Особам, які безпосередньо виконують функції із забезпечення громадського порядку та безпеки громадян, передбачається можливість підвищення за службу в поліції особливого призначення у розмірі до 100 відсотків посадового окладу. Окрім цього, керівники наділені повноваженнями здійснювати преміювання поліцейських відповідно до їх особистого внеску в загальний результат служби та надавати поліцейським матеріальну допомогу для оздоровлення в розмірі посадового окладу.

Також поліцейським встановлено ще декілька видів надбавок і доплат, зокрема надбавку за стаж служби в поліції, надбавку за виконання функцій державного експерта з питань таємниць та надбавку за службу в умовах режимних обмежень,

доплату за службу в нічний час – у розмірі 35 відсотків посадового окладу з розрахунку за кожну годину служби в нічний час, надбавку за безперервний стаж на шифрувальній роботі – у розмірі до 20 відсотків посадового окладу. Передбачається і доплата за науковий ступінь, вчене звання та надбавка за почесне звання «заслужений» – відносно вищий рівень грошового забезпечення.

Доплата за науковий ступінь кандидата або доктора наук з відповідної спеціальності, якщо діяльність за профілем відповідає науковому ступеню, здійснюється у розмірі, відповідно, 5 і 10 відсотків посадового окладу. За наявності двох наукових ступенів доплата встановлюється за одним (вищим) науковим ступенем; доплату за вчене звання у разі, коли особа обіймає посаду, пов'язану з педагогічною або науковою діяльністю, і має вчене звання доцента (старшого наукового співробітника), – у розмірі 5, а професора – 10 відсотків посадового окладу. За наявності двох або більше вчених звань доплата встановлюється за одним (вищим) званням, надбавка за почесне звання «заслужений» – у розмірі 10 відсотків посадового окладу. Надбавка за почесне звання «заслужений» виплачується, коли виконання поліцейськими службових обов'язків згідно з посадами збігається за профілем з почесним званням.

3. Частина 3 статті, що коментується, передбачає, що за поліцейськими, які тимчасово проходять службу за межами України, зберігається виплата грошового забезпечення в національній валюті та виплачується винагорода в іноземній валюті за нормами і в порядку, що визначаються Кабміном України.

Механізм здійснення виплати грошового забезпечення в національній валюті та винагороди в іноземній валюті національному персоналу МВС України, який тимчасово проходить службу за межами України, здійснюється відповідно до закону України «Про участь України в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» та постанови Кабміну України від 22.05.2013 № 358 «Деякі питання фінансового забезпечення військовослужбовців Національної гвардії та поліцейських, включених до складу національного персоналу для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки» (назва Постанови – в редакції 2015 року).

4. Частина 4 ст. 94 закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що поліцейські, відряджені до інших органів державної влади, установ та організацій і прикомандировані відповідно до цього Закону, отримують грошове забезпечення, враховуючи посадовий оклад за посадою, яку вони обіймають в органі, установі чи організації, до якої їх відрядили, а також інші види грошового забезпечення, визначені цим Законом.

Деталізує положення цього Закону стосовно поліцейських, відряджених та прикомандированих до інших органів державної влади, установ та організацій, постанова Кабміну України від 04.11.2015 № 910 «Про грошове забезпечення поліцейських, відряджених до державних органів, установ та організацій». Наприклад, у разі коли розміри посадових окладів, які повинні встановлюватись відрядженим поліцейським за посадами в державних органах, установах та організаціях, є меншими за розміри посадових окладів, установлених за рівнозначними (аналогічними) посадами в органах, закладах та установах Національної поліції, посадові оклади встановлюються за вищим розміром.

Виплата заробітної плати відрядженим поліцейським здійснюється за рахунок коштів державних органів, установ та організацій».

5. Частина 5 статті, що коментується, передбачає обов'язковість індексації грошового забезпечення поліцейських, відсилаючи до відповідного закону. Механізм підвищення грошових доходів населення з метою повного або часткового відшкодування подорожчання споживчих товарів і послуг визначається законом України від 03.07.1991 № 1282-XII «Про індексацію грошових доходів населення». Статтю 6 цього Закону встановлено, що порядок проведення індексації грошових доходів населення визначається Кабміном України, чинний порядок затверджено постановою від 17.07.2003 № 1078 «Про затвердження Порядку проведення індексації грошових доходів населення».

Індексація грошових доходів населення – це встановлений законами та іншими нормативно-правовими актами України механізм підвищення грошових доходів населення, що надає можливість частково або повністю відшкодувати подорожчання споживчих товарів і послуг. Індекс споживчих цін – це показник, що характеризує динаміку загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Поріг індексації – це величина індексу споживчих цін, яка надає підстави для проведення індексації грошових доходів населення. Згідно зі ст. 2 згаданого вище Закону індексації підлягають грошові доходи громадян, одержані ними в гривнях на території України, які не мають разового характеру: пенсії, стипендії, оплата праці (грошове забезпечення), суми виплат, що здійснюються відповідно до законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, суми відшкодування шкоди, заподіяної працівникові каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також суми, що виплачуються особам, які мають право на відшкодування шкоди в разі втрати годувальника. Кабмін України може встановлювати інші об'єкти індексації, не передбачені ч. 1 цієї статті.

Стаття 95. Медичне забезпечення поліцейських

1. Поліцейським гарантується безоплатне медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України.

2. У разі відсутності за місцем проходження служби, місцем проживання або тимчасового перебування поліцейських закладу охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України чи відповідних відділень або спеціального медичного обладнання, необхідного для надання медичної допомоги, а також у невідкладних випадках медична допомога надається державними або комунальними закладами охорони здоров'я.

3. У разі відсутності спеціального медичного обладнання, медичних фахівців або спеціалізованих відділень у закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України, а також в інших державних та комунальних закладах охорони здоров'я, медичних показань, визначених закладом охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України, бюджетних асигнувань поліцейський може бути направлений за висновком відповідного закладу охорони здоров'я на обстеження або лікування до приватного закладу охорони здоров'я або іноземного медичного закладу за рахунок коштів поліції.

Направлення поліцейських на лікування за межі України здійснюється на загальних підставах у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

4. Члени сімей поліцейських (дружина (чоловік), діти до 18 років, а в разі їх навчання у вищих навчальних закладах – до 23 років), а також члени сімей поліцейських, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження служби в поліції (у тому числі під час участі в міжнародних миротворчих операціях), мають право на безоплатне медичне обслуговування в закладах Міністерства внутрішніх справ України.

5. Поліцейські та члени їхніх сімей (дружина (чоловік), діти до 18 років, а в разі їх навчання у вищих навчальних закладах – до 23 років) мають право на пільгове реабілітаційне, санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок у медичних реабілітаційних центрах, санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах та оздоровчих закладах Міністерства внутрішніх справ України за рахунок бюджетних коштів, визначених на утримання Міністерства внутрішніх справ України в порядку, що встановлюється Міністерством внутрішніх справ України.

6. Поліцейські сплачують 25 відсотків, а члени їхніх сімей – 50 відсотків собівартості путівки в таких закладах та інших відповідних закладах, що визначаються Міністерством внутрішніх справ України.

7. Члени сімей поліцейських, які загинули (померли) під час проходження служби в поліції, мають право на безоплатне санаторно-курортне лікування та оздоровлення один раз на два роки. До таких членів сімей належать: дружина (чоловік), якщо вона (він) не одружилися вдруге, діти до 18 років, а в разі їх навчання у вищих навчальних закладах – до 23 років, а також діти – інваліди з дитинства (незалежно від віку).

8. Громадяни України з числа колишніх поліцейських, які були звільнені зі служби за станом здоров'я, за віком, у зв'язку із скороченням штату, та члени їхніх сімей (дружина (чоловік), діти до 18 років, а в разі їх навчання у вищих навчальних закладах – до 23 років) мають право на медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я Міністерства внутрішніх справ України відповідно до умов, визначених частинами першою – сьомою цієї статті.

9. Поліцейські зобов'язані щороку проходити комплексний медичний огляд (диспансеризацію), а за необхідності – цільові медичні огляди, психофізіологічні обстеження і тестування в порядку, визначеному Міністром внутрішніх справ України.

1. Частина 1 цієї статті гарантує забезпечення поліцейських безоплатним медичним забезпеченням у закладах охорони здоров'я МВС України. Охорона здоров'я – це система заходів, спрямованих на забезпечення збереження і розвитку фізіологічних і психологічних функцій, оптимальної працездатності та соціальної активності людини за максимальної біологічно можливої індивідуальної тривалості життя. Перелік закладів охорони здоров'я МВС України затверджено наказом МВС від 04.11.2003 № 1296.

2. Частина 2 статті, що коментується, передбачає можливість надання медичної допомоги поліцейським державними або комунальними закладами охорони здоров'я. Це може бути здійснено, виходячи зі змісту коментованої норми, лише у разі відсутності за місцем проходження служби, місцем проживання або тимчасового перебування поліцейських закладу охорони здоров'я МВС чи відповідних відділень або спеціального медичного обладнання, необхідного для надання медичної допомоги, а також у невідкладних випадках.

3. Частина 3 цієї статті передбачає можливість направлення поліцейського за висновком відповідного закладу охорони здоров'я на обстеження або лікування до приватного закладу охорони здоров'я або іноземного медичного закладу за рахунок коштів поліції. Умовою для цього є відсутність спеціального медичного обладнання, медичних фахівців або спеціалізованих відділень у закладах охорони здоров'я МВС України, а також в інших державних та комунальних закладах охорони здоров'я, медичних показань, визначених закладом охорони здоров'я МВС, бюджетних асигнувань. Направлення поліцейських на лікування за межі України здійснюється на загальних підставах у порядку, визначеному Кабміном України.

4. Частина 4 цієї статті надає право на безоплатне медичне обслуговування в закладах МВС членам сімей поліцейських (дружина (чоловік), діти до 18 років, а в разі їх навчання у вищих навчальних закладах – до 23 років), а також членам сімей поліцейських, які загинули (померли), пропали безвісти, стали інвалідами під час проходження служби в поліції (у тому числі під час участі в міжнародних миротворчих операціях).

Інструкція про порядок медичного обслуговування в закладах охорони здоров'я МВС України, затверджена наказом МВС України від 04.11.2003 № 1296, визначає порядок прикріплення до закладів охорони здоров'я МВС та медичного обслуговування в таких закладах. Так, оформлення прикріплення на медичне обслуговування до амбулаторно-поліклінічних закладів МВС проводиться за місцем розташування органу внутрішніх справ та військової частини Національної гвардії України. Кожному прикріпленому видається перепустка для відвідування поліклініки.

5. Право на пільгове реабілітаційне, санаторно-курортне лікування, оздоровлення та відпочинок у медичних реабілітаційних центрах, санаторіях, будинках відпочинку, пансіонатах та оздоровчих закладах на підставі медичних показань та за відсутності протипоказань згідно з п. 1 Порядку оплати санаторно-курортного лікування та відпочинку в Міністерстві внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 21.09.2005 № 803, мають: особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, їхні дружина або чоловік та діти до 18-річного віку (далі – члени їхніх сімей); військовослужбовці Національної гвардії України та члени їхніх сімей; ветерани органів внутрішніх справ України; пенсіонери МВС (особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ, військовослужбовці Національної гвардії України, звільнені у запас або відставку за віком, через хворобу, які мають вислугу 20 років і більше (у пільговому обчисленні), та члени їхніх сімей; наймані працівники органів внутрішніх справ, у тому числі

ті, які працюють за трудовим договором і сплачують внески у Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності.

6. Частина 6 статті, що коментується, передбачає пільгове придбання поліцейськими та членами їхніх сімей путівок до медичних реабілітаційних центрів, санаторіїв, будинків відпочинку, пансіонатів та оздоровчих закладів МВС. Так, поліцейські сплачують 25 відсотків, а члени їхніх сімей – 50 відсотків собівартості путівки в таких закладах та інших відповідних закладах, що визначаються МВС. Відповідна оплата регламентується Порядком оплати санаторно-курортного лікування та відпочинку в Міністерстві внутрішніх справ України, затвердженим наказом МВС України від 21.09.2005 № 803.

7. Частина 7 цієї статті передбачає право членів сімей поліцейських, які загинули (померли) під час проходження служби в поліції, на безоплатне санаторно-курортне лікування та оздоровлення 1 раз на 2 роки. До таких членів сімей належать: дружина (чоловік), якщо вона (він) не одружилися вдруге, діти до 18 років, а в разі їх навчання у ВНЗ – до 23 років, а також діти – інваліди з дитинства (незалежно від віку).

8. Частина 8 статті, що коментується, встановлює право громадян України з числа колишніх поліцейських, які були звільнені зі служби за станом здоров'я, за віком, у зв'язку зі скороченням штату, та членів їхніх сімей (дружина (чоловік), діти до 18 років, а в разі їх навчання у ВНЗ – до 23 років) на медичне забезпечення в закладах охорони здоров'я МВС. Умови для надання цього визначені ч. 1–7 коментованої статті.

9. Частина 9 цієї статті передбачає обов'язок поліцейських щороку проходити комплексний медичний огляд (диспансеризацію), а за необхідності – цільові медичні огляди, психофізіологічні обстеження і тестування в порядку, визначеному міністром внутрішніх справ України.

Організація та порядок проведення щорічних медичних оглядів регламентується Інструкцією про організацію проведення попередніх та періодичних медичних оглядів та диспансеризації в лікувально-профілактичних закладах МВС України, затвердженою наказом МВС України від 04.11.2003 № 1296.

Стаття 96. Житлове забезпечення поліцейських

1. Поліцейські забезпечуються житлом на підставах і в порядку, визначених житловим законодавством.

2. Поліцейським, які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, житлова площа надається в першочерговому порядку.

Особам, які звільнені зі служби в поліції і визнані інвалідами I групи внаслідок поранення, контузії, каліцтва, одержаних під час виконання службових обов'язків під час служби в поліції, або захворювання, одержаного під час проходження служби в поліції, і які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, житлові приміщення надаються позачергово.

Членам сім'ї (дружині (чоловіку), дітям) поліцейського, який загинув під час виконання службових обов'язків, які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов та на момент загибелі поліцейського перебували на обліку осіб, які потребують поліпшення житлових умов, у відповідному населеному пункті, житлове приміщення надається в позачерговому порядку.

3. Поліцейським та членам їхніх сімей можуть надаватися житлові приміщення в гуртожитках та службові житлові приміщення в порядку і на умовах, визначених житловим законодавством.

4. Поліцейські, які перебувають на обліку громадян, що потребують поліпшення житлових умов, під час звільнення зі служби в поліції за станом здоров'я, за віком, у зв'язку із скороченням штату залишаються на цьому обліку до одержання житла з державного житлового фонду до настання визначених законом підстав для зняття із зазначеного обліку.

5. Керівники органів поліції мають право виплачувати поліцейським, які не мають власного житла в населеному пункті, де вони проходять службу, і винаймають житло на підставі договору житлового найму, компенсацію за найм у розмірі, що не перевищує трьох мінімальних заробітних плат, визначених на 1 січня відповідного календарного року.

1. Частина 1 статті, що коментується, передбачає один із найважливіших аспектів соціального захисту поліцейських і членів їхніх сімей. Згідно зі ст. 47 Конституції України «кожен має право на житло. Держава створює умови, за яких кожний громадянин матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду». Стаття 379 ЦК України встановлює перелік об'єктів, що можуть визнаватися житлом, визначає конкретні ознаки, яким воно має відповідати й відсутність яких зумовлює неможливість віднесення такого приміщення до складу жилих.

Систему нормативно-правових актів, що регулюють житлові відносини в Україні, становлять: а) Конституція України; б) Житловий кодекс України; в) Цивільний кодекс України; г) закон України «Про приватизацію державного житлового фонду» та інші закони; р) укази Президента України; д) постанови Кабміну України та інші нормативно-правові акти.

2. Стаття 34 Житлового кодексу (далі – ЖК) України до осіб, які потребують поліпшення житлових умов, відносить осіб, які: 1) забезпечені житлом нижче від встановленого в даній місцевості рівня; 2) проживають у приміщеннях, які не відповідають встановленим санітарним і технічним нормам; 3) хворіють на тяжкі форми деяких хронічних захворювань, через що не можуть проживати в комунальних квартирах чи в одній кімнаті із членами своєї сім'ї; 4) проживають за договором піднайму жилого приміщення в будинках державного чи громадського житлового фонду або за договором найму в жилих приміщеннях житлово-будівельних кооперативів; 5) упродовж тривалого часу проживають за договором найму (оренди) у будинках (квартирах), що належать громадянам за правом приватної власності; 6) проживають у гуртожитках. Громадяни, які потребують поліпшення житлових умов, беруться на облік для одержання жилих приміщень у будинках державного і

громадського житлового фонду та вносяться до єдиного державного реєстру громадян, які потребують поліпшення житлових умов, порядок ведення якого визначає Кабмін України. Деталізуються положення ст. 34 ЖК України у Правилах обліку громадян, які потребують поліпшення житлових умов, і надання їм жилих приміщень в Українській РСР, затверджений постановою Ради Міністрів Української РСР і Української республіканської ради професійних спілок від 11.12.1984 № 470 (у поточній редакції).

Частина 2 коментованої статті також передбачає, що особам, які звільнені зі служби в поліції і визнані інвалідами I групи внаслідок поранення, контузії, каліцтва, одержаних під час виконання службових обов'язків під час служби в поліції, або захворювання, одержаного під час проходження служби в поліції, і які згідно із законом визнані такими, що потребують поліпшення житлових умов, житлові приміщення надаються позачергово.

Стаття 2 закону України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» передбачає, що інвалідом є особа зі стійким розладом функцій організму, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити її соціальний захист. Стаття 3 цього ж Закону визначає інвалідність як міру втрати здоров'я, що визначається шляхом експертного обстеження в органах медико-соціальної експертизи центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я.

Встановлення групи інвалідності стосується компетенції медико-соціальної експертної комісії (МСЕК) і регламентується Інструкцією про встановлення груп інвалідності, затвердженою наказом МОЗ України від 05.09.2011 № 561.

3. Стаття 118 ЖК України дає визначення службових жилих приміщень: «Службові жилі приміщення призначаються для заселення громадянами, які у зв'язку з характером їх трудових відносин повинні проживати за місцем роботи або поблизу від нього. Жиле приміщення включається до числа службових рішенням виконавчого комітету районної, міської, районної в місті Ради народних депутатів. Під службові жилі приміщення виділяються, як правило, окремі квартири».

Наказом МВС України від 10.09.2004 № 1039 затверджено Положення про порядок надання службових жилих приміщень і користування ними особами рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України. Відповідно до Положення жиле приміщення включається до числа службових за рішенням органу місцевого самоврядування за місцем знаходження приміщення на підставі клопотання відповідного органу внутрішніх справ України за наявності на це дозволу МВС.

Зазначені жилі приміщення надаються незалежно від перебування працівників на квартирному обліку, без дотримання черговості та пільг, установлених для забезпечення громадян житлом. Якщо жилі приміщення, в яких проживають відповідні працівники, знаходяться на такій відстані від місця роботи, що виключає можливість виконання ними своїх функціональних обов'язків, надання службових жилих приміщень допускається у випадках, коли ці працівники забезпечені житлом.

4. Відповідно до ст. 36 ЖК України облік громадян, які потребують поліпшення житлових умов, здійснюється, як правило, за місцем проживання у виконавчому комітеті районної, міської, районної в місті, селищної, сільської Ради народних депутатів. Крім того, законодавство передбачає, що громадян України можуть взяти в квартирний облік і не за місцем їх проживання.

5. Частина 5 статті, що коментується, передбачає право керівників органів поліції виплачувати поліцейським, які не мають власного житла в населеному пункті, де вони проходять службу, і винаймають житло на підставі договору житлового найму, компенсацію за найм у розмірі, що не перевищує трьох мінімальних заробітних плат, визначених на 1 січня відповідного календарного року. Слід звернути увагу на те, що це є правом, а не обов'язком відповідного керівника, тому виникають певні питання щодо можливості реалізації зазначеної норми.

Стаття 97. Одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського

1. Одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті), визначення втрати працездатності поліцейського (далі – одноразова грошова допомога) є соціальною виплатою, гарантованою допомогою з боку держави, яка призначається і виплачується особам, які за цим Законом мають право на її отримання, у разі:

1) загибелі поліцейського, що настала внаслідок протиправних дій третіх осіб, або під час учинення дій, спрямованих на рятування життя людей або усунення загрози їхньому життю, чи в ході участі в антитерористичній операції, під час захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України або смерті працівника поліції внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого за зазначених обставин;

2) смерті поліцейського, що настала під час проходження ним служби в поліції;

3) визначення поліцейському інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із виконанням повноважень та основних завдань поліції відповідно до цього Закону, чи участі в антитерористичній операції, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, протягом шести місяців після звільнення його з поліції внаслідок причин, зазначених у цьому пункті;

4) визначення поліцейському інвалідності внаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням ним служби в поліції, протягом шести місяців після звільнення його з поліції внаслідок причин, зазначених у цьому пункті;

5) отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва) під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із здійсненням повноважень та основних завдань поліції відповідно до цього Закону, чи участі в антитерористичній операції, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, наслідком якого є часткова втрата працездатності без визначення йому інвалідності;

б) отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва), пов'язаного із проходженням служби в поліції, наслідком якого є часткова втрата працездатності без визначення йому інвалідності.

2. Порядок та умови виплати одноразової грошової допомоги в разі загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського встановлюється Міністерством внутрішніх справ України.

1. У ч. 1 цієї статті визначається поняття «одноразова грошова допомога в разі загибелі (смерті), визначення втрати працездатності поліцейського». Зі смислу коментованої норми виходить, що така допомога виплачується у разі:

– загибелі поліцейського, що настала внаслідок протиправних дій третіх осіб, або під час учинення дій, спрямованих на рятування життя людей або усунення загрози їхньому життю, чи в ході участі в антитерористичній операції, під час захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, або смерті працівника поліції внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отримано-го за зазначених обставин;

– смерті поліцейського, що настала під час проходження ним служби в поліції;

– визначення поліцейському інвалідності, що настала внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних із виконанням повноважень та основних завдань поліції відповідно до закону України «Про Національну поліцію», чи участі в антитерористичній операції, захисту незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України, протягом 6 місяців після звільнення його з поліції внаслідок причин, зазначених у цьому пункті;

– визначення поліцейському інвалідності внаслідок захворювання, пов'язано-го з проходженням ним служби в поліції, протягом 6 місяців після звільнення його з поліції внаслідок причин, зазначених у цьому пункті;

– отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва) під час виконання ним службових обов'язків, пов'язаних зі здійсненням повноважень та основних завдань поліції відповідно до цього Закону, чи участі в антитерористичній операції, захисту незалежності, суверенітету та територіальної цілісності України, наслідком якого є часткова втрата працездатності без визначення йому інвалідності;

– отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва), пов'язаного із проходженням служби в поліції, наслідком якого є часткова втрата працездатності без визначення йому інвалідності.

Слід зазначити, що сьогодні діє також постанова Кабміну України від 21.10.2015 № 850 «Про затвердження Порядку та умов призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без установаження інвалідності працівника міліції». Порядок визначає механізм призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без установаження інвалідності працівника міліції. Днем виникнення права на отримання гро-

шової допомоги є: у разі загибелі (смерті) працівника міліції – дата смерті, що зазначена у свідоцтві про смерть, та у разі встановлення працівнику міліції інвалідності або ступеня втрати працездатності без установаження інвалідності – дата встановлення втрати працездатності, що зазначена в довідці медико-соціальної експертної комісії.

Відповідно до закону України від 20.03.2003 № 638-IV «Про боротьбу з тероризмом» суб'єктом боротьби з тероризмом є працівники поліції, які залучені до служби в зоні антитерористичної операції. Вони можуть претендувати на відшкодування шкоди відповідно до положень цього Закону.

Якщо особа, яка брала участь у боротьбі з тероризмом, загинула під час проведення антитерористичної операції, членам її сім'ї та особам, які перебували на її утриманні, виплачується за рахунок коштів Державного бюджету України одноразова допомога в розмірі 20 прожиткових мінімумів, відшкодовуються витрати на поховання загиблого, призначається пенсія у зв'язку з втратою годувальника, а також зберігаються пільги, які мав загиблий, на отримання житла, оплату житлово-комунальних послуг тощо. У разі, коли особа, яка брала участь у боротьбі з тероризмом, стала інвалідом внаслідок каліцтва, одержаного під час проведення антитерористичної операції, цій особі за рахунок коштів Державного бюджету України виплачується одноразова допомога в розмірі 10 прожиткових мінімумів і призначається пенсія відповідно до законодавства України. У разі, коли особа, яка брала участь у боротьбі з тероризмом, під час проведення антитерористичної операції зазнала поранення, яке не потягло за собою настання інвалідності, цій особі виплачується одноразова допомога в розмірі 5 прожиткових мінімумів.

2. Згідно з постановою Кабміну України від 21.10.2015 № 850 «Про затвердження Порядку та умов призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без установаження інвалідності працівника міліції» особам, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, необхідно написати заяву та додати копії документів відповідно до п. 6 цієї Постанови, серед яких акт розслідування нещасного випадку та акт, що свідчить про причини та обставини загибелі (смерті) працівника міліції, зокрема про те, що вона не пов'язана з учиненням ним кримінального чи адміністративного правопорушення або не є наслідком учинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного, токсичного сп'яніння, або навмисного спричинення собі тілесного ушкодження чи самогубства, за формою, що затверджується МВС.

Згідно з п. 7 цієї Постанови працівник, якому призначається грошова допомога у разі встановлення інвалідності або часткової втрати працездатності без установаження інвалідності, подає за місцем служби такі документи: установленної форми заяву (рапорт) про виплату грошової допомоги у зв'язку з установаженням інвалідності або ступеня втрати працездатності без установаження інвалідності; довідку медико-соціальної експертної комісії про результати визначення у застрахованій особи ступеня втрати професійної працездатності (у відсотках). До заяви додаються копії певних документів.

Стаття 98. Особи, які мають право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги

1. У випадках, зазначених у пунктах 1, 2 частини першої статті 97 цього Закону, право на призначення та отримання одноразової грошової допомоги мають члени сім'ї, батьки та утриманці загиблого (померлого) поліцейського.

2. Члени сім'ї та батьки загиблого (померлого) поліцейського визначаються відповідно до Сімейного кодексу України, а утриманці – відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Якщо одна із зазначених осіб відмовляється від отримання одноразової грошової допомоги, її частка розподіляється між іншими особами, які мають право на її отримання.

1. У ч. 1 цієї статті передбачено право членів сім'ї, батьків та утриманців загиблого (померлого) поліцейського на призначення та отримання одноразової грошової допомоги. Таке право вони мають у випадках: 1) загибелі поліцейського, що настала внаслідок протиправних дій третіх осіб, або під час учинення дій, спрямованих на рятування життя людей чи усунення загрози їхньому життю, або в ході участі в антитерористичній операції, під час захисту незалежності, суверенітету і територіальної цілісності України, або смерті працівника поліції внаслідок поранення (контузії, травми або каліцтва), отриманого за зазначених обставин; 2) смерті поліцейського, що настала під час проходження ним служби в поліції.

2. Частина 2 цієї статті в питанні визначення членів сім'ї та батьків загиблого (померлого) поліцейського відсилає до Сімейного кодексу України, а щодо утриманців – до закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Розуміння того, хто є членами сім'ї, можна почерпнути з кількох статей СК України. Так, ст. 3 цього Кодексу передбачає, що сім'ю складають особи, які спільно проживають, пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки. Подружжя вважається сім'єю і тоді, коли дружина та чоловік у зв'язку з навчанням, роботою, лікуванням, необхідністю догляду за батьками, дітьми та з інших поважних причин не проживають спільно. Дитина належить до сім'ї своїх батьків і тоді, коли спільно з ними не проживає.

Стаття 9 СК України містить норму, згідно з якою подружжя, батьки дитини, батьки та діти, інші члени сім'ї та родичі, відносини між якими регулює цей Кодекс, можуть врегулювати свої відносини за домовленістю (договором), якщо це не суперечить вимогам цього Кодексу, інших законів та моральним засадам суспільства.

Відповідно до ст. 31 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» члени сім'ї померлого вважаються такими, що перебували на його утриманні, якщо вони були на його повному утриманні або одержували від нього допомогу, яка була для них постійним і основним джерелом засобів до існування.

Частина 2 статті, що коментується, також передбачає, що у випадку, коли одна із зазначених вище осіб відмовляється від отримання одноразової грошової допомоги, її частка розподіляється між іншими особами, які мають право на її отримання.

Стаття 99. Розміри одноразової грошової допомоги

1. Розміри одноразової грошової допомоги поліцейським, а в разі їх загибелі (смерті) – особам, які за цим Законом мають право на її отримання, визначаються виходячи з розміру прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб на час виплати такої допомоги:

1) загибелі (смерті) поліцейського (пункт 1) – 500 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб;

2) смерті поліцейського (пункт 2) – 250 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб;

3) визначення поліцейському внаслідок причин, зазначених у пункті 3, інвалідності:

а) I групи – 250 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб;

б) II групи – 200 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб;

в) III групи – 150 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб;

4) визначення поліцейському внаслідок причин, зазначених у пункті 4, інвалідності:

а) I групи – 120 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб;

б) II групи – 90 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб;

в) III групи – 70 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб;

5) отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва) унаслідок причин, зазначених у пункті 5, – у розмірі 70 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб;

6) отримання поліцейським поранення (контузії, травми або каліцтва) унаслідок причин, зазначених у пункті 6, – залежно від ступеня втрати працездатності у відповідних відсотках від 70 розмірів прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб.

1. Стаття, що коментується, встановлює розміри одноразової грошової допомоги поліцейським, а в разі їх загибелі (смерті) – особам, які за законом України «Про Національну поліцію» мають право на її отримання. Розмір такої допомоги визначається виходячи з розміру прожиткового мінімуму, визначеного законом для працездатних осіб, шляхом встановлення кількості розмірів такого прожиткового мінімуму для кожного випадку загибелі (смерті) чи втрати працездатності поліцейського. Розмір прожиткового мінімуму встановлюється законом України

про Державний бюджет України на кожний рік. Такий розмір постійно корелюється, а значить, і змінюється розмір зазначеної одноразової грошової допомоги.

Стаття 100. Призначення одноразової грошової допомоги

1. Визначення інвалідності та ступеня втрати працездатності без визначення інвалідності поліцейським здійснюється в індивідуальному порядку державними закладами охорони здоров'я відповідно до закону та інших нормативно-правових актів.

2. У разі встановлення факту настання смерті поліцейського, а також особи, звільненої зі служби в поліції, внаслідок обставин, зазначених у пунктах 3-6 частини першої статті 97 цього Закону, якщо смерть настала протягом шести місяців після отримання інвалідності чи травми, внаслідок отримання яких поліцейський раніше отримував одноразову грошову допомогу згідно із зазначеними пунктами, виплата одноразової грошової допомоги особам, які мають право на її отримання, зазначеним у цьому Законі, здійснюється з вирахуванням суми допомоги, отриманої померлим.

3. У разі визначення інвалідності або часткової втрати працездатності без визначення інвалідності поліцейському, особі, звільненій зі служби в органах поліції, який (яка) на день отримання інвалідності, визначення відсотка часткової втрати працездатності без визначення інвалідності або на день його (її) звільнення з органів поліції займав (займала) посаду в державному органі, установі, організації або у вищому навчальному закладі, які виконують роботу в інтересах держави та її безпеки, із залишенням на службі в поліції, виплата одноразової грошової допомоги здійснюється за рахунок коштів тих органів державної влади, до яких вони були відрадіжені.

Виплата одноразової грошової допомоги особам, які мають право на її отримання в разі загибелі (смерті) працівника поліції, якщо поліцейський на день загибелі (смерті) займав посаду в державному органі, установі, організації або у вищому навчальному закладі, які виконують роботи в інтересах держави та її безпеки, із залишенням його на службі в поліції, здійснюється в порядку, визначеному цією статтею.

4. Одноразова грошова допомога у випадках, зазначених у частині другій цієї статті, призначається і виплачується за останнім місцем проходження служби поліцейським.

5. Якщо особа одночасно має право на отримання одноразової грошової допомоги з підстав, визначених цим Законом, та одноразової грошової допомоги або компенсаційної виплати, визначених з різних підстав іншими законами та нормативно-правовими актами, виплата грошових сум здійснюється за однією з підстав за вибором такої особи.

6. Особи, які мають право на отримання одноразової грошової допомоги, визначеної цим Законом, можуть реалізувати його протягом трьох років з дня виникнення в них такого права.

1. У ч. 1 цієї статті передбачено, що визначення інвалідності та ступеня втрати працездатності без визначення інвалідності поліцейським здійснюється в індивідуальному порядку державними закладами охорони здоров'я відповідно до закону та інших нормативно-правових актів. Так, установлення групи інвалідності стосується компетенції медико-соціальної експертної комісії (МСЕК) і регламентується Інструкцією про встановлення груп інвалідності, затвердженою наказом МОЗ України від 05.09.2011 № 561. Огляд осіб, які звертаються для встановлення інвалідності, проводиться згідно з Положенням про медико-соціальну експертизу, затвердженим постановою Кабміну України від 03.12.2009 № 1317.

Порядок та умови призначення і виплати одноразової грошової допомоги у разі загибелі (смерті), інвалідності або часткової втрати працездатності без установлення інвалідності працівника міліції, затверджений постановою Кабміну України від 21.10.2015 № 850, передбачає, що у разі встановлення працівнику міліції інвалідності або ступеня втрати працездатності без установлення інвалідності необхідно мати довідку медико-соціальної експертної комісії, в якій буде зазначена дата втрати працездатності.

2. Частина 2 статті, що коментується, передбачає, що у разі встановлення факту настання смерті поліцейського, а також особи, звільненої зі служби в поліції, внаслідок обставин, зазначених у пунктах 3–6 ч. 1 ст. 97 цього закону «Про Національну поліцію», якщо смерть настала протягом шести місяців після отримання інвалідності чи травми, внаслідок отримання яких поліцейський раніше отримував одноразову грошову допомогу згідно із зазначеними пунктами, виплата одноразової грошової допомоги особам, які мають право на її отримання, зазначеним у цьому Законі, здійснюється з вирахуванням суми допомоги, отриманої померлим.

3. У ч. 3 цієї статті передбачено, за рахунок кого здійснюється виплата одноразової грошової допомоги у разі визначення інвалідності або часткової втрати працездатності без визначення інвалідності поліцейському, особі, звільненій зі служби в органах поліції, який (яка) на день отримання інвалідності, визначення відсотка часткової втрати працездатності без визначення інвалідності або на день його (її) звільнення з органів поліції обіймав обіймала посаду в державному органі, установі, організації або у вищому навчальному закладі, які виконують роботу в інтересах держави та її безпеки, із залишенням на службі в поліції. В цих випадках виплата одноразової грошової допомоги здійснюється за рахунок коштів тих органів державної влади, до яких поліцейські були відряджені.

4. Частина 4 статті, що коментується, передбачає, де призначається та виплачується одноразова грошова допомога у випадках, зазначених у ч. 2 цієї статті. Це відбувається за останнім місцем проходження служби поліцейським.

5. У ч. 5 цієї статті законодавець надає особі право вибору, за яким нормативно-правовим актом отримувати відповідну одноразову грошову допомогу у випадку, якщо особа одночасно має право на отримання одноразової грошової допомоги з підстав, визначених цим Законом, та одноразової грошової допомоги або компенсаційної виплати, визначених з різних підстав іншими законами та нормативно-правовими актами.

6. У ч. 6 цієї статті вказано строки реалізації відповідними особами права на отримання одноразової грошової допомоги, вказаної у ст. 97 цього Закону. Цей строк становить 3 роки з дня виникнення такого права.

Стаття 101. Підстави, за яких призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються

1. Призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються, якщо загибель (смерть), поранення (контузія, травма або каліцтво), інвалідність, часткова втрата працездатності без визначення інвалідності поліцейського є наслідком:

а) учинення ним діяння, яке є кримінальним або адміністративним правопорушенням;

б) учинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння;

в) навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, іншої шкоди своєму здоров'ю або самогубства (крім випадку доведення особи до самогубства, який доведений судом);

г) подання особою свідомо неправдивої інформації про призначення і виплату одноразової грошової допомоги.

1. Коментована стаття встановлює виключний перелік випадків, за яких призначення і виплата одноразової грошової допомоги не здійснюються. Це відбувається за умови, якщо загибель (смерть), поранення (контузія, травма або каліцтво), інвалідність, часткова втрата працездатності без визначення інвалідності поліцейського є наслідком: а) учинення ним діяння, яке є кримінальним або адміністративним правопорушенням; б) учинення ним дій у стані алкогольного, наркотичного чи токсичного сп'яніння; в) навмисного спричинення собі тілесного ушкодження, іншої шкоди своєму здоров'ю або самогубства (крім випадку доведення особи до самогубства, який доведений судом); г) подання особою свідомо неправдивої інформації про призначення і виплату одноразової грошової допомоги. У всіх інших випадках, за логікою цієї статті, здійснюються призначення і виплата одноразової грошової допомоги.

Стаття 102. Пенсійне забезпечення поліцейських

1. Пенсійне забезпечення поліцейських та виплата одноразової грошової допомоги після звільнення їх зі служби в поліції здійснюються в порядку та на умовах, визначених Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

1. Коментована стаття відсилає до закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», який передбачає порядок та умови пенсійного забезпечення поліцейських та виплату одноразової грошової допомоги після звільнення їх зі служби в поліції. З огляду на норми

зазначеного закону поліцейські мають право на пенсію за вислугу років, пенсію за інвалідністю, пенсію в разі втрати годувальника. Також передбачається, що у випадку, якщо вони одночасно мають право на різні державні пенсії, призначається одна пенсія за їх вибором.

У разі, якщо особа має право на отримання пенсії відповідно до законів України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» та «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», призначається одна пенсія за її вибором. При цьому різниця між розміром пенсії, на який особа має право відповідно до закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», і розміром пенсії із солідарної системи відповідно до закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», яка визначається в порядку, встановленому Кабміном України, фінансується за рахунок коштів державного бюджету.

Поліцейським, які звільняються зі служби за станом здоров'я, працівникам міліції (особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ), які на момент опублікування закону України «Про Національну поліцію» проходили службу в органах внутрішніх справ, мали календарну вислугу не менше 5 років і до 07.11.2015 були звільнені зі служби в органах внутрішніх справ незалежно від підстав звільнення та продовжили роботу в МВС або Національній поліції (їхніх територіальних органах, закладах і установах) на посадах, що заміщуються державними службовцями відповідно до закону України «Про державну службу», а в навчальних, медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби.

У разі звільнення зі служби за віком, у зв'язку із скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, закінченням строку контракту, у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі, систематичним невиконанням умов контракту командуванням, а також у зв'язку з настанням особливого періоду та небажанням продовжувати військову службу військовослужбовцем-жінкою, яка має дитину (дітей) віком до 16 років, одноразова грошова допомога в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби виплачується за наявності вислуги 10 років і більше.

При звільненні зі служби за власним бажанням, через сімейні обставини або інші поважні причини, перелік яких визначається Кабміном України, військовослужбовцям, які мають вислугу 10 років і більше, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 25 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби. При звільненні зі служби за службовою невідповідністю, у зв'язку із систематичним невиконанням умов контракту поліцейським чи у зв'язку з обвинувальним вироком суду, що набув законної сили, у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення одноразова грошова допомога не виплачується.

Стаття 103. Навчання дітей поліцейських

1. Особа, у якої один із батьків є поліцейським та має вислугу в календарному обчисленні 20 років і більше, особа, у якої один із батьків є громадянином, звільненим з поліції за віком, за станом здоров'я чи у зв'язку із скороченням штату або проведенням організаційних заходів, вислуга років у календарному обчисленні якого становить 20 років і більше, особа, у якої один із батьків є поліцейським, який став інвалідом унаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби, користується переважним правом зарахування до ліцеїв системи Міністерства внутрішніх справ України, до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, за умови успішного складання іспитів та відповідності іншим вимогам і правилам прийому до цих навчальних закладів протягом трьох років після здобуття необхідного для вступу рівня загальної середньої освіти.

2. Особа, у якої один із батьків (усиновлювачів) був поліцейським, який загинув чи визнаний судом безвісно відсутньою особою під час виконання ним службових обов'язків, протягом трьох років після здобуття відповідної загальної середньої освіти має право вступу поза конкурсом за особистим вибором спеціальності до державних і комунальних вищих та професійно-технічних навчальних закладів України для навчання за рахунок коштів державного і місцевих бюджетів.

1. Частина 1 статті, що коментується, передбачає переважне право зарахування до ліцеїв системи МВС України, до ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, для таких категорій осіб:

– у якої один із батьків є поліцейським та має вислугу в календарному обчисленні 20 років і більше;

– у якої один із батьків є громадянином, звільненим з поліції за віком, за станом здоров'я чи у зв'язку зі скороченням штату або проведенням організаційних заходів, вислуга років у календарному обчисленні якого становить 20 років і більше;

– у якої один із батьків є поліцейським, який став інвалідом унаслідок захворювання, пов'язаного з проходженням служби.

Відомчі навчальні заклади МВС є невід'ємною частиною національної системи освіти, мають єдині з нею загальні цілі і завдання, функції та принципи діяльності, але на відміну від орієнтації на підготовку фахівців широкого профілю спрямовані на кадрове забезпечення конкретних галузей діяльності МВС України.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 1 закону України «Про вищу освіту» вищий військовий навчальний заклад (вищий навчальний заклад зі специфічними умовами навчання) – вищий навчальний заклад державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб МВС України, Національної поліції, Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади зі спеціальним

статусом, Служби безпеки України, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Порядок відбору кандидатів на навчання до ВНЗ розробляє МВС за погодженням із МОН. Так, наказом МВС України від 15.04.2016 № 315 затверджений Порядок добору, направлення та зарахування кандидатів на навчання до вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку кадрів для Міністерства внутрішніх справ, поліцейських та військовослужбовців Національної гвардії України.

2. Частина 2 цієї статті спрямована на соціальний захист дітей поліцейських, які загинули чи визнані судом безвісно відсутніми особами під час виконання ними службових обов'язків. Таким особам протягом 3 років після здобуття відповідної загальної середньої освіти надається право вступу поза конкурсом за особистим вибором спеціальності до державних і комунальних вищих та професійно-технічних навчальних закладів України для навчання за рахунок коштів державно-го і місцевих бюджетів.

Указ Президента України від 17.03.1998 № 197/98 «Про деякі заходи щодо державної підтримки сімей з неповнолітніми дітьми працівників органів внутрішніх справ, які загинули під час виконання службових обов'язків» зобов'язує передбачати у правилах прийому до ВНЗ, що підпорядковані Міністерству освіти (зараз – МОН) України, іншим центральним органам виконавчої влади, першочергове зарахування в разі рівності набраних балів на місця, забезпечені державним замовленням, а від МВС України вимагає забезпечити приймання цієї категорії дітей до ВНЗ, підпорядкованих МВС, поза конкурсом. Обов'язковою умовою для даної категорії дітей є здобуття відповідної загальної середньої освіти.

Стаття 104. Захист прав та законних інтересів працівників поліції

1. Для захисту своїх прав та законних інтересів працівники поліції можуть утворювати професійні об'єднання та професійні спілки відповідно до Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

2. Професійні спілки поліції здійснюють свої повноваження із урахуванням обмежень, що накладаються на працівників поліції цим Законом. Професійним спілкам працівників поліції та їх членам заборонено організовувати страйки або брати в них участь.

3. У разі створення в Центральному органі управління поліції Колегії до її персонального складу має бути включений представник всеукраїнського об'єднання профспілок працівників поліції, обраний зазначеним об'єднанням.

1. Частина 1 цієї статті дозволяє працівникам поліції для захисту своїх прав та законних інтересів утворювати професійні об'єднання та професійні спілки відповідно до закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності».

Стаття 36 Конституції України передбачає, що громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей. Особливості правового регулювання, засади створення, права та гарантії діяльності професійних спілок визначені законом України від 15.03.1999 № 1045-XIV «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності». Професійна спілка (профспілка) визначена як добровільна неприбуткова громадська організація, що об'єднує громадян, пов'язаних спільними інтересами за родом їх професійної (трудової) діяльності (навчання). Професійні спілки створюються з метою здійснення представництва та захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів членів профспілки.

2. Частина 2 статті, що коментується, встановлює певне обмеження прав профспілки працівників поліції, зокрема їм заборонено організувати страйки або брати в них участь.

Відповідно до ст. 44 Конституції України ті, хто працюють, мають право на страйк для захисту своїх економічних і соціальних інтересів. Порядок здійснення права на страйк встановлюється законом України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)». Страйк застосовується як крайній засіб (коли всі інші можливості вичерпано) вирішення колективного трудового спору (конфлікту) у зв'язку з відмовою роботодавця або уповноваженої ним особи, організації роботодавців, об'єднання організацій роботодавців задовольнити вимоги найманих працівників або уповноваженого ними органу, профспілки, об'єднання профспілок чи уповноваженого нею (ними) органу.

Відповідно до ст. 17 вказаного вище Закону страйк – це тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками (невихід на роботу, невиконання своїх трудових обов'язків) підприємства, установи, організації (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору (конфлікту). Стаття 24 цього Закону забороняє проведення страйку за умов, якщо припинення працівниками роботи створює загрозу життю і здоров'ю людей, довкіллю або перешкоджає запобіганню стихійному лиху, аваріям, катастрофам, епідеміям та епізоотіям чи ліквідації їх наслідків. Забороняється проведення страйку працівників (крім технічного та обслуговуючого персоналу) органів прокуратури, суду, Збройних сил України, органів державної влади, безпеки та правопорядку. За примушування до участі у страйку або перешкоджання участі у страйку шляхом насильства чи погрози застосування насильства або шляхом інших незаконних дій передбачена кримінальна відповідальність за ст. 174 КК України.

3. Частина 3 цієї статті передбачає обов'язкове включення представника всеукраїнського об'єднання профспілок працівників поліції, обраного зазначеним

об'єднанням, до персонального складу колегії у разі її створення в центральному органі управління поліції.

Відповідно до ст. 14 закону України «Про Національну поліцію» структуру центрального органу управління поліції затверджує керівник поліції за погодженням з міністром внутрішніх справ України.

Згідно з п. 12 Положення про Національну поліцію, затвердженого постановою Кабміну України від 28.10.2015 № 877, для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Національної поліції, обговорення найважливіших напрямів її діяльності в Національній поліції може утворюватися колегія. Рішення колегії можуть бути реалізовані шляхом видання відповідного наказу Національної поліції. Для розгляду наукових рекомендацій та проведення фахових консультацій з основних питань діяльності в Національній поліції можуть утворюватись інші постійні або тимчасові консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи. Рішення про утворення чи ліквідацію колегії, інших постійних або тимчасових консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів приймає голова Національної поліції, який затверджує кількісний та персональний склад таких органів, а також положення про них. У разі створення в центральному органі управління поліції колегії до її персонального складу має бути включений представник всеукраїнського об'єднання профспілок працівників поліції, обраний зазначеним об'єднанням.

Розділ X

ФІНАНСОВЕ ТА МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІЦІЇ

Стаття 105. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення поліції

1. Фінансування і матеріально-технічне забезпечення поліції здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, а також інших джерел, не заборонених законом.

2. Майно поліції є державною власністю і належить їй на праві оперативного управління. Органи поліції здійснюють володіння, користування та розпорядження майном у порядку, визначеному законом.

3. Правовий режим земельних ділянок, на яких розміщуються органи (заклади, установи) поліції, визначається законом.

4. Поліція для виконання покладених на неї завдань і повноважень може використовувати службові, у тому числі спеціалізовані, транспортні засоби.

5. Виконавчі комітети сільських, селищних, міських рад надають безоплатно органам і підрозділам поліції службові приміщення, обладнані меблями і засобами зв'язку, транспорт та інші матеріально-технічні засоби.

6. Комунальні та приватні підприємства можуть виділяти органам та підрозділам поліції кошти, транспорт та інші матеріально-технічні засоби, необхідні для виконання повноважень поліції.

1. Національна поліція України є неприбутковою, а розміри бюджетних призначень на забезпечення діяльності поліції встановлюються в Державному бюджеті України на відповідний рік. Зокрема, на фінансування діяльності Національної поліції в 2016 році виділено 14,7 мільярда гривень. Законом України «Про Державний бюджет України на 2016 рік» встановлено, що норми й положення закону України «Про Національну поліцію» застосовуються в порядку та розмірах, установлених Кабміном України, виходячи з наявних фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів. Тобто на рівень фінансування в конкретний проміжок часу може впливати наявність чи відсутність таких фінансових ресурсів.

Обсяг асигнувань на утримання Національної поліції України, у тому числі розмір видатків на оплату праці, щороку встановлюється ВР України окремим рядом під час затвердження Державного бюджету України.

Стаття 2 закону України «Про джерела фінансування органів державної влади» визначила засади бюджетного забезпечення органів державної влади, зокрема Національної поліції України. Відповідно до цієї норми Національна поліція України здійснює свою діяльність виключно за рахунок бюджетного фінансування

(крім випадків, визначених зазначеним Законом) у межах, передбачених Законом України про Державний бюджет України на відповідний рік.

Звідси випливає, що Національна поліція України повинна фінансуватись і забезпечуватись за рахунок бюджетних коштів. Проте в ч. 5 та ч. 6 ст. 105 закону України «Про Національну поліцію» передбачено можливість виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад безоплатно надавати органам і підрозділам поліції службові приміщення, транспорт та інші матеріально-технічні засоби, а також можливість комунальних та приватних підприємств виділяти кошти. І якщо законом України «Про джерела фінансування органів державної влади» передбачено фінансування Національної поліції України з місцевих бюджетів, то положення про виділення коштів приватними підприємствами суперечить ст. 2 закону України «Про джерела фінансування органів державної влади».

МВС, зокрема, отримує гранти для здійснення реформ та становлення Національної поліції України. Тому можна говорити про залучення фінансів не лише з бюджетних джерел. Такими джерелами фінансування діяльності Національної поліції є: кошти державного та місцевих бюджетів; кошти, отримані як оплата робіт, а також кошти, отримані за надання інших послуг; гранти; інші джерела, не заборонені законодавством.

Фінансування Національної поліції України здійснюється в межах коштів, передбачених на утримання бюджетних установ у кошторисах або фінансових планах.

2. З метою забезпечення діяльності поліції за нею закріплюються на основі права господарського відання або передаються їй у власність будівлі, споруди, майнові комплекси, комунікації, обладнання, транспортні засоби та інше майно.

3. Землекористування та реалізація прав власника земельних ділянок, у тому числі набуття відповідних прав на землю, здійснюються поліцією відповідно до Земельного кодексу України.

Так, статтею 92 ЗК України визначено право постійного користування земельними ділянками із земель державної та комунальної власності установами, що належать до державної та комунальної власності. Для Національної поліції України право постійного користування земельною ділянкою – це право володіння і користування земельною ділянкою, яка перебуває у державній або комунальній власності, без встановлення строку.

Цільове призначення земельних ділянок, на яких розміщуються органи (заклади, установи) поліції, – бути основою для розміщення та функціонування відповідних об'єктів. Передача в оренду органами поліції закріплених за ними на праві господарського відання об'єктів власності здійснюється без права їх викупу. Порядок надання в постійне користування земельних ділянок для здійснення діяльності органами і підрозділами Національної поліції України знайшов своє закріплення у ст. 123 ЗК України.

4. У ч. 4 статті йдеться про використання двох видів транспорту: службових транспортних засобів і транспортних засобів спеціалізованого призначення.

Службовий транспорт – це транспорт, що знаходиться у власності Національної поліції України, який забезпечує її транспортні потреби.

Транспортний засіб спеціалізованого призначення – транспортний засіб, який призначений для перевезення певних категорій пасажирів чи вантажів (автобус для перевезення спецзасобів, спецпідрозділу поліції тощо) та має спеціальне обладнання (броньований, обладнаний спеціальними світловими і звуковими сигнальними пристроями тощо).

5. Національна поліція України може отримувати додаткові кошти з місцевих бюджетів для виконання делегованих законами України повноважень органів місцевого самоврядування.

Національній поліції України забороняється створювати позабюджетні фонди, мати позабюджетні спеціальні рахунки та використовувати кошти, одержані за здійснення функцій держави, що передбачають видачу дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрацій та інших дій на платній основі (крім послуг з охорони, що надаються на договірних засадах), у будь-який інший спосіб, крім зарахування таких коштів до Державного бюджету України.

РОЗДІЛ XI ПРИКІНЦЕВІ ТА ПЕРЕХІДНІ ПОЛОЖЕННЯ

1. Цей Закон набирає чинності через три місяці з дня, наступного за днем його опублікування, крім:

1) пунктів 1, 2, 3, 7–13, 15, 17–18 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону, які набирають чинності з дня, наступного за днем його опублікування;

2) частини сьомої статті 15 та частини п'ятої статті 21 цього Закону, які набирають чинності з 1 січня 2017 року.

Щодо поліцейських підрозділів патрульної поліції в місті Києві цей Закон набирає чинності з дня його опублікування.

Щодо поліцейських підрозділів патрульної поліції в містах Одесі та Львові цей Закон набирає чинності з 20 серпня 2015 року.

Положення, які набувають чинності з 01.01.2017 відповідно до підп. 2 п. 1 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення», стосуються вимог до керівника й заступника керівника територіального органу поліції, а також вимог до першого заступника та заступників керівника поліції.

Поширення дії закону України «Про Національну поліцію» на поліцейські підрозділи патрульної поліції в місті Києві з дня його опублікування (06.08.2015) пов'язано з необхідністю законодавчого врегулювання діяльності цих підрозділів, що розпочали свою роботу 04.07.2015, діяльність яких до моменту набуття чинності Законом регулювалась законом України «Про міліцію» та Положенням про патрульну службу МВС, затвердженим наказом МВС України від 02.07.2015 № 796.

Поширення дії закону України «Про Національну поліцію» на поліцейські підрозділи патрульної поліції в містах Одесі та Львові з 20.08.2015 пов'язано з необхідністю законодавчого врегулювання діяльності цих підрозділів, початок роботи яких планувався на вказану дату.

2. До 31 грудня 2016 року керівником та заступниками керівника поліції може бути призначена особа, яка:

1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;

2) має повну вищу освіту;

3) має стаж роботи не менше 10 років;

4) має досвід роботи на керівних посадах не менше 5 років.

Положення п. 2 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» тимчасово змінюють порядок застосування ч. 7 ст. 15 закону України «Про Національну поліцію» (див. коментар до підп. 2 п. 1 «Прикінцевих та перехідних положень»).

Під «загальними умовами вступу на службу в поліцію» слід розуміти вимоги, що висуваються ст. 49 закону України «Про Національну поліцію». Відповідно до неї на службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану й місця проживання, які володіють українською мовою.

Незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я на службу в поліції не можуть бути прийняті особи у випадках, визначених ч. 2 ст. 61 цього Закону, а також особи, які:

1) відмовляються від узяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом;

2) особи, які були або мали бути звільнені з посад на підставі закону України «Про очищення влади».

Під особами, які відмовляються від узяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом, слід розуміти особу:

а) яка відмовляється від узяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень, визначених ст. 6 закону України «Про Національну поліцію»:

– обмежень, визначених законом України «Про запобігання корупції», цим та іншими законами України (ч. 1 ст. 6);

– заборони бути членом політичної партії (ч. 4 ст. 6);

– заборони організувати страйки та брати участь у страйках (ч. 5 ст. 6);

б) яка відмовляється від складання Присяги поліцейського, визначеної ч. 1 ст. 64 закону України «Про Національну поліцію».

Під особами, які були або мали бути звільнені з посад на підставі закону України «Про очищення влади», слід розуміти осіб, які були звільнені або мають бути звільнені з посад відповідно до ч. 3 та 4 ст. 1 закону України «Про очищення влади».

Чинний закон України «Про вищу освіту» не містить визначення поняття «повна вища освіта». Разом із тим співставлення положень чинного закону України «Про вищу освіту» з положеннями попереднього закону України «Про вищу освіту», який розумів під повною вищою освітою освітній рівень вищої освіти особи, який характеризує сформованість її інтелектуальних якостей, що визначають розвиток особи як особистості і є достатніми для здобуття нею кваліфікації за освітньо-кваліфікаційним рівнем спеціаліста або магістра, дозволяє дійти висновку, що поняттю «повна вища освіта» у чинному законодавстві відповідає другий (магістерський) рівень вищої освіти, який, згідно з абз. 4 ч. 1 ст. 5 закону України «Про вищу освіту», відповідає сьомому кваліфікаційному рівню Національної рамки кваліфікації і передбачає здобуття особою поглиблених теоретичних та/або практичних знань, умінь і навичок за обраною спеціальністю (чи спеціалізацією), загальних засад методології наукової та/або професійної діяльності й інших компетентностей, достатніх для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності.

Поняття «стаж роботи» не визначається чинним українським законодавством. Однак нормативно-правові акти використовують поняття «стаж роботи» і «трудо-вий стаж» до певної міри як взаємозамінні, причому перше поняття використовується, як правило, стосовно стажу певної роботи або стажу роботи в певній сфері.

Саме в такому значенні це поняття використовується у п. 3 ч. 5 ст. 21 закону України «Про Національну поліцію», замість якого тимчасово застосовується положення, що коментується, та передбачає наявність стажу роботи в галузі права. Натомість тут установлюється лише вимога до загальної тривалості трудової діяльності претендента на обіймання посад керівника та заступника керівника поліції без уточнення сфери, в якій така трудова діяльність здійснювалась.

Відповідно до Порядку підтвердження наявного трудового стажу для призначення пенсій за відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній, затвердженого постановою Кабміну України від 12.08.1993 № 637, основним документом, що підтверджує стаж роботи, є трудова книжка. За відсутності трудової книжки або відповідних записів у ній трудовий стаж установлюється на підставі інших документів, виданих за місцем роботи, служби чи навчання, а також архівними уставами.

Під досвідом роботи на керівних посадах слід розуміти час обіймання посад, віднесених до керівних. У законодавстві сьогодні відсутнє визначення поняття «керівна посада», однак, виходячи зі змісту нормативно-правових актів (зокрема наказу Національного агентства України з питань державної служби від 13.09.2011 № 11 «Про Довідник типових професійно-кваліфікаційних характеристик посад державних службовців»), під керівною посадою слід розуміти посаду, пов'язану з керівництвом певним колом осіб, що підпорядковані особі, яка її обіймає (керівник, директор, начальник, завідувач, їх заступники). Слід підкреслити, що в цьому положенні законодавцем не розкривається сфера діяльності, в якій особа повинна мати досвід роботи на керівних посадах.

Досвід роботи на керівних посадах визначається на підставі записів у трудовій книжці; питання щодо віднесення посади до керівної вирішується шляхом дослідження посадової інструкції або іншого документа, що описує завдання, обов'язки та повноваження, пов'язані з цією посадою.

3. До 31 грудня 2016 року керівником та заступниками керівника територіальних органів поліції може бути призначена особа, яка:
- 1) відповідає загальним умовам вступу на службу в поліцію;
 - 2) має повну вищу освіту;
 - 3) має стаж роботи не менше 5 років;
 - 4) має досвід роботи на керівних посадах не менше одного року.

Положення п. 3 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» тимчасово змінює порядок застосування ч. 5 ст. 21 закону України «Про Національну поліцію» (див. коментар до підп. 2 п. 1 «Прикінцевих та перехідних положень»).

Стосовно змісту вимог, що висуваються до особи, яка може бути призначена керівником або заступником керівника територіальних органів поліції див. коментар до п. 3 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення».

3¹. Посадовим особам податкової міліції для виконання покладених на них обов'язків надаються права, передбачені статтями 42–46 цього Закону.

Військовослужбовці Управління державної охорони України під час здійснення державної охорони мають право зберігати, носити і застосовувати вогнепальну зброю та спеціальні засоби на підставі і в порядку, передбачених цим Законом.

(Розділ XI доповнено пунктом 3¹ згідно із законом України від 23.12.2015 з № 901-VIII)

1. Статті 42–46 закону України «Про Національну поліцію» визначають порядок та підстави застосування поліцейських заходів примусу (фізичний вплив (сила), застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї). Абзац перший п. 3¹ «Прикінцевих та перехідних положень» поширює положення щодо застосування вказаних заходів на посадових осіб податкової міліції для виконання покладених на них обов'язків.

Відповідно до ч. 1 ст. 348 Податкового кодексу України податкова міліція складається зі спеціальних підрозділів по боротьбі з податковими правопорушеннями, що діють у складі відповідних контролюючих органів, і здійснює контроль за додержанням податкового законодавства, виконує оперативно-розшукову, кримінально-процесуальну та охоронну функції.

Відповідно до ст. 350 Податкового кодексу України, податкова міліція відповідно до покладених на неї завдань:

– приймає і реєструє заяви, повідомлення та іншу інформацію про кримінальні та інші правопорушення, віднесені законом до компетенції податкової міліції, здійснює в установленому порядку їх перевірку і ухвалює щодо них передбачені законом рішення;

– проводить відповідно до закону оперативно-розшукову діяльність, а також досудове розслідування в межах наданої законом компетенції, вживає заходів щодо відшкодування завданих державі збитків;

– здійснює розшук осіб, які переховуються від слідства та суду за кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування та бюджетній сфері;

– вживає заходів щодо виявлення і розслідування злочинів, пов'язаних з відмиванням, легалізацією, розкраданням коштів та іншими незаконними фінансовими операціями;

– виявляє причини та умови, що сприяли вчиненню злочинів та інших правопорушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері, вживає заходів до їх усунення;

– у разі виявлення фактів, що свідчать про організовану злочинну діяльність, або дій, що створюють умови для такої діяльності, направляє матеріали з цих питань відповідним спеціальним органам по боротьбі з організованою злочинністю;

– передає відповідним правоохоронним органам матеріали за фактами правопорушень, за які законом передбачено кримінальну відповідальність, якщо їх розслідування не належить до компетенції податкової міліції;

– забезпечує безпеку діяльності контролюючих органів та їх працівників, а також захист працівників від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків;

– здійснює заходи щодо запобігання і протидії корупції у контролюючих органах та виявлення фактів корупції, а також усунення наслідків корупційних правопорушень;

– складає протоколи та розглядає справи про адміністративні правопорушення у випадках, передбачених законом;

– збирає, аналізує, узагальнює інформацію щодо порушень у сфері оподаткування та бюджетній сфері, прогнозує тенденції розвитку негативних процесів кримінального характеру, пов'язаних з оподаткуванням.

– виявляє кримінальні та інші правопорушення у сфері оподаткування, митній та бюджетній сферах, встановлює місцезнаходження платників податків, проводить опитування їх засновників, посадових осіб.

2. Абзац другий п. 3¹ «Прикінцевих та перехідних положень» поширює дію положень закону України «Про Національну поліцію» щодо зберігання, носіння і застосування вогнепальної зброї (ст. 42 та ст. 46) та спеціальних засобів (ст. 42 та ст. 45) на військовослужбовців Управління державної охорони України.

Управління державної охорони України є державним правоохоронним органом спеціального призначення, підпорядкованим Президентові України та підконтрольним Верховній Раді України (ч. 1 ст. 11 закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб»).

Відповідно до ч. 1 ст. 1 закону України «Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб» під державною охороною слід розуміти систему організаційно-правових, режимних, оперативно-розшукових, інженерно-технічних та інших заходів, які здійснюються спеціально уповноваженими державними органами з метою забезпечення нормального функціонування органів державної влади України, безпеки посадових осіб та об'єктів, визначених цим Законом.

Стаття 4 вказаного Закону встановлює, що державна охорона здійснюється щодо Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Конституційного Суду України та Верховного Суду України. Слід також звернути увагу на те, що відповідно до положень ч. 2 ст. 1 не вважаються державною охороною, регульованою цим Законом, заходи охоронного характеру, які здійснюються державними органами з метою забезпечення безпеки учасників кримінального судочинства, інших осіб та об'єктів, крім визначених цим Законом.

4. До приведення законодавства України у відповідність із цим Законом акти законодавства застосовуються в частині, що не суперечить цьому Закону.

Законодавство України – це сукупність чинних в Україні нормативно-правових актів під якими звичаєно розуміти офіційні письмові документи, ухвалені фізичними особами, уповноваженими на це суб'єктом нормотворення у визначеній законодавством формі та за встановленою законодавством процедурою, спрямовані на регулювання суспільних відносин, що містять норми права, мають неперсоніфікований характер і розраховані на неодноразове застосування. Інакше кажучи, нормативно-правовий акт – це документ, ухвалений у визначеному порядку компетентним державним органом, у якому містяться норми права.

У правовій системі України нормативно-правовий акт є основним джерелом права. Нормативно-правові акти становлять єдину ієрархічну систему, яка повинна характеризуватися внутрішньою узгодженістю й забезпечувати правове регулювання в різних сферах суспільних відносин. За юридичною силою нормативно-правові акти поділяють на закони та підзаконні нормативно-правові акти.

З ухваленням закону України «Про Національну поліцію» закономірно постала необхідність у внесенні змін до вже діючих нормативно-правових актів для узгодження їх між собою. Першим кроком у цьому напрямі стало ухвалення закону України від 10.11.2015 № 766-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Національної поліції», яким були внесені зміни до Кодексу цивільного захисту України, а також законів України «Про джерела фінансування органів державної влади», «Про захист суспільної моралі», «Про Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України», «Про державне регулювання діяльності у сфері трансферу технологій», «Про управління об'єктами державної власності», «Про соціальну адаптацію осіб, які відбувають чи відбули покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк», «Про особливості забезпечення громадського порядку та громадської безпеки у зв'язку з підготовкою та проведенням футбольних матчів», «Про вибори народних депутатів України», «Про протидію торгівлі людьми», «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства», «Про систему екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112», «Про громадські об'єднання», «Про охоронну діяльність», «Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України, посвідчують особу чи її спеціальний статус», «Про Кабінет Міністрів України», «Про Національну гвардію», «Про правовий режим воєнного стану», «Про місцеві вибори» тощо.

Наступним кроком у приведенні законодавства України у відповідність до закону України «Про Національну поліцію» стало ухвалення:

– закону України від 23.12.2015 № 900-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення гарантій соціального захисту колишніх працівників органів внутрішніх справ України та членів їхніх сімей», яким були внесені зміни до законів України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо пенсійного забезпечення», а також був доповнений п. 15 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» закону України «Про Національну поліцію» абзацами другим і третім такого змісту:

«За колишніми працівниками міліції, у тому числі пенсіонерами, а також членами їхніх сімей, іншими особами зберігаються пільги, компенсації і гарантії, передбачені цим Законом для колишніх поліцейських, членів їхніх сімей, інших осіб.

Право на отримання одноразової грошової допомоги, інших виплат, передбачених Законом України «Про міліцію», зберігається і здійснюється в порядку, що діяв до набрання чинності Законом України «Про Національну поліцію».

– закону України від 23.12.2015 № 901-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України "Про Національну поліцію"». Цим Законом були внесені зміни до Кодексу законів про працю України, Кодексу України про адміністративні правопорушення, Цивільного кодексу України, Кримінально-виконавчого кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України, Лісового кодексу України, Повітряного кодексу України, Кримінального процесуального кодексу України, а також законів України «Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи», «Про пенсійне забезпечення», «Про Службу безпеки України», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю», «Про оборону України», «Про ветеринарну медицину», «Про військовий обов'язок і військову службу», «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» тощо.

Ухвалення вищезазначених законів сприяло узгодженості нормативно-правових актів у системі законодавства України.

5. Визнати такими, що втратили чинність:

Закон України «Про міліцію» (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 4, ст. 20 із наступними змінами);

Постанову Верховної Ради Української РСР «Про порядок введення в дію Закону Української РСР «Про міліцію» (Відомості Верховної Ради УРСР, 1991 р., № 4, ст. 21).

Під втратою чинності нормативно-правового акта необхідно розуміти передбачений правовими приписами момент закінчення дії нормативно-правового акта, що є наслідком настання передбачених у законодавстві обставин. Такими обставинами можуть бути: скасування нормативно-правового акта (його частини), визнання нормативно-правового акта недійсним (неконституційним, незаконним), завершення дії тимчасового нормативно-правового акта (настання передбаченої у ньому дати або невідкладної обставини).

Термін «втрата чинності нормативно-правового акта» відповідно до п. 1.4 Порядку подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України та проведення їх державної реєстрації, затвердженого наказом Мін'юсту України від 12.04.2005 № 34/5, означає припинення в установленому законодавством порядку застосування зареєстрованого в Мін'юсті нормативно-правового акта або окремих його положень.

Утрата чинності закону України від 20.12.1990 № 565-XII «Про міліцію» відбулась на підставі прямого скасування і його фактичній заміні внаслідок ухвалення закону України «Про Національну поліцію», що регулює ту саму групу суспільних відносин – забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку в державі.

Утрата чинності закону України «Про міліцію» згідно з п. 1 «Прикінцевих та перехідних положень» закону України «Про Національну поліцію» відбулася з 00 годин 00 хвилин 07.11.2015, оскільки з 00.01 хвилини 07.11.2015 набув чинності закон України «Про Національну поліцію».

Відповідно до п. 1 «Прикінцевих та перехідних положень» закон України «Про Національну поліцію» набирає чинності через три місяці з дня, наступного за днем його опублікування, що відбулося 06.08.2015, тобто з 07.11.2015, крім окремих перехідних положень, а саме п. 1, 2, 3, 7–13, 15, 17–18 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» цього Закону, які набрали чинності з дня, наступного за днем його опублікування (з 07.08.2015), ч. 7 ст. 15 та ч. 5 ст. 21, які набирають чинності з 01.01.2017.

Утрата чинності постанови Верховної Ради Української РСР «Про порядок введення в дію Закону Української РСР від 25.12.1990 № 583-XII “Про міліцію”», згідно з якою з 01.01.1991 набув чинності закон «Про міліцію», відбулась 07.11.2015 на підставі закону України «Про Національну поліцію», який набув чинності з 00.01 хвилини 07.11.2015.

6. Внести зміни до таких законів України:

1) в абзаці другому частини першої статті 5 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 22, ст. 303 із наступними змінами) слова «судовою міліцією» виключити;

2) у частині першій статті 15 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 11, ст. 50 із наступними змінами):

пункт «г» викласти в такій редакції:

«г) щодо суддів, працівників апарату суду та їх близьких родичів – на підрозділи відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України»;

після абзацу сьомого доповнити новим абзацом такого змісту:

«е) щодо інших працівників, зазначених у статті 2 цього Закону, – на поліцію».

У зв'язку з цим абзац восьмий вважати абзацом дев'ятим;

3) абзац перший частини третьої статті 3 Закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 11, ст. 51; 2003 р., № 16, ст. 124; 2009 р., № 36-37, ст. 511; 2014 р., № 47, ст. 2051) викласти в такій редакції:

«3. Здійснення заходів безпеки покладається на уповноважені органи, у складі структур яких з цією метою можуть створюватися спеціальні підрозділи. Безпека осіб, яких беруть під захист, якщо кримінальні провадження знаходяться в провадженні податкової міліції, прокуратури або суду, забезпечується за їх рішенням відповідно органами Служби безпеки України, органами поліції, органами і установами виконання покарань, слідчими ізоляторами чи підрозділами відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України»;

4) у частині першій статті 19 Закону України «Про судову експертизу» (Відомості Верховної Ради України, 1994 р., № 28, ст. 232; 2005 р., № 1, ст. 14) слова «Міністерством внутрішніх справ України» замінити словами «підрозділами відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України», а слово «йому» виключити;

5) у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (Відомості Верховної Ради України, 2015 р., №№ 18–20, ст. 132):

а) у статті 138:

у частині першій слова «Органи внутрішніх справ» замінити словами «Підрозділи відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України»;

у частині третій слова «органами внутрішніх справ» замінити словами «відомчою воєнізованою охороною Державної судової адміністрації України»;

б) у статті 157:

у частині першій слова «спеціалізовані підрозділи органів Міністерства внутрішніх справ» замінити словами «підрозділи відомчої воєнізованої охорони Державної судової адміністрації України»;

доповнити частиною другою такого змісту:

«2. Підрозділи відомчої воєнізованої охорони утворюються Державною судовою адміністрацією України за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України, працівники яких під час виконання службових обов'язків мають право користуватися вогнепальною зброєю та спеціальними засобами в порядку і відповідно до вимог, визначених законом.

Державна судова адміністрація за погодженням з Міністерством внутрішніх справ України затверджує положення про відомчу воєнізовану охорону та здійснює контроль за діяльністю її підрозділів».

Підпункт 1 п. 6 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» вносить зміни до закону України «Про оперативну-розшукову діяльність» стосовно переліку підрозділів, що здійснюють оперативну-розшукову діяльність, виключаючи з нього судову міліцію. Ці зміни пов'язуються з припиненням існування підрозділів судової міліції.

Підпункт 2 п. 6 вносить зміни до закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» стосовно переліку органів, які здійснюють заходи забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів.

Підпункт 3 п. 6 вносить зміни до закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» стосовно переліку органів, що забезпечують безпеку осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві.

Підпункт 4 п. 6 вносить зміни до закону України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» стосовно переліку органів, які забезпечують охорону державних спеціалізованих установ, що проводять судові експертизи.

Підпункт 5 п. 6 вносить зміни до закону України «Про судоустрій і статус суддів» стосовно:

- а) переліку органів, що забезпечують державний захист суддів та членів їх сімей;
- б) переліку органів, що забезпечують охорону та підтримання громадського порядку в судах.

6) у Законі України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 29, ст. 399 із наступними змінами):

а) статтю 1² доповнити пунктом «ж» такого змісту:

«ж) державні службовці та працівники навчальних, медичних закладів та науково-дослідних установ Міністерства внутрішніх справ України або поліції з числа колишніх працівників міліції, які станом на день опублікування Закону України «Про Національну поліцію» проходили службу в органах внутрішніх справ та мали календарну вислугу не менше п'яти років і продовжили роботу в Міністерстві внутрішніх справ України або поліції (їх територіальних органах, закладах та установах) на посадах, що заміщуються державними службовцями відповідно до Закону України «Про державну службу», а в навчальних, медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах».

Відповідно до ст. 102 закону України «Про Національну поліцію» пенсійне забезпечення поліцейських та виплата одноразової грошової допомоги після звільнення їх зі служби в поліції здійснюються в порядку та на умовах, визначених законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Підпункт 6 «а» п. 6 «Прикінцевих та перехідних положень» закону України «Про Національну поліцію» встановлює, що до переліку осіб, які мають право на пенсійне забезпечення на умовах закону України від 09.04.1992 № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», приєднуються державні службовці та працівники навчальних, медичних закладів і науково-дослідних установ МВС України або поліції з колишніх працівників міліції, які станом на день опублікування закону України «Про Національну поліцію» (06.08.2015) проходили службу в органах внутрішніх справ та мали календарну вислугу не менше 5 років і продовжили роботу в МВС України або поліції (їх територіальних органах, закладах та установах) на посадах, що заміщуються державними

службовцями відповідно до закону України «Про державну службу», а в навчальних, медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах.

Особи офіцерського складу, прапорщики і мічмани, військовослужбовці надстрокової служби та військової служби за контрактом, особи, які мають право на пенсію згідно зі ст. 1 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», за наявності встановленої цим Законом вислуги на військовій службі, службі в органах внутрішніх справ, Національній поліції, в державній пожежній охороні, в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, в органах і підрозділах цивільного захисту, податкової міліції та Державної кримінально-виконавчої служби України мають право на довчну пенсію за вислугу років.

Вислуга років – це особливий вид спеціального стажу окремих категорій працівників, який передбачає пільгове пенсійне забезпечення у зв'язку з утратою професійної працездатності й виходом на пенсію до настання віку, який дає право на пенсію за віком.

Порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ та членам їхніх сімей затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 17.07.1992 № 393.

Наказом МВС України від 25.06.2013 № 611 «Про окремі питання організації роботи із соціальних виплат в органах внутрішніх справ України» (зі змінами 2015 р.) затверджено Інструкцію про організацію роботи з оформлення документів для призначення пенсій та отримання пільг військовослужбовцям Національної гвардії України, особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України, звільненим зі служби, та членам їх сімей». Постановою правління Пенсійного фонду України від 30.01.2007 № 3-1 затверджено Порядок подання та оформлення документів для призначення (перерахунку) пенсій відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

На сьогодні указом Президента України від 09.12.2015 № 691/2015 затверджено перелік посад, які можуть бути заміщені поліцейськими в державних органах, установах та організаціях. Указ втрачає чинність з 01.01.2017.

б) в абзаці першому пункту «а» частини першої статті 12 слова «у пунктах "б" – "д"» замінити словами «у пунктах "б" – "д", "ж"»;

Стаття 12 закону України від 09.04.1992 № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначає умови призначення пенсій за вислугу років.

Унесення зазначених змін до п. «а» ч. 1 ст. 12 у зв'язку з ухваленням закону України «Про Національну поліцію» дозволяє призначати пенсію за вислугу років

особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, іншим особам, зазначеним у пунктах «б» – «д», «ж» ст. 12 цього закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», незалежно від віку, якщо вони звільнені зі служби:

- по 30 вересня 2011 року і на день звільнення мають вислугу 20 років і більше;
- з 1 жовтня 2011 року по 30 вересня 2012 року і на день звільнення мають вислугу 20 календарних років та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2012 року по 30 вересня 2013 року і на день звільнення мають вислугу 21 календарний рік і більше;
- з 1 жовтня 2013 року по 30 вересня 2014 року і на день звільнення мають вислугу 21 календарний рік та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2014 року по 30 вересня 2015 року і на день звільнення мають вислугу 22 календарних роки і більше;
- з 1 жовтня 2015 року по 30 вересня 2016 року і на день звільнення мають вислугу 22 календарних роки та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2016 року по 30 вересня 2017 року і на день звільнення мають вислугу 23 календарних роки і більше;
- з 1 жовтня 2017 року по 30 вересня 2018 року і на день звільнення мають вислугу 23 календарних роки та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2018 року по 30 вересня 2019 року і на день звільнення мають вислугу 24 календарних роки і більше;
- з 1 жовтня 2019 року по 30 вересня 2020 року і на день звільнення мають вислугу 24 календарних роки та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2020 року або після цієї дати і на день звільнення мають вислугу 25 календарних років і більше.

Цей перелік не стосується осіб, зазначених у ч. 3 ст. 5 цього Закону, а саме осіб, які не набули (не набудуть) права на пенсію за вислугу років згідно з цим Законом, або осіб, звільнених з військової служби, які виявили бажання отримувати пенсію в порядку і на умовах, передбачених законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

До календарної вислуги років зараховується також період, зазначений у ч. 2 ст. 17 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», яка визначає види служби та періоди часу, які зараховуються до вислуги років для призначення пенсії. Тобто до вислуги років поліцейським, особам офіцерського складу, середнього, старшого та вищого начальницького складу органів внутрішніх справ, державної пожежної охорони, Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, органів і підрозділів цивільного захисту, податкової міліції чи Державної кримінально-виконавчої служби України під час призначення пенсії на умовах цього Закону додатково зараховується час їхнього навчання (незалежно від форми навчання) у цивільних вищих навчальних закладах, а також в інших навчальних закладах, після закінчення яких присвоюється офіцерське (спеціальне) звання, до вступу на військову

службу, службу до органів внутрішніх справ, Національної поліції, державної пожежної охорони, органів і підрозділів цивільного захисту, податкової міліції чи Державної кримінально-виконавчої служби України або призначення на відповідну посаду в межах до п'яти років із розрахунку один рік навчання за шість місяців служби.

Крім того, до вислуги років осіб, зазначених у п. «ж» ст. 1² закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», додатково зараховується час безперервної роботи з дня призначення після звільнення зі служби в органах внутрішніх справ (міліції) на посадах у МВС України або Національній поліції (їх територіальних органах, закладах та установах), що заміщуються державними службовцями, а в навчальних і медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах.

в) у частині першій статті 13 пункт «а» після слів «за станом здоров'я» доповнити словами «особам, звільненим зі служби в поліції на підставі пунктів 2, 3 частини першої статті 77 Закону України "Про Національну поліцію"»; пункт «б» після слів «органах внутрішніх справ» доповнити словом «поліції»;

Стаття 13 закону України від 09.04.1992 № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначає розміри пенсій за вислугу років. Доповнення до п. «а» ст. 13 цього Закону дозволяє призначати пенсію за вислугу років особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам, які мають право на пенсію за цим Законом, які мають вислугу 20 років і більше (п. «а» ст. 12 «Умови призначення пенсій за вислугу років»), у таких розмірах: за вислугу 20 років – 50 процентів, а звільненим у відставку за віком або за станом здоров'я, особам, звільненим зі служби в поліції на підставі п. 2, 3 ч. 1 ст. 77 закону України «Про Національну поліцію» – 55 процентів відповідних сум грошового забезпечення (ст. 43 «Заробіток (грошове забезпечення) для обчислення пенсій»), за кожний рік вислуги понад 20 років – 3 проценти відповідних сум грошового забезпечення.

Частина 1 ст. 77 закону України «Про Національну поліцію» передбачає, що поліцейський звільняється зі служби в поліції, а служба в поліції припиняється:

– згідно з п. 2 – через хворобу – за рішенням медичної комісії про непридатність до служби в поліції;

– згідно з п. 3 – за віком – у разі досягнення встановленого для нього законом України «Про Національну поліцію» граничного віку перебування на службі в поліції.

Доповнення до п. «б» ст. 13 закону України від 09.04.1992 № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» дозволяє призначати пенсію за вислугу років особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам, які мають право на пенсію за цим Законом, які мають

страховий стаж 25 років і більше, з яких не менше 12 календарних років і 6 місяців становить військова служба, служба в органах внутрішніх справ, поліції, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції чи Державній кримінально-виконавчій службі України (п. «б» ст. 12 «Умови призначення пенсій за вислугу років») у таких розмірах: за страховий стаж 25 років – 50 процентів і за кожний повний рік стажу понад 25 років – 1 процент відповідних сум грошового забезпечення (ст. 43 «Заробіток (грошове забезпечення) для обчислення пенсій»).

г) у статті 17 пункт «б» частини першої після слів «органах внутрішніх справ» доповнити словом «поліції».

Після частини другої доповнити новою частиною такого змісту: «До вислуги років осіб, зазначених у пункті «ж» статті 1² цього Закону, додатково зараховується час безперервної роботи (з дня призначення після звільнення зі служби в органах внутрішніх справ (міліції) на посадах у Міністерстві внутрішніх справ України або Національній поліції (їх територіальних органах, закладах та установах), що заміщуються державними службовцями, а в навчальних, медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах».

У зв'язку з цим частини третю і четверту вважати відповідно частинами четвертою і п'ятою.

Стаття 17 закону України від 09.04.1992 № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» визначає види служби та періоди часу, які зараховуються до вислуги років для призначення пенсії. Доповнення до п. «б» ч. 1 ст. 17 вказаного Закону надає право особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби і військової служби за контрактом, іншим особам, зазначеним у п. «б» – «д» ст. 1² цього Закону, які мають право на пенсію за цим Законом, до вислуги років для призначення пенсії зараховувати службу в органах внутрішніх справ, поліції, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції, Державній кримінально-виконавчій службі України на посадах начальницького і рядового складу з дня призначення на відповідну посаду.

Доповнення ст. 17 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», яка визначає види служби та періоди часу, які зараховуються до вислуги років для призначення пенсії, частиною 3 дозволяє до вислуги років державних службовців та працівників навчальних і медичних закладів та науково-дослідних установ МВС України або поліції з колишніх працівників міліції, які станом на день опублікування закону України «Про Національну поліцію» (06.08.2015) проходили службу в органах внутрішніх справ та мали календарну вислугу не менше 5 років і продовжили роботу в МВС України або поліції (їх територіальних органах, закладах та установах) на посадах, що

заміщуються державними службовцями відповідно до закону України «Про державну службу», а в навчальних і медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах, додатково зараховувати час безперервної роботи з дня призначення після звільнення зі служби в органах внутрішніх справ (міліції) на посадах у МВС України або Національній поліції (їх територіальних органах, закладах та установах), що заміщуються державними службовцями, а в навчальних, медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах».

г) статтю 43 доповнити частинами п'ятнадцятою і шістнадцятою такого змісту: «Особам, зазначеним у пункті "ж" статті 1², пенсія обчислюється відповідно до частини третьої цієї статті з розміру грошового забезпечення, яке вони мали на день звільнення зі служби в органах внутрішніх справ».

Доповнення ст. 43 закону України від 09.04.1992 № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», яка визначає зарібок (грошове забезпечення) для обчислення пенсій, частиною 15 дозволяє обчислювати пенсії державним службовцям та працівникам навчальних і медичних закладів та науково-дослідних установ МВС України або поліції з колишніх працівників міліції, які станом на день опублікування закону України «Про Національну поліцію» (06.08.2015) проходили службу в органах внутрішніх справ та мали календарну вислугу не менше 5 років і продовжили роботу в МВС України або поліції (їх територіальних органах, закладах та установах) на посадах, що заміщуються державними службовцями відповідно до закону України «Про державну службу», а в навчальних і медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах, відповідно до ч. 3 цієї статті з розміру грошового забезпечення, яке вони мали на день звільнення зі служби в органах внутрішніх справ.

Згідно з ч. 3 ст. 43 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсії особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам, які мають право на пенсію за цим Законом, та членам їх сімей обчислюються з розміру грошового забезпечення, враховуючи відповідні оклади за посадою, військовим (спеціальним) званням, процентну надбавку за вислугу років, щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії в розмірах, установлених законодавством, з якого було сплачено єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, а до 01.01.2011 – страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, у порядку, встановленому Кабміном України.

Відповідно, доповнення ст. 43 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» частиною 16 визначає, що у разі якщо на момент призначення пенсії відбулася зміна розміру хоча б одного з видів грошового забезпечення та/або були введені для зазначених категорій

осіб нові щомісячні додаткові види грошового забезпечення (надбавки, доплати, підвищення) та премії у розмірах, установлених законодавством, призначена пенсія підлягає негайному перерахунку.

Постановою Кабміну України від 11.11.2015 № 988 «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції» встановлено, що грошове забезпечення поліцейських складається з посадового окладу, окладу за спеціальним званням, щомісячних додаткових видів грошового забезпечення (підвищення посадового окладу, надбавки, доплати, які мають постійний характер), премій та одноразових додаткових видів грошового забезпечення.

Грошове забезпечення курсантів ВНЗ МВС України із специфічними умовами навчання складається з посадового окладу.

Поліцейським також повинні виплачувати:

- надбавку за стаж служби в поліції – в розмірах згідно з додатком 11;
- надбавку за виконання функцій державного експерта з питань таємниць та надбавку за службу в умовах режимних обмежень – у розмірах та порядку, визначених законодавством;
- доплату за службу в нічний час – у розмірі 35 відсотків посадового окладу з розрахунку за кожну годину служби в нічний час;
- надбавку за безперервний стаж на шифрувальній роботі – у розмірі до 20 відсотків посадового окладу; ця надбавка виплачується особам, які безпосередньо зайнятим на шифрувальній роботі;
- доплату за науковий ступінь кандидата або доктора наук з відповідної спеціальності, якщо діяльність за профілем відповідає науковому ступеню, – у розмірі, відповідно, 5 і 10 відсотків посадового окладу. За наявності двох наукових ступенів доплата встановлюється за одним (вищим) науковим ступенем;
- доплату за вчене звання у разі, коли особа обіймає посаду, пов'язану з педагогічною або науковою діяльністю, і має вчене звання доцента (старшого наукового співробітника), – у розмірі 5, професора, – 10 відсотків посадового окладу. За наявності двох або більше вчених звань доплата встановлюється за одним (вищим) званням;
- надбавку за почесне звання «заслужений» – у розмірі 10 відсотків посадового окладу; ця надбавка виплачується, коли виконання поліцейськими службових обов'язків згідно з посадами збігається за профілем з почесним званням;
- підвищення на 25 відсотків посадових окладів курсантам за відмінне навчання або отримання відповідної кількості балів за шкалою ECTS за результатами екзаменаційної сесії.

7) в абзаці восьмому частини тринадцятої статті 17 Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» (Відомості Верховної Ради України, 2006 р., № 38, ст. 324; 2015 р., № 13, ст. 85; із змінами, внесеними Законом України від 14 травня 2015 року № 433-VIII) слова «особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України» замінити словом «поліцейським»;

Відповідно до закону України від 25.03.1992 № 2232-XII «Про військовий обов'язок і військову службу» військовий обов'язок устанавлюється з метою підготовки громадян України до захисту Вітчизни, забезпечення особовим складом Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також правоохоронних органів спеціального призначення та Державної спеціальної служби транспорту, посади в яких комплектуються військовослужбовцями.

Військова служба є державною службою особливого характеру, яка полягає у професійній діяльності придатних до неї за станом здоров'я й віком громадян України, іноземців та осіб без громадянства, пов'язаній з обороною України, її незалежності й територіальної цілісності. Час проходження військової служби зараховується громадянам України до їх страхового стажу, стажу роботи, стажу роботи за спеціальністю, а також до стажу державної служби.

До моменту набрання чинності законом України «Про Національну поліцію України» (07.11.2015) частиною 13 ст. 17 закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» до переліку громадян призовного віку, яким надавалась відстрочка від призову на строкову службу, належали особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України на весь період їх служби.

Відповідно до Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів Української РСР від 29.07.1991 № 114, було визначено, що до рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ належали особи, які перебували у кадрах МВС і яким присвоєно спеціальні звання, встановлені законодавством.

Поліцейським відповідно до ч. 1 ст. 17 закону України «Про Національну поліцію України» є громадянин України, який склав Присягу поліцейського, проходить службу на відповідних посадах у поліції і якому присвоєно спеціальне звання поліції.

Заміна слів «особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України» на «поліцейським» в абз. 8 ч. 13 ст. 17 закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» тепер означає, що поліцейських, на весь період їх служби віднесено до переліку громадян призовного віку, яким згідно з абз. 8 ч. 13 ст. 17 закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» надається відстрочка від призову на строкову військову службу для продовження професійної діяльності.

Також згідно з ч. 6 ст. 59 закону України «Про Національну поліцію» поліцейські, у тому числі слухачі та курсанти ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських, та які перебувають на військовому обліку військовозобов'язаних, на час служби в поліції знімаються з такого обліку і перебувають у кадрах поліції.

8) у частині першій статті 21 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» (Відомості Верховної Ради України, 2003 р., № 27, ст. 208) слова «Законом України «Про міліцію» замінити словами «Законом України «Про Національну поліцію»;

Заміна слів «Законом України “Про міліцію”» на слова «Законом України “Про Національну поліцію”» в ч. 1 ст. 21 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» передбачає, що військовослужбовці, а також працівники Державної прикордонної служби України, які відповідно до їх службових повноважень можуть залучатися до оперативно-службової діяльності, під час виконання завдань з охорони державного кордону та суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні в межах повноважень, визначених законами України «Про Державну прикордонну службу України», «Про державний кордон України» та «Про виключну (морську) економічну зону України», мають право в порядку й у випадках, передбачених законом України «Про Національну поліцію», військовими статутами Збройних сил України та іншими нормативно-правовими актами, застосовувати фізичну силу, використовувати службових собак, а також зберігати, носити спеціальні засоби і зброю, використовувати й застосовувати їх самостійно або у складі підрозділів.

Перелік заходів примусу (фізичний вплив (сила), застосування спеціальних засобів, застосування вогнепальної зброї), а також порядок їх застосування визначено в ст. 42–46 закону України «Про Національну поліцію».

Частиною 5 ст. 43 закону України «Про Національну поліцію» заборонено застосування фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї до жінок з явними ознаками вагітності, малолітніх осіб, осіб з явними ознаками обмежених можливостей або старості, крім випадків вчинення ними збройного чи групового нападу, учинення збройного опору поліцейському, що загрожує життю та здоров'ю інших осіб або поліцейських, якщо відбити такий напад або опір іншими способами й засобами неможливо.

Що стосується військовослужбовців, а також працівників Державної прикордонної служби України, які відповідно до їх службових повноважень можуть залучатися до оперативно-службової діяльності, то під час виконання завдань з охорони державного кордону та суверенних прав України в її виключній (морській) економічній зоні, як визначено частиною 2 ст. 21 закону України «Про Державну прикордонну службу України», не допускається застосування зброї в напрямку території суміжної держави, за винятком випадків відбиття збройного нападу та вторгнення на територію України озброєних військових груп і злочинних угруповань, припинення збройних провокацій, а також для відбиття нападу або припинення збройного опору осіб, які незаконно перетинають чи намагаються незаконно перетнути державний кордон України.

9) у статті 26 Закону України «Про Службу безпеки України» (Відомості Верховної Ради України, 1992 р., № 27, ст. 382) слова «Законом України «Про міліцію» замінити словами «Законом України «Про Національну поліцію»».

Заміна слів «Законом України “Про міліцію”» на слова «Законом України “Про Національну поліцію”» у ст. 26 закону України від 25.03.1992 № 2229-XII «Про

Службу безпеки України», яка визначає підстави і порядок застосування зброї та спеціальних засобів, передбачає, що військовослужбовці СБУ мають право зберігати, носити, використовувати і застосовувати зброю та спеціальні засоби на підставах і в порядку, передбачених законом України «Про Національну поліцію», військовими статутами Збройних сил України та іншими актами законодавства.

Підстави і порядок застосування зброї та спеціальних засобів визначені у ст. 42–43, 45–46 закону України «Про Національну поліцію».

7. Кабінету Міністрів України в місячний строк:

- 1) забезпечити створення центрального органу виконавчої влади поліції України та його територіальних органів;
- 2) забезпечити призначення керівників та заступників керівників поліції України та її територіальних органів;
- 3) прийняти нормативно-правові акти, що випливають із цього Закону;
- 4) привести свої нормативно-правові акти у відповідність із цим Законом;

На виконання підп. 1 п. 7 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» Кабмін України видав:

– постанову від 02.09.2015 № 641 «Про утворення Національної поліції України», відповідно до якої Національну поліцію України було утворено як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабміном України через міністра внутрішніх справ України;

– постанову від 16.09.2015 № 730 «Про утворення територіальних органів Національної поліції та ліквідацію територіальних органів Міністерства внутрішніх справ», відповідно до якої створено територіальні органи Національної поліції;

– постанову від 28.10.2015 № 877 «Про затвердження Положення про Національну поліцію». Відповідно до Положення Національна поліція є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабміном України через міністра внутрішніх справ України і який реалізує державну політику у сферах забезпечення охорони прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави, протидії злочинності й підтримання публічної безпеки і порядку.

На виконання підп. 2 п. 7 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» ухвалено такі нормативно-правові акти Кабміну України:

– постанову від 30.09.2015 № 823 «Про однострій поліцейських»;

– постанову від 04.11.2015 № 910 «Про грошове забезпечення поліцейських, відряджених до державних органів, установ та організацій»;

– постанова від 11.11.2015 № 988 «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції».

На виконання підп. 3 п. 7 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» ухвалено такі нормативно-правові акти Кабміну України:

– постанову від 11.11.2015 № 949 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 р. № 268 і від 7 квітня 2015 р. № 260» («Про

упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів» та «Про деякі особливості грошового забезпечення та заробітної плати осіб начальницького складу та працівників органів внутрішніх справ»);

– постанову від 18.11.2015 № 948 «Про внесення зміни у додаток 2 до постанови Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2002 р. № 1298» («Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери»);

– постанову від 18.11.2015 № 952 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 15 січня 2004 р. № 44» («Про затвердження Порядку виплати щомісячної грошової компенсації сум податку з доходів фізичних осіб, що утримуються з грошового забезпечення, грошових винагород та інших виплат, одержаних військовослужбовцями та особами рядового і начальницького складу»);

– постанова від 18.11.2015 № 947 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 9 березня 2006 р. № 268» («Про упорядкування структури та умов оплати праці працівників апарату органів виконавчої влади, органів прокуратури, судів та інших органів»);

– постанову від 23.12.2015 № 1141 «Про внесення змін до постанов Кабінету Міністрів України від 16 червня 1992 р. № 336 і від 29 березня 2002 р. № 426».

5) забезпечити перегляд і приведення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів у відповідність із цим Законом;

Постановою Кабміну України від 18.07.2007 № 950 «Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України» визначено, що Кабмін України є вищим органом у системі органів виконавчої влади, який здійснює виконавчу владу безпосередньо та через міністерства, інші центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів Автономної Республіки Крим і місцеві держадміністрації, спрямовує, координує та контролює діяльність зазначених органів.

Кабмін України видає на основі й на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради, ухвалених відповідно до Конституції та законів України, у межах своєї компетенції постанови й розпорядження, обов'язкові для виконання.

До повноважень Кабміну України у відносинах з міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади згідно з ч. 1 ст. 21 закону України від 27.02.2014 № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України» належить спрямування й координація роботи міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, які забезпечують проведення державної політики у відповідних сферах суспільного та державного життя, виконання Конституції та законів України, актів Президента України, додержання прав і свобод людини та громадянина.

Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади є відповідальними перед Кабміном України, підзвітними та підконтрольними йому.

У межах своїх повноважень на основі та на виконання актів законодавства центральні органи виконавчої влади видають накази, організовують і контролюють їх виконання. У випадках, передбачених законодавством, рішення міністерства або іншого центрального органу виконавчої влади є обов'язковими до виконання центральними й місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, представницькими органами, підприємствами, установами та організаціями незалежно від форм власності й громадянства.

Правові акти, що видаються органами виконавчої влади, є джерелами підзаконного правового регулювання суспільних відносин.

На міністерства та інші органи виконавчої влади покладено обов'язок забезпечити постійний перегляд виданих нормативно-правових актів з метою приведення їх у відповідність до Конституції та законів України, інших актів законодавства, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколів до неї, міжнародних договорів України, згоду на обов'язковість яких надає Верховною Радою України, та *acquis communautaire*, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини.

Нормативно-правові акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади підлягають державній реєстрації у Мін'юсті України відповідно до постанови Кабміну України від 28.12.1992 № 731 «Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» із змінами, внесеними до неї постановою Кабміну України від 08.12.2006 № 1688 «Про внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року № 731». Крім того, Мін'юсту України та іншим органам, що здійснюють державну реєстрацію відомчих нормативно-правових актів, надано право перевіряти у міністерствах та інших органах виконавчої влади додержання законодавства про державну реєстрацію нормативно-правових актів, у разі потреби вимагати подання нормативно-правових актів на державну реєстрацію та вносити пропозиції про усунення виявлених порушень і недоліків та притягнення до відповідальності посадових осіб, винних у допущених порушеннях.

Нормативно-правовий акт, що подається на державну реєстрацію, має відповідати вимогам законодавства про мови та інших актів законодавства, узгоджуватися з раніше ухваленими актами й викладатися згідно з правописом та з дотриманням правил нормопроєктувальної техніки.

6) забезпечити прийняття міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що впливають із цього Закону;

Кабмін України здійснює постійний контроль за виконанням органами виконавчої влади Конституції України та інших актів законодавства України, вживає заходів щодо усунення недоліків у роботі зазначених органів.

Прем'єр-міністр України спрямовує, координує та контролює діяльність членів Кабміну України, керівників інших центральних органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим і місцевих державних адміністрацій, дає з цієї метою доручення, обов'язкові до виконання зазначеними органами та посадовими особами, а саме – забезпечити ухвалення міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади їх нормативно-правових актів, що випливають із закону України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII.

Міністерство у межах своїх повноважень на основі й на виконання Конституції та законів України, актів Президента України та постанов Верховної Ради України, ухвалених відповідно до Конституції та законів України й актів Кабміну України, видає накази, які підписує міністр.

Накази міністерства нормативно-правового змісту підлягають державній реєстрації Мін'юстом України та включаються до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів.

Державній реєстрації підлягають нормативно-правові акти будь-якого виду (постанови, накази, інструкції тощо), якщо в них є одна або більше норм, що:

- зачіпають соціально-економічні, політичні, особисті та інші права, свободи й законні інтереси громадян, проголошені й гарантовані Конституцією та законами України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та протоколами до неї, міжнародними договорами України, згоду на обов'язковість яких надано ВР України, та *acquis communautaire*, а також з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, встановлюють новий або змінюють, доповнюють чи скасовують організаційно-правовий механізм їх реалізації;

- мають міжвідомчий характер, тобто є обов'язковими для інших міністерств та органів виконавчої влади, а також органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що не входять до сфери управління органу, який видав нормативно-правовий акт.

Накази міністерства, які є нормативно-правовими актами, після включення до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів опубліковуються державною мовою в офіційних друкованих виданнях.

Усі накази міністерства оприлюднюються державною мовою на офіційному сайті міністерства в порядку, передбаченому законом України від 13.01.2011 № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації». Проекти наказів міністерства, які мають нормативно-правовий характер, оприлюднюються на офіційному веб-сайті міністерства, крім випадків виникнення надзвичайних ситуацій та інших невідкладних випадків, передбачених законом, коли такі проекти актів оприлюднюються негайно після їх підготовки.

Накази міністерства, які є нормативно-правовими актами і пройшли державну реєстрацію, набирають чинності з дня офіційного опублікування, якщо інше не передбачено самими актами, але не раніше дня офіційного опублікування.

7) ужити заходів щодо фінансового та матеріально-технічного забезпечення поліції України;

Ужиття заходів щодо фінансового забезпечення – це формування цільових грошових фондів у достатньому розмірі та контроль за їх ефективним використанням.

Під матеріальним, технічним та фінансовим забезпеченням органів поліції слід розуміти систему господарських і товарно-грошових відносин, які виникають між органами поліції, з одного боку, й органами влади, підприємствами, організаціями та установами – з іншого, в процесі централізованого постачання матеріальних, технічних і військових ресурсів, виконання договорів купівлі-продажу, реалізації фондів комісійного й роздрібного продажу продуктів та засобів виробництва, надання матеріально-технічної допомоги та фінансування їх діяльності.

Серед основних повноважень Кабміну України згідно зі ст. 20 закону України від 27.02.2014 № 794-VII «Про Кабінет Міністрів України» у сферах правової політики, законності, забезпечення прав і свобод людини та громадянина визначено організацію фінансового та матеріально-технічного забезпечення діяльності правоохоронних органів, соціальний захист працівників зазначених органів та членів їхніх сімей; у сфері вдосконалення державного управління та державної служби – визначення, відповідно до закону, умови оплати праці працівників бюджетних установ та підприємств державного сектора економіки, а також грошове забезпечення військовослужбовців (осіб рядового і начальницького складу) та поліцейських.

Згідно зі ст. 105 закону України «Про Національну поліцію» фінансування та матеріально-технічне забезпечення поліції здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України, а також інших джерел, не заборонених законом.

Фінансове забезпечення органів поліції – це діяльність, яка здійснюється в межах фінансової системи держави в усіх її проявах та є формою участі в розподілі грошових коштів шляхом отримання фінансових ресурсів і з метою наділення органів поліції відповідними матеріально-технічними ресурсами.

8) внести на розгляд Верховної Ради України проект Закону про затвердження Дисциплінарного статуту Національної поліції України.

На сьогодні проект закону України про Дисциплінарний статут Національної поліції України лише готується. До набрання чинності законом України про Дисциплінарний статут Національної поліції відповідно до положень п. 9 ч. 92 закону України від 23.12.2015 № 901-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України “Про Національну поліцію”» на поліцейських поширюється дія Дисциплінарного статуту органів внутрішніх справ України, затвердженого законом України від 22.02.2006 № 3460-IV «Про Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України», яким визначаються сутність службової дисципліни, обов'язки осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України стосовно її дотримання, види заохочень та дисциплінарних

стягнень, порядок і права начальників щодо їх застосування, а також порядок оскарження дисциплінарних стягнень.

8. З дня опублікування цього Закону всі працівники міліції (особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ), а також інші працівники Міністерства внутрішніх справ України, його територіальних органів, закладів та установ вважаються такими, що попереджені у визначеному порядку про можливе майбутнє звільнення через скорочення штатів.

Відповідно до указу Президента України від 10.06.1997 № 503/97 «Про порядок офіційного оприлюднення нормативно-правових актів та набрання ними чинності» закони України, інші акти ВР України, акти Президента України та Кабміну України не пізніше як у 15-денний строк після їх ухвалення у встановленому порядку і підписання підлягають оприлюдненню державною мовою в офіційних друкованих виданнях.

Офіційними друкованими виданнями є журнал «Офіційний вісник України» та газета «Урядовий кур'єр». Офіційними друкованими виданнями, в яких здійснюється офіційне оприлюднення законів та інших актів ВР України, є також газета «Голос України» та нормативний бюлетень «Відомості Верховної Ради України». Офіційним друкованим виданням, у якому здійснюється офіційне оприлюднення законів та актів Президента України, є також інформаційний бюлетень «Офіційний вісник Президента України».

Якщо закон України чи інший акт ВР України опубліковано в газетах «Голос України» або «Урядовий кур'єр» чи в «Офіційному віснику Президента України» до його опублікування в «Офіційному віснику України», «Відомостях Верховної Ради України», він набирає чинності після опублікування в тому з указаних видань, де його опубліковано раніше.

Оскільки першим закон України «Про Національну поліцію» був опублікований у виданні «Голос України» від 06.08.2015 № 141–142, то ця дата вважається днем його опублікування.

Згідно з Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, затвердженим постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29.07.1991 № 114, дострокове звільнення зі служби осіб середнього, старшого і вищого начальницького складу, які не досягли граничного віку перебування на службі в органах внутрішніх справ, у зв'язку із скороченням штатів здійснюється у разі відсутності можливості використання їх на службі.

Детального опису процедури звільнення через скорочення штатів у чинному Положенні про проходження служби немає. Відповідні норми містяться у Кодексі законів про працю України.

Звільнення працівників у зв'язку зі скороченням чисельності або штату є поширеною підставою звільнення, але це досить трудомісткий процес. Процедура скорочення чисельності або штату працівників передбачає такі етапи:

- 1) ухвалення рішення про скорочення чисельності або штату працівників;
- 2) визначення працівників, які підлягають звільненню;
- 3) попередження працівників про подальше звільнення;
- 4) пропонування іншої роботи працівникам, які підлягають звільненню;
- 5) повідомлення Державної служби зайнятості про заплановане й фактичне звільнення працівників;
- 6) звільнення працівників.

1. Ухвалення рішення про скорочення чисельності або штату працівників

Законодавством не передбачаються погодження рішення про скорочення штату або чисельності працівників із профспілкою та наявність будь-якого техніко-економічного обґрунтування рішення про скорочення штату. В разі судового спору щодо незаконності звільнення у зв'язку зі скороченням штату суд не має права досліджувати питання про доцільність ухвалення такого рішення.

Необхідність скорочення чисельності або штату працівників може бути зумовлена багатьма факторами. Як свідчить практика, інколи це пов'язано з тим, що власник або уповноважений ним орган має намір матеріально стимулювати працівників для здійснення необхідного обсягу робіт меншою кількістю персоналу шляхом суміщення професій (посад), розширення зони обслуговування або збільшення обсягу виконуваної роботи, встановлюючи працівникам відповідні доплати за рахунок утвореної економії фонду заробітної плати.

Скорочення може бути викликано вдосконаленням виробництва, автоматизацією виробничих процесів, упровадження яких зумовлює зменшення кількості працівників певних професій і спеціальностей, необхідних для виконання роботи. Підставами для скорочення можуть стати репрофілювання підприємства чи установи, організації, зменшення обсягу виробництва продукції або інші несприятливі фактори та кризові явища.

Слід звернути увагу на те, що скорочення чисельності та скорочення штату – поняття не тотожні. Чисельність працівників – це «списочний» склад працюючих, і скорочення чисельності працівників передбачає зменшення їх кількості. Штат працівників – це сукупність посад, установлених штатним розписом підприємства. Тому скорочення штату являє собою зміну штатного розпису за рахунок ліквідації певних посад або зменшення кількості штатних одиниць за певними посадами.

2. Визначення працівників, які підлягають звільненню

На підставі змін, що передбачаються в штатному розписі, визначаються конкретні працівники, які підлягають звільненню. Працівники, з якими укладено трудовий контракт, теж можуть бути звільнені у зв'язку зі скороченням штату. Під час визначення працівників, які підлягають звільненню, необхідно враховувати переважне право на залишення на роботі, яке надається працівникам із більш високою кваліфікацією й продуктивністю праці. Законодавством не передбачаються критерії й порядок визначення працівників із більш високою кваліфікацією й продуктивністю праці. Як такі критерії можна використовувати такі показники: освіта, підвищення кваліфікації, виконання особливо важливої роботи, наявність заохочень за успіхи в роботі й відсутність дисциплінарних стягнень. Дослідження кваліфікації працівників може бути оформлене довідкою в довільній формі.

За рівних умов продуктивності праці й кваліфікації перевага в залишенні на роботі надається таким категоріям працівників (ст. 42 КЗпП України):

- сімейним – за наявності двох і більше утриманців;
- особам, у сім'ї яких немає інших працівників із самостійним заробітком;
- працівникам із тривалим безперервним стажем роботи на цьому підприємстві, в установі чи організації;
- працівникам, які навчаються у вищих і середніх спеціальних навчальних закладах без відриву від виробництва;
- учасникам бойових дій, інвалідам війни та особам, на яких поширюється чинність закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту»;
- авторам винаходів, корисних моделей, промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій;
- працівникам, які отримали на цьому підприємстві, в установі чи організації трудове каліцтво або професійне захворювання;
- особам із депортованих з України, протягом 5 років з часу повернення на постійне місце проживання в Україну;
- працівникам із колишніх військовослужбовців строкової служби, військової служби за призовом під час мобілізації, на особливий період, військової служби за призовом осіб офіцерського складу та осіб, які проходили альтернативну (невійськову) службу, – протягом 2 років з дня звільнення їх зі служби.

Перевага в залишенні на роботі може надаватися й іншим категоріям працівників, якщо це передбачено законодавством України.

Перелік категорій працівників, що міститься у ст. 42 КЗпП України, не є вичерпним. Наприклад, переважне право залишитися на роботі надається також:

- дітям війни (відповідно до ст. 5 закону України від 18.11.2004 № 2195-IV) «Про соціальний захист дітей війни»;
- особам, віднесеним до 1 категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи (відповідно до ст. 20 закону України від 28.02.1991 № 796-XII) «Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи»;
- членам сімей військовослужбовців строкової служби (відповідно до ст. 18 закону України від 20.12.1991 № 2011-XII) «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей».

Отже, під час визначення категорій працівників, які мають переважне право залишитися на роботі, необхідно враховувати норми інших законів, які надають соціальні гарантії працівникам.

Відзначимо, що є працівники, яких не можна звільнити в разі скорочення штату з ініціативи власника або уповноваженого ним органу (ч. 3 ст. 184 КЗпП України). Зокрема, це вагітні жінки і жінки, які мають дітей віком до 3 років (до 6 років – ч. 6 ст. 179 КЗпП України), одинокі матері за наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда, крім випадків повної ліквідації підприємства, установи чи організації, коли допускається звільнення з обов'язковим працевлаштуванням.

Обов'язкове працевлаштування зазначених жінок здійснюється також у випадках їх звільнення після закінчення строкового трудового договору. На період

працевлаштування за ними зберігається середня заробітна плата, але не більше 3 місяців з дня закінчення строкового трудового договору.

3. Попередження працівників про подальше звільнення

Про подальше звільнення працівників персонально попереджають не пізніше ніж за 2 місяці (ст. 49-2 КЗпП України).

Ліквідація чи реорганізація підприємств, зміна форм власності або часткове зупинення виробництва, що тягнуть за собою скорочення чисельності або штату працівників та/або погіршення умов праці, можуть здійснюватися тільки після завчасного надання професійним спілкам інформації з цього питання, включно з інформацією про причини подальших звільнень, кількість і категорії працівників, яких це може стосуватися, та про строки проведення звільнення (ст. 49-4 КЗпП України).

Власник або уповноважений ним орган не пізніше 3 місяців з часу ухвалення рішення проводять консультації з професійними спілками про заходи щодо запобігання звільненню, зведенню їх кількості до мінімуму або пом'якшення несприятливих наслідків будь-якого звільнення. Професійні спілки мають право вносити пропозиції відповідним органам про перенесення строків або тимчасове припинення чи відміну заходів, пов'язаних зі звільненням працівників.

Треба звернути увагу, що закон України від 15.09.1999 № 1045-XIV «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» вимагає лише попередити профспілку, а не отримати її згоду.

Попереджатись має кожен із працівників, який підлягає звільненню. Робити це доцільно у письмовій формі, а факт свого ознайомлення працівник має засвідчити підписом і зазначити дату ознайомлення, що надалі виключає можливість виникнення спору з приводу як самого факту попередження, так і дати його вручення. Із наступного після ознайомлення дня починається збіг 2-місячного строку, встановленого ст. 49-2 КЗпП України.

4. Пропонування іншої роботи

Одночасно з попередженням про звільнення у зв'язку із змінами в організації виробництва та праці власник або уповноважений ним орган пропонують працівникові іншу роботу на тому самому підприємстві, в установі чи організації. За відсутності роботи за відповідною професією чи спеціальністю, а також у разі відмови працівника від переведення на іншу роботу на тому самому підприємстві, в установі чи організації працівник на власний розсуд звертається за допомогою до Державної служби зайнятості або працевлаштовується самостійно. У разі якщо звільнення є масовим, відповідно до ст. 48 закону України «Про зайнятість населення» власник або уповноважений ним орган доводять до відома державної служби зайнятості про заплановане звільнення працівників.

Підкреслимо, що працівнику необхідно пропонувати не тільки роботу за його спеціальністю, але й іншу вакантну посаду, нижчу за рангом, або нижчеоплачувану роботу, яку працівник може виконувати з урахуванням його освіти, кваліфікації, досвіду роботи й стану здоров'я. При цьому підприємство не зобов'язане пропонувати роботу більш вищого рівня за спеціальністю або за посадою. Можливість надання такої роботи визначається загальними правилами про комплектування

кадрів, які діють на підприємстві. Працівнику пропонуються вакансії, що існували на день попередження про звільнення, а також вакансії, які відкриваються протягом 2-місячного строку аж до фактичного звільнення. Порушення зазначеного порядку пропонування працівнику іншої роботи є достатньою підставою для поновлення працівника на роботі в судовому порядку.

5. Повідомлення Державної служби зайнятості (ДСЗ)

Не пізніше ніж за 2 місяці до звільнення працівників підприємство направляє до ДСЗ звіт про заплановане вивільнення працівників. Цей звіт містить такі дані: прізвище, ім'я й по батькові працівника, назву (код) професії, кваліфікаційний рівень, дані про заробітну плату, дату підвищення кваліфікації, рівень освіти, дату й номер наказу про попередження про заплановане звільнення, заплановану дату звільнення. У 10-денний строк після звільнення працівників до ДСЗ направляється звіт про фактичне звільнення працівників. Цей звіт містить ті ж самі дані про працівників, що передбачені звітом про заплановане звільнення працівників, крім того, зазначаються номер і дата наказу про фактичне звільнення працівників. За ненадання або порушення строків надання цих звітів передбачається штраф у розмірі річної заробітної плати за кожного звільненого працівника.

Повідомлення відбувається шляхом подання Звіту про заплановане звільнення працівників – форми № 4-ПН (план), затвердженої наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 19.12.2005 № 420.

6. Звільнення працівників

Відповідно до ч. 1 ст. 43 КЗпП України розірвання трудового договору може здійснюватись лише за попередньою згодою виборного органу (профспілкового представника) профспілки, членом якої є працівник.

Подання роботодавця про розірвання трудового договору з працівником має бути розглянуто 15-денний строк, а рішення має повідомлятися роботодавцю в письмовій формі у 3-денний строк після його ухвалення. У разі пропуску цього строку вважається, що виборний орган профспілки (профспілковий представник) дав згоду на розірвання трудового договору.

Рішення про відмову в наданні згоди на розірвання трудового договору має бути обґрунтованим. У разі якщо в рішенні немає такого обґрунтування, роботодавець має право звільнити працівника без згоди виборного органу профспілки (профспілкового представника).

Працівники, які були звільнені у зв'язку зі скороченням штату, протягом 1 року мають право на укладення трудового договору у випадку повторного прийняття на роботу, якщо підприємство провадить прийняття на роботу працівників аналогічної кваліфікації.

У день звільнення працівнику видаються належно оформлені трудова книжка та копія наказу про звільнення, здійснюється розрахунок (ст. 47 КЗпП України). Відповідно до ст. 44 КЗпП працівникові виплачується вихідна допомога у розмірі не менше середнього місячного заробітку.

Постанова Пленуму ВСУ від 06.11.1992 № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів» зазначає, що, розглядаючи трудові спори, пов'язані зі звільненням за п. 1 ст. 40 КЗпП України (зміни в організації виробництва і праці, в тому

числі ліквідація, реорганізація, банкрутство або перепрофілювання підприємства, установи, організації, скорочення чисельності або штату працівників), суди зобов'язані з'ясувати:

– чи дійсно у відповідача мали місце зміни в організації виробництва і праці, зокрема ліквідація, реорганізація або перепрофілювання підприємства, установи чи організації, скорочення чисельності або штату працівників;

– чи додержано власником або уповноваженим ним органом норми законодавства, що регулюють звільнення працівника;

– які є докази щодо змін в організації виробництва і праці, про те, що працівник відмовився від переведення на іншу роботу або що власник чи уповноважений ним орган не мав можливості перевести працівника за його згодою на іншу роботу на тому ж самому підприємстві, в установі чи організації;

– чи не користувався звільнюваний працівник переважним правом на залишення на роботі;

– чи попереджувався він за 2 місяці про подальше звільнення.

В усіх випадках звільнення за п. 1 ст. 40 КЗпП України здійснюється з наданням гарантій, пільг і компенсацій, передбачених главою III-A КЗпП. Чинне законодавство не передбачає виключення зі строку попередження працівника про подальше звільнення (не менш ніж за 2 місяці) часу його перебування у відпустці або тимчасової непрацездатності. У разі недодержання строку попередження працівника про звільнення, якщо він не підлягає поновленню на роботі з інших підстав, суд змінює дату його звільнення, зарахувавши строк попередження, протягом якого він працював.

9. Працівники міліції, які виявили бажання проходити службу в поліції, за умови відповідності вимогам до поліцейських, визначеним цим Законом, упродовж трьох місяців з дня опублікування цього Закону можуть бути прийняті на службу до поліції шляхом видання наказів про призначення за їх згодою чи проходження конкурсу на посади, що заміщуються поліцейськими, у будь-якому органі (закладі, установі) поліції.

Посади, що пропонуються особам, зазначеним у цьому пункті, можуть бути рівнозначними, вищими або нижчими щодо посад, які ці особи обіймали під час проходження служби в міліції.

1. Стаття 49 закону України «Про Національну поліцію» визначає основні вимоги до поліцейського, які мають бути враховані в разі бажання колишнього працівника міліції продовжувати службу в Національній поліції України.

На службу в поліції можуть бути прийняті громадяни України віком від 18 років, які мають повну загальну середню освіту, незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану й місця проживання, які володіють українською мовою.

Незалежно від професійних та особистих якостей, рівня фізичної підготовки та стану здоров'я на службу в поліції не можуть бути прийняті:

– особи, визнані неієздатними або обмежено дієздатними;

- особи, засуджені за умисне вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, в тому числі судимість яких погашена чи знята у визначеному законом порядку;
- особи, які мають непогашену або незняту судимість за вчинення злочину, крім реабілітованих;
- особи, щодо яких було припинено кримінальне провадження з нереабілітуючих підстав;
- особи, до яких були застосовані заходи адміністративної відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією;
- особи, які відмовляються від процедури спеціальної перевірки під час прийняття на службу в поліції або від процедури оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання ними службових обов'язків потрібен такий допуск;
- особи, які мають захворювання, що перешкоджають проходженню служби в поліції. Перелік захворювань, що перешкоджають проходженню служби в поліції, затверджується МВС України спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;
- особи, які втратили громадянство України та/або мають громадянство (підданство) іноземної держави, або особи без громадянства;
- особи, які надали завідомо неправдиву інформацію під час прийняття на службу в поліції;
- особи, які відмовляються від узяття на себе зобов'язань дотримуватися обмежень та/або від складання Присяги поліцейського, визначених законом;
- особи, які були або мали бути звільнені з посад на підставі закону України «Про очищення влади».

Вимоги щодо рівня фізичної підготовки для поліцейських та кандидатів, які вступають на службу в поліцію, затверджує МВС України. Оцінка рівня фізичної підготовки здійснюється згідно з наказом МВС України від 09.02.2016 № 90 «Про затвердження Положення з організації перевірки рівня фізичної підготовленості кандидатів до вступу на службу в Національну поліцію України». У Положенні закріплено, що рівень фізичної підготовленості кандидатів визначається шляхом проведення тестування їх основних фізичних якостей і навичок (сили, витривалості, швидкості, гнучкості, спритності). Основною метою тестування кандидатів є визначення їх придатності до служби в Національній поліції України та спроможності переносити фізичні навантаження без зниження працездатності під час виконання службових завдань, що стоять перед органами та підрозділами поліції.

З метою об'єктивного вивчення рівня фізичної підготовленості кандидатів ураховується їх вік, за яким вони поділяються на такі вікові групи:

- перша група – чоловіки та жінки віком від 18 до 25 років включно;
- друга група – чоловіки та жінки віком від 26 до 30 років включно;
- третя група – чоловіки та жінки віком від 31 до 35 років включно;
- четверта група – чоловіки та жінки віком понад 35 років.

Для чоловіків та жінок умови тестування є однаковими. Кандидати виконують вправи виключно у спортивній формі одягу та взутті за сезоном. Тестування проводиться за сприятливих погодних умов (несприятливими погодними умовами є сильні опади і температура повітря нижче -10°C або вище $+30^{\circ}\text{C}$).

Основні положення щодо конкурсу на посаду поліцейського визначені у ст. 52–58 закону України «Про Національну поліцію».

Конкурс на службу в поліції та/або на зайняття вакантної посади проводиться з метою добору осіб, здатних професійно виконувати повноваження поліції та посадові обов'язки за відповідною вакантною посадою, у випадках, передбачених цим Законом.

Проведення конкурсу здійснюється з урахуванням рівня професійної компетентності, особистих якостей і досягнень кандидатів на прийняття на службу та зайняття вакантної посади.

Конкурс на службу в поліції обов'язково проводиться серед осіб, які вперше приймаються на службу в поліції з призначенням на посади молодшого складу поліції.

Особа, яка бажає взяти участь у конкурсі, подає у визначеному порядку до поліцейської комісії такі документи:

1) письмову заяву про участь у конкурсі, в якій зазначається також про надання особою згоди на проведення спеціальної перевірки відповідно до закону України «Про запобігання корупції» й на обробку персональних даних відповідно до закону України «Про захист персональних даних»;

2) копію паспорта громадянина України;

3) копії документів про освіту;

4) особову картку визначеного зразка, автобіографію та фотографії розміром і в кількості, визначених Типовим порядком проведення конкурсу;

5) декларацію, визначену законом України «Про запобігання корупції»;

6) копію трудової книжки (за наявності);

7) медичну довідку про стан здоров'я, форму і порядок надання якої визначають спільно центральний орган виконавчої влади з реалізації державної політики у сфері державної служби та центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері охорони здоров'я;

8) копію військового квитка або посвідчення особи військовослужбовця (для військовозобов'язаних або військовослужбовців).

Заборонено вимагати в особи, яка претендує на зайняття вакантної посади в поліції, документи, крім указаних вище, якщо надання інших документів не визначено законом.

До складу поліцейської комісії територіальних органів поліції входять 5 осіб:

1) один представник, визначений міністром внутрішніх справ України, не з поліцейських;

2) один представник, визначений керівником поліції;

3) один представник, визначений керівником відповідного територіального органу (закладу, установи) поліції;

4) два представники громадськості, обрані відповідною обласною радою, Верховною Радою Автономної Республіки Крим, Київською міською радою, Севастопольською міською радою з осіб, які мають бездоганну репутацію, високі професійні та моральні якості, суспільний авторитет.

Основними повноваженнями поліцейської комісії є такі:

– проведення відбору (конкурсу) на службу в органи (заклади, установи) поліції, крім прийому на навчання до ВНЗ із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських;

– проведення конкурсу для призначення на вакантну посаду.

Поліцейські комісії територіальних органів поліції діють на постійній основі. Максимальний строк повноважень члена поліцейської комісії становить 3 роки.

Законом про Національну поліцію передбачається, що порядок діяльності поліцейських комісій визначається міністром внутрішніх справ України з урахуванням положень цього Закону, а конкурс проводиться відповідно до Типового порядку проведення конкурсу на службу до поліції та/або зайняття вакантної посади. Зазначений Типовий порядок затверджений наказом МВС України від 25.12.2015 № 1631.

Конкурс на службу в поліції та/або на зайняття вакантної посади проводиться в апараті центрального органу управління поліції та в її територіальних (у тому числі міжрегіональних) органах (закладах, установах) з метою добору осіб, здатних професійно виконувати повноваження поліції та посадові обов'язки за відповідною вакантною посадою.

Конкурс оголошується наказом Національної поліції України або керівника відповідного органу поліції, якому надано право приймати громадян на службу в поліції та/або призначати на відповідну вакантну посаду, і проводиться відповідною поліцейською комісією.

Конкурс проводиться серед осіб:

1) які вперше приймаються на службу в поліції з призначенням на посади молодшого складу поліції;

2) які вперше приймаються на службу в поліцію з призначенням на посади середнього та вищого складу поліції, за рішенням керівника, уповноваженого призначати на такі посади відповідно до закону України «Про Національну поліцію»;

3) які призначаються на посади молодшого, середнього та вищого складу поліції в порядку просування по службі за рішенням керівника уповноваженого призначати на такі посади, через конкурс.

Інформація (оголошення) про вакантні посади в поліції і про проведення конкурсу оприлюднюється на офіційному веб-порталі центрального органу управління поліції, відповідного територіального органу (закладу, установи) поліції.

В оголошенні про проведення конкурсу зазначаються:

1) місцезнаходження поліцейської комісії, яка проводить конкурс;

2) назва вакантної посади;

3) стислий зміст службових обов'язків;

4) умови грошового забезпечення;

5) вимоги щодо освітньо-кваліфікаційного рівня, напряму підготовки (спеціальності), досвіду роботи, у тому числі в поліції, та інші вимоги до рівня професійної компетентності кандидата на посаду відповідно до кваліфікаційних вимог до цієї посади, а також вимог до осіб, що приймаються на службу в поліції;

6) інформація щодо строковості чи безстроковості призначення на посаду;

7) перелік документів, необхідних для участі в конкурсі, та строк їх подання;

8) дата і місце проведення конкурсу (етапів конкурсу);

9) прізвище, номер телефону та адреса електронної пошти особи, яка надає додаткову інформацію з питань проведення конкурсу.

Строк приймання документів не може становити менше 10 та більше 30 календарних днів з дня опублікування оголошення про проведення конкурсу.

Служба персоналу (кадрового забезпечення) органу поліції, де проходить конкурс, проводить перевірку документів, поданих кандидатами, на відповідність загальним вимогам, визначеним в оголошенні про проведення конкурсу, та інформує про це поліцейську комісію.

Конкурс проходить в кілька етапів:

1) тестування:

- на знання законодавчої бази (професійний тест);
- на загальні здібності і навички (тест загальних навичок);
- особистісних характеристик (психологічний тест);

2) перевірка рівня фізичної підготовки;

3) співбесіда.

Тестування проводиться з метою об'єктивного і неупередженого з'ясування спроможності кандидатів за своїми професійними та особистісними якостями виконувати службові обов'язки на посадах у поліції.

Тестові завдання розробляються МВС, апаратом Національної поліції України, органами поліції, навчальними закладами, міжнародними організаціями та представниками проектів міжнародної технічної допомоги.

Перед початком проведення тестування члени робочої групи встановлюють за паспортом громадянина України особу, яка прибула для проходження тестування.

Тестування здійснюється з використанням комп'ютерної техніки. Під час проведення тестування кандидатам забороняється користуватися електронними приладами, підручниками, навчальними посібниками, іншими матеріалами, а також спілкуватися один з одним. Кандидат, який допустив порушення, відсторонюється від подальшої участі в тестуванні, про що робочою групою складається акт у довільній формі.

Для професійного тесту та тесту загальних навичок встановлюється тривалість, що не перевищує однієї години для кожного. Комп'ютерна програма тестування генерує унікальний набір тестових завдань для кожного кандидата. Результати тестування (кількість набраних балів) кандидатам висвітлюються безпосередньо після його завершення.

Професійний тест складається з 60 тестових питань або з 50 тестових питань та 2 ситуативних задач. Кожна правильна відповідь на тестове питання оцінюється 1 балом, а правильне розв'язання ситуативної задачі - 5 балами. Максимальна кількість можливих балів дорівнює 60.

Тест загальних навичок складається з 60 тестових питань з визначення рівня логічних, вербальних та математичних здібностей кандидата. Кожна правильна відповідь на тестове питання оцінюється 1 балом. Максимальна кількість балів дорівнює 60.

Кандидати, які набрали за результатами тестування (крім психологічного тесту) менше 25 балів, до наступних етапів конкурсу не допускаються. Результати тестування зберігаються в електронному вигляді на сервері МВС, Національної поліції України або відповідного органу поліції, де проводився конкурс.

Тестування особистісних характеристик (психологічний тест) проводиться з метою виявлення рис, типів характеру, стилю поведінки кандидата, визначення його емоційного стану, придатності кандидата до служби в умовах підвищеного психологічного навантаження.

Результати тестування особистісних характеристик кандидата (психологічний тест) не впливають на його рейтинг та мають рекомендаційний характер і враховуються поліцейською комісією при прийнятті рішення за результатами всіх етапів конкурсу.

Співбесіда з кандидатом проводиться поліцейською комісією. Під час співбесіди поліцейська комісія вивчає результати тестувань, рівня фізичної підготовки та документи кандидата, які подані ним особисто та надані службою персоналу (кадрового забезпечення).

При проведенні співбесіди з кандидатом поліцейська комісія з'ясовує його професійні, морально-ділові якості, управлінсько-організаторські здібності.

За результатами обговорення кандидата поліцейська комісія ухвалює одне з таких рішень:

- рекомендований до проходження служби в поліції та/або на зайняття вакантної посади;
- не рекомендований до проходження служби в поліції та/або на зайняття вакантної посади.

За результатами всіх етапів конкурсу поліцейська комісія складає рейтинг кандидатів, рекомендованих до служби в поліції. Рейтинг складається, виходячи із загальної кількості балів, отриманих кандидатами в результаті проходження всіх етапів конкурсу.

За результатами складання загального рейтингу претендентів, які відповідають умовам конкурсу, визначають переможця конкурсу.

Інформація про переможців конкурсу оприлюднюється не пізніше наступного дня після підписання протоколу засідання поліцейської комісії в тому порядку, в якому він був оголошений.

Переможці конкурсу надають кадровій службі передбачені законодавством документи, необхідні для проведення спеціальної перевірки згідно з указом Президента України від 25.01.2012 № 33 «Про Порядок проведення спеціальної перевірки відомостей щодо осіб, які претендують на зайняття посад, пов'язаних з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування», та документи для оформлення допуску до державної таємниці, якщо для виконання службових обов'язків потрібен такий допуск.

На сьогодні прийом на службу до Національної поліції України, крім проведення конкурсу, здійснюється відповідно до ст. 52 закону України «Про Національну поліцію» шляхом атестації особового складу.

Порядок атестації в органах Національної поліції закріплено в Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських, затвердженій наказом МВС України від 17.11.2015 № 1465.

Атестування поліцейських проводиться:

- при призначенні на вищу посаду, якщо заміщення цієї посади здійснюється без проведення конкурсу;
- для вирішення питання про переміщення на нижчу посаду через службову невідповідність;
- для вирішення питання про звільнення зі служби в поліції через службову невідповідність.

Атестування проводиться атестаційними комісіями органів (закладів, установ) поліції, що створюються їх керівниками.

Не підлягають атестуванню поліцейські жіночої статі під час перебування у відпустках у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною.

В атестаційному листі зазначаються такі відомості про поліцейського, який атестується:

- результати службової діяльності згідно з функціональними обов'язками;
- дисциплінованість, принциповість у вирішенні службових питань, уміння будувати свої стосунки з громадянами та колегами по службі, здатність працювати над усуненням особистих недоліків, авторитет у колективі та серед населення;
- прагнення до вдосконалення службової діяльності, почуття особистої відповідальності, стійкість моральних принципів, сміливість, рішучість, організованість, здатність контролювати власні емоції, поведінка поза службою;
- володіння іноземними мовами;
- культура в службі та ставлення до підвищення свого освітнього та культурного рівнів;
- стан здоров'я та фізична підготовленість, уміння володіти табельною вогнепальною зброєю, прийомами рукопашного бою, спеціальними засобами індивідуального захисту й активної оборони, здатність витримувати психофізичні навантаження і труднощі служби;
- основні найбільш характерні й істотні недоліки в службовій діяльності та особистій поведінці;
- інші дані, які, на думку керівника, заслуговують на увагу для більш повної характеристики підлеглого;
- результати проходження підвищення кваліфікації.

Атестаційний лист після розгляду прямими керівниками передається на розгляд до атестаційної комісії.

З метою визначення теоретичної та практичної підготовленості, компетентності та здатності якісно й ефективно реалізовувати на службі свої потенційні можливості атестаційна комісія проводить тестування поліцейського, який проходить атестування.

Атестаційна комісія під час ухвалення рішення розглядає атестаційний лист та інші матеріали, що були зібрані на поліцейського, який проходить атестування.

За рішенням атестаційної комісії поліцейські, яких атестують, проходять співбесіду з відповідною атестаційною комісією.

Поліцейські, яких атестують, за їхньою згодою проходять тестування на поліграфі.

Атестаційні комісії на підставі всебічного розгляду всіх матеріалів, які були зібрані на поліцейського, під час проведення атестування шляхом відкритого голосування ухвалюють один із таких висновків:

- займаній посаді відповідає;
- займаній посаді відповідає, заслуговує призначення на вищу посаду;
- займаній посаді не відповідає, підлягає переміщенню на нижчу посаду через службу невідповідність;
- займаній посаді не відповідає, підлягає звільненню зі служби в поліції через службу невідповідність.

Атестаційні комісії під час ухвалення рішень стосовно поліцейського повинні враховувати такі критерії:

- повноту виконання функціональних обов'язків;
- показники службової діяльності;
- рівень теоретичних знань і професійних якостей;
- оцінки з професійної та фізичної підготовки;
- наявність заохочень;
- наявність дисциплінарних стягнень;
- результати тестування;
- результати тестування на поліграфі (у разі проходження).

Атестаційна комісія розглядає матеріали за відсутності особи, щодо якої ухвалюється рішення. Голосування також проводиться за відсутності особи, щодо якої ухвалюється рішення, та запрошених осіб.

Чинним законодавством України уточнюються особливості проходження служби в Національній поліції постійного та перемінного складу ВНЗ із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України. Відповідно до закону України від 23.12.2015 № 901-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про Національну поліцію»» курсанти, слухачі, ад'юнкти та докторанти денної форми навчання ВНЗ із специфічними умовами навчання, що належить до сфери управління МВС України, які станом на 06.11.2015 мали спеціальні звання міліції, приймаються на службу до Національної поліції шляхом видання керівником відповідного ВНЗ наказів про їх призначення на відповідні посади в цьому закладі з одночасним наданням первинних спеціальних звань поліції.

Працівники міліції, які станом на 06.11.2015 працювали у ВНЗ із специфічними умовами навчання, що належать до сфери управління МВС України, і виявили бажання проходити службу в Національній поліції на посадах, що заміщуються поліцейськими у таких навчальних закладах, можуть бути прийняті на службу до Національної поліції за умови відповідності вимогам до поліцейських, визначеним законом України «Про Національну поліцію», шляхом видання керівниками цих навчальних закладів (а стосовно керівників таких закладів – міністром внутрішніх

справ України) наказів про призначення на відповідні посади, що заміщуються поліцейськими.

Цим особам присвоюються первинні спеціальні звання поліції відповідно до схеми співвідношення спеціальних звань, зазначеної у п. 12 розділу XI «Прикінцеві та перехідні положення» закону України «Про Національну поліцію». При цьому первинні спеціальні звання молодшого й середнього складу поліції керівникам відповідних навчальних закладів присвоюються міністром внутрішніх справ України, іншим особам – керівником відповідного навчального закладу, а вищі спеціальні звання поліції – Президентом України.

10. Працівники міліції, які відмовилися від проходження служби в поліції та/або не прийняті на службу до поліції в тримісячний термін з моменту попередження про наступне вивільнення, звільняються зі служби в органах внутрішніх справ через скорочення штатів.

Указані в цьому пункті особи можуть бути звільнені зі служби в органах внутрішніх справ до настання зазначеного в цьому пункті терміну на підставах, визначених Положенням про проходження служби рядовим та начальницьким складом органів внутрішніх справ

1. Коментар абзацу першого див. у коментарі до п. 8 «Прикінцевих та перехідних положень».

2. Звільнення працівників міліції до моменту спливу 3-місячного строку, протягом якого має відбутися прийняття особи на службу до Національної поліції, здійснюється на загальних підставах відповідно до п. 62–74 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ, затвердженого постановою Кабінету Міністрів УРСР України від 29.07.1991 № 114.

Згідно зі змістом зазначеного нормативного акта звільнення осіб рядового і начальницького складу зі служби здійснюється:

1) у запас Збройних сил України (з постановкою на військовий облік), якщо звільнені особи не досягли граничного віку, встановленого законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» для перебування в запасі осіб, які мають військові звання і за станом здоров'я придатні до військової служби. Запас військовозобов'язаних згідно зі ст. 28 вищезазначеного закону поділяється на два розряди, що встановлюються залежно від віку військовозобов'язаних:

а) військовозобов'язані, які перебувають у запасі та мають військові звання рядового, сержантського і старшинського складу, поділяються на розряди за віком так:

- перший розряд – до 35 років;
- другий розряд – до 60 років;

б) особи офіцерського складу, які перебувають у запасі, поділяються на розряди за віком таким чином:

- перший розряд: молодший офіцерський склад – до 45 років; старший офіцерський склад: майор (капітан 3 рангу), підполковник (капітан 2 рангу) – до 50 років, полковник (капітан 1 рангу) – до 55 років; вищий офіцерський склад – до 60 років;

– другий розряд: молодший та старший офіцерський склад – до 60 років; вищий офіцерський склад – до 65 років.

2) у відставку, якщо звільнені особи досягли граничного віку, встановленого законом України «Про військовий обов'язок і військову службу» для перебування в запасі осіб, які мають відповідні військові звання або були визнані військово-лікарськими комісіями непридатними за станом здоров'я до військової служби (із зняттям з військового обліку).

Особи рядового та молодшого начальницького складу звільняються зі служби в запас (з постановкою на військовий облік):

- за віком;
- через хворобу – у разі визнання їх непридатними до військової служби за рішенням військово-лікарської комісії;
- через обмежений стан здоров'я – у разі визнання їх придатними до військової служби поза строем у мирний час за рішенням військово-лікарської комісії за неможливості використання їх на службі у зв'язку з відсутністю відповідних вакантних посад;
- за виступом строку служби, передбаченого договором, якщо особи рядового і молодшого начальницького складу не виявляють бажання продовжувати службу;
- через службу невідповідність;
- за порушення дисципліни;
- за власним бажанням;
- через скорочення штатів – за відсутності можливості подальшого використання на службі;
- через сімейні обставини або з інших поважних причин, перелік яких затверджується Кабміном України;
- у зв'язку з непроходженням випробування в період іспитового строку;
- у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі;
- у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, яким накладено стягнення у вигляді позбавлення права обіймати посади або займатися діяльністю, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, чи вчинення кримінального правопорушення;
- у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу (службу) в інші міністерства, центральні органи виконавчої влади, установи чи організації.

Особи середнього, старшого і вищого начальницького складу звільняються зі служби в запас (із постановкою на військовий облік):

- за віком; крім того, за віком можуть бути звільнені особи середнього начальницького складу, які мають виступу 20 і більше років (у пільговому обчисленні), і яким до досягнення встановленого віку перебування на службі залишилося 3 роки і менше, а за їх бажанням у разі досягнення цього віку – незалежно від наявності виступу років;
- через хворобу за рішенням військово-лікарської комісії;

- через обмежений стан здоров'я за рішенням військово-лікарської комісії в разі неможливості використання їх на службі у зв'язку з відсутністю відповідних вакантних посад;
- через скорочення штатів – за відсутності можливості подальшого використання на службі;
- через службову невідповідність;
- за порушення дисципліни;
- за власним бажанням;
- у зв'язку з переходом у встановленому порядку на роботу (службу) в інші міністерства, центральні органи виконавчої влади, установи чи організації;
- через сімейні обставини або з інших поважних причин, перелік яких затверджується Кабміном України;
- у зв'язку з непроходженням випробування в період іспитового строку;
- у зв'язку з прямим підпорядкуванням близькій особі;
- у разі набрання законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, яким накладено стягнення у вигляді позбавлення права обіймати посади або займатися діяльністю, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, чи вчинення кримінального правопорушення.

Особи рядового і начальницького складу, які скоїли вчинки, що дискредитують звання рядового та начальницького складу, також звільняються з органів внутрішніх справ.

Особи рядового або начальницького складу, притягнуті до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення, пов'язаного з корупцією, за яке накладено стягнення у вигляді позбавлення права обіймати посади або займатися діяльністю, пов'язані з виконанням функцій держави або місцевого самоврядування, чи вчинення кримінального правопорушення, підлягають звільненню зі служби в органах внутрішніх справ у 3-денний строк з дня надходження до органу внутрішніх справ копії відповідного судового рішення, яке набрало законної сили.

11. Перебування працівників міліції на лікарняному чи у відпустці не є перешкодою для їх звільнення зі служби в органах внутрішніх справ відповідно до «Прикінцевих та перехідних положень» цього Закону.

1. Процедура виникнення, зміни та припинення трудових правовідносин із працівниками поліції України регулюється як загальними нормами трудового законодавства, так і спеціальними нормативно-правовими актами. Це відповідає вимогам Вищого адміністративного суду України, який в інформаційному листі від 26.05.2010 № 753/11/13-10 «Про розв'язання спорів, що виникають з відносин публічної служби» зазначає: «при розгляді та вирішенні конкретних справ, пов'язаних із спорами щодо проходження публічної служби, встановивши відсутність у спеціальних нормативно-правових актах положень, якими врегульовано

спірні правовідносини, можуть застосовуватися норми Кодексу законів про працю України, у якому визначено основні трудові права працівників».

Відповідно до ст. 40 КЗпП України працівник не може бути звільнений з ініціативи роботодавця в період його тимчасової непрацездатності (крім звільнення за п. 5 ст. 40 КЗпП) і відпустки (будь-якої із зазначених у ст. 4 закону України від 15.11.1996 № 504/96-ВР «Про відпустки»).

Види, умови, порядок надання і тривалість відпусток працівників поліції регулюються ст. 92, 93 закону, що коментується, законом України «Про відпустки» та розділом VI Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (зі змінами і доповненнями), затвердженого постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29.07.1991 № 114 (далі – Положення).

Пункт 5 ст. 40 КЗпП України визначає, що трудовий договір, укладений на невизначений строк, а також строковий трудовий договір до закінчення строку його чинності можуть бути розірвані власником або уповноваженим ним органом у випадку нез'явлення на роботу протягом більше як 4 місяців поспіль унаслідок тимчасової непрацездатності, не враховуючи відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, якщо законодавством не встановлено триваліший строк збереження місця роботи (посади) в разі певного захворювання.

Відповідно до положень ст. 87 закону України «Про державну службу» від 10.12.2015, що набув чинності 01.05.2016, підставою для припинення державної служби за ініціативою суб'єкта призначення може бути нез'явлення державного службовця на службу протягом більш як 120 календарних днів підряд або більш як 150 календарних днів протягом року внаслідок тимчасової непрацездатності (без урахування часу відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами), якщо законом не встановлено більш тривалий строк збереження місця роботи (посади) у разі певного захворювання.

Відповідно до наказу МОЗ України від 13.11.2001 № 455 «Про затвердження Інструкції про порядок видачі документів, що засвідчують тимчасову непрацездатність громадян» під періодом тимчасової непрацездатності слід розуміти час перебування працівника на лікуванні (в госпітальях, лікарнях, стаціонарах та інших лікувальних закладах), а також увільнення від служби через хворобу.

Документом, що засвідчує тимчасову непрацездатність, є листок увільнення від службових обов'язків через тимчасову непрацездатність; документом, що підтверджує увільнення від служби, – листок увільнення від службових обов'язків через тимчасову непрацездатність у зв'язку з доглядом за хворим членом сім'ї, а в окремих випадках ними можуть виступати довідки встановленої форми, що видаються громадянам у разі захворювань і травм, на період медичної реабілітації, у разі необхідності догляду за хворим членом сім'ї, на період карантину, у разі протезування в умовах протезно-ортопедичного стаціонару.

Право на видання листків непрацездатності (довідок) мають лікарі державних і комунальних закладів охорони здоров'я. Право видання листків непрацездатності (довідок) мають також лікуючі лікарі туберкульозних санаторіїв та клінік науково-дослідних інститутів, медично-соціальної експертизи, Центрів реабілітації, що

здійснюють протезування опорно-рухового апарату, та стаціонарів протезно-ортопедичних організацій на підставі ліцензії на проведення експертизи тимчасової непрацездатності.

В окремих випадках за рішенням місцевих органів управління охороною здоров'я видача листків непрацездатності (довідок) громадянам може бути дозволено медичному працівникові з середньою медичною освітою.

Згідно з п. 2.22 Інструкції тимчасова непрацездатність осіб рядового і начальницького складу засвідчується довідкою органу, у сфері управління якого перебувають заклади охорони здоров'я.

Єдину підставу, прописану законодавством, за якою розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця допускається в період непрацездатності працівника, визначено в п. 1 ст. 40 КЗпП України. Це можливе розірвання трудового договору з ініціативи власника або уповноваженого ним органу у випадку змін в організації виробництва і праці.

Під змінами в організації виробництва і праці в п. 1 ст. 40 КЗпП України, зокрема, маються на увазі ліквідація, реорганізація або перепрофілювання підприємства, установи чи організації, а також скорочення чисельності або штату працівників. Навіть конкретні форми змін в організації виробництва і праці – реорганізація й перепрофілювання підприємства – не є підставами для розірвання трудового договору, якщо не скорочуються штат або чисельність працівників. Це частково підтверджується ст. 36 КЗпП, відповідно до якої зміна підпорядкованості підприємства, установи чи організації не припиняє дії трудового договору. Звільнення з підстав, зазначених у п. 1 ст. 40 КЗпП, допускається, якщо неможливо перевести працівника за його згодою на іншу роботу.

Лист Міністерства праці та соціальної політики України від 27.06.2007 № 162/06/187-07 містить визначення штатного розпису. Штатний розпис – це документ, який встановлює на підприємстві, в організації чи установі структуру, штати та посадові оклади працівників. У ньому містяться назви посад, чисельність працівників та оклади щодо кожної посади.

Отже, скорочення штату – це є не що інше, як зміна штатного розпису в бік зменшення. Воно може здійснюватись шляхом ліквідації деяких посад або зменшення кількості штатних одиниць за деякими посадами. Натомість чисельність працівників являє собою кількісний склад працівників, тобто скорочення їх чисельності передбачає зменшення кількості працівників без зміни штатного розпису.

Таким чином, у разі скорочення штату неодмінно звільняються працівники, які обіймали посади, що ліквідуються, без можливості згодом прийняти на ці посади працівників. Натомість, разі скорочення чисельності працівників звільняються працівники, що обіймали певні посади, посади ж залишаються вакантними.

Відповідно до розділу VII Положення під час вирішення питання щодо звільнення за скороченням штату начальник органу прямо зобов'язаний розглянути можливість подальшого використання працівників на службі.

Дострокове звільнення зі служби осіб середнього, старшого і вищого начальницького складу, які не досягли граничного віку перебування на службі в органах

внутрішніх справ, здійснюється у зв'язку із скороченням штатів – у разі відсутності можливості використання на службі (абз. 5 п. 8 Положення).

Згідно з п. 17 Положення вагітні жінки і матері з осіб рядового і начальницького складу користуються всіма правами та пільгами, встановленими законодавством. Щодо них застосовуються загальні норми КЗпП України. Водночас ч. 1 п. 5 ст. 67 закону, що коментується, визначає, що під скорочення штатних посад підпадають поліцейські, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку (6-річного віку – за медичними показниками), якщо немає можливості перемістити таких осіб на вакантні посади, до закінчення відпустки по догляду за дитиною.

Відповідно до наказу МВС України від 17.11.2015 № 1465 «Про затвердження Інструкції про порядок проведення атестування поліцейських» поліцейські жіночої статі під час перебування у відпустках у зв'язку з вагітністю, пологами і для догляду за дитиною не підлягають атестуванню.

Разом із тим п. 4. ст. 68 закону, що коментується, передбачає, що перебування поліцейського, посаду якого скорочено, на лікарняному, у відрядженні чи у відпустці не є перешкодою для його призначення на іншу посаду. Для тимчасового заміщення посад, займаних поліцейськими, які перебувають у відпустці по догляду за дитиною до досягнення нею 3-річного віку (6-річного віку – за медичними показниками), на період перебування в таких відпустках керівники органів поліції можуть призначати на ці посади інших поліцейських, а також приймати на роботу з призначенням на посади, які обіймають поліцейські в підрозділах забезпечення, цивільних осіб, у тому числі державних службовців, які мають споріднені спеціальності, з укладенням з ними на цей період строкового трудового договору відповідно до вимог закону (ст. 69 закону України «Про Національну поліцію»).

Підкреслимо, що відповідно до Конституції України держава має створити умови, які нададуть жінці можливість поєднати працю з материнством, та здійснити правовий захист матерів, у тому числі захист права на оплачувану відпустку.

Однією з таких гарантій є гарантія неможливості звільнення жінок під час їхньої відпустки у зв'язку з вагітністю та пологами, а також осіб, які перебувають у декретній відпустці. Таким чином, роботодавець не може скоротити декретну посаду, бо це неодмінно призведе до звільнення особи, яка перебуває у відпустці по догляду за дитиною.

Ця гарантія унеможливорює скорочення декретної посади зі ст. 67 закону, що коментується. Як наслідок, згадані вище нормативні акти роблять неможливим правовий захист осіб рядового й начальницького складу. В цьому випадку вбачається порушення справедливості як найважливішого принципу будь-якого суспільства.

У постанові ВСУ від 17.10.2011 № 21-237а11 «Про визнання незаконними та скасування наказів про звільнення» акцентується увага на тому, що встановлена законодавством можливість ліквідації державної установи (організації) з одночасним створенням іншої, яка буде виконувати повноваження (завдання) особи, що ліквідується, не передбачає, а включає зобов'язання роботодавця (держави) з працевлаштування працівників ліквідованої установи.

Тобто під час ухвалення рішень про звільнення роботодавця повинен ураховувати встановлені законодавством обмеження щодо звільнення певних категорій працівників, а саме вагітних жінок і жінок, які мають дітей віком до 3 років, а якщо дитина потребує домашнього догляду, що підтверджується медичним висновком, – до досягнення дитиною 6-річного віку, одиноких матерів за наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда, крім випадків повної ліквідації підприємства, коли допускається звільнення таких осіб з обов'язковим працевлаштуванням (ст. 184 КЗпП України).

Ця позиція також висловлюється у п. 9 постанови Пленуму ВСУ від 06.11.1992 № 9 «Про практику розгляду судами трудових спорів», де визначено, що звільнення вагітних жінок за п. 2 ст. 36 КЗпП і жінок, які мають дітей віком до 3 років (або понад 3 роки, але не більше, ніж до 6 років, якщо дитина за медичним висновком у цей період потребує домашнього догляду), й одиноких матерів за наявності дитини віком до 14 років або дитини-інваліда здійснюється з обов'язковим працевлаштуванням (ст. 184 КЗпП України).

У п. 17 цієї Постанови міститься правило про недопустимість звільнення працівника в період тимчасової непрацездатності, а також у період перебування у відпустці; це стосується випадків, коли розірвання трудового договору відповідно до чинного законодавства здійснюється з ініціативи власника або уповноваженого ним органу. При цьому маються на увазі щорічні, а також інші відпустки, які надаються працівникам як зі збереженням, так і без збереження заробітку.

Виходячи із загальних норм трудового законодавства та спеціальних нормативно-правових актів, працівник, який перебуває на лікарняному, у відрадженні чи у відпустці, не може бути звільнений за ініціативою роботодавця, оскільки в ці періоди за працівниками зберігаються місце роботи (посада) й заробітна платня.

Загальними нормами законодавства (ст. 184, 186 КЗпП України) та ст. 17 закону України «Про відпустки» прямо забороняється звільнення цих працівників протягом установлених строків, це означає, що вони взагалі не можуть бути кандидатами на звільнення. Вони мають суб'єктивне право залишитися на роботі (крім випадків ліквідації підприємства). У цьому разі Міністерство внутрішніх справ не ліквідовано, тому і питання про звільнення цієї категорії осіб не може порушуватися. Також роботодавець не має права вивести працівницю зі штату під час її перебування у відпустці для догляду за дитиною – про це йдеться в листі Міністерства соціальної політики України від 16.05.2012 № 158/13/133-12 «Про відпустку для догляду за дитиною».

Зважаючи на це, п. 11 «Прикінцевих та перехідних положень», який визначає, що перебування працівників міліції на лікарняному чи у відпустці, які обіймали свої посади до опублікування закону України «Про Національну поліцію», не є перешкодою для їх звільнення зі служби органів внутрішніх справ, входить у суперечність з Основним Законом – Конституцією України, Кодексом законів про працю України, законом України «Про відпустки», Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ і повинен бути узгоджений з їх змістом.

12. Працівникам міліції, які у визначеному цим Законом порядку прийняті на службу до поліції, наказами про призначення на відповідні посади одночасно присвоюються відповідні спеціальні звання поліції відповідно до такої схеми співвідношення спеціальних звань.

Спеціальне звання міліції – Спеціальне звання поліції
Рядовий міліції – Рядовий поліції
Молодший сержант міліції – Капрал поліції
Сержант міліції – Сержант поліції
Старший сержант міліції – Старший сержант поліції
Старшина міліції – Старший сержант поліції
Прапорщик міліції – Старший сержант поліції
Старший прапорщик міліції – Старший сержант поліції
Молодший лейтенант міліції – Молодший лейтенант поліції
Лейтенант міліції – Лейтенант поліції
Старший лейтенант міліції – Старший лейтенант поліції
Капітан міліції – Капітан поліції
Майор міліції – Майор поліції
Підполковник міліції – Підполковник поліції
Полковник міліції – Полковник поліції
Генерал-майор міліції – Генерал поліції третього рангу
Генерал-лейтенант міліції – Генерал поліції другого рангу
Генерал-полковник міліції – Генерал поліції першого рангу

Закон України «Про Національну поліцію України» запроваджує нову систему звань.

Рядовий склад

рядовий міліції	рядовий поліції
-----------------	-----------------

Молодший начальницький склад

молодший сержант міліції	капрал поліції
сержант міліції	сержант поліції
старший сержант міліції	старший сержант поліції
старшина міліції	старший сержант поліції
прапорщик міліції	старший сержант поліції
старший прапорщик міліції	старший сержант поліції

Середній начальницький склад

молодший лейтенант міліції	молодший лейтенант поліції
лейтенант міліції	лейтенант поліції
старший лейтенант міліції	старший лейтенант поліції
капітан міліції	капітан поліції

Старший начальницький склад

майор міліції	майор поліції
підполковник міліції	підполковник поліції
полковник міліції	полковник поліції

Вищий начальницький склад

генерал-майор міліції	генерал поліції третього рангу
генерал-лейтенант міліції	генерал поліції другого рангу
генерал-полковник міліції	генерал поліції першого рангу

Працівникам міліції у разі переходу в поліцію присвоюються нові звання, що відповідають одержаним у міліції.

Граничні спеціальні звання молодшого та середнього складу поліції за штатними посадами встановлюються керівником поліції. Граничні спеціальні звання поліції вищого складу поліції за штатними посадами встановлюються Президентом України (ст. 80 закону, що коментується).

Порядок присвоєння первинних і чергових звань визначено у ст. 81, 82 закону України «Про Національну поліцію». Статтю 83 цього Закону установлюються такі строки вислуги в спеціальних званнях поліції:

- капрал поліції – 1 рік;
- сержант поліції – 3 роки;
- молодший лейтенант поліції – 1 рік;
- лейтенант поліції – 2 роки;
- старший лейтенант поліції – 3 роки;
- капітан поліції – 4 роки;
- майор поліції – 4 роки;
- підполковник поліції – 5 років.

Строки вислуги у званнях рядового поліції, старшого сержанта поліції, полковника поліції, генерала поліції третього рангу та генерала поліції другого рангу не встановлюються.

Строк вислуги у спеціальному званні обчислюється від дня підписання наказу про присвоєння звання.

Поліцейським, пониженим у спеціальному званні на один ступінь, строк вислуги для присвоєння чергового спеціального звання починає обраховуватися з дня видання наказу по особовому складу про пониження в попередньому спеціальному званні на один ступінь.

13. Працівникам міліції, які перейшли на службу до поліції, стаж вислуги в спеціальних званнях міліції зараховується до стажу вислуги для присвоєння чергових спеціальних звань поліції.

1. Відповідно до п. 20 Положення про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ (зі змінами і доповненнями), затвердженою постановою Кабінету Міністрів УРСР від 29.07.1991 № 114 (далі – Положення). Час перебування осіб рядового і начальницького складу на службі в органах внутрішніх справ зараховується до загального і безперервного трудового стажу, а також до стажу за спеціальністю згідно із законодавством.

Стаж служби в поліції дає право на встановлення поліцейському надбавки за вислугу років, надання додаткової оплачуваної відпустки (ст. 78 закону, що коментується). Вислуга років – це особливий вид спеціального стажу окремих категорій працівників, який передбачає пільгове пенсійне забезпечення у зв'язку з втратою професійної працездатності й виходом на пенсію до настання віку, який дає право

на пенсію за віком. Пенсія призначається як компенсація втраченої працездатності за професією.

За кожний повний календарний рік служби в поліції після досягнення 5-річного стажу служби поліцейському надається один календарний день додаткової оплачуваної відпустки, але не більше п'ятнадцяти календарних днів (п. 3 ст. 93 Коментаря до Закону).

Представники всього середнього й вищого складу поліції залежно від присвоєних їм спеціальних звань перебувають на службі до досягнення ними такого віку: до підполковників поліції включно – 55 років, полковники, генерали поліції – 60 років.

Поліцейські, які досягли граничного віку перебування на службі в поліції, мають бути звільнені зі служби (ст. 76 закону, що коментується), у виняткових випадках цей термін може бути продовжений не більше ніж як 5 років. Строк вислуги в спеціальному званні обчислюється з дня підписання наказу про присвоєння цього звання (п. 34 Положення, ст. 83 закону України «Про Національну поліцію»).

Порядок нарахування грошового забезпечення визначається постановою Кабміну України від 11.11.2015 № 988 «Про грошове забезпечення поліцейських Національної поліції», постановою Кабміну України від 17.05.1992 № 393 «Про порядок обчислення вислуги років, призначення та виплати пенсій і грошової допомоги особам офіцерського складу, прапорщикам, мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ, поліцейським та членам їхніх сімей» (назва Постанови – в редакції 2016 року) та наказом МВС України від 31.12.2007 № 499 «Про впорядкування структури та умов грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ».

14. До створення, укомплектування спеціально підготовленими поліцейськими та забезпечення функціонування на всій території України патрульної поліції тимчасово, до 31 грудня 2016 року, дозволяється функціонування в складі поліції державної автомобільної інспекції та підрозділів громадської безпеки, на які покладаються обов'язки з охорони публічного порядку та забезпечення безпеки дорожнього руху в окремих регіонах та населених пунктах, де тимчасово відсутня патрульна поліція.

Під час виконання повноважень з охорони публічного порядку та забезпечення безпеки дорожнього руху підрозділи державної автомобільної інспекції та громадської безпеки керуються положеннями цього Закону та інших законів України і підпорядковуються відповідним керівникам територіальних органів поліції.

Підрозділи державної автомобільної інспекції та громадської безпеки комплектуються поліцейськими, яким присвоюються спеціальні звання поліції відповідно до «Прикінцевих та перехідних положень» цього Закону.

Структура, штат (штатний розпис) та кількість підрозділів державної автомобільної інспекції та громадської безпеки визначаються в порядку, визначеному цим та іншими законами України.

По мірі готовності до початку функціонування патрульної поліції в регіонах та населених пунктах, де її обов'язки тимчасово виконують державна автомобільна інспекція та підрозділи громадської безпеки, уповноваженим керівником органу поліції вживаються щодо цих підрозділів організаційно-штатні заходи, пов'язані з їх ліквідацією, відповідно до положень цього Закону.

Про день початку виконання патрульною поліцією своїх обов'язків у регіонах та населених пунктах, де тимчасово функціонували державна автомобільна інспекція та підрозділи громадської безпеки, завчасно сповіщаються місцеві органи державної влади, органи місцевого самоврядування та громадськість.

1. В окремих регіонах та населених пунктах, де тимчасово відсутня патрульна поліція, до 31.12.2016 функціонують підрозділи державної автомобільної інспекції та підрозділи громадської безпеки. У своїй діяльності підрозділи державної автомобільної інспекції мають керуватися Положенням про Державну автомобільну інспекцію Міністерства внутрішніх справ, затвердженим постановою Кабміну України від 14.04.1997 № 341. Підрозділи громадської безпеки діють на підставі наказу МВС України від 31.05.2012 № 492 «Про затвердження Положення про Департамент громадської безпеки Міністерства внутрішніх справ України».

2. «Штат» (лат. *status* – стан) – 1) постійний склад працівників певної установи; 2) штатний розпис – затвержене положення про кількість працівників певної установи, підприємства із зазначенням посад та окладів.

Штат – це офіційний документ, що визначає найменування органу чи підрозділу, відображає його структуру, посадовий і кількісний склад, спеціальні або військові звання (категорії персоналу) за посадами, посадові оклади та джерела утримання посад і військово-облікові спеціальності військовослужбовців. Затверджений в установленому порядку штат стає єдиним нормативним документом, який дає право на комплектування посад органів і підрозділів поліції відповідними категоріями працівників.

Організаційно-штатна робота – це діяльність компетентних органів державної влади чи посадових осіб з формування органів та підрозділів поліції, забезпечення їх кадрового наповнення й ефективного функціонування шляхом розподілу повноважень та визначення мети їх діяльності.

Організаційно-штатна робота є досить складним управлінським процесом, що містить у собі декілька складових. Ними є:

- розроблення примірних (типових) структур, примірних (типових) штатів, переліків посад і штатних нормативів;

- створення, реорганізація та ліквідація органів і підрозділів;

- затвердження штатів і внесення змін до них;

- розподіл штатної чисельності між органами та підрозділами;

- обґрунтування обсягів збільшення або скорочення штатної чисельності;

- контроль за дотриманням штатної дисципліни;

- облік штатів і лімітної чисельності, інформаційно-аналітична робота;

- вивчення позитивного досвіду роботи підпорядкованих органів і підрозділів;
- вивчення досвіду інших держав щодо організаційної побудови, чисельності працівників та особливостей функціонування правоохоронних органів.

15. Працівники міліції, які на день набрання чинності цим Законом мали календарну вислугу не менше 5 років та продовжили службу в Міністерстві внутрішніх справ України або поліції (їх територіальних органах, закладах та установах) на посадах, що заміщуються державними службовцями (а в навчальних, медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах), після досягнення вислуги років, що дають право на пенсійне забезпечення відповідно до Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», мають право на пенсійне забезпечення згідно із Законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

За колишніми працівниками міліції, у тому числі пенсіонерами, а також членами їхніх сімей, іншими особами зберігаються пільги, компенсації і гарантії, передбачені цим Законом для колишніх поліцейських, членів їхніх сімей, інших осіб.

(Пункт 15 розділу XI доповнено абзацом другим згідно із законом України від 23.12.2015 № 900-VIII)

Право на отримання одноразової грошової допомоги, інших виплат, передбачених Законом України «Про міліцію», зберігається і здійснюється в порядку, що діяв до набрання чинності Законом України «Про Національну поліцію».

(Пункт 15 розділу XI доповнено абзацом третім згідно із законом України від 23.12.2015 № 900-VIII)

1. Відповідно до п. 6 ст. 1 закону України від 01.07.2014 № 1556-VII «Про вищу освіту» вищий військовий навчальний заклад (вищий навчальний заклад із специфічними умовами навчання) – вищий навчальний заклад державної форми власності, який здійснює на певних рівнях вищої освіти підготовку курсантів (слухачів, студентів), ад'юнктів для подальшої служби на посадах офіцерського (сержантського, старшинського) або начальницького складу з метою задоволення потреб МВС України, Національної поліції, Збройних сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, центральних органів виконавчої влади із спеціальним статусом, СБУ, Служби зовнішньої розвідки України, центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони державного кордону, центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту.

Мережу ВНЗ МВС України складають:

- Національна академія внутрішніх справ;
- Харківський національний університет внутрішніх справ;
- Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ;
- Луганський державний університет внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка;

- Львівський державний університет внутрішніх справ;
- Одеський державний університет внутрішніх справ;
- Донецький юридичний інститут МВС України;
- Національна академія Національної гвардії України;
- Національний університет цивільного захисту України;
- Львівський державний університет безпеки життєдіяльності;
- Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля Національного університету цивільного захисту України.

Систему медичних закладів МВС України складають:

- Центральний госпіталь МВС України;
- Центральна поліклініка МВС України;
- Центр психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору МВС України;
- Центральна військово-лікарська комісія МВС України;
- Центральна санітарно-епідеміологічна станція МВС України;
- Лікарня відновного лікування МВС України;
- санаторно-курортні заклади – медичні реабілітаційні центри «Затока», «Кремінці», «Миргород», «Південний Буг», «Перлина Прикарпаття», «Шаян»;
- територіальні медичні об'єднання МВС України по областях, місту Києву.

До науково-дослідних закладів МВС України належать:

- Державний науково-дослідний інститут МВС України;
- Державний науково-дослідний експертно-криміналістичний центр МВС України;
- Територіальні підрозділи науково-дослідних експертно-криміналістичних центрів Експертної служби МВС України;
- Український науково-дослідний інститут цивільного захисту;
- Український гідрометеорологічний інститут.

Згідно зі ст. 12 закону України від 09.04.1992 № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» право на пенсійне забезпечення мають:

а) особи офіцерського складу, прапорщики і мічмани, військовослужбовці надстрокової служби та військової служби за контрактом;

б) особи начальницького і рядового складу органів внутрішніх справ України, поліцейські, особи начальницького складу податкової міліції, особи начальницького і рядового складу Державної кримінально-виконавчої служби України, особи начальницького і рядового складу органів і підрозділів цивільного захисту;

в) особи із числа військовослужбовців Збройних сил, інших військових формувань, органів державної безпеки і внутрішніх справ колишнього Союзу РСР, Національної гвардії України, Прикордонних військ України, військ цивільної оборони України;

г) державні службовці та працівники навчальних і медичних закладів та науково-дослідних установ МВС України або поліції з колишніх працівників міліції, які станом на день опублікування закону України «Про Національну поліцію» проходили службу в органах внутрішніх справ та мали календарну вислугу не менше 5 років і продовжили роботу в МВС України або поліції (їх територіальних органах,

закладах та установах) на посадах, що заміщуються державними службовцями відповідно до закону України «Про державну службу», а в навчальних і медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах тощо.

2. Відповідно до ст. 9 закону України від 09.04.1992 № 2262-XII «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» особам рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складу та деяким іншим особам, які мають право на пенсію за цим Законом та звільняються зі служби за станом здоров'я, працівникам міліції (особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ), які на момент опублікування закону України «Про Національну поліцію» проходили службу в органах внутрішніх справ, мали календарну вислугу не менше 5 років і до 07.11.2015 були звільнені зі служби в органах внутрішніх справ незалежно від підстав звільнення та продовжили роботу в МВС або Національній поліції (їхніх територіальних органах, закладах і установах) на посадах, що заміщуються державними службовцями відповідно до закону України «Про державну службу», а в навчальних і медичних закладах та науково-дослідних установах – на будь-яких посадах, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби.

У разі звільнення зі служби за віком, у зв'язку зі скороченням штатів або проведенням організаційних заходів, закінченням строку контракту, у зв'язку з безпосереднім підпорядкуванням близькій особі, систематичним невиконанням умов контракту командуванням, а також у зв'язку з настанням особливого періоду та небажанням продовжувати військову службу військовослужбовцем-жінкою, яка має дитину (дітей) віком до 16 років, одноразова грошова допомога в розмірі 50 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби виплачується за наявності вислуги 10 років і більше.

Особам рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складу та деяким іншим особам, які мають право на пенсію за законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», у разі звільнення зі служби за власним бажанням, через сімейні обставини або інші поважні причини, перелік яких визначається Кабміном України, які мають вислугу 10 років і більше, виплачується одноразова грошова допомога в розмірі 25 відсотків місячного грошового забезпечення за кожний повний календарний рік служби.

Поліцейським, особам офіцерського складу, особам середнього, старшого та вищого начальницького складу органів внутрішніх справ, державної пожежної охорони, органів і підрозділів цивільного захисту, податкової міліції, Державної кримінально-виконавчої служби України, звільненим зі служби безпосередньо з посад, займаних в органах державної влади, органах місцевого самоврядування або у сформованих ними органах, на підприємствах, в установах, організаціях та у вищих навчальних закладах із залишенням на військовій службі, службі в органах внутрішніх справ, Національній поліції, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податкової міліції чи Державній кримінально-виконавчій службі України, виплата одноразової грошової допомоги з підстав, передбачених

ч. 1 та 2 ст. 9 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», здійснюється за рахунок коштів органів, в яких вони працювали.

Особам рядового, сержантського, старшинського та офіцерського складу та деяким іншим особам, які мають право на пенсію за цим законом України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», у разі повторного їх звільнення зі служби одноразова грошова допомога, передбачена ст. 9 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» виплачується за період їх календарної служби з дня останнього зарахування на службу без урахування періоду попередньої служби, за винятком тих осіб, які при попередньому звільненні не набули права на отримання такої грошової допомоги.

Дія ст. 9 указаного Закону не поширюється на осіб, які станом на 16.03.2014 проходили службу на території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, крім осіб, які в установленому порядку продовжили службу за межами тимчасово окупованої території України.

3. Згідно зі ст. 12 закону України від 09.04.1992 № 2262-ХІІ «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» пенсія за вислугу років призначається:

а) особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, іншим особам, зазначеним у п. «б» – «д», «ж» ст. 1² цього Закону (крім осіб, зазначених у ч. 3 ст. 5 цього Закону), незалежно від віку, якщо вони звільнені зі служби:

- по 30 вересня 2011 року і на день звільнення мають вислугу 20 років і більше;
- з 1 жовтня 2011 року по 30 вересня 2012 року і на день звільнення мають вислугу 20 календарних років та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2012 року по 30 вересня 2013 року і на день звільнення мають вислугу 21 календарний рік і більше;
- з 1 жовтня 2013 року по 30 вересня 2014 року і на день звільнення мають вислугу 21 календарний рік та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2014 року по 30 вересня 2015 року і на день звільнення мають вислугу 22 календарних роки і більше;
- з 1 жовтня 2015 року по 30 вересня 2016 року і на день звільнення мають вислугу 22 календарних роки та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2016 року по 30 вересня 2017 року і на день звільнення мають вислугу 23 календарних роки і більше;
- з 1 жовтня 2017 року по 30 вересня 2018 року і на день звільнення мають вислугу 23 календарних роки та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2018 року по 30 вересня 2019 року і на день звільнення мають вислугу 24 календарних роки і більше;
- з 1 жовтня 2019 року по 30 вересня 2020 року і на день звільнення мають вислугу 24 календарних роки та 6 місяців і більше;
- з 1 жовтня 2020 року або після цієї дати і на день звільнення мають вислугу 25 календарних років і більше;

б) особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, іншим особам, зазначеним у п. «б» – «д» ст. 1² цього Закону, в разі досягнення ними на день звільнення зі служби 45-річного віку, крім осіб, зазначених у ч. 3 ст. 5 цього Закону, за наявності у них страхового стажу 25 років і більше, з яких не менше 12 календарних років і 6 місяців становить військова служба або служба в органах внутрішніх справ, Національній поліції, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції чи Державній кримінально-виконавчій службі України.

Стаття 13 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» встановлює такі розміри пенсії за вислугу років:

а) особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам, які мають право на пенсію за цим Законом, які мають вислугу 20 років і більше (п. «а» ст. 12): за вислугу 20 років – 50 процентів, а звільненим у відставку за віком або за станом здоров'я, особам, звільненим зі служби в поліції на підставі п. 2, 3 ч. 1 ст. 77 закону України «Про Національну поліцію», – 55 процентів відповідних сум грошового забезпечення (ст. 43); за кожний рік вислуги понад 20 років – 3 проценти відповідних сум грошового забезпечення;

б) особам офіцерського складу, прапорщикам і мічманам, військовослужбовцям надстрокової служби та військової служби за контрактом, особам, які мають право на пенсію за цим Законом, які мають страховий стаж 25 років і більше, з яких не менше 12 календарних років і 6 місяців становить військова служба, служба в органах внутрішніх справ, поліції, державній пожежній охороні, Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України, органах і підрозділах цивільного захисту, податковій міліції чи Державній кримінально-виконавчій службі України (п. «б» ст. 12): за страховий стаж 25 років – 50 процентів і за кожний повний рік стажу понад 25 років – 1 процент відповідних сум грошового забезпечення (ст. 43).

Часові періоди, які зараховуються для призначення пенсії визначено у ст. 17 закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб».

Вислуга років для призначення пенсії у разі поновлення виплати пенсії після перерви в її одержанні, яка була раніше обчислена особі, котра має право на пенсію за цим Законом, відповідно до законодавства, що діяло на день попереднього звільнення цієї особи зі служби, перегляду не підлягає.

16. До 1 липня 2018 року положення пунктів 2–4 частини сьомої статті 15 та підпунктів 2–4 пункту 3 «Прикінцевих та перехідних положень» цього Закону не поширюються на керівників територіальних органів поліції, що входять до складу патрульної поліції, поліції охорони та поліції особливого призначення.

17. Поліцейським дозволяється носіння та використання форменого обмундирування, визначеного для працівників міліції, до затвердження Кабінетом Міністрів України зразків форменого обмундирування поліцейських та забезпечення ним у визначеному порядку відповідно до затверджених норм.

Постановою Кабміну України від 30.09.2015 № 823 «Про однострій поліцейських» затверджені опис і зразки предметів однострою поліцейських. Відповідно до п. 2 цієї ж Постанови на поліцейських поширюється дія постанови Кабміну України від 14.08.2013 № 594 «Про формений одяг працівників міліції» до забезпечення їх одностроєм, опис і зразки предметів якого затверджені Постановою № 823.

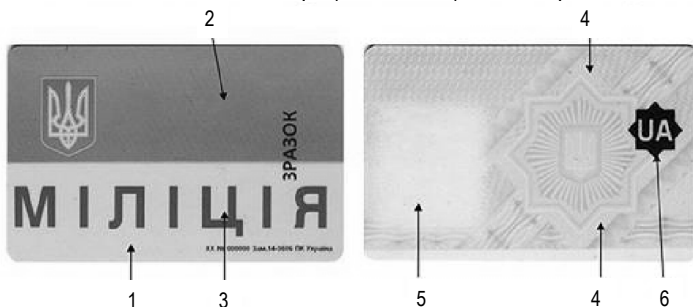
До однострою поліцейських віднесено такі зразки форменого одягу: шапка-вушанка, шапка флісова, шапка зимова трикотажна, кашкет, кепі, берет, шапка-маска зимова, шапка-маска літня, пальто зимове, плащ, плащ жіночий, куртка зимова, напівкомбінезон зимовий, куртка демісезонна, костюм (куртка, брюки) спеціального призначення, плащ-накидка, костюм-дошовик (куртка, брюки), костюм (куртка, штани) маскувальний, халат маскувальний, костюм маскувальний, костюм (сорочка, брюки), брюки літні, комбінезон тактичний зимовий, комбінезон тактичний літній, костюм (кітель, брюки), костюм (кітель, спідниця) жіночий, брюки жіночі, костюм (куртка, брюки), спідниця літня, сорочка, джемпер, светр, сорочка трикотажна з короткими рукавами, фуфайка з довгими рукавами, фуфайка з короткими рукавами, фуфайка без рукавів, костюм флісовий (сорочка, штани), термобілизна (фуфайка, кальсони), галстук, галстук жіночий, кашне, рукавички, рукавички штурмові, шарпетки, жилет спеціальний, жилет розвантажувальний, розвантажувальна поясна система з підсумками, рюкзак тактичний, мішок спальний, килимок теплоізолюючий, черевики з високими берцями, черевики, чоботи вологостійкі, ремінь для брюк, ремінь для поясного спорядження, ремінь для брюк синтетичний, спорядження поясне, ремінь парадно-вихідний, нарукавний знак «Поліція», затискач до галстука, кокарда, філігранний ремінець, аксельбант, ґудзики, погони.

18. До 31 грудня 2016 року поліції дозволяється використання службових посвідчень, бланків, печаток, штампів, логотипів та емблем міліції та Міністерства внутрішніх справ України.

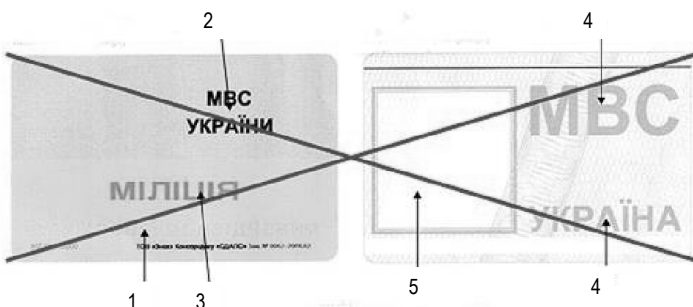
У 2015 році службові посвідчення працівників міліції були замінені на посвідчення нового зразка. Головними відмінностями нового бланка службового посвідчення стали відсутність слів «Службове посвідчення» (поз. 1) і назва органу внутрішніх справ (поз. 2) на лицьовому боці бланка. Крім того, слово «міліція» (поз. 3) стало друкуватися великими літерами. На зворотному боці бланка службового посвідчення нового зразка відсутні слова «МВС» та «Україна» (поз. 4), зменшено рамку для фото (поз. 5), а також зображено емблему МВС з літерами UA (поз. 6).

Пункт 18 «Прикінцевих та перехідних положень» дозволяє поліції до 31.12.2016 використовувати такі посвідчення і, крім того, емблеми міліції та МВС України. Разом із тим указом Президента України «Про символіку Національної поліції України» від 09.12.2015 № 692/2015 були затверджені описи та малюнки емблеми та прапора Національної поліції України, базового зразка службового прапора територіального органу, науково-дослідної установи Національної поліції України, порядок використання емблеми та прапора Національної поліції України.

Бланк посвідчення працівника міліції нового зразка

Бланк недійсного посвідчення працівника міліції

14.12.2015 Міністерством внутрішніх справ України на виконання вимог ч. 2 ст. 17 закону України «Про Національну поліцію» видано наказ № 1572 «Про організацію виготовлення та видачі службових посвідчень в органах, підрозділах та установах Національної поліції України», яким затверджено зразок та порядок видання службових посвідчень працівника поліції.

Крім того, Порядком оформлення, виготовлення, обліку, видачі, знищення службових посвідчень, що видаються працівникам апарату Міністерства внутрішніх справ України та територіальних органів, закладів, установ і підприємств, що належать до сфери його управління, затвердженим наказом МВС України від 18.02.2016 № 111 «Про організацію виготовлення та видачі службових посвідчень у Міністерстві внутрішніх справ України», передбачено, що поліцейським, які в

установленому порядку відряджені до МВС України, у службовому посвідченні працівника МВС зазначається їх спеціальне звання (додатково див. коментар до ст. 17 Закону).

ВІДОМОСТІ ПРО ЧЛЕНІВ АВТОРСЬКОГО КОЛЕКТИВУ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО КОМЕНТАРЮ

Науково-дослідна лабораторія з проблем протидії злочинності Харківського національного університету внутрішніх справ:

1. **Бугайчук К. Л.**, канд. юрид. наук, доц., завідувач НДЛ (ст. 1, п. 8–10 розд. XI)
2. **Федосова О. В.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., провід. наук. співроб. НДЛ (п. 1–7 розд. XI)
3. **Гончаренко І. Б.**, канд. юрид. наук, провід. наук. співроб. НДЛ (ст. 10–12)
4. **Михайлова Ю. О.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., ст. наук. співроб. НДЛ (ст. 7–9)
5. **Малиновська Т. М.**, канд. юрид. наук, доц., ст. наук. співроб. НДЛ (п. 11–13 розд. XI)
6. **Гладкова Є. О.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб. НДЛ (ст. 2, 3)
7. **Прібиткова Н. О.**, наук. співроб. НДЛ (ст. 4–6)
8. **Святокум І. О.**, наук. співроб. НДЛ (п. 1–7 розд. XI)

Кафедра адміністративної діяльності ОВС факультету № 3 Харківського національного університету внутрішніх справ:

1. **Безпалова О. І.**, д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри (ст. 86, 87)
2. **Джафарова О. В.**, д-р юрид. наук, проф., проф. кафедри (ст. 29–31, 39)
3. **Шатрава С. О.**, канд. юрид. наук, доц., проф. кафедри (ст. 36–38, 40)
4. **Казанчук І. Д.**, канд. юрид. наук, доц., проф. кафедри (ст. 41–44)
5. **Іванцов В. О.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 32–35)
6. **Резанов С. А.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 45)
7. **Панова О. О.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 46)
8. **Качинська М. О.**, канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 88–90)

Кафедра адміністративного права та процесу Харківського національного університету внутрішніх справ:

1. **Салманова О. Ю.**, канд. юрид. наук, проф., завідувач кафедри (ст. 13, 23)
2. **Небрат О. О.**, канд. юрид. наук, доц., проф. кафедри (ст. 18, 19)
3. **Подорожній Є. Ю.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., доц. кафедри (ст. 16, 22)
4. **Джафарова М. В.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 17, 21)
5. **Яценко В. П.**, канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 20)
6. **Завальний М. В.**, канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., доц. кафедри (ст. 23, 24)
7. **Невядовський В. О.**, канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 26, 27)
8. **Чапала О. Ю.**, канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 15)

9. Коломоєць Н. В., канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 13, 14)

10. Пчелін В. Б., канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 25, 28)

11. Пабат О. В., канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 105)

Кафедра трудового та господарського права Харківського національного університету внутрішніх справ:

1. Мельник К. Ю., д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри (ст. 47–50, 56, 58, 63, 64)

2. Гончарук В. В., канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., доц. кафедри (ст. 65–69, 71)

3. Бригадир І. В., канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 59–62, 70, 79)

4. Коваленко К. В., канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 80–85)

5. Черноус О. В., канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 51–55, 57)

6. Чавикіна Т. І., канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 76–78, 91–93)

7. Ільїна О. В., канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 94–96, 103, 104)

8. Колотік А. С., канд. юрид. наук, ст. викладач кафедри (ст. 97–102)

9. Кісіль О. Ю., викладач кафедри (ст. 72–75)

Кафедра кримінального процесу факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ:

1. Юхно О. О., д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри (ст. 23, 25)

2. Глобенко Г. І., канд. юрид. наук, доц., проф. кафедри (ст. 26)

3. Бондаренко О. О., канд. юрид. наук, доц., проф. кафедри (ст. 28)

4. Рось Г. В., канд. юрид. наук, доц., доц. кафедри (ст. 36)

5. Абламський С. Є., канд. юрид. наук, доц. кафедри (ст. 37)

6. Романюк В. В., канд. юрид. наук, ст. викладач кафедри (ст. 40)

Кафедра кримінального права та кримінології факультету № 1 Харківського національного університету внутрішніх справ:

1. Галкін Д. В., канд. юрид. наук, ст. наук. співроб., ст. викладач кафедри (п. 14–18 розд. XI)

Науково-виробниче видання

БЕЗПАЛОВА Ольга Ігорівна
МЕЛЬНИК Костянтин Юрійович
ЮХНО Олександр Олександрович
та ін.

Закон України «Про Національну поліцію»

Науково-практичний коментар

Редагування *П. О. Білоуса, М. В. Цветкової-Верніченко, Г. Я. Ступницької*
Внесення правок *А. О. Зозулі*
Комп'ютерне верстання *А. О. Зозулі, П. О. Білоуса*

Підп. до друку 01.08.2016. Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 23,8.
Обл.-вид. арк. 28,2. Тираж 100 пр. Зам. № 2016-5.

Видавець –
Харківський національний університет внутрішніх справ,
просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.

Виготовлювач –
Торговий дім «Золота миля»,
просп. Московський, 135-А, м. Харків, 61001.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3223 від 24.06.2008.